

Parisiis, videntur apud Fr. Leonard 1679.

NOVA
TESTAMENTUM

Domini nostri
IESU CHRISTI
Tertium editionis
Colon: Agrippinae
1670

S A N C T V M
 I E S V C H R I S T I
 E V A N G E L I V M
 S E C V N D V M
 M A T T H Æ V M.

C A P V T I.

*A quibus majoribus Christus secundum carnem
 descenderit: Angelus instruit Ioseph de Maria sponsa
 sua conceptione, partuque futuro.*

1	I ber generationis Iesu Christi fili David, filii Abraham.	a Luca 3. 31. b Gen. 21. 3. c Gen. 25. 26. d Gen. 29. 35. e Gen. 38. 29.
2 b	Abraham genuit Isaac, c Isaac autem genuit Iacob.	1 Par. 2. 5.
3 e	d Iacob autem genuit Iudam, & fratres ejus.	f 1 Par. 2. 5. Ruth. 4. 18.
	Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.	g Num. 7. 12. h 1 Reg. 16. Ruth. 4. 18.
	f Phares autem genuit Efron. Efron autem genuit Aram.	i 2 Reg. 12. 24.
4	Aram autem genuit Aminadab.	k 3 Reg. 11. 43.
g	Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon.	l 3 Reg. 14. 31.
5	Salmon autem genuit Booz de Rahab, Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse.	m 3 Reg. 15. 9. n 2 Par. 26. 23.
h	Iesse autem genuit David regem.	o 2 Par. 27. 9. 2 Par. 28. 27.
6 i	David autem rex genuit Salomonem ex ea que fuit Urias.	p 2 Par. 32. 33. q 2 P. 33. ar. r 20.
7 k	Salomon autem genuit Roboam.	
l	Roboam autem genuit Abiam.	
m	Abias autem genuit Afa.	
8	Afa autem genuit Iosaphat.	
	Iosaphat autem genuit Ioram.	
	Ioram autem genuit Oziam.	
9 n	Ozias autem genuit Ioatham.	
o	Ioatham autem genuit Achaz.	
	Achaz autem genuit Ezechiam.	
10 p	Ezechias autem genuit Manassen.	
q	Manasses autem genuit Amon.	
	Amon autem genuit Iosiam.	
11 r	Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigatione Babylonis.	
12	Et post transmigationem Babylonis: Iechonias genuit Salathiel.	

Salathiel autem genuit Zorobabel.

13 Zorobabel autem genuit Abiud.

Abiud autem genuit Eliacim.

Eliacim autem genuit Azor.

14 Azor autem genuit Sadoc.

Sadoc autem genuit Eliud.

15 Eliud autem genuit Eleazar.

Eleazar autem genuit Mathan.

Mathan autem genuit Iacob.

16 Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

17 Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quattuordecim: & à David usque ad transfugationem Babylonis, generationes quattuordecim: & à transfugatione Babylonis usque ad Christum, generationes quattuordecim.

7 Luca
7. 27.

18 Christi autem generatio sic erat: 7 Cum esset desponsata mater ejus Maria Ioseph, antequam conveniret, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

19 Ioseph autem vir ejus, cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

20 Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

f Luca
1. 31.
Actoꝝ
4. 12.

21 Pariet autem filium: 7 & vocabis nomen ejus I E S V M, ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.

22 Hoc autem torum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem:

1 Isaiæ
7. 14.

23 Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel: quod est interpretatum Nobiscum Deus.

24 Exsurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam.

25 Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus Iesum.

C A P V T II.

Quomodo Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint: de Herodis in infantes servitia, & Christi in Aegyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israel.

4 Luc.
2. 7.

14 CUM ergo natus esset Iesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Ierosolymam,

2 Dicentes : Vbi est qui natus est rex Iudæorum ? Vidimus enim stellam ejus in oriente , & venimus adorare eum.

3 Audiens autem Herodes rex turbatus est , & omnis Ierosolyma cum illo.

4 Et congregans omnes principes sacerdotum , & Scribas populi , sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.

5 At illi dixerunt ei : In Bethlehem Iudæ : Sic enim scriptum est per Prophetam :

6 *b* Et tu Bethlehem terra Iudæ , nequaquam minima es in principibus Iudæ : ex te enim exiet dux , qui regat populum meum Israel. *b Mich. 5.2. Ioan.7. 42.*

7 Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ , quæ apparuit eis :

8 Et mittens illos in Bethlehem , dixit : Ite & interrogate diligenter de puero : & cum inveneritis , renunciate mihi , ut & ego veniens adorem eum.

9 Qui cum audissent regem , abierunt. & ecce stella , quam viderant in Oriente , antecedebat eos , usque dum veniens staret supra , ubi erat puer.

10 Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde.

11 Et intrantes domum , invenerunt puerum cum Maria matre ejus , & procidentes adoraverunt eum : & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera , aurum , thus , & myrrham. *c Psal. 71.10.*

12 Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem , per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13 Qui cum recessissent , ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph , dicens : Surge , & accipe puerum , & matrem ejus , & fuge in Ægyptum , & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes querat puerum ad perdendum eum.

14 Qui consurgens , accepit puerum & matrem ejus nocte , & secessit in Ægyptum :

15 Et erat ibi usque ad obitum Herodis : ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem : *d* Ex Ægypto vocavi filium meum. *d Osee 11.2.*

16 Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis , iratus est valde , & mittens occidit omnes pueros , qui erant in Bethlehem , & in omnibus finibus ejus , à bimatu & infra , secundum tempus quod exquisierat à Magis.

17 Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem :

18 *e* Vox in Rama audita est , ploratus & ululatus e Ierem. multus : Rachel plorans filios suos , & noluit consolari , quia non sunt. *31.15.*

19 Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto,

20 Dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël, defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri.

21 Qui confurgens, accepit puerum, & matrem eius, & venit in terram Israël.

22 Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ.

23 Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

CAPVT III.

Ioannes Baptista (cujus vita austeritas describitur) penitentiam juxta Isaiæ vaticinium in deserto prædicat: & populo ad ipsum confluyente reprehendit Phariseos una cum Sadducæis, docens ut dignos faciant fructus penitentiae: & quantum suus à Christi baptismo differat: super Christum autem à Ioanne baptizatum descendit Spiritus sanctus, & vox Patris cælitus audita est.

1 **I**N diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ,

a Marc. 2 Et dicens: *a* Poenitentiam agite: appropinqua-
1.4. vit enim regnum cælorum.

Luc.3.3. 3 Hic est enim, qui dictus est per Isaiam propheta-
b Isaiæ tam dicentem: *b* Vox clamantis in deserto: Parate
40.3. viam Domini: rectas facite semitas eius.

4 Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem ejus erat locustæ, & mel silvestre.

c Marc. 5 *c* Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis
1.3. Iudæa, & omnis regio circa Iordanem,

Luc.3.4. 6 Et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

7 Videns autem multos Phariseorum, & Sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira?

8 Facite ergo fructum dignum poenitentiae.

d Ioan. 9 Et ne velitis dicere intra vos: *d* Patrem habemus
8.39. Abraham. dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

e Marc. 10 Iam enim securis ad radicem arborum posita est.
1.8. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Luc.3.16 11 *e* Ego quidem baptizo vos in aqua in poeni-
Ioan.1.26 tentiam: qui autem post me venturus est, fortior
Act.1. me est, cujus non sum dignus calceamenta porta-

re : ipse vos baptizabit in Spiritu sancto , & igni.

12 Cujus ventilabrum in manu sua : & permin-
dabit aream suam : & congregabit triticum suum in
horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

13 *f* Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad
Ioannem, ut baptizaretur ab eo.

14 Ioannes autem prohibebat eum , dicens : Ego
à te debeo baptizari , & tu venis ad me ?

15 Respondens autem Iesus, dixit ei : Sine modo:
sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc
dimisit eum.

16 Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de
aqua. & ecce aperti sunt ei cæli : & vidit spiritum
Dei descendentem sicut columbam, & venientem su-
per se.

17 *g* Et ecce vox de cælis dicens : Hic est filius
meus dilectus, in quo mihi complacui.

C A P V T I V.

*Christus in deserto post jejunium quadraginta die-
rum vincit diaboli tentationes : & capto Ioanne sece-
dens in Capharnaum, penitentiam prædicat : piscato-
res Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem Ze-
bedæi ad se vocat : annuntians quoque Galilæis euan-
gelium, varias curas infrmitates, turbis ipsum comi-
tantibus.*

1 **T**unc Iesus ductus est in desertum à Spiritu,
ut tentaretur à diabolo.

2 Et cum jejunasset quadraginta diebus, & qua-
draginta noctibus, postea esuriit.

3 Et accedens tentator dixit ei : Si filius Dei es,
dic ut lapides isti panes fiant.

4 Qui respondens dixit : Scriptum est : *b* Non in
solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod pro-
cedit de ore Dei.

5 Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civita-
tem, & statuit eum super pinnaculum templi :

6 Et dixit ei : Si filius Dei es, mitte te deorsum.
Scriptum est enim : *c* Quia angelis suis mandavit
de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad
lapidem pedem tuum.

7 Ait illi Iesus : Rursum scriptum est : *d* Non
tentabis Dominum Deum tuum.

8 Iterum assumpsit eum diabolus in montem ex-
celsum valde : & ostendit ei omnia regna mundi, &
gloriam eorum,

9 Et dixit ei : Hæc omnia tibi dabo, si cadens
adoraveris me.

10 Tunc dicit ei Iesus : Vade Satana : Scriptum
est enim : *e* Dominum Deum tuum adorabis, & illi
soli servies.

f Marc.
1.9.

Luc. 3.
21.

g *Luc.* 9.
35.

2, Petr.
1.17.

a *Marc.*
1.12.

Luc. 4.1.

b *Deut.*
8.3.

c *Psal.*
90.11.

d *Deut.* 6

e *Deut.*
6.13.

11 Tunc reliquit eum diabolus : & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12 Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, recessit in Galilæam :

f. Mar. 13 Et, relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephtholim :

1.14.
Luc.4.
14.
Ioan.4. 14 Vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam.

4.3.
g. Isai.9. 15 g Terra Zabulon, & terra Nephtholim, via maris trans Iordanem, Galilæa gentium,

16 Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam : & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

h. Mar. 17 h Exinde coepit Iesus prædicare, & dicere : Poenitentiam agite : appropinquavit enim regnum coelorum.

1.15.
i. Mar. 18 Ambulans autem Iesus juxta mare Galilææ, i vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Audream fratrem ejus mittentes rete in mare, (erant enim piscatores)

1.16.
Luc.5.1. 19 Et ait illis : Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

20 At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

21 Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioanem fratrem ejus, in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua : & vocavit eos.

22 Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum.

23 Et circumibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni : & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

24 Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos :

k. Mar. 25 k Et secute sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

3.7.
Luc.6.
17.

C A P V T V.

Octo tradit beatissimines : Apostolos saltem terra & lucem mundi dicit : nec venit ut solvat legem aut prophetas, sed adimpleat, dicens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscenda muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra casum adulterii non dimittenda : non jurandum nec malo resistendum, inimicos diligendas, & de matris bene merendum.

- 1 **V** Idens autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus,
- 2 Et aperiens os suum docebat eos, dicens:
- 3 *a* Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. *a Luc. 6.20.*
- 4 *b* Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. *b Psal. 36.11.*
- 5 Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. *c Isai. 61.3.*
- 6 *c* Beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.
- 7 Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.
- 8 *d* Beati mundi corde: quoniam ipsi Deum videbunt. *d Psal. 23.4.*
- 9 Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. *e 1 Pet. 2.20.*
- 10 *e* Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum. *e 3.14.*
- 11 Beati estis cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me:
- 12 Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt prophetae, qui fuerunt ante vos.
- 13 Vos estis sal terræ. *f* Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.
- 14 Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.
- 15 *g* Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.
- 16 *h* Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.
- 17 Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere.
- 18 *i* Amen quippe dico vobis, donec transeat cæli & terra, jota unum, aut unus apex non prateribit à lege, donec omnia fiant.
- 19 *k* Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.
- 20 Dico enim vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.
- 21 Audistis quia dictum est antiquis: *m* Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio.
- 22 Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.

23 Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te :

24 Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo : & tunc veniens offeres munus tuum.

m Luc. 25 *m* Esto consentiens adversario tuo cito dum es
12.58. in via cum eo : ne forte tradat te adversarius iudici, & iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris.

26 Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

n Exod. 27 Audistis quia dictum est antiquis : *n* Non
20.14. moechaberis.

28 Ego autem dico vobis : quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.

o Infr. 29 *o* Quod si oculus tuus dexter scandalizat te,
18.9. erue eum, & projice abs te : expedit enim tibi ut
Marc. 9. pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus
47. tuum mittatur in gehennam.

30 Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

p Deut. 31 Dictum est autem : *p* Quicumque dimiserit
24.1. uxorem suam, det ei libellum repudii.
Inf. 19.7

Marc. 32 Ego autem dico vobis : Quia omnis, qui di-
14.4. miferit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari : & qui dimissam dixerit, adulterat.
Luc. 16. 18.

i Cor. 7. 33 Iterum audistis quia dictum est antiquis : *q* Non
10. perjurabis : reddes autem Domino juramenta tua.

q Lev. 34 Ego autem dico vobis, non jurate omnino,
19.12. neque per caelum, quia thronus Dei est :

Exod. 35 Neque per terram, quia scabellum est pedum
20.7. ejus. neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis :

r 1. 36 Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.
r Jac. 5. 12.

37 *r* Sit autem sermo vester, est, est : non, non : quod autem his abundantius est, a malo est.

f Exod. 21.24. 38 Audistis quia dictum est : *f* Oculum pro oculo, & dentem pro dente.
Deut. 19.21.

39 Ego autem dico vobis, non resistere malo : sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi & alteram.
Lev. 24. 20.

t Luc. 6. 29. 40 *t* Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

u i Cor. 41 Et quicumque te angaraverit mille passus,
6.7. vade cum illo & alia duo.

42 x Qui petit à te, da ei : & volenti mutuari à te, ne avertaris. *x Deut. 15. 7.*

43 Audistis quia dictum est: y Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. *y Lev. 19. 18.*

44 Ego autem dico vobis : x Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos : & orate pro persecquentibus, & calumniantibus vos : *x Luc. 6. 27. & Rom. 12. 20.*

45 Vt sitis filii patris vestri, qui in cælis est : qui solem suum oriri facit super bonos & malos : & pluit super justos & injustos. *Act. 1. 7. 60. Luc. 23. 34.*

46 Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne & publicani hoc faciunt?

47 Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt?

48 Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

C A P V T V I.

Docet Christus quo modo faciendæ sint elemosynæ & oratio, traditque discipulis formam orandi, & offensas aliis condonandi: item qua modo sit jejundum: quod non in terra sed in calo thesaurizandum, oculus mundandus, non serviendum duobus dominis: veiat itaque sollicitudinem de vitu, vestitu, & de crastino.

1 **A**ttendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.

2 Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3 Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua:

4 Vt sit elemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

5 Et cum oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6 Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

7 Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici. putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur.

8 Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9 Sic ergo vos orabitis: a Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum. *a Luc. 11. 2.*

10 Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra.

11 Panem nostrum supersubstantialiẽm da nobis hodie.

12 Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

13 Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

b Infr. 14 *b* Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra.

25. 15 Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Eccl. 23. 16 Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

3.4.5. 17 Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava,

18 Ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

19 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo, & tinea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur.

e Luc. 20 *c* Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur; & ubi fures non effodiunt, nec furantur.

12.33. 21 Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

1 Tim. 22 *d* Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

23 Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt?

e Luc. 24 *e* Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ.

16.3. 25 *f* Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca: & corpus plus quam vestimentum?

1 Petr. 26 Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

Psalm. 27 Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

54.25. 28 Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate

Philip.

4.6.

1 Tim.

6.7.

rate lilia agri quomodo crescunt : non laborant , neque neut.

29 Dico autem vobis , quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut unum ex istis.

30 Si autem foenum agri, quod hodie est , & cras in cilibanum mittitur, Deus sic vestit : quanto magis vos modicæ fidei ?

31 Nolite ergo solliciti esse, dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur ?

32 Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33 Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus : & hæc omnia adjicientur vobis.

34 Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, sufficiens diei malitia sua.

CAPVT VII.

Docet non iudicandum : de festuca in oculo fratris, & trabe in proprio oculo : sanctum non dandum canibus : omnem petentem, querentem, & pulsantem à Deo exaudiri : faciendum aliis quod nobis fieri volumus : per angustam portam ad vitam intrandum : quo modo dignoscantur falsi prophetae, & arbor bona à mala : comparatio de audiente Christi verba, & operante aut non operante iuxta illa.

1 ^a **N**olite iudicare, ut non iudicemini.

a Luc.

2 In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini : *b* & in qua mensura mensi fueritis, remittetur vobis.

6. 37.

Rom. 2.

1.

3 Quid autem videt festucam in oculo fratris tui : & trabem in oculo tuo non videt ?

b Mar.

4. 24.

4 Aut quomodo dicis fratri tuo : Sine ejiciam festucam de oculo tuo : & ecce trabs est in oculo tuo ?

5 Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6 Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.

c Infr.

21. 22.

7 *c* Petite, & dabitur vobis : querite, & invenietis : pulsate, & aperietur vobis.

Mar. 11.

24.

8 Omnis enim qui petit, accipit : & qui querit, invenit : & pulsanti aperietur.

Luca 11.

9.

9 Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei ?

Ioan. 14.

10 Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei ?

13.

Iac. 1. 6.

11 Si ergo vos, cum sitis mali, nostris bona dare dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

d Luc. 12 *d* Omnia ergo quaecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim *Tob. 4. 16* lex, & Prophetarum.

e Luc. 13 *e* Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam.

14 Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam!

f Luc. 6. 15 *f* Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribullis ficus?

17 Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

18 Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere:

g Supr. 19 *g* Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

20 Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

h Infr. 21 *h* Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

i Act. 19. 22 Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?

23 Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.

k Psal. 24 *k* Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit *Infr. 25.* domum suam supra petram,

Luc. 13. 25 Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

Luc. 6. 26 Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit *Rom. 2.* domum suam super arenam:

Luc. 1. 22. 27 Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

l Marc. 28 Et factum est: cum consummasset Iesus verba hæc, admirabamur turbæ super doctrina ejus.

Luc. 4. 29 *l* Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisei,

CAPVT VIII.

Curatum leprosum Iesus mittit ad sacerdotes : sanat puerum Centurionis , cuius fidem commendat ; item socrum Petri febricitantem , aliosque plurimos male habentes : verbo spiritus eiecit : Scribam sequi volentem rejicit , aliam vero patre in sepulcro mox sequi iubet : navicula fluctibus periclitante excitatus à discipulis mare sedat : duos quoque demoniacos apud Gerasenos liberat , demonibus in portos ingredi permittens ; quo viso Geraseni precantur ut à suis finibus discedat .

1 CUM autem descendisset de monte , secutæ sunt eum turbæ multæ :

2 a Et ecce leprosus veniens , adorabat eum , dicens : Domine , si vis , potes me mundare . a Marc. 1.40.

3 Et extendens Iesus manum , tetigit eum , dicens : Volo . Mundare . Et confestim mundata est lepra ejus . Luc. 5. 12.

4 Et ait illi Iesus : Vide , nemini dixeris : sed vade , b ostende te sacerdoti , & offer munus , quod præcepit Moyses , in testimonium illis . b Lev. 14.2.

5 Cum autem introisset Capharnaum , accessit ad eum Centurio , rogans eum . Luc. 7.1.

6 Et dicens : Domine , puer meus jacet in domo paralyticus , & male torquetur .

7 Et ait illi Iesus : Ego veniam , & curabo eum .

8 Et respondens Centurio , ait : c Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum ; sed tantum dic verbo , & sanabitur puer meus . c Luc. 7. 5.

9 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus , habens sub me milites , & dico huic : Vade , & vadit ; & alii , Veni , & venit ; & servo meo , Fac hoc , & facit .

10 Audiens autem Iesus miratus est , & sequentibus se dixit : Amen dico vobis , non inveni tantam fidem in Israel .

11 Dico autem vobis , quod multi d ab Oriente , & Occidente venient , & recumbent cum Abraham , & Isaac , & Iacob in regno cælorum : d Mala. 1.11.

12 Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores : ibi erit fletus , & stridor dentium .

13 Et dixit Iesus Centurioni : Vade , & sicut credidisti , fiat tibi . Et sanatus est puer in illa hora .

14 Et cum venisset Iesus in domum Petri , vidit socrum ejus jacentem , & febricitantem :

15 Et tetigit manum ejus , & dimisit eam febris , & surrexit , & ministrabat eis .

16 e Vespere autem facto , obtulerunt ei multos demonia habentes : & eiecitbat spiritus verbo : & omnes male habentes curavit : e Marc. 1.32.

f *Isaia*
53.4.
1 Pet.
2.24.

17 Ut adimpleretur quod dictum est per *f* *Isaiam* prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portavit.

18 Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit ire trans fretum.

19 Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris.

g *Luca*
9.44.

20 Et dicit ei Iesus: *g* *Vulpes* foveas habent, & volucres cæli nidus: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

21 Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permittite me primum ire, & sepelire patrem meum.

22 Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

b *Mar.*
4.35.
Luca 8.
22.

23 *b* Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus:

24 Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat.

25 Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.

26 Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

1
7 *Mar.*
5.1.
Luc. 8.
26.

27 Porro homines mirati sunt, dicentes: Quis est hic, quia venti & mare obediunt ei?

28 *i* Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes daemonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.

29 Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?

k *Mar.*
5.11.
Luc. 8.
32.

30 *k* Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens.

31 Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32 Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præcæps in mare: & mortui sunt in aquis.

33 Pastores autem fugerunt: & venientes in civitatem, nunciaverunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.

l *Mar.*
5.17.
Luc. 8.
37.

34 Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu: & *l* viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum.

CAPVT IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus quod dixisset remissa illi peccata: vocat Mattheum publicanum, & respondet Phariseis murmurantibus, quod cum publicanis ederet, quodque ipsius discipuli non jejunarent: mulierem a sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitatur: visu dubius cecis vestituro, demoniacum mutum sanat: & ubique predicans omnes sanat infirmitates, dicens multam esse messem, paucos vero operarios.

- 1 **E**T ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam. *a Mar. 2.3.*
- 2 Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. *Luc. 5. 18.*
- 3 Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur.
- 4 Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?
- 5 Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula?
- 6 Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.
- 7 Et surrexit, & abiit in domum suam.
- 8 Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.
- 9 *b* Et, cum transfret iude Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Mattheum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. *b Mar. 2.14. Luc. 5. 27.*
- 10 Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbant cum Iesu, & discipulis ejus.
- 11 Et videntes Pharisei, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?
- 12 At Iesus audiens, ait: Non est opus valetibus medicis, sed male habentibus.
- 13 Euntes autem discite quid est: misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. *c Osee 6.6. Infr. 12. 7.*
- 14 Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos, & Pharisei jejunamus frequenter; discipuli autem tui non jejunant?
- 15 Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filii sponsi lugere quando cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus; & tunc jejunabunt. *d 1 Tim. 1.27. e Mar. 2.13. Luc. 5. 32.*

16 Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus : tollit enim plenitudinem ejus à vestimento, & pejor scissura fit.

17 Neque mittunt vinum novum in utres veteres : alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, & ambo conservantur.

f Marc. 18 *f* Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus
5.22. accessit, & adorabat eum, dicens : Domine, filia mea
Luc. 8. modo defuncta est : sed veni, impone manum tuam
43. super eam, & vivet.

19 Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli ejus.

g Marc. 20 *g* Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patie-
5.24. batur duodecim annis, accessit retro, & tetigit sim-
Luc. 8. brian vestimenti ejus.

21 Dicebat enim intra se : Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero.

22 At Iesus conversus, & videns eam, dixit : Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23 Et cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat :

24 Recedite : non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25 Et cum ejecta esset turba, intravit : & tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26 Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27 Et transeunte inde Iesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes : Miserere nostri, fili David.

28 Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Iesus : Creditis quia hoc possum facere vobis ? Dicunt ei : Vtique, Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens : Secundum fidem vestram fiat vobis.

30 Et aperti sunt oculi eorum : & comminatus est illis Iesus, dicens : Videte ne quis sciat.

31 Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

h Isr. 32 Egressis autem illis, *h* ecce obtulerunt ei ho-
12.22. minem mutum, dæmonium habentem.

Luc. 11. 33 Et ejecto dæmonio, locutus est mutus, & mi-
14. ratæ sunt turbæ, dicentes : Nunquam apparuit sic in Israel.

34 Pharisei autem dicebant : In principio dæmoniorum eiecit dæmones.

i Marc. 35 *i* Et circuibat Iesus omnes civitates, & castros,
6.6. docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem,

35 Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37 Tunc dicit discipulis suis: *k* Messis quidem *k Luc.*
multa, operarii autem pauci. 20. 2.

38 Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

C A P V T X.

Legatio ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad evangelizandum ludais, & damonianos infirmosque curandos: qui adversus mala hic imminencia pramonentur & roborantur: Christus non venit ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coram hominibus conficiendus est, neque quiquam ejus amori proponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum & sua mercedem recipiet.

1. **E**T convocatis duodecim discipulis suis, *a Marc.*
edit illis potestatem spirituum immundo- 3. 13.
rum, ut ejicerent eos, & curarent omnem lan- *Luc. 6.*
guorem, & omnem infirmitatem. 13. & 9.

2 Duodecim autem Apostolorum nomina sunt *1. & 10.*
hæc: Primus, Simon, qui dicitur Petrus, & An- 1.
dreas frater ejus,

3 Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater ejus, Phi-
lippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus
publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus,

4 Simon Chananzæus, & Iudas Iscariotes, qui
& tradidit eum.

5 Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis,
dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civita-
tes Samaritanorum ne iatraveritis:

6 Sed potius ite *b* ad oves, quæ perierunt do- *b Marc.*
mus Israel. 6. 8.

7 Euntes autem prædicate, dicentes: Quia ap- *Luc. 9.*
propinquavit regnum caelorum. 3. & 10.

8 Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos
mundate, demones ejicite: gratis accepistis, gra- 4.
tis date. *Acto.*

9 Nolite possidere aurum, neque argentum, ne- 13. 46.
que pecuniam in zeuis vestris:

10 Non peram in via, neque duas tunicas, ne-
que calceamenta, neque virgam: dignus enim
est operarius cibo suo.

11 In quamcumque autem civitatem aut castel-
lum iatraveritis, interrogate, quis in ea dignus
sit: & ibi manete donec egeritis.

12 Intrantes autem in domum: salutate eam,
dicentes: Pax huic domui.

13 Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos,

14 Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.

15 Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati.

e Luc. 16 *c* Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

d Luc. 1 17 Cavete autem ab hominibus, *d* Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos:

18 Et ad præfides & ad reges ducemini propter me, in testimonium illis, & gentibus.

19 Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

20 Non eam vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filii in parentes, & morte eos afficient:

22 Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

23 Cum autem persequerentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel donec veniat Filius hominis.

24 *e* Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum.

25 Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus, & servo, sicut dominus ejus. Si patrem familias Beelzebub vocaverunt: quanto magis domesticos ejus?

26 Ne ergo timueritis eos, *f* Nihil enim est occultum, quod non revelabitur; & occultum, quod non sciatur.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicatè super tecta.

28 Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

29 *g* Nonne duo passeret asse vaneunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?

30 Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31 Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

e Luc.

6. 40.

Ioan. 13.

16. *c*

17. 20.

f Marc.

4. 22.

Luc. 3.

17. *c*

12. 2.

g AEF.

27. 35.

2 *Reg.*

14. 11.

- 32 *b* Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est : *h Marc. 8.38. Luc. 9. 26. & 12.8. 2. Tim. 2. 12.*
- 33 Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. *h Luc. 12.0*
- 34 Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram : non veni pacem mittere, sed gladium. *51. h Mich. 7.6.*
- 35 *i* Veni enim separare *k* hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam : *h Luc. 14.26.*
- 36 Et inimici hominis, domestici ejus. *m Marc. 8.34.*
- 37 *l* Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus : & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. *Inf. 16. 24. Luc. 9. 24. & 14. 16. & 16, 33.*
- 38 *n* Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. *n Joann. 12. 25. o Luc. 10. 16. Joann. 13. 20.*
- 39 Qui invenit animam suam, perdet illam : & qui *n* perdidit animam suam propter me, inveniet eam. *Diav. 9. 41.*
- 40 Qui recipit vos, me recipit : & qui me recipit, recipit eum qui me misit. *41.*
- 41 Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet : & qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet.
- 42 *o* Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli : amen dico vobis, non perdet mercedem suam. *10. 16. Joann. 13. 20.*

C A P V T X I.

Ioannes de carcere nuntios mittit ad Iesum : quibus post Christi responsum abentibus, ipse coram verbis laudat Ioannem : Iudeos vero pueros in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis in quibus plurimas fecerat virtutes : confessio Iesu ad Patrem ; omeratos ad se vocat Christus, dicens jugum suum esse suave.

- 1 **E**T factum est, cum consummasset Iesus, precipiens duodecim discipulis suis, transit inde ut doceret & prædicaret in civitatibus eorum. *a Luc. 7.18.*
- 2 *a* Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis.
- 3 Ait illi : Tu es, qui venturus es, an alium expectamus ?
- 4 Et respondens Iesus ait illis : Euntes renunciate Ioanni quæ audistis, & vidistis.
- 5 *b* Cæci vident, claudi ambulant, leprosi *b* *Isa. 35. 5. & 61. 1.*

6 Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

c Luc. 7. 24. 7 *c* Illis autem abeuntibus, coepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

8 Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

9 Sed quid existis videre? prophetam? Et jam dico vobis, & plus quam prophetam.

d Mal. 3. 1. 10 Hic est enim de quo scriptum est: *d* Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparavit viam tuam ante te.

Luc. 7. 27. 11 Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo.

12 A diebus autem Ioannis Baptistae usque nunc regnum caelorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

13 Omnes enim prophetae & lex, usque ad Ioannem, prophetaverunt:

e Mal. 4. 5. 14 Et si vultis recipere, *e* ipse est Elias, qui venturus est.

15 Qui habet aures audiendi, audiat.

16 Cui autem similem aestimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coequalibus

17 Dicunt: Cecidimus vobis, & non saltastis, lamentavimus, & non plauxistis.

18 Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt: Daemonium habet.

19 Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et justificata est sapientia a filiis suis.

20 Tunc coepit exprobrare civitatibus, in quibus factae sunt plurimae virtutes ejus, quia non egissent poenitentiam.

f Luc. 10. 13. 21 *f* Vae tibi Corozain, vae tibi Bethsaida: quia, si in Tyro, & Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent.

22 Veruntamen dico vobis: Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicii, quam vobis.

23 Et tu Capharnaum, nunquid usque in caelum exaltaberis? usque in infernum descendes. quia, si in Sodomis factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.

24 Veruntamen dico vobis, quia terra Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi.

25 In illo tempore respondens Iesus dixit : Confiteor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

26 Ita Pater : quoniam sic fuit placitum ante te.

27 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, & nemo novit Filium, nisi Pater ; neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

28 Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

29 Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde : & invenietis requiem animabus vestris,

30 Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.

C A P V T X I I.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat : Pharisaorum machinazioni tacitus cædens : variosque à se curatos flere præcipiens, implet Isaia vaticinium : demonio cæco & mutato curato, Phariseos ipsum in Beelzebub ejicere demonia blasphemantes convincit falsum dicere : dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & de omni verbo otioso reddendam rationem : Scribis autem & Phariseis signum petentibus, dandum dicit Iona signum : & qui sint mater & fratres ipsius.

1 **I**N illo tempore abiit Iesus per sata sabbato : discipuli autem ejus esurientes coeperant vellere spicas, & manducare.

2 Pharisei autem videntes, dixerunt ei : Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

3 At ille dixit eis : Non legistis quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant :

4 Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant : nisi solis sacerdotibus ?

5 Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt.

6 Dico autem vobis, quia templo major est hic.

7 Si autem sciretis, quid est : misericordiam volo, & non sacrificium : numquam condemnassetis innocentes.

8 Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.

9 Et cum inde transisset, venit in synagogam eorum.

g Ioan.

6.46.

c 7.23.

c 8.19.

c 10.

15.

h Ier.6.

i 104.

53.

a Marc.2

23.

Luc.6.1.

b 1 Reg.

21.4.

c Num.

28.9.

d Ier.

24.8.

10 Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum; dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum.

Mar.

3. 1.

Luc. 6.

6.

Dent.

22. 4.

11 Ipse autem dixit illis: *f* Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit & levabit eum?

12 Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

13 Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.

14 Exeuntes autem Pharisei, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15 Iesus autem sciens recessit inde: & secuti eum multi, & curavit eos omnes:

16 Et præcepit eis ne manifestum eum facerent.

17 Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem:

g Isai.

42. 1.

18 *g* Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & iudicium gentibus nuntiabit.

19 Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus:

20 Arundinem quassatum non confringet, & limum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad vistoriam iudicium:

21 Et in nomine ejus Gentes sperabunt.

22 Tunc oblitus est ei dæmonium habens, cæcus & mutus, & curavit eum, ita ut loqueretur, & videret.

23 Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David?

h Mar.

3. 22.

Luc. 11.

14.

Sup. 9.

34.

i Luc.

11. 17.

24 *h* Pharisei autem audientes dixerunt: Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub Principe dæmoniorum,

25 Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: *i* Omne regnum divisum contra se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit.

26 Et si satanas satanam ejicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27 Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt,

28 Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.

29 Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet.

30 Qui non est mecum, contra me est; & qui non congregat mecum, spargit,

- 31 *k* Ideo dico vobis : Omne peccatum & blasphemia remitteretur hominibus, spiritus autem blasphemia non remitteretur. *k Marc. 3.28. Luc. 11. 17.*
- 32 Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remitteretur ei : qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remitteretur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.
- 33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum : aut facite arborem malam, & fructum ejus malum : siquidem ex fructu arbor agnoscitur.
- 34 Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali ? / ex abundantia enim cordis os loquitur. *l Luc. 6. 45.*
- 35 Bonus homo de bono thesauro profert bona : & malus homo de malo thesauro profert mala.
- 36 Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddeat rationem de eo in die judicii.
- 37 Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.
- 38 Tunc responderunt ei quidam de Scribis & Phariseis, dicentes : Magister, volumus à te signum videre.
- 39 Qui respondens ait illis : *m* Generatio mala & adultera signum quærit : & signum non dabitur ei : nisi signum *n* Ionæ Prophetæ. *m Inf. 16.4. Luc. 11. 29.*
- 40 Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. *1. Cor. 1. 22.*
- 41 *o* Viri Ninivitarum surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam : quia poenitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quam Ionas hic. *n Iona 2.2. o Iona 3.5.*
- 42 Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam : *p* quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quam Salomon hic. *p 3 Reg. 10.1. 2. Par. 9.1.*
- 43 *q* Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, & non invenit : *q Luc. 11.24.*
- 44 Tunc dicit : Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam & ornatum.
- 45 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi : *r* & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ. *r 1 Pet. 2.20. s Mart. 3.31.*
- 45 *s* Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus & fratre stabant foris, quærentes loqui ei. *s Luc. 8. 20.*

47 Dixit autem ei quidam : Ecce mater tua, & fratres tui foris stant querentes te.

48 At ipse respondens dicenti sibi, ait : Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei ?

49 Et extendens manum in discipulos suos, dixit : Ecce mater mea, & fratres mei.

50 Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est : ipse meus frater, & soror, & mater est.

CAPVT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolas seminantis ac vixaniorum, quas etiam discipulis interpretatur : item parabolas de grano sinapis, de fermento in farina occultato, de thesauro & margarita inventis : de vesti in mare misso, quam parabolam etiam declarat : docens in parva, ait prophetam non esse sine honore, nisi in propria patria.

1 **I**N illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare.

2 *a Marc.* 4 **E**t congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet, & omnis turba stabat in littore : *4. 1. Luc. 8. 4.*

3 Et locutus est eis multa in parabolis, dicens : Ecce exiit qui seminat, seminare.

4 Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt ea.

5 Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam : & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6 Sole autem orto a-stuaverunt : & quia non habebant radicem, aruerunt.

7 Alia autem ceciderunt in spinas : & creverunt spinæ, & suffocaverunt ea.

8 Alia autem ceciderunt in terram bonam : & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9 Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et accedentes discipuli dixerunt ei : Quare in parabolis loqueris eis ?

11 Qui respondens, ait illis : Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum : illis autem non est datum.

12 *b Inf.* 29. 29. **Q**ui enim habet dabitur ei, & abundabit : qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

13 Ideo in parabolis loquor eis : quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

14 Et adimpletur in eis prophætia Isaie dicentis :

vis : e Auditum audietis , & non intelligetis : & vident , & videbitis , & non videbitis.

15 In crassatum est enim cor populi hujus , & auribus graviter audierunt , & oculos suos clausurunt : ne quando videant oculis , & auribus audiant , & corde intelligant , & convertantur & salutem eos.

16 Vestri autem beati oculi quia vident , & aures vestre , quia audiunt.

17 Amen quippe dico vobis , quia multi prophete & iusti cupierunt videre quae videtis , & non viderunt ; & audire quae auditis , & non audierunt.

18 Vos ergo audite parabolam seminantis.

19 Omnis qui audit verbum regni , & non intelligit , venit malus , & rapit quod seminatum est in corde ejus : e hic est qui secus viam seminatus est :

20 Qui autem super petrosam seminatus est , hic est , qui verbum audit , & continuo cum gaudio accipit illud :

21 Non habet autem in se radicem , sed est temporalis , facta autem tribulatione & persecutione propter verbum , continuo scandalizatur.

22 Qui autem seminatus est in spinis , hic est , qui verbum audit , & sollicitudo saeculi istius , & fallacia divitiarum , suffocat verbum , & sine fructu efficitur.

23 Qui vero in terram bonam seminatus est , hic est , qui audit verbum , & intelligit , & fructum affert , & facit aliud quidem centesimum , aliud autem sexagesimum , aliud vero trigesimum.

24 e Aliam parabolam proposuit illis , dicens : e Simile factum est regnum caelorum homini , qui seminavit bonum semen in agro suo.

25 Cum autem dormirent homines , venit inimicus ejus , & superfeminavit zizania in medio tritici , & abiit.

26 Cum autem crevisset herba , & fructum fecisset , tunc apparuerunt & zizania.

27 Accedentes autem servi patris familias , dixerunt ei : Domine , nonne bonum semen seminasti in agro tuo ? Unde ergo habet zizania ?

28 Et ait illis : Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei , Vis imus , & colligimus ea ?

29 Et ait : Non : ne forte colligentes zizania , eradicetis simul cum eis & triticum.

30 Sinite utraque crescere usque ad messem , & in tempore messis dicam messoribus : Colligite primum zizania , & alligate ea in fasciculos , ad comburendum.

burendum, triticum autem congregare in horreum meum,

Marc. 31 *f* Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo:

Luc. 13. 32 Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, majus est omnibus oleis, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus.

g Luc. 33 Aliam parabolam locutus est eis. *g* Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tridus, donec fermentatum est totum.

34 Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis:

h Psal. 35 Ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: *h* Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.

Marc. 4. 36 Tunc, dimissis turbis, venit in domum: & accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edifere nobis parabolam zizaniorum agri.

37 Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38 Ager autem, est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam.

i Apoc. 39 Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. *i* Messis vero, consummatio sæculi est: Messores autem, angeli sunt.

40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi.

41 Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem:

42 Et mittent eos in camiaum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium.

k Sap. 8. 43 *k* Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

Das. 44 Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa quæ habet, & emit agrum illum.

45 Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

46 Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.

47 Iterum simile est regnum cælorum sagæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti.

48 Quam, cum impleta esset, educentes & secus

cus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

49 Sic erit in consummatione sæculi: exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum,

50 Et mittent eos in caminum ignis: ibi erit stridus, & stridor dentium.

51 Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam;

52 Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno celorum, similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo nova & vetera.

53 Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde.

54 Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic sapientia hæc, & virtutes?

55 *l* Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres ejus, Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas? *l Mart. 6.1. Luc. 4.*

56 Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? *16. Ioan. 6.*

57 Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. *42.*

58 Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum.

C A P V T X I V.

Caput Ioannis datur puella saltatrici: Iesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus & duobus piscibus satiat, sublatis duodecim veliquiarum copiosis: & super mare ambulans discipulos tempestatem agitato confortat, Petrumque à submersione liberat: in terra Genesar varii curantur languores tactu vellimenti ipsius.

1 **I**N illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Iesu: *Marc. 6. 14.*

2 Et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. *Luc. 9. 7.*

3 **H**erodes enim tenuit Ioannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiam uxorem fratris sui. *a Marc. 6.17. Luc. 3.*

4 Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. *19.*

5 Et volens illum occidere, timuit populum: quia sicut prophetam eam habebant. *b Infr. 21. 26.*

6 Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

7 Unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo.

8 At illa premonita à matre sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ. *9 Et*

9 Et contristatus est rex : propter juramentum autem , & eos qui pariter recumbebant , jussit dari.

10 Misitque & decollavit Ioannem in carcere.

11 Et allatum est caput ejus in disco , & datum est puellæ , & attulit matri suæ.

12 Et accedentes discipuli ejus , tulerunt corpus ejus , & sepelierunt illud : & venientes nunciaverunt Iesu.

e Luc.

2. 10,

Mat. 6.

37.

Ioan. 6.

9.

13 *c* Quod cum audisset Iesus , secessit inde in navicula , in locum desertum seorsum : & cum audissent turbæ , secutæ sunt eum pedestres de civitatibus.

14 Et exiens vidit turbam multam , & misertus est eis , & curavit languidos eorum.

15 Vespere autem facto , accesserunt ad eum discipuli ejus , dicentes : Desertus est locus , & hora jam præterit : dimitte turbas , ut euntes in castella , emant sibi escas.

16 Iesus autem dixit eis : Non habent necesse ire : date illis vos manducare.

17 Respondérunt ei : Non habemus hic nisi quinque panes , & duos pisces.

18 Qui ait eis : Asserte mihi illos huc.

19 Et cum jussisset turbam discumbere super fœnum , acceptis quinque panibus , & duobus piscibus , aspiciens in caelum benedixit , & fregit , & dedit discipulis panes , discipuli autem turbis.

20 Et manducaverunt omnes , & saturati sunt. Et tulerunt reliquias , duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21 Manducantium autem fuit numerus , quinque millia virorum , exceptis mulieribus & parvulis.

d Matt.

6. 45.

Ioan. 6.

9.

e Ioan.

6. 17.

22 *d* Et statim compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam , & præcedere eum trans fretum , donec dimitteret turbas.

23 Et dimissa turba , *e* ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi.

24 Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus : erat enim contrarius ventus.

25 Quarta autem vigilia noctis , venit ad eos ambulans super mare.

26 Et videntes eum super mare ambulantem , turbati sunt , dicentes : Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.

27 Statimque Iesus locutus est eis dicens : Habete fiduciam : ego sum : nolite timere.

28 Respondens autem Petrus dixit : Domine , si tu es , jube me ad te venire super aquas.

29 At ipse ait : Veni. Et descendens Petrus de navicula , ambulabat super aquam ut veniret ad Iesum.

30 Videns vero ventum validum, timuit : & cum cœpisset mergi, clamavit dicens, Domine, salvum me fac.

31 Et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi : Modicæ fidei, quare dubitasti ?

32 Et cum ascendisset in naviculam, cessavit ventus.

33 Qui autem in navicula erant, venerunt, & adoraverunt eum, dicentes : Vere Filius Dei es.

34 *f* Et cum transfretassent, venerunt in terram *f Marc. 6.53.*
Genezar.

35 Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes :

36 Et rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

C A P V T X V.

Phariseorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant : & quæ sunt coinquinantia hominem : mulier Chananæa perseveranti fide ac supplicatione impetrat filiam curationem : Iesus curatis juxta mare Galilæa variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus paucisque pisciculis satiatis, sublatam septem sportarum reliquit.

1 **T**unc accesserunt ad eum ab Ierosolymis *Marc. 7. 1.*
Scribæ, & Pharisei, dicentes :

2 Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum ? non enim lavant manus suas eum panem manducant.

3 Ipse autem respondens ait illis : Quare & vos *a Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Ephes. 6. 2. b Exod. 21. 16. Levit. 20. 9. Prov. 20. 20. c Isa. 29. 13. Marc. 7. 6.*
transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ? Nam Deus dixit :

4 *a* Honora patrem, & matrem ; & : *b* Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

5 Vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit ;

6 Et non honorificavit patrem suum, aut matrem suam : & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7 *c* Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens :

8 Populus hic labiis me honorat : cor autem eorum longe est a me.

9 Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

10 Et convocatis ad se turbis, dixit eis : Audite, & intelligite.

11 Non quod intrat in os, coinquinat hominem : sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

12 Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13 At ille respondens ait: *d* Omnis plantatio, quæ non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur.

14 Sinite illos: *e* cæci sunt, & duces cæcorum: cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

15 Respondens autem Petrus dixit ei: Ediffere nobis parabolam istam.

16 At ille dixit: adhuc & vos sine intellectu estis?

17 Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?

18 Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem:

19 De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.

20 Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

21 Et egressus inde Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis.

22 *f* Et ecce mulier Chananaea à finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Misere mei Domine fili David: filia mea male à daemonio vexatur.

23 Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos.

24 Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi g ad oves, quæ perierunt domus Israel.

25 At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine adjuva me.

26 Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

27 At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

28 Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29 Et cum transisset inde Iesus, venit secus Mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi.

30 *h* Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos:

31 Ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel,

32 *i* Iesus

d Jo. 12.
15. 2.

e Luc. 6.
39.

Marc. 7.
17.

f Marc.
7. 25.

g Sup.
10. 6.

h Jo. 12.
10. 3.

h Isai.
35. 5.

32 Iesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo iam perseverant mecum, & non habent quod manducent; & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.

33 Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34 Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisculos,

35 Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.

36 Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

37 Et comederunt omnes, & saturati sunt: Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

38 Erant autem qui manducaverunt, quattuor millia hominum, extra parvulos & mulieres.

39 Et, dimissa turba, ascendit in naviculam: & venit in fines Magedan.

C A P V T X V I.

Iesus signi peritione ipsum tentantes arguit, quod signa temporum non adivdicarent: jubet discipulos cavere à fermento Pharisæorum ac Sadducæorum: ipsosque interrogat quem ipsum esse dicant, & Petro post illius responsionem promittit claves regni cælorum: suam autem passionem prædicens, à Petro increpatior: propter quod satanam ipsum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, & Deum unicumque juxta sua opera redditurum.

1 **E**T accesserunt ad eum Pharisei & Sadducæi tentantes: & rogaverunt eum ut signum de cælo ostenderet eis.

2 *a* At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum.

3 Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum.

4 Faciem ergo cæli dijudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire? *b* Generatio mala & adultera signum quarit: & signum non dabitur ei, *c* nisi signum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.

5 Et cum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.

6 Qui dixit illis: *a* Intuemini, & cavete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum.

7 At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus.

8 Sciens autem Iesus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis?

9 Nondum intelligitis, neque recordamini *e* quinque panum in quinque millia hominum, & quot cophinos sumpsistis?

a Marc.
8.12.*Luc.* 12.

54.

b Sup.

12.39.

c Ion. 2.*d. Marc.*

8.14.

Luc. 12.

1.

e Sup.

14.17.

104. 6.9.

10 Ne

f Sup.
1j.34.

10 Neque f septem panum in quattuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis?

11 Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis; Cavete à fermento Phariseorum, & Sadduceorum?

12 Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum à fermento panum, sed à doctrina Phariseorum, & Sadduceorum.

g Marc.
8.27.
Luc.9.
28.

13 g Venit autem Iesus in partes Cesareæ Philippi; & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis?

14 At illi dixerunt: Alii Ioannem Baptistam, alii autem Eliam; alii vero Ieremiam, aut unum ex prophetis.

15 Dicit illis Iesus: vos autem quem me esse dicitis?

h Ioan.
6.69.

16 Respondens Simon Petrus dixit: h Tu es Christus, filius Dei vivi.

17 Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Iona: quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.

i Ioan.
1.42.

18 i Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

k Isai.
22.24.

19 k Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.

Ioan.20.
23.

20 Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus.

21 Exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis, qui oporteret eum ire Ierosolymam, & multa pati à senioribus & Scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.

22 Et assumens eum Petrus, coepit increpare illum dicens: Absit à te Domine: non erit tibi hoc.

l Marc.
8.33.

23 Qui conversus, dixit Petro: l Vade post me scitana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

m Sup.
10.38.

24 Tunc Iesus dixit discipulis suis. m Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

Luc.9.
23. &

25 n Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam.

o 17.33

26 Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

n Ioan.
12.25.

o Actor.
17.31.

27 Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: o & tunc reddet unicuique secundum opera ejus.

Ro.2.
6.

28 Amen

23 Amen dico vobis, p sunt quidam de hic stan- p *Mar.*
 tibus, qui non gustabunt mortem, donec videant 9. 1.
 Filium hominis venientem in regno suo. *Luc. 9.*
 27.

C A P V T X V I I.

*Christi in monte transfiguratio, quam jubet disci-
 pulos silentio servare, donec à mortuis resurgat;
 Etiam dicit venturum, imo jam venisse sed cogni-
 tum non fuisse, nempe Joannem Baptistam: puerum
 lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem
 curare non potuerant; ostendens quanta sint virtutis,
 fructus similis grano sinapis, jejunium, & oratio: pas-
 sionem suam prædicit: pro se quoque & Petro di-
 drachma solvit, invento in ore piscis stare.*

1 a **E**T post dies sex assumit Iesus Petrum, & a *Mar.*
 Iacobum, & Joannem fratrem ejus, & 2.
 ducit illos in montem excelsum seorsum: *Luc. 9.*

2 Et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit 28.
 facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta
 sunt alba sicut nix.

3 Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum
 eo loquentes.

4 Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum:
 Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus
 hic tria tabernacula, tibi unum, & Moyfi unum,
 & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obum-
 bravit eos. b Et ecce vox de nube, dicens: Hic est b 2 *Pet.*
 Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: 1. 17.
 ipsum audite. *Sup. 3.*

6 Et audientes discipuli ceciderunt in faciem
 suam, & timuerunt valde. 17.

7 Et accessit Iesus, & tetigit eos: dixitque eis:
 Surgite, & nolite timere.

8 Levantes autem oculos suos, neminem vide-
 runt, nisi solum Iesum.

9 Et descendantibus illis de monte, præcepit
 eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, do-
 nec Filius hominis à mortuis resurgat.

10 Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes:
 e Quid ergo Scribæ dicunt quod Elias oporteat c *Mar. 9.*
 primum venire. 11.

11 At ille respondens, ait eis: Elias quidem ven-
 turus est, & restituet omnia. *Mal. 4.*
 5.

12 Dico autem vobis, d quia Elias jam venit, & d *Supr.*
 non cognoverunt eum, e sed fecerunt in eo quæ- 11. 14.
 cunque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus e *Supr.*
 est ab eis. 14. 9.

13 Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne
 Baptista dixerat eis.

f Mar. 14 *f* Et cum venisset ad turbam; accessit ad eum
 9. 17. homo genibus provolutus ante eum, dicens: Do-
Luc. 9. mine, miserere filio meo, quia lunaticus est, &
 38. male patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro
 in aquam.

15 Et obtuli eum discipulis tuis, & non potue-
 runt curare eum.

16 Respondens autem Iesus, ait: O generatio In-
 credula, & perversa, quousque ero vobiscum? &
 usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

17 Et increpavit illum Iesus, & exiit ab eo dæ-
 monium, & curatus est puer ex illa hora.

18 Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, &
 dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illum?

g Luc. 19 Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem ve-
 17. 6. stram. *g* Amen, quippe dico vobis, si habueritis
 fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic,
 Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile
 erit vobis.

20 Hoc autem genus non ejicitur nisi per ora-
 tionem, & jejuniū.

h Mar. 21 Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit
 9. 31. illis Iesus: *h* Filius hominis tradendus est in ma-
 nus hominum:

Luc. 9. 22 Et occideat eum, & tertia die resurget. Et
 44. contristati sunt vehementer.

Inf. 10. 23 Et cum venissent Capharnaum, accesserunt
 18. qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt
 ei: Magister vester non solvit didrachma?

24 Ait etiam. Et cum intrasset in domum, præ-
 venit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Si-
 mon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel
 censum? à filiis suis, an ab alienis?

25 Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus:
 Ergo liberi sunt filii.

26 Vt autem non scandalizemus eos, vade ad
 mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui pri-
 mus ascenderit, tolle, & aperto ore ejus, invenies
 staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

C A P V T X V I I I.

*Proposito parvulo docet quoniam major sit in regno
 eorum, & quam sit à pusillorum scandalo cavendū:
 quomodo frater in nos peccans debeat corrigi,
 & ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, pote-
 state ligandi atque solvensi discipulis tradita: docet
 etiam quam sit apud Deum efficax dnum petitiō
 sibi consentientium, & quoties fratri in nos peccanti
 sit ignoscendum, accommodata ad hoc parabola de
 rege rationem curis servis suis incedente.*

- 1 **I**N illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, *a Marc.*
dicentes : Quis , putas , major est in regno *9. 34.*
cælorum ? *Luc. 9.*
- 2 Et advocans Iesus parvulum , statuit eum in *46.*
medio eorum , *Inf. 19.*
- 3 Et dixit : Amen dico vobis , nisi conversi fue- *14.*
ritis , & efficiamini sicut parvuli , non intrabitis in *1 Cor.*
regnum cælorum. *14. 20.*
- 4 Quicumque ergo humiliaverit se sicut par-
vulus iste , hic est major in regno cælorum.
- 5 Et qui susceperit unum parvulum talem in
nomine meo , me suscipit.
- 6 *b* Qui autem scandalizaverit unum de pusillis *b Marc.*
istis , qui in me credunt , expedit ei ut suspendatur *9. 42.*
mola asinaria in collo ejus , & demergatur in pro- *Luc. 17.*
fundum maris. *1.*
- 7 Væ mundo à scandalis. Necessè est enim ut ve-
niant scandala : veruntamen væ homini illi , per
quem scandalum venit.
- 8 *c* Si autem manus tua , vel pes tuus scandali- *c Sup. 5.*
zat te ; abscinde eum , & projice abs te : bonum *30.*
tibi est ad vitam ingredi debilem , vel claudum , *Mar. 9.*
quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in *43.*
ignem æternum.
- 9 Et si oculus tuus scandalizat te , erue eum , &
projice abs te : bonum tibi est cum uno oculo in *d Psal.*
vitam intrare , quam duos oculos habentem mitti *33. 8.*
in gehennam ignis. *e Luc.*
- 10 Videte ne contempnatis unum ex his pusillis : *19. 10.*
dico enim vobis , *d* quia angeli eorum in cælis sem- *Luc. 15.*
per vident faciem Patris mei , qui in cælis est. *4.*
- 11 *e* Venit enim Filius hominis salvare quod per- *f Luc.*
ierat. *17. 3.*
- 12 Quid vobis videtur ? si fuerint alicui centum *Lev. 19.*
oves , & erraverit una ex eis : nonne relinquit *17.*
nonagintanovem in montibus , & vadit quærere *Eccl. 19.*
eam quæ erravit ? *13.*
- 13 Et si contigerit ut inveniat eam : Amen dico *Luc. 5.*
vobis , quia gaudet super eam magis quam super *19.*
nonagintanovem , quæ non erraverunt. *g Dent.*
- 14 Sic non est voluntas aucte Patrem vestrum , *19. 15.*
qui in cælis est , ut pereat unus de pusillis istis. *a Cor.*
- 15 *f* Si autem peccaverit in te frater tuus , vade , *13. 1.*
& corripe eum inter te & ipsum solum. si te audie- *Heb. 10.*
rit , lucratus eris fratrem tuum. *28.*
- 16 Si autem te non audierit ; adhibe tecum ad- *Joan. 8.*
huc unum , vel duos , *g* ut in ore duorum vel *17.*
 trium vestrum stet omne verbum. *h 2 Thes.*
- 17 Quod si non audierit eos : dic ecclesiæ. si autem *13. 14.*
ecclesiam non audierit , sit tibi sicut *h ethnicus & 1 Cor. 5.*
publicanus.

in Jo. 23.
20. 23.

18 Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in caelo.

19 Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis confenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in caelis est.

20 Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

in Luc.
17. 4.

21 Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: & Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies?

22 Dicit illi Iesus: Non dico tibi usque septies; sed usque septuagies septies.

23 Ideo assimilatum est regnum caelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24 Et cum coepisset rationem ponere, oblatum est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25 Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus ejus venditari, & uxorem ejus, & filios, & omnia quae habebat, & reddi.

26 Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

27 Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

28 Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & venens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29 Et procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

30 Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31 Videntes autem conservi ejus quae fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narraverunt domino suo omnia quae facta fuerant.

32 Tunc vocavit illum dominus suus: & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me:

33 Nonne ergo oportuit & te misisti conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35 Sic & Pater meus caelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

BIBLIOTE

Inventariado
CAPVI

C A P V T X I X.

Matrimonium docet, ex sua institutione esse inaisolubile. nec uxorem extra causam fornicationis posse dimittere: inter varios eunuchos laudat illos qui se castraverunt propter regnum caelorum: parvulis manus imponit: adolescens qui omnia se servasse praecepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abiit tristis: difficile ergo asserit divitem intrare regnum caelorum, & quid illis praeiis sit qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

- 1 **E**T factum est, cum consummasset Iesus sermones illos, migravit à Galilæa, & a venit *a Marc.*
in fines Iudææ trans Iordanem, 10. 1.
- 2 Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.
- 3 *b* Et accesserunt ad eum Pharisei tentantes *b Marc.*
eum, & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem 10. 2.
suam, quacumque ex causa?
- 4 Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia *c* qui *c Gen. 1.*
fecit hominem ab initio, masculum & feminam 27.
fecit eos? dixit:
- 5 *d* Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, *d Gen. 2.*
& adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. 21.
- 6 Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod *Ephes. 5.*
ergo Deus conjunxit, homo non separet. 31.
- 7 Dicunt illi: *e* Quid ergo Moyses mandavit *1 Cor. 6.*
dare libellum repudii, & dimittere? 16.
- 8 Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis *e Deut.*
vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab 24. 1.
initio autem non fuit sic.
- 9 *f* Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit *f Sup. 5.*
uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam 32.
duxerit, moechatur: & qui dimissam duxerit, *Marc.*
moechatur. 10. 11.
- 10 Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa ho- *Luc. 16.*
minis cum uxore, non expedit nubere. 18.
- 11 Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum *1 Cor. 7.*
istud, sed quibus datum est. 18.
- 12 Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic *g Marc.*
nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab ho- 10. 13.
minibus: & sunt eunuchi qui seipso castraverunt *Luc. 18,*
propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat. 15.
- 13 *g* Tunc oblatis sunt ei parvuli, ut manus eis im- *b Supra*
poneret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos: 18. 3.
- 14 Iesus vero ait eis: *b* Sinite parvulos, & nolite *i Marc.*
eos prohibere ad me venire: talium est enim re- 10. 17.
gnum caelorum. *Luc. 18.*
- 15 Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. 16.
- 16 *i* Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bo-

ne, quid boni faciam ut habeam vitam æternam?

17 Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Exod.
20. 13.

18 Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: & Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices:

19 Honora patrem tuum, & matrem tuam: & Diliges proximum tuum sicut teipsum.

20 Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi à Iuventute mea, quid adhuc mihi deest?

21 Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

22 Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23 Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum.

24 Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.

25 Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

26 Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

29 Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Infra
20. 16.

30 Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

Marci
10. 31.

CAPUT XX.

Luc. 13.
30.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Iesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicat; & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non potestate & ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse maiores: egrediens vero Iericho duos cæcos illuminat.

1 S Imile est regnum cælorum homini patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2 Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos :

4 Et dixit illis : Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam & nonam horam : & fecit similiter.

6 Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis : Quid hic statis tota die otiosi ?

7 Dicunt ei : Quia nemo nos conduxit. Dicit illis : Ite & vos in vineam meam.

8 Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo : Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos.

9 Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10 Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi : acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

11 Et accipientes murmurabant adversus patrem familias,

12 Dicentes : Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & aestus.

13 At ille respondens uni eorum, dixit : Amice non facio tibi injuriam : nonne ex denario convenisti mecum ?

14 Tolle quod tuum est, & vade : volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi.

15 Aut non licet mihi quod volo, facere ? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum ?

16 ^a Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi : multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

17 ^b Et ascendens Iesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis :

18 Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte,

19 Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

20 ^c Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo.

21 Qui dixit ei : Quid vis ? Ait illi : Dic ut sedent

^a *Supra*

19. 30.

Marc.

10. 38.

Luc. 13.

31.

^b *Marc.*

10. 31.

Luc. 18.

31.

^c *Marc.*

10. 35.

deant hi duo filii mei, unus ad dextram tuam & unus ad sinistram, in regno tuo.

22 Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.

23 Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dextram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.

d *Mar.* 24 d Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.

e *Luc.* 22. 25. e Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores sunt, potestatem exercent in eos.

26 Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:

27 Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.

f *Phil.* 2. 7. f Sicut filius hominis non venit, ministrari sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.

g *Mar.* 13. 46. g Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa:

h *Luc.* 18. 35. h Et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili David.

31 Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine miserere nostri, fili David.

32 Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis?

33 Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34 Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

CAPVT XXI.

Iesus super asinam Ierusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo eiecit, & Phariseis de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem de ficulnea Christi verba arcaica mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de sua potestate reuocavit questione de Ioannis baptismo: & ex parabolis de homine duos filios habente, & de paruefamilias, cuius vittores post alios servos, etiam filium vinee heredem occiderunt, predicat regnum Dei à Iudæis ad Gentes transferendum.

i *Marc.* 11. 1. i 4 ET cum appropinquassent Ierosolymis, &

h *Luc.* 19. 20. h Evenissent Bethphage ad Montem oliveti: tunc Iesus misit duos discipulos,

2 Dicens eis : Ite in castellum , quod contra vos est , & statim inuenietis asinam alligatam , & pullum cum ea : solvite , & adducite mihi :

3 Et si quis vobis aliquid dixerit , dicite quia Dominus his opus habet : & confestim dimittet eos.

4 Hoc autem totum factum est , ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem :

5 6 Dicite filiae Sion : Ecce rex tuus venit tibi mansuetus , sedens super asinam , & pullum filium subjugalis. *b Isai. 62. 11. Zach. 9.*

6 Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecepit illis Iesus. *9. Ioan. 12.*

7 Et adduxerunt asinam , & pullum : & imposuerunt super eos vestimenta sua : & eum desuper sedere fecerunt. *15.*

8 Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via : alii autem caedebant ramos de arboribus , & sternebant in via :

9 Turbae autem , quae praecedebant , & quae sequebantur , clamabant , dicentes : c Hosanna filio David : benedictus , qui venit in nomine Domini : hosanna in altissimis. *c Psal. 117. 25. Marci*

10 Et cum intrasset Ierosolymam , commota est universa civitas , dicens : Quis est hic ? *11. 9. Luc. 19.*

11 Populi autem dicebant : Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilaeae. *38.*

12 d Et intravit Iesus in templum Dei , & eiecit omnes vendentes & ementes in templo ; & mensas numulariorum , & cathedras vendentium columbas evertit : *d Ioan. 2. 14.*

13 Et dicit eis : Scriptum est : e Domus mea domus orationis vocabitur : vos autem fecistis illam speluncam latronum. *e Dent. 14. 25. Isai. 56.*

14 Et accesserunt ad eum caeci , & claudi in templo : & sanavit eos. *7. Ier. 7.*

15 Videntes autem principes sacerdotum , & Scribae , mirabilia quae fecit , & pueros clamantes in templo , & dicentes : Hosanna filio David , indignati sunt , *11.*

16 Et dixerunt ei : Audis quid isti dicunt : Iesus autem dixit eis : Utique , numquam legistis : f Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem ? *f Psalm. 8. 3.*

17 Et relicta illis , abiit foras extra Civitatem in Bethaniam : ibique mansit.

18 Mane autem revertens in Civitatem , esuriit.

19 g Et videns ficum arborem unam secus viam , venit ad eam : & nihil invenit in ea nisi folia tantum , & ait illi : Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. *g Mar. 11. 13.*

- h Mar.* 20 *h* Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes:
 11. 20. Quomodo continuo aruit?
- 21 Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tolle, & jacta te in mare, fiet.
- i Sup.* 22 *i* Et omnia quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis.
7. 7.
 1 *icab.* 23 Et cum venissent in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, & seniores populi dicentes: *k* In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem?
3. 22.
k Mat. 24
 11. 24.
Luc. 20.
 2. 24 Respondens Iesus dixit eis: Interrogabo vos & ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio.
- 25 Baptismus Ioannis unde erat? è caelo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:
- 26 Si dixerimus, è caelo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: *l* omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam.
- l Supra* 27 Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.
14. 5. 28 Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea.
- 29 Ille autem respondens: ait: Nolo. Postea autem, poenitentia metus, abiit.
- 30 Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine; & non ivit.
- 31 Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.
- 32 Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.
- m Mar.* 33 Aliam parabolam audite: *m* Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est.
12. 1.
Luc. 20.
 9.
Isa. 5.
 1. 5. 34 Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut reciperent fructus ejus.
- Jer.* 2.
 21. 35 Et agricolæ, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36 Iterum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

37 Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.

38 Agricolaë autem videntes filium, dixerunt intra se: *n* Hic est heres, venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem ejus. *n Infra* 26. 3. &

39 Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt. *27. 2. Ioan. 12.*

40 Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? *53.*

41 Ajunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42 Dicit illis Iesus: Numquam legistis in Scripturis: *o Psal. 117. 22.* Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? *Actor.*

43 Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. *4. 11. Rom. 9.*

44 Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. *33. 1 Petr.*

45 Et cum audissent principes sacerdotum & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret. *2. 7.*

46 Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

C A P V T X X I I.

Parabola de rege qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque veste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores: tentatur Iesus à Pharisæis super censu dando Casari, & à Sadducæis super resurrectione, quorum redarguit insciam, mortuorum evincens resurrectionem: rursumque à legisdoctore tentatur super magno legis mandato: vicissim quoque interrogat Pharisæos cujus filius sit Christus.

1 *a* **E**T respondens Iesus, dixit iterum in parabola eis, dicens: *a Luc. 14. 16.*

2 Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. *Apoc. 19. 9.*

3 Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & volebant venire.

4 Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.

5 Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam: *6 Reli-*

6 Reliqui vero tenuerunt servos ejus, & contumellis affectos occiderunt.

7 Rex autem cum audiret, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8 Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9 Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11 Intravit autem rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12 Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

b supra

8. 12.

c 13.

42.

Inf. 25.

30.

c Marc.

12. 13.

Luc. 20.

20.

13 Tunc dixit rex ministris: *b* Ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

14 Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15 *c* Tunc abeuntes Pharisei, consilium inierunt ut caperent eum in sermone.

16 Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum:

17 Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet census dare Cæsari, an non?

18 Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

19 Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

20 Et ait illis Iesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio?

d Rom.

13. 7.

21 Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: *d* Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.

22 Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt.

23 In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogaverunt eum,

e Marc.

12. 15.

Luc. 20.

28.

Act.

23. 6.

Deut.

25. 6.

24 Dicentes: Magister, Moyses dixit: *e* Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo.

25 Erant autem apud nos septem fratres: & primus, vxore ducta defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26 Similiter secundus, & tertius, usque ad septimum.

27 Novissime autem omnium & mulier defuncta est.

28 In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30 In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in caelo.

31 De resurrectione autem mortuorum non legitis quod dictum est à Deo dicente vobis:

32 *f* Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac, & *f* *Exod.* Deus Iacob: Non est Deus mortuorum, sed viventium. 3. 6.

33 Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

34 *g* Pharisei autem audientes quod silentium *g* *Marc.* imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum: 12. 28.

35 Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, *Luc.* 10. tentans eum: 27.

36 Magister, quod est mandatum magnum in Lege?

37 Ait illi Iesus: *h* Diliges Dominum Deum *h* *Deut.* tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & 6. 5. in tota mente tua.

38 Hoc est maximum, & primum mandatum.

39 Secundum autem simile est huic: *i* Diliges *i* *Lev.* proximum tuum, sicut teipsum. 19. 18.

40 In his duobus mandatis universa lex pendet, *Marc.* & prophetæ. 12. 31.

41 Congregatis autem Phariseis, interrogavit *Luc.* 20. eos Iesus, 41.

42 Dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David.

43 Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

44 *k* Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris *k* *Psal.* meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? 109. 1.

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46 Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

C A P V T X X I I I.

Scribis & Phariseis super cathedram Moysi sedentibus præcepit Iesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, reiegens ipsorum hypocrisis & ambitionem. discipulos vero contrariam docens humilitatem: deinde multiplex va illis ob hypocrisis ac reliquas

liquas suas iniquitates incriminatur, prædicans eos patrum suorum mensuram in justorum persecutionibus impleturos, ac Ierusalem deserendam.

1 **T**unc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos,

a 2 Esd. 2 Dicens: Super cathedram Moyfi sederunt 4 Scribæ, & Pharisei.
8. 4.

3 Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

b Luc. 4 *b* Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.
11. 46.
Abhor.

5 Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: c dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

Deuter. 6 6 Amant autem primos recubitus in coenæ, & primas cathedras in synagogis,
6. 8.
Numer.

7 Et salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

15. 98. 8 *d* Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.
c Marc. 12. 38.
Luc. 11. 43. &
20. 46.

9 *e* Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim pater vester, qui in cælis est.

d Iacob. 3. 1. 10 Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus.
e Mal. 1. 6.

11 Qui major est vestrum, erit minister vester.

f Luc. 12 *f* Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.
14. 11.

13 Væ autem vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare.

g Marc. 12. 40. 14 Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium.
Luc. 20. 47.

15 Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet.

17 Stulti & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18 Et quicumque juraverit in altari, nihil est: quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19 Cæci : Quid enim majus est , donum an altare , quod sanctificat donum ?

20 Qui ergo jurat in altari , jurat in eo , & in omnibus quæ super illud sunt.

21 Et quicumque juraverit in templo , jurat in illo , & in eo qui habitat in ipso :

22 Et qui jurat in cælo , jurat in throno Dei , & in eo qui sedet super eum.

23 *h* Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ : *h Luc.*
qui decimatis mentham , & anethum , & cymi- 11. 42.
num , & reliquistis quæ graviora sunt legis , judi-
cium , & misericordiam , & fidem : hæc oportuit
facere , & illa non omittere.

24 Duces cæci , excolantes culicem , camelum autem glutientes.

25 Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocrite , quia mundatis quod de foris est calicis & paropsidis : intus autem pleni estis rapina , & immunditia.

26 Phariseæ cæce , munda prius quod intus est calicis & paropsidis , ut fiat id , quod de foris est , mundum.

27 Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ : quia similes estis supulchris dealbatis , quæ à foris parent hominibus speciosa , intus vero plena sunt ossibus mortuorum , & omni spurcitia.

28 Sic & vos à foris quidem paretis hominibus justi : intus autem pleni estis hypocrisis , & iniquitate.

29 Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ , qui edificatis sepulchra prophetarum , & ornatis monumenta justorum.

30 Et dicitis : Si fuissetis in diebus patrum nostrorum , non effemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31 Itaque testimonio estis vobismetipsis , quia filii estis eorum , qui prophetas occiderunt.

32 Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33 *i* Serpentes genimina viperarum , quomodo *i Supra*
fugietis à judicio gehennæ ?

34 Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas , & sapientes , & scribas , & ex illis occidetis , & crucifigetis , & ex eis flagellabitis in synagogis vestris , & persequemini de civitate in civitatem : *k Gen.*

35 Ut veniat super vos omnis sanguis justus , qui effusus est super terram , *k à sanguine Abel justii Hebr.*
usque ad sanguinem Zachariæ , filii Barachiz , 11. 4.
quem occidistis inter templum & altare. *l 2 Par.*

36 Amen dico vobis , venient hæc omnia super generationem istam. *2. 22. Luc. 13.*

37 Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

38 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39 Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

C A P V T XXIV.

Prædicat templi everisionem, monetque ut caveant a ventris seductoribus, futura prædicans bella ac persecuciones: surgent pseudochristi & pseudopropheta; de adventu filii hominis, præcedentibus signis in sole, luna, & stellis; omnibus ignorum dicit Christus diem iudicii: & de fidei ac malo sermo, propter quæ docet semper esse vigilandum.

a Marc. 13. 1. **E**T egressus Iesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei adificationes templi.

Luc: 21. 5. 2 Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruat.

b Luca 19. 44. 3 *b* Sedente autem eo super Montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum adventus tui, & consummationis sæculi.

c Ephes. 5. 6. 4 *c* Et respondens Iesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat:

Col. 2. 18. 5 Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent.

6 Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini: oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis.

7 Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentiae, & fames, & terræ motus per loca.

8 Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

d Joan. 15. 20. 9 *d* Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

Sup. 10. 17. 10 Et tunc scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odio habebunt invicem.

Luc. 21. 12. 11 Et multi pseudoprophetae surgent, & seducent multos.

12 Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

13 Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

14 Et prædicabitur hoc Euangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.

15 Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat:

16 Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes:

17 Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua:

18 Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

19 Væ autem prægnantibus & nutrentibus in illis diebus.

20 Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme, f. Aëtore
vel sabbato.

21 Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.

22 Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.

23 g Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere.

24 Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophete: & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25 Ecce prædixi vobis.

26 Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.

27 Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & perit usque in Occidentem: ita erit & adventus Filii hominis.

28 h Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

29 i Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur:

30 Et tunc parebit signum Filii hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & majestate.

31 k Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos ejus à quattuor ventis, à summis cælorum usque ad terminos eorum.

32 Ab arbore autem ficæ discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas:

33 Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in januis.

e Marc.

13.14.

Luc. 21.

20.

Dan. 9.

27.

f. Aëtore

1.12.

g Marc.

13.21.

Luc. 17.

23.

h Luca

17.36.

i Marc.

13.24.

Luca

21.25.

Ezech.

52.7.

Isai. 13.

10.

Joel 3.

15.

Apo.

1.7.

k 1 Cor.

15.51.

34 Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

l Mar.
13.31.

35 *l* Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

36 De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater.

m Luca
17.26.

37 *m* Sicut autem in diebus Noë, ita erit & adventus Filii hominis.

Gen. 7. 5.

38 Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noë in arcam,

39 Et non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus Filii hominis.

40 Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinquetur.

41 Duæ molent in mola: una assumetur, & una relinquetur.

42 Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

n 1 Thef.
4.17.

43 Illud autem scitote, *n* quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilet retutique, & non sineret perfodi domum suam.

Mar. 13.
32.

44 Ideo & vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

Luc. 12.
39.

45 Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

o Apoc.
16.15.

46 *o* Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem.

47 Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

48 Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire:

49 Et coeperit percutere conservos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis:

p Supr.
13.42.

50 Veniet dominus servi illius: in die qua non sperat, & hora qua ignorat:

Infr. 25.
30.

51 Et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. *p* Illic erit fletus, & stridor dentium.

CAPVT XXV.

Parabolas proponit de decem virginibus, ac talentis distributis servis; quorum dominus peregre rediens singulos præmiat aut punit juxta ipsorum merita: extremum judicium ponit ob oculos, & causas præmiationis bonorum, ac punitionis malorum.

1 **T**unc simile erit regnum cælorum decem virginibus; quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso & sponsæ.

2 **Quia**

2 Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes :

3 Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumptierant oleum secum.

4 Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.

5 Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes & dormierunt.

6 Media autem nocte clamor factus est : Ecce sponsus venit, exire obviam ei.

7 Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas.

8 Fatuæ autem sapientibus dixerunt : Date nobis de oleo vestro : quia lampades nostræ extinguuntur.

9 Responderunt prudentes, dicentes : Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.

10 Dum autem irent emere, venit sponsus : & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua.

11 Novissime vero veniant & reliquæ virgines, dicentes : Domine, Domine, aperi nobis.

12 At ille respondens ait : Amen dico vobis, nescio vos.

13 *a* Vigillate itaque, quia nescitis diem, neque horam.

14 *b* Sicut enim homo peregre proficiscens, vocavit servos suos, & tradidit illis bona sua.

15 Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim.

16 Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque.

17 Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18 Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19 Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20 Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens : Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

21 Ait illi dominus ejus : Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

22 Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait, Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum.

a *Mat.*
13.33.
b *Lucæ*
19.12.

23 Ait illi dominus ejus : Euge serve bone , & fidelis , quia super pauca fuisti fidelis , super multa te constituam , intra in gaudium domini tui.

24 Accedens autem & qui unum talentum acceperat , ait : Domine , scio quia homo durus es , metis ubi non seminasti , & congregas ubi non sparsisti :

25 Et timens abii , & abscondi talentum tuum in terra : ecce habes quod tuum est.

26 Respondens autem dominus ejus : dixit ei : Serve male , & piger , sciebas quia meto ubi non semino , & congrego ubi non sparsi :

27 Oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis , & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura.

28 Tollite itaque ab eo talentum , & date ei qui habet decem talenta :

c Sisy. 29 *c* Omni enim habenti dabitur , & abundabit :
13. 12. ei autem qui non habet , & quod videtur habere ,
Marc. 4. auferetur ab eo.

30 Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores : illic erit fletus , & stridor dentium.

25. 31 Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua , & omnes angeli cum eo , tunc sedebit super
Luca 8. sedem majestatis suae :
18. &
19. 26.

32 Et congregabuntur ante eum omnes gentes , & separabit eos ab invicem , sicut pastor segregat oves ab hoedis :

33 Et statuet oves quidem à dextris suis , hoedos autem à sinistris.

34 Tunc dicet rex his , qui à dextris ejus erunt : Venite benedicti Patris mei , possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

d Iesais. 35 *d* Esurivi enim , & dedistis mihi manducare :
58. 7. sitivi , & dedistis mihi bibere : hospes eram , & col-
Ezech. legistis me :

13. 7. 36 Nudus , & cooperulistis me : *e* infirmus , &
e Eccl. visitastis me : in carcere eram , & venistis ad me.

7. 38. 37 Tunc respondebunt ei justi , dicentes : Domine , quando te vidimus esurientem , & pavimus te : sitientem , & dedimus tibi potum ?

38 Quando autem te vidimus hospitem , & collegimus te : aut nudum , & cooperuimus te ?

f Psal. 39 Aut quando te vidimus infirmum , aut in carcere , & venimus ad te ?
5. 9.

Supr. 7. 40 Et respondens rex , dicet illis : Amen dico vobis ,
23. quando fecistis uni ex his fratribus meis minimis ,
Luca mihi fecistis.

13. 27. 41 Tunc dicet & his qui à sinistris erunt : *f* Discedite

cedite à me maledicti in ignem æternum , qui paratus est diabolo , & angelis ejus.

42 Esurivi enim , & non dedistis mihi manducare : sitivi , & non dedistis mihi potum :

43 Hospes eram , & non collegistis me : nudus , & non cooperuistis me : infirmus , & in carcere , & non visitastis me.

44 Tunc respondebunt ei & ipsi , dicentes : Domine , quando te vidimus esurientem , aut sitientem , aut hospitem , aut nudum , aut infirmum , aut in carcere , & non ministravimus tibi ?

45 Tunc respondebit illis , dicens : Amen dico vobis : Quamdiu non fecistis uni de minoribus his , nec mihi fecistis.

46 *g* Et ibunt hi in supplicium æternum , justi autem in vitam æternam.

g *Joan.*

5.29.

Dan. 12.

2.

C A P V T X X V I.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Iesu ; qui unguento pretioso à muliere perficitur , murmurantibus discipulis : venditur à Iuda ; de cujus prodicione discipulis in cena loquitur , in qua panem in corpus suum , & vinum in sanguinem consecrata tradidit discipulis : pradicat omnes scandalizandos , trinamque Petri negationem : & post trinam orationem capitur à Iudæis : quorum uni Petrus abscedit auriculam : discipulis fugientibus , coram Caiapha à falsis testibus accusatus , mortisque reus iudicatus , conspuitur ac caditur , & iter à Petro negatur.

1 **E**T factum est : cum consummasset Iesus sermones hos omnes , dixit discipulis suis :

2 *a* Scitis quia post biduum Pascha fiet , & Filius hominis tradetur ut crucifigatur.

a *Marc.*

14.1.

3 Tunc congregati sunt principes sacerdotum , & seniores populi , in atrium principis sacerdotum , qui dicebatur Caiphas.

Luc. 22.

1.

4 Et consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent , & occiderent.

5 Dicebant autem : Non in die festo , ne forte tumultus fieret in populo.

6 *b* Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi ,

b *Joan.*

11.2.

7 Accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi , & effudit super caput ipsius recumbentis.

c *12.3.*

Marc.

14.3.

8 Videntes autem discipuli , indignati sunt dicentes : Vt quid perditio hæc ?

9 Potuit enim istud vœnuudari multo , & dari pauperibus.

10 Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11 Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

12 Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

13 Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam ejus.

c Mar. 14.10. *Luc.* 22. 3. 14 *c* Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum:

15 Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

16 Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.

d Mar. 14.12. *Luc.* 22. 7. 17 *d* Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?

18 At Iesus dixit: Ite in civitatem ad quamdam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19 Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraverunt Pascha.

e Mar. 14.17. *Luc.* 22. 14. 20 *e* Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.

21 Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est.

Joan. 13. 21. 22 Et contristati valde, coeperunt singuli dicere: Numquid ego sum Domine?

23 At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

f Psal. 40.10. 24 Filius quidem hominis vadit, *f* sicut scriptum est de illo: vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.

25 Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

g 1 Cor. 11.14. 26 *g* Coenautibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum.

27 Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28 Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis : non bibam amodo de hoc genimiae vitis , usque in diem illum , cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et hymno dicto , exierunt in Montem oliveti.

31 Tunc dicit illis Iesus : *h* Omnes vos scandalum patiemini in me , in ista nocte. Scriptum est enim : Percutiam pastorem , & dispergentur oves gregis. *h Mar. 14.27. Ioan. 16. 32.*

32 Postquam autem resurrexero , precedam vos in Galilæam. *Zach. 13. 7.*

33 Respondens autem Petrus , ait illi : Et si omnes scandalizati fuerint in te , ego numquam scandalizabor. *Mar. 16. 7.*

34 Ait illi Iesus : Amen dico tibi , quia in hac nocte antequam gallus cantet , ter me negabis.

35 Ait illi Petrus : *i* Etiam si oportuerit me mori tecum , non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. *i Ioa. 13.38. Mar. 14.*

36 Tunc venit Iesus cum illis in villam , quæ dicitur Gethsemani , & dixit discipulis suis : Sedete hic , donec vadam illuc , & orem. *31. Luc. 22. 39.*

37 Et assumpto Petro , & duobus filiis Zebedæi coepit contristari & moestus esse.

38 Tunc ait illis : Tristis est anima mea usque ad mortem : sustinete hic , & vigilate mecum.

39 Et progressus pusillum , procidit in faciem suam , orans , & dicens : Pater mi , si possibile est , transeat à me calix iste , verumtamen non sicut ego volo , sed sicut tu.

40 Et venit ad discipulos suos , & invenit eos dormientes , & dicit Petro : Sic non potuistis una hora vigilare mecum ?

41 Vigilare , & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est , caro autem infirma.

42 Iterum secundo abiit , & oravit , dicens : Pater mi , si non potest hic calix transire nisi bibam illum , fiat voluntas tua.

43 Et venit iterum , & invenit eos dormientes : erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis illis , iterum abiit , & oravit tertio , eundem sermonem dicens.

45 Tunc venit ad discipulos suos , & dicit illis : Dormite jam . & requiescite : ecce appropinquavit hora , & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46 Surgite , eamus : ecce appropinquavit qui me tradet.

- k Marc.* 47 *k* Adhuc eo loquente, ecce Indas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladiis & fustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi.
- Luc. 22.* 47. *Qui* autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.
- 48 *Qui* autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.
- 49 Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.
- 50 Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Iesum, & tenuerunt eum.
- 51 Et ecce unus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus.
- 1 Cor.* 2.6. *Tunc* ait illi Iesus: Coverte gladium tuum in locum suum: *l* omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.
- Apoc.* 13.13. 53 An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?
- m Isaiæ* 53.10. 54 *m* Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri?
- 55 In illa hora dixit Iesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.
- n Thim.* 4.20. 56 Hoc autem totum factum est, & ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, & relicto eo, fugerunt.
- o Marc.* 14.53. *Luc.* 22.54. 57 At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ & seniores convenerant.
- Joan.* 18.24. 58 Petrus autem sequebatur eum à longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.
- 59 Principes autem sacerdotum, & omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent:
- 60 Et non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes,
- p Joann.* 2.19. 61 Et dixerunt: Hic dixit: *p* Possum destruere templum Dei, & post triduum reedificare illud.
- 62 Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur?
- 63 Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum

ait illi : Adjuro te per Deum vivum , ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei.

64 Dicit illi Iesus : Tu dixisti. verum tamen dico vobis , *q*uomodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei & venientem in nubibus caeli. *q* *Supra* 16.27. *1* *Theff.*

65 Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua , dicens : Blasphemavit : quid adhuc egemus testibus ? ecce nunc audistis blasphemiam : 4.14. *Rom.* 14.10.

66 Quid vobis videtur ? At illi respondentes dixerunt : Reus est mortis.

67 *r* Tunc expuerunt in faciem ejus , & colaphis eum ceciderunt , alii autem palmas in faciem ejus dederunt , *r* *Isai.* 50.6. *Marc.*

68 Dicentes : Prophetiza nobis Christe , quis est qui te percussit ? 14.65.

69 *f* Petrus vero sedebat foris in atrio : & accessit ad eum una ancilla , dicens : Et tu cum Iesu Galilaeo eras. *f* *Luc.* 22.5. *Joan.*

70 At ille negavit coram omnibus , dicens : Nescio quid dicis. 18.25.

71 Exeunte autem illo januam , vidit eum alia ancilla , & ait his qui erant ibi : Et hic erat cum Iesu Nazareno.

72 Et iterum negavit cum juramento : Quia novi hominem.

73 Et post pusillum accesserunt qui stabant , & dixerunt Petro : Vere & tu ex illis es : nam & loquela tua manifestum te facit.

74 Tunc coepit detestari & jurare quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75 Et recordatus est Petrus verbi Iesu , quod dixerat : Prius-quam gallus cantet , ter me negabis. Et egressus foras , flevit amare.

C A P V T X X V I I .

Iudas , velatis argenteis , laqueo se suspendit : Iesus coram Pilato accusatus , non respondet : uxor autem Pilati dicit ipsum justum : praelegitur tamen Barabbas : Pilatus lotis manibus Iesum flagellatum tradit crucifigendum : qui à militibus multipliciter illusus , ducitur ad crucifigendum ; & felleo vino potatus , inter latrones crucifigitur , divisis ipsis vestimentis : & à variis multa jactantur in ipsum blasphemiam : suboriuntur tenebrae ; & clamans Iesus Eli , acetoque potatus , cum clamore expirat , ac signa varia fiunt : corpus Iesu à Ioseph sepultum , custoditur à militibus.

Mane autem facto , consilium inierunt omnes principes sacerdotum & seniores populi

puli adversus Iesum , ut eum morti traderent.

a Mar. 2 *d* Et vinctum adduxerunt eum , & tradiderunt
15.16. Pontio Pilato præfidi.

Luce 23. 3 Tunc videns Iudas , qui eum tradidit , quod
1. damnatus esset ; poenitentia ductus , retulit triginta
Ioan. 18. argenteos principibus sacerdotum , & senioribus.

28. 4 Dicens : Peccavi , tradens sanguinem justum.
At illi dixerunt : Quid ad nos ? tu videris.

b Act. 5 Et projectis argenteis in templo , recessit : *b* &
3.18. abiens laqueo se suspendit.

6 Principes autem sacerdotum , acceptis argenteis , dixerunt : Non licet eos mittere in corbonam , quia pretium sanguinis est.

7 Consilio autem inuito , emerunt ex illis agrum figuli , in sepulturam peregrinorum.

c Acto. 8 *c* Propter hoc vocatus est ager ille , Haceldama ,
1.19. hoc est , ager sanguinis , usque in hodiernum diem.

9 Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam , dicentem. *d* Et acceperunt triginta argenteos pretium appetiati , quem appetiaverunt à filiis Israël.

10 Et dederunt eos in agrum figuli , sicut constituit mihi Dominus.

e Mar. 11 Iesus autem stetit ante præfidem , *e* & interrogavit eum præses , dicens : *f* Tu es Rex Iudæorum ?
15.2. Dicit illi Iesus : tu dicis.

f Luc. 12 Et cum accusaretur à principibus sacerdotum ,
23.3. & senioribus , nihil respondit.

Ioan. 18, 28. 13 Tunc dicit illi Pilatus : Non audis quanta adversum te dicunt testimonia ?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum , ita ut miraretur præses vehementer.

15 Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum , quem voluissent.

16 Habebat autem tunc vinctum iniquam , qui dicebatur Barabbas.

17 Congregatis ergo illis , dixit Pilatus : Quem vultis dimittam vobis : Barabbam , an Iesum , qui dicitur Christus ?

18 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem illo pro tribunali , misit ad eum uxor ejus , dicens : Nihil tibi , & justo illi . multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

g Mar. 20 *g* Principes autem sacerdotum , & seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam , Iesum vero perderent.
15.11. *Luce* 23. 18. *Ioan.* 18. 41.

Acto. 21 Respondens autem præses , ait illis : Quem vultis vobis de duobus dimitti ? At illi dixerunt :

3.14. Barabbam.

22 Dicit illis Pilatus : Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus?

23 Dicunt omnes : Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes : Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret : accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens : Innocens ego sum à sanguine iusti hujus : vos videritis.

25 Et respondens universus populus, dixit : Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26 Tunc dimisit illis Barabbam : Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorium, *b* congregaverunt ad eum universam cohortem :

b Mar.
15.16.

28 Et exuentes eum : chlamydem coccineam circumdederunt ei,

Joan.
19.18.

29 Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes : Ave rex Judæorum.

Psa/118
21.17.

30 Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31 Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucifigerent.

32 *i* Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem : hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.

i Mar.
15.21.

33 *k* Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvarie locus.

Luc.23.
26.

34 Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere.

k Mar.
15.21.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, dividerunt vestimenta ejus, sortem mittentes : ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem : *l* Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Luc.23.
26.

l Mar.
15.24.

36 Et sedentes servabant eum.

Luc.23.
34.

37 Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam : HIC EST IESVS REX IUDÆORVM.

Joan.
19.18.

38 Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones : unus à dextris, & unus à sinistris.

39 Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua,

40 Et dicentes : *m* Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas : salva te ipsum : si filius Dei es, descende de cruce.

m Joan.
2.19.

41 Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis & senioribus dicebant :

¶ Sap.

2.18.

o Psal.

21.9.

42 Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere : n̄ si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei :

43 o Confidit in Deo : liberet nunc, si vult eum : dixit enim : Quia filius Dei sum.

44 Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45 A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam.

¶ Psal.

21.1.

46 Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens : p̄ Eli, Eli, lamma sabacthani & hoc est : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ?

47 Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant : Eliam vocat iste.

48 Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

49 Ceteri vero dicebant : Sine videamus an veniat Elias liberans eum.

50 Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

¶ 2 Petr.

3.14.

51 q̄ Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum, & terra mota est : & petrae scissæ sunt,

52 Et monumenta aperta sunt : & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53 Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54 Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræ motu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes : Vere Filius Dei erat iste.

55 Erant autem ibi mulieres multæ à longe, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, ministrantes ei :

56 Inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

¶ Marc.

15.42.

Luc. 23.

50.

Ioan. 19.

88.

57 ¶ Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu.

58 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus.

59 Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda.

60 Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61 Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

62 Altera autem die, quæ est post Parasceuen, convenerunt principes sacerdotum & Pharisei ad Pilatum,

63 Dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

64 Iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli ejus, & furentur enim, & dicant plebi: Surrexit à mortuis; & erit novissimus error pejor priore.

65 Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis.

66 Illi autem abeuntes, munerunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

C A P V T X X V I I I.

Facto terra motu, exterritisque custodibus, Angelus mulieribus narrat Christi resurrectionem, qui ipsis apprensus jubet [sicut & Angelus jussit] ut discipulis nuntiarent, quod Dominum in Galilæa visuri sint: milites sepulchri custodes, pecunia corrupti, dicunt corpus Christi furto sublatum: discipuli videntes in Galilæa Dominum, jubentur ire ad docendas & baptizandas omnes gentes.

1 **V** Espere autem sabbati, quæ lucescit in *a Marc.*
prima sabbati, venit Maria Magdalene, *16.6.*
& altera Maria, videre sepulchrum. *Ioan. 20.*

2 Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum: *11.*

3 Erat autem aspectus ejus sicut fulgur: & vestimentum ejus sicut nix.

4 Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5 Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis:

6 Non est hic: surrexit enim, sicut dixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.

7 Et cito euntes dicite discipulis ejus quia surrexit: & ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, ecce prædixi vobis.

8 Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nunciare discipulis ejus.

9 Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, ite, nunciate

ciate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11 Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nunciaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant.

12 Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13 Dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte vixerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus.

14 Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15 At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem.

16 Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituerat illis Iesus.

17 Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18 Er accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra.

b. Mat.
16.15.

19 *b* Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti:

20 Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

S A N C T V M
I E S V C H R I S T I
E V A N G E L I V M
S E C V N D V M
M A R C U M.

C A P V T I.

Ioannes in austeritate vite predicat, ac baptizat
aqua; Christus vero Spiritu sancto: qui à Ioanne
baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejuni-
um quadraginta dierum à satana tentatur, & Ioanne
tradito predicare incipit in Galilæa, vocatisque Simo-
ne & Ananæa, Iacobo & Ioanne Zebedæi, accedit Ca-
pharnaum, & reliqua Galilæa loca, ibique predicans
curat socrum Simonis, & leprosum quem mittit ad sa-
cerdotes, plurimosque demoniacos ac male habentes,
eum magna cunctis admiratione.

1 4

N I T I V M Euangelii Ie-
su Christi, filii Dei.

a Matthe
9.1.

2

Sicut scriptum est in Isaiâ
propheta: b Ecce ego mitto
angelum meum ante faciem
tuam, qui præparabit viam
tuam ante te.

b Mal.
3.1.
1/a.40.3.
Ioan.1.

3 Vox clamantis in deserto: Parate viam Domi-
ni, rectas facite semitas ejus.

15.
Luc.3.4

4 Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans
baptisimum poenitentiae in remissionem peccato-
rum.

5 c Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio,
& Ierosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo
in Iordanis flumine, confitentes peccata sua.

c Matthe
3.5.
d Lev.

6 d Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona
pellicea circa lumbos ejus, & locustas & mel silve-
stre edebat. Et prædicabat, dicens:

11.22.
Matt.
3.12.

7 Venit fortior me post me: cuius non sum di-
gnus procumbens solvere corrigiam calceamento-
rum ejus.

Luc.3.
16.
Ioan.1.

8 Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit
vos Spiritu sancto.

27.
Act.1.

9 Et factum est: in diebus illis venit Iesus à
Nazareth Galilææ: & baptizatus est à Ioanne in
Iordane.

5. & 2.
4. & 11.
16. &

10 Et statim ascendens de aqua, vidit caelos
aper-
tos,

19.4.

- 8 *Luc.* 3. 22. apertos, e & Spiritum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso.
Ioan. 1. 32. 11 Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.
f *Matt.* 4. 1. 12 *f* Et statim Spiritus expulit eum in desertum.
Luc. 4. 1. 13 Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur à satana; eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.
 8 *Matt.* 4. 12. 14 *g* Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei,
Luc. 4. 14. 15 Et dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: poenitemini, & credite Evangelio.
Ioan. 4. 43. 16 *h* Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare, (erant enim piscatores)
h *Matt.* 4. 18. 17 Et dixit eis Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.
Luc. 5. 2. 18 Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.
 19 Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi:
 20 Et statim vocavit illòs. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercatoriis, secuti sunt eum.
 21 *i* Et ingrediuntur Capharnaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos.
i *Matt.* 4. 13. 22 *k* Et stupebant super doctrina ejus: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ.
Luc. 4. 31. 23 *l* Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamavit,
h *Matt.* 7. 28. 24 Dicens: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei.
l *Lucæ* 4. 32. 25 Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.
 26 Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.
 27 Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.
 28 Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.
 29 *m* Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis & Andree, cum Iacobo & Ioanne.
 30 Decumbebat autem socrus Simonis febricitans: & statim dieunt ei de illa.
 31 Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus:

ejus : & continuo dimisit eam febris , & ministra-
bat eis.

32 Vespere autem facto cum occidisset sol , affe-
rebant ad eum omnes male habentes , & dæmonia
habentes :

33 Et erat omnis civitas congregata ad januam.

34 Et curavit multos , qui vexabantur variis lan-
guoribus , & dæmonia multa ejiciebat , & non *n Luc.*
sinebat ea loqui , quoniam sciebant eum. *4. 42.*

35 Et diluculo valde surgens , egressus abiit in
desertum locum , ibique orabat,

36 Et persecutus est eum Simon , & qui cum illo
erant.

37 Et cum invenissent eum , dixerunt ei : Quia
omnes quærent te.

38 Et ait illis : Eamus in proximos vicos , & ci-
vitates , ut & ibi prædicem : ad hoc enim veni.

39 Et erat prædicans in synagogis eorum , & in
omni Galilæa , & dæmonia ejiciens.

40 Et venit ad eum leprosus deprecans eum : & *o Matt.*
genū flexo dixit ei : Si vis , potes me mundare. *8. 2.*

41 Iesus autem misertus ejus , extendit manum
suam : & tangens eum , ait illi : Volo : Mundare. *Luc. 5.*
22.

42 Et cum dixisset , statim discessit ab eo lepra,
& mundatus est.

43 Et comminatus est ei , statimque ejecit illum :

44 Et dicit ei : Vide nemini dixeris : sed vade,
ostende te principi sacerdotum , & offer pro emun-
datione tua , p quæ præcepit Moyses in testimo-
nium illis. *p Lev.*
14. 3.

45 At ille egressus coepit prædicare , & diffamare
sermonem , ita ut jam non posset manifeste introi-
re in civitatem , sed foris in desertis locis esset , &
conveniebant ad eum undique.

C A P V T I I.

*Murmurantibus Scribis quod paralytico per lectum
in grabato demisso , diceret veniisti peccata , jubens
ipsum ferre grabatum , sanat eum : apud Levit ,
quem ad se sequendum vocaverat , discumbens cum
pluribus publicanis , rationem dicit , murmurantibus
Pharisæis , quare cum peccatoribus conversetur , &
cur ipsius discipuli non jejument ; quos etiam spicas
sabbato vellentes excusat.*

1 4 **E**T iterum intravit Capharnaum post dies. *a Mat.*
2 Et auditum est quod in domo esset , & *9. 1.*
convenerunt multi , ita ut non caperet neque ad *Luc. 5.*
januam , & loquebatur eis verbum. *18.*

3 Et venerunt ad eum ferentes paralyticum , qui
à quatuor portabatur.

4 Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt tectum ubi erat : & patefacientes submiserunt grabatum , in quo paralyticus jacebat.

5 Cum autem vidisset Iesus fidem illorum , ait paralytico : Fili , dimittuntur tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam de Scribis sedentes , & cogitantes in cordibus suis :

b Job.

14.4.

Isa. 43.

25.

7 Quid hic sic loquitur ? blasphemat : *b* Quis potest dimittere peccata , nisi solus Deus ?

8 Quo statim cognito Iesus spiritu suo , quia sic cogitarent intra se , dicit illis : Quid ista cogitatis in cordibus vestris ?

9 Quid est facilius , dicere paralytico : Dimittuntur tibi peccata ; an dicere : Surge , tolle grabatum tuum , & ambula ?

10 Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata , (ait paralytico ,)

11 Tibi dico : Surge , tolle grabatum tuum , & vade in domum tuam.

12 Et statim surrexit ille : & sublato grabato , abiit coram omnibus , ita ut mirarentur omnes , & honorificarent Deum , dicentes : Quia nunquam sic vidimus.

13 Et egressus est rursus ad mare : omnisque turba veniebat ad eum , & docebat eos.

e Mat.

9.9.

Luc. 5.

27.

14 *c* Et cum præteriret , vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium , & ait illi : Sequere me. Et surgens secutus est eum.

15 Et factum est , cum accumberet in domo illius , multi publicani & peccatores simul discumbebant eum Iesu , & discipulis ejus : erant enim multi , qui & sequebantur eum.

16 Et Scribæ & Pharisei videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus , dicebant discipulis ejus : Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit Magister vester ?

d 1 Tim.

12.5.

17 *d* Hoc audito Iesus ait illis : Non necesse habent sani medico , sed qui male habent : non enim veni vocare justos , sed peccatores.

18 Et erant discipuli Ioannis & Pharisei jejunantes : & veniunt , & dicunt illi : Quare discipuli Ioannis & Phariseorum jejunant , tui autem discipuli non jejunant ?

19 Et ait illis Iesus : Numquid possunt filii nuptiarum quamdiu sponsus cum illis est , jejunare ? Quanto tempore habent secum sponsum , non possunt jejunare.

e Mat.

9.15.

Luc. 5.

35.

20 *e* Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsum : & tunc jejunabunt in illis diebus.

21 Nemo allumentum panni rudis assuit vesti-

mento

mento veteri : alioquin aufert supplementum novum à veteri , & major scissura fit.

22 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres : alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur , & utres peribunt : sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23 *f* Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per fata , & discipuli ejus coeperunt progredi , & vellere spicas. *f. 12.2. Luc. 6.1.*

24 Pharisei autem dicebant ei : Ecce , quid faciunt sabbatis quod non licet ?

25 Et ait illis : *g* Numquam legistis quid fecerit David , quando necessitatem habuit , & esurivit ipse & qui cum eo erant ? *g. 1 Reg. 21.6.*

26 Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum , & panes propositionis manducavit , quos non licebat manducare , nisi sacerdotibus , & dedit eis qui cum eo erant ? *h Lev. 24.9.*

27 Et dicebat eis : Sabbatum propter hominem factum est , & non homo propter sabbatum.

28 Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPVT III.

Postquam manum aridam curaverat, Phariseorum cedens machinationi secedit, turbis unaque ad ipsum confluens : quarum infirmos curat : duodecim à se electos (qui hic recensentur) mittit ad predicandum , data ipsis potestate super infirmitates ac demonia : Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere demonia , convincit falsitatis, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem ; & qui sui mater & fratres ejus.

1 *a* **E**T introivit iterum in synagogam : & erat ibi homo habens manum aridam. *a Mat. 12.9.*

2 Et observabant eum , si sabbatis curaret , ut accusarent illum. *Luc. 6.2 16.*

3 Et ait homini habenti manum aridam : Surge in medium.

4 Et dicit eis : Licet sabbatis bene facere , an male ? animam salvam facere , an perdere ? At illi tacebant,

5 Et circumspiciens eos cum ira , constrictatus super cecitate cordis eorum, dicit homini : Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illi.

6 *b* Exeuntes autem Pharisei, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent. *b. 14. 1*

7 Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare :

mare : & multa turba à Galilæa & Iudæa secuta est eum ,

8 Et ab Ierosolymis , & ab Idumæa , & trans Iordanem : & qui circa Tyrum & Sidonem , multitudo magna , audientes quæ faciebat , venerunt ad eum.

9 Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deseruiret propter turbam , ne comprimerent eum.

10 Multos enim sanabat , ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

11 Et spiritus immundi , cum illum videbant , procidebant ei : & clamabant dicentes :

12 Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

c Mat. 13 *c* Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse : & venerunt ad eum.

10. 1.
Luc. 6. 14 Et fecit ut essent duodecim cum illo : & ut mitteret eos prædicare,

13.
15 Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia.

16 Et imposuit Simoni nomen Petrus :

17 Et Iacobum Zebedæi , & Ioannem fratrem Iacobi , & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitruï :

18 Et Andream , & Philippum , & Bartholomæum , & Matthæum , & Thomam , & Iacobum Alphæi , & Thaddæum , & Simonem Cananæum,

19 Et Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.

20 Et veniunt ad domum, & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare.

21 Et cum audissent sui, exierunt tenere eum : dicebant enim : Quoniam in furorem versus est.

d Mat. 22 Et scribæ , qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant : *d* Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

9. 34.
23 Et convocatis eis , in parabolis dicebat illis : Quomodo potest satanas satanam ejicere ?

24 Et si regnum in se dividatur , non potest regnum illud stare.

25 Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

26 Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est , & non poterit stare , sed finem habet.

e Mat. 27 Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere , nisi prius fortem alliget , & tunc domum ejus diripiet,

12. 31.
Luc. 12. 10. *e* Amen dico vobis , quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata , & blasphemix quibus blasphemaveriat ;

Ioan. 5.
56.

29 Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

30 Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31 *f* Et veniunt mater ejus & fratres: & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum. *f Mat. 12.46.*

32 Et sedebat circa eam turba: & dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. *Luc. 8. 19.*

33 Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres mei?

34 Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

C A P V T I V.

Parabolam proponit seminantis, quam discipulis declarat: lucernam autem super candelabrum ponendam; addens parabolam de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo qui seminavit, & de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi à somno excitatus, tempestatem maris sedat.

1 *a* **E**T iterum cepit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens federet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat. *a Mat. 13. 1. Luc. 8. 4.*

2 Et docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua.

3 Audite: ecce exiit seminans ad seminandum.

4 Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud.

5 Aliud vero cecidit super petrosam, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ:

6 Et quando exortus est sol, exæstuvavit: & eo quod non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum. *b Isa. 6. 9.*

9 Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam. *Matth. 13. 14.*

11 Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt: *Ioan. 12. 40.*

12 *b* **V**t videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant: ne quando convertantur, & dimittatur eis peccata. *Actor. 28. 26. Rom. 11. 8.*

13 Et ait illis : Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14 Qui seminat, verbum seminat.

15 Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur, verbum, & cum audierint, confestim venit satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16 Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud:

17 Et non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

e 1 Timi.
6.17.

18 *e* Et alii sunt qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt,

19 Et arumnae saeculi, & deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiae introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

20 Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

d Mat.
5.15.

21 *d* Et dicebat illis, Numquid venit lucerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur?

Luc. 8.
16. *e*
11.33.

22 *e* Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam veniat.

e Mat.
10. 26.

23 Si quis habet aures audiendi, audiat.

Luc. 8.
17.

24 Et dicebat illis: Videte quid audiaris. *f* In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adjicietur vobis.

f Mat.
7. 2.

25 *g* Qui enim habet, dabitur illi, & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

Luc. 6.
38.

26 Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciatur sementem in terram,

g Mat.
13. 12.

27 Et dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increseat dum nescit ille.

e 25.
29.

28 Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

Luc. 8.
28. *e*
29.26.

29 Et cum produxerit fructus, statim mittit falces, quoniam adest messis.

30 Et dicebat: Cui assimulabimus regnum Dei? aut cui parabolae comparabimus illud?

h Mat.
13.34.

31 *h* Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quae sunt in terra:

32 Et cum seminatum fuerit, ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ramos maguos, ita ut possint sub umbra ejus aves caeli habitare.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire :

34 Sine parabola autem non loquebatur eis : seorsum autem discipulis suis differebat omnia :

35 Et ait illis in illa die, cum sero esset factum : Transeamus contra.

36 *i* Et dimittentes turbam, assumunt eum ita *i Mat.*
ut erat in navi : & aliae naves erant cum illo. *S. 23.*

37 Et facta est procella magna venti, & fluctus *Luc. 8.*
mittebat in navim, ita ut impleretur navis. *22.*

38 Et erat ipse in puppi super cervical dormiens : & excitant eum, & dicunt illi : Magister, non ad te pertinet, quia perimus ?

39 Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari : Tace, obmutesce. Et cessavit ventus : & facta est tranquillitas magna.

40 Et ait illis : Quid timidi estis ? necdum habetis fidem ? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum : Quis, putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei ?

C A P V T V.

In regione Gerasenorum demoniacum curat ferocissimum à legione demonum; quibus permittit ut in porcos ingrediantur, nec finit ut ipsum sequatur is qui liberatus erat : curata muliere à profluvio sanguinis, venit ad domum Iairi, ejusque filiam resuscitat.

1 **E**T venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. *a Mat.*
S. 28.

2 Et exennti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, *Luc. 8.*
26.

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare :

4 Quoniam saepe compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminasset, & nemo poterat eum domare.

5 Et semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus.

6 Videns autem Iesum à longe, cucurrit, & adoravit eum.

7 Et clamans voce magna dixit : Quid mihi, & tibi, Iesu fili Dei altissimi ? adjuro te per Deum, ne me torneas.

8 Dicebat enim illi : Exi spiritus immunde ab homine.

9 Et interrogabat eum : Quod tibi nomen est ? Et dicit ei : Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10 Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11 Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens.

12 Et deprecantur eum spiritus, dicentes: mitte nos in porcos ut in eos introeamus.

13 Et concessit eis statim Iesus. Et exentes spiritus immundi introierunt in porcos; & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo milia, & suffocati sunt in mari.

14 Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nunciaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum:

15 Et veniunt ad Iesum; & vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis & timuerunt.

16 Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, & de porcis.

17 Et rogare coeperunt eum ut discederet de finibus eorum.

18 Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo:

19 Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

20 Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus: & omnes mirabantur.

21 Et cum transcendisset Iesus in navi rursus trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.

6 Mat.
9.18.

Luc. 8.
42.

22 *b* Et venit quidam de archisynagogis nomine Iairus: & videus eum, procidit ad pedes ejus,

23 Et deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone manum super eam, ut salva sit, & vivat.

24 Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25 Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim,

26 Et fuerat multa perpessa à compluribus medicis: & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat,

27 Cum audisset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum ejus:

28 Dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.

29 Et confestim siccatum est fons sanguinis ejus: & sensit corpore quia sanata esset à plaga.

30 Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem,

tutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?

31 Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?

32 Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

33 Mulier vero timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

34 Ille autem dixit ei: c Filia, fides tua te sal- *c Lucæ*
vau fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua. 7.50.

35 Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est: quid ultra vexas Magistrum?

36 Iesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere: tantummodo crede.

37 Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi.

38 Et veniunt in domum archisynagogi, & vidit tumultum, & fientes, & ejulantes multum.

39 Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis, puella non est mortua, sed dormit.

40 Et irridebant eum. Ipse vero, eiecit omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens.

41 Et tenens manuum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge.

42 Et confestim surrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno.

43 Et præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: & dixit dari illi manducare.

CAPVT VI.

Christi doctrinam in ipsius patria admirantur; ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apostolos mittens ad prædicandum, instruit quid observare debeant: Herodes audivit Christi famam, dicit Ioannem Baptistam resurrexisse; cuius caput postulanti Herodiadis filia salutarici propter iusjurandum tradiderat: in deserto quinque panibus & duobus piscibus quinque millia virorum satiavit: super mare ambulans, tempestatem sedavit: in terra Genesareth plurimos tactu sive vestimenti sanat. *a Mat.* 13.54.

1 **E**T egressus inde, abiit in patriam suam: *Luc. 4.*
& sequebantur eum discipuli sui: 16.

2 Et factò sabbato cœpit in synagoga docere: *Ioan. 4.*
& multi audientes admirabantur in doctrina ejus, 44.

dicentes : Vnde huic hæc omnia ? & quæ est sapientia , quæ data est illi ; & virtutes tales , quæ per manus ejus efficiuntur ?

b Ioan. 3 *b* Nonne hic est faber , filius Mariæ , frater
6. 42. Iacobi , & Ioseph , & Iudæ , & Simonis ? nonne & forores ejus hic nobiscum sunt ? & scandalizabantur in illo.

c Matt. 4 Et dicebat illis Iesus : *c* Quia non est propheta
13. 57. sine honore nisi in patria sua , & in domo sua , & in
Luc. 4. cognatione sua.

24. 5 Et non poterat ibi virtutem ullam facere , nisi
Ioan. 4. paucos infirmos impositis manibus curavit :

44. 6 Et mirabatur propter incredulitatem eorum , & circuibat castella in circuitu docens :

d Mat. 7 *d* Et vocavit duodecim : & coepit eos mittere
10. 1. binos , & dabat illis potestatem spirituum immundorum :

Sup. 3. 8 Et præcepit eis ne quid tollerent in via , nisi
14. virgam tantum : non peram , non panem , neque in
Luc. 9. zona æs-

1. 9 *e* Sed calceatos sandaliis , & ne induerentur
e Acto. duabus tunicis ,

12. 3. 10 Et dicebat eis : Quocumque introieritis in domum , illic manere donec exeatis inde :

11 Et quicumque non receperint vos , nec audierint vos , *f* exeuntes inde , excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.

f Matt. 12 Et exeuntes prædicabant ut poenitentiam
10. 14. agerent :

Acto. 13 Et dæmonia multa ejiciebant , *g* & ungebant
13. 51. oleo multos ægros , & sanabant.

18. 14 *h* Et audivit rex Herodes , (manifestum enim
g Jac. 5. factum est nomen ejus) & dicebat : Quia Ioannes
14. Baptista resurrexit à mortuis : & propterea virtutes operantur in illo.

h Mat. 15 Alii autem dicebant : Quia Elias est , Alii
14. 1. 2. vero dicebant : Quia propheta est , quasi unus ex
Luc. 9. prophetis.

7. 16 Quo audito Herodes ait : Quem ego decolavi Ioannem , hic à mortuis resurrexit.

i Luc. 17 *i* Ipse enim Herodes misit , ac tenuit Ioannem ,
3. 19. & vixit eum in carcere , propter Herodiam uxorem Philippi fratris sui , quia duxerat eam ,

18 Dicebat enim Ioannes Herodi : *k* Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

k Lev. 18. 16. 19 Herodias autem insidiabatur illi : & volebat occidere eum , nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Ioannem , sciens eum virum justum & sanctum : & custodiebat eum ,
& audito

& audito eo multa faciebat, & libenter enim audiebat.

21 Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui coenam fecit principibus, & tribuuis, & primis Galilææ.

22 Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete à me quod vis, & dabo tibi:

23 Et juravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24 Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At ille dixit: Caput Ioannis Baptistæ.

25 Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.

26 Et contristatus est rex: propter jusjurandum, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare:

27 Sed misso spiculatore præcepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere.

28 Ed attulit caput ejus in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

29 Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus: & posuerunt illud in monumento.

30 Et convenientes Apostoli ad Iesum, renunciaverunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

31 Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi: & nec spatium manducandi habebant.

32 Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsum.

33 Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi; & pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, & prævenerunt eos.

34 Et exiens vidit turbam multam Iesus: & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, & coepit illos docere multa.

35 Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, & jam hora præterit:

36 Dimitte illos, ut euntes in proximas villas & vicos, emant cibos, quos manducant.

37 Et respondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.

38 Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et cum cognovissent, dicunt: Quinque, & duos pisces.

l Matt.

14.11.

Luc. 9.

10.

m Mat.

9.36.

14.

14.

n Luc.

9.12.

Joan. 6.

9.

39 Et præcepit illis , ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum.

40 Et discubuerunt in partes , per centenos & quinquagenos.

41 Et acceptis quinque panibus , & duobus piscibus , intuens in cœlum , benedixit , & fregit panes , & dedit discipulis suis , ut ponerent ante eos : & duos pisces divisit omnibus.

42 Et manducaverunt omnes , & saturati sunt.

43 Et sustulerunt reliquias , fragmentorum duodecim cophinos plenos , & de piscibus.

44 Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum.

45 Et statim coëgit discipulos suos ascendere navim , ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam , dum ipse dimitteret populum.

46 Et cum dimisisset eos , abiit in montem orare.

47 Et cum sero esset , erat navis in medio mari , & ipse solus in terra.

o Mat.
14. 25.

48 o Et videns eos laborantes in remigando , (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare : & volebat præterire eos.

49 At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare , putaverunt phantasma esse , & exclamaverunt.

50 Omnes enim viderunt eum , & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis , & dixit eis : Confidite , ego sum , nolite timere.

51 Et ascendit ad illos in navim , & cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant.

52 Non enim intellexerunt de panibus ; erat enim cor eorum obcæcatum.

p Mat.
14. 34.

53 p Et cum transfretassent , venerunt in terram Genesareth , & applicuerunt.

54 Cumque egressi essent de navis , continuo cognoverunt eum :

55 Et percurrentes universam regionem illam , coeperunt in grabatis eos , qui se male habebant , circumferre , ubi audiebant eum esse.

56 Et quocumque introibat , in vicos , vel in villas , aut civitates , in plateis ponebant infirmos , & deprecabantur eum , ut vel simbriam vestimenti ejus tangerent : & quotquot tangebant eum , salvi fiebant.

CAPVT VII.

Phariseos redarguit , Christi arguentes discipulos , quod non lotis ederent manibus , cum ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgredierentur , declaratis

voss quamvis possint hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophenissa filiam, ad persecutantem illius supplicationem a demonio liberat: & surdum ac mutum sanat.

1 **E**T conveniunt ad eum Pharisei, & quidam de Scribes, venientes ab Ierosolymis.

2 **E**t cum vidissent quosdam ex discipulis ejus, a *Matt.*
communibus manibus, id est non lotis, manducare 15. 2.
panes, vituperaverunt.

3 Pharisei enim, & omnes Iudæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum:

4 Et à foro nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æraimentorum, & lectorum:

5 Et interrogabant eum Pharisei, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6 At ille respondens, dixit eis: Bene propheta-
vit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: *b Isai.*
b Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum 29. 13.

longe est à me.

7 In vanum autem *me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum.

8 Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa.

9 Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10 Moyses enim dixit: *c Exod.*
& matrem tuam. Et: *d Qui maledixerit patri, vel* 20. 12.
matri, morte moriatur. *Deut.*

11 Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut *e* 5. 16.
matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex *Ephes.*
me, tibi profuerit: 6. 2.

12 Et ultra non dimittitis eum quidquam facere *d Exod.*
patri suo, aut matri, 21. 16.

13 Rescindentes verbum Dei per traditionem *Levit.*
vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi mul- 20. 9.
ta facitis. *Prov.*

14 *e* Et advocans iterum turbam, dicebat illis: 20. 20.
Audite me omnes, & intelligite. *e Matt.*

15 Nihil est extra hominem introiens in eum, 15. 10.
quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine
procedunt, illa sunt quæ communicant hominem.

16 Si quis habet aures audiendi audiat.

17 Et cum introisset in domum à turba, interro-
gabant eum discipuli ejus parabolam.

18 Et ait illis : Sic & vos imprudentes estis ? Non intelligitis , quia omne extrinsecus introiens in hominem , non potest eum communicare :

19 Quia non intrat in cor ejus , sed in ventrem vadit , & in fecesum exit , purgans omnes escas.

20 Dicebat autem , quoniam quæ de homine exeunt , illa communicant hominem.

f Gen.
6. 5.

21 *f* Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt , adulteria , fornicationes , homicidia ,

22 Furta , avaritia , nequitia , dolus impudicitia , oculus malus , blasphemia , superbia , stultitia.

23 Omnia hæc mala ab intus procedunt , & communicant hominem.

g Matt.
23. 24.

24 *g* Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis : & ingressus domum , neminem voluit scire , & non potuit latere.

25 Mulier enim statim ut audivit de eo , cujus filia habebat spiritum immundum intravit , & procidit ad pedes ejus.

26 Erat enim mulier Gentilis , Syrophœnissa genere. Et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filia ejus.

27 Qui dixit illi : Sine prius saturati filios : non est enim bonum sumere panem filiorum , & mittere canibus.

28 At illa respondit , & dixit illi : Vtique Domine , nam & catelli comedunt sub mensa de micis puerorum.

29 Et ait illi : Propter hunc sermonem vade , exiit dæmonium à filia tua.

30 Et cum abiisset domum suam , invenit puellam jacentem supra lectum , & dæmonium exiisse.

31 Et iterum exiens de finibus Tyri , venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

h Matt.
9. 32.
Luc. 12.
14.

32 *h* Et adducunt ei surdum & mutum , & deprecabantur eum , ut imponat illi manum.

33 Et apprehendens eum de turba seorsum , misit digitos suos in auriculas ejus : & expuens , tetigit linguam ejus :

34 Et suspiciens in cælum , ingemuit , & ait illi : Ephpheta , quod est adaperire.

35 Et statim apertæ sunt aures ejus , & solutum est vinculum linguæ ejus , & loquebatur recte.

36 Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat , tanto magis plus prædicabant :

37 Et eo amplius admirabantur , dicentes : Bene omnia fecit : & surdos fecit audire , & mutos loqui.

C A P V T V I I I.

Septem panibus paucisque pisciculis satiat quattuor hominum millia: discipulos à fermento Phariseorum carere jubet: cacum sensim curat: interrogatis Apostolis quem Iesum esse dicerent, Petrus confitetur ipsum esse Christum: & paulo post satanas ab eo dicitur, quod increparet illum dum suam predicaret passionem: de tollenda cruce, & quod anima nihil debet esse charius.

1 ^a **I**N diebus illis iterum cum turba multa ^a *Matt.*
esset, nec haberent quod manducarent, ^{15.32.}

convocatis discipulis, ait illis:
2 Misereor super turbam: quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducant:

3 Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.

4 Et responderunt ei discipuli sui: Vnde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5 Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6 Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ.

7 Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & iussit apponi.

8 Et manducaverunt, & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas,

9 Erant autem qui manducaverant, quasi quattuor millia: & dimisit eos.

10 Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11 ^b Et exierunt Pharisei, & coeperunt con- ^b *Matt.*
quirere cum eo, querentes ab illo signum de caelo ^{16.1.}

tentantes eum ^{Luc. 11.}
12 Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum querit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum. ^{54.}

13 Et dimittens eos, ascendit iterum navim, & abiit trans fretum.

14 ^c Et obliti sunt panes fumere: & nisi unum ^c *Matt.*
panem non habebant secum in navi. ^{16.5.}

15 Et præcipiebat eis: dicens: Videte, & cavete à fermento Phariseorum, & fermento Herodis.

16 Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17 Quo cognito, ait illis Iesus: Quid cogitatis, quia

quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?

18 Oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? *d* Nec recordamini,

d *Sup.*
6. 41.
Joan. 6.
31.

19 Quando quinque panes fregi in quinque millia: quorū cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim.

20 Quando & septem panes in quattuor millia: quorū sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem.

21 Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22 Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tangeret.

23 Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret.

24 Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25 Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus: & coepit videre, & restitutus est ita ut clare videret omnia.

26 Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixeris,

e *Matt.*
16. 13.
f *Lucæ*
9. 18,

27 *e* Et egressus est Iesus, & discipuli ejus, in castella Cæsareæ Philippi: & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: *f* Quem me dicunt esse homines?

28 Qui responderunt illi, dicentes: Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis.

29 Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.

30 Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

31 Et coepit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occidi: & post tres dies resurgere.

g *Matt.*
10. 38.
h 16.
24.

32 Et palam verbum loquebatur. *h* Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare eum.

33 Qui conversus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.

i *Luc.* 9.
23. *h*
14. 27.
h 17.

34 Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: *i* Si quis vult me sequi, deneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me.

33.
Joan. 12.
25.

35 Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdidit animam suam

suam propter me & Euangelium, salvam faciet eam.

35 Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat?

37 Aut quid dabit homo computationis pro anima sua?

38 *h* Qui enim me confusus fuerit, & verba mea, *h* *Matt.*
in generatione ista adultera & peccatrice: & filius 10. 33.
hominis confundetur eum, cum venerit in gloria *Luc.* 9.
patris sui cum angelis sanctis. 26. &

39 Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt 12. 9.
quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mor- *i* *Matt.*
tem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. 16. 27.
Luc. 9.

C A P V T I X.

Transfigurato Iesu iunguntur Moyses & Elias: dicit Eliam, dum venisset, omnia vestiturum, imo iam venisse, nec fuisse susceptum: surdum ac mutum spiritum eiecit, qui sola oratione & jejunio eiecit: suam passionem predicat: disputantes discipulos docet quis eorum sit major: de eiciente demonium qui non sequebatur Iesum: de amputando manus, pedis, vel oculi scardalo.

1 *E*T post dies sex assumit Iesus Petrum, & *a* *Matt.*
Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in 17. 1.
montem excelsum seorsum soles, & transfiguratus *Luc.* 9.
est coram ipsis, 28.

2 Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3 Et apparuit illis Elias cum Moyse: & erant loquentes cum Iesu.

4 Et respondens Petrus, ait Iesu: Rabbi, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moyse unum, & Eliæ unum:

5 Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.

6 Et facta est nubes obumbrans eos: & venit vox de nube dicens: Hic est filius meus charissimus, audite illum.

7 Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantum secum.

8 *b* Et descendantibus illis de monte, præcepit *b* *Matt.*
illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi cum 17. 9.
filius hominis à mortuis resurrexerit.

9 Et verbum continuerunt apud se, conquærentes quid esset: Cum à mortuis resurrexerit.

10 Et interrogabant eum, dicentes: *c* Quid ergo *c* *Matto*
dicunt Pharisei & Scribæ, quia Eliam oportet ve- 4. 5.
nire primum?

d Isai.
53. 3. Qui respondens, ait illis: Elias, cum venerit primo, restituet omnia: & quo modo a scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur.

e Matt.
17. 12. Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quaecumque voluerunt) & sicut scriptum est de eo.

13 Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

14 Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, & expaverunt: & accurrentes salutabant eum.

f Luc. 9.
38. 15 Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16 *f* Et respondens unus de turba, dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum:

17 Qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arefcit: & dixi discipulis tuis ut ejicerent illum, & non potuerunt.

18 Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me.

19 Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: & elisum in torram, volutabatur spumans.

20 Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est quo ex ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia:

21 Et frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet. Sed si quid potest, adjuva nos, misertus nostri.

22 Iesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23 Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo Domine: adjuva incredulitatem meam.

24 Et cum videret Iesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.

25 Et exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est.

26 Iesus autem tenens manum ejus, elevavit eum; & surrexit.

27 Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

- 28 Et dixit illis : Hoc genus in nullo potest exire , nisi in oratione , & jejunio.
- 29 *g* Et inde profecti prætergradiebantur Galilæam : nec volebat quemquam scire. *g Matt. 17. 22.*
- 30 *h* Docebat autem discipulos suos , & dicebat illis : Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum , & occideut eum , & occisus tertia die resurget. *h Lucæ 9. 21.*
- 31 At illi ignorabant verbum ; & timebant interrogare eum.
- 32 Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent , interrogabat eos : Quid in via tractabaris ?
- 33 At illi tacebant , siquidem in via inter se disputaverant , *i* quis eorum major esset. *i Matt. 18. 1.*
- 34 Et residens vocavit duodecim , & ait illis : Si quis vult primus esse , erit omnium novissimus , & omnium minister. *Luc. 9. 45.*
- 35 Et accipiens puerum , statuit eum in medio eorum : quem cum complexus esset : ait illis :
- 36 Quisquis unum ex hujusmodi pueris acceperit in nomine meo , me recipit : & quicumque me susceperit , non me suscipit , sed eum , qui misit me. *k Lucæ 9. 49.*
- 37 *k* Respondit illi Ioannes , dicens : Magister , vidimus quendam in nomine tuo ejicientem dæmonia , qui non sequitur nos , & prohibuimus eum.
- 38 Iesus autem ait : Nolite prohibere eum. *l* Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo , & possit cito male loqui de me. *l 1 Cor. 12. 3.*
- 39 Qui enim non est adversum vos , pro vobis est.
- 40 *m* Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo , quia Christi estis : amen dico vobis , non perdet mercedem suam. *m Matt. 10. 42.*
- 41 *n* Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me : bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo ejus , & in mare mitteretur. *n Matt. 18. 6. Lucæ 17. 2.*
- 42 *o* Et si scandalizaverit te manus tua , abscinde illam : bonum est tibi debilem introire in vitam , quam duas manus habentem ire in gehennam ; in ignem inextinguibilem : *o Matt. 5. 30. Lucæ 17. 2.*
- 43 Vbi vermis eorum non moritur , & ignis non extinguitur.
- 44 Et si pes tuus scandalizat , amputa illum : bonum est tibi claudum introire in vitam æternam , quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis :
- 45 *p* Vbi vermis eorum non moritur , & ignis non extinguitur. *p Esai. 65. 24.*
- 46 Quod si oculus tuus scandalizat te , ejice eum : bonum est tibi luscum introire in regnum Dei , quam

quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis :

47 Vbi vermīs eorum non moritur , & ignis non extinguitur.

48 *q* Omnis enim igne salietur , & omnis victima sale salietur.

49 *r* Bonum est sal : quod si sal insulsum fuerit : in quo illud condietis ? Habete in vobis sal , & pacem habete inter vos.

CAPVT X.

Nulla modo dimittendam uxorem asruūt aliam ducendo: parvulos complexus, benedixit eis: dives qui præcepta à iuventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus dicendis: quid referent præmii qui omnia relinquunt: rursum suam prædicit passionem: occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos quod non ostensione domini, sed officio ministerii debeant esse majores: Barthimæum cæcum sanat.

1 *a* **E**T inde exurgens venit in fines Iudææ ultra Iordanem : & conveniunt iterum turbæ ad eum : & sicut consueverat , iterum docebat illos.

2 Et accedentes Pharisei interrogabant eum : Si licet viro uxorem dimittere : tentantes eum.

3 At ille respondens , dicit eis : Quid vobis præcepit Moyses ?

4 Qui dixerunt : *b* Moyses permisit libellum repudii scribere , & dimittere.

5 Quibus respondens Iesus , ait : Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud.

6 Ab initio autem creaturæ , *c* masculum & foeminam fecit eos Deus.

7 Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem , & adhærebit ad uxorem suam ,

8 Et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo , sed una caro.

9 Quod ergo Deus conjunxit , homo non separet.

10 Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11 Et ait illis : Quicumque dimiserit uxorem suam , & aliam duxerit , adulterium committit super eam.

12 Et si uxor dimiserit virum suum , & alii nupserit , moechatur.

13 Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14 Quos cum videret Iesus , indigne tulit , & ait illis : Sinite parvulos venire ad me , & ne prohibueritis eos : talium enim est regnum Dei.

15 Amen dico vobis : Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16 Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

17 Et cum egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum : *d* Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam ? *d Mat. 19. 16.*

18 Iesus autem dixit ei : Quid me dicis bonum ? *Luc. 18. 18.*

Nemo bonus, nisi unus Deus. *e Exod. 20. 13.*

19 *e* Præcepta nosti : Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris. Honora patrem tuum & matrem.

20 At ille respondens, ait illi : Magister, hæc omnia observavi à juventute mea.

21 Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei : Unum tibi deest : vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo : & veni, sequere me.

22 Qui contristatus in verbo, abiit moerens : erat enim habens multas possessiones.

23 Et circumspiciens Iesus, ait discipulis suis : Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt !

24 Discipuli autem obstupescabant in verbis ejus. At Iesus rursus respondens ait illis : Filioli, quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire !

25 Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26 Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos : Et quis potest salvus fieri ?

27 Et intuens illos Iesus, ait : Apud homines impossibile est, sed non apud Deum : omnia enim possible sunt apud Deum.

28 *f* Et coepit ei Petrus dicere : Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. *f Matt. 19. 17.*

29 Respondens Iesus, ait : Amen dico vobis : *Luc. 18. 28.*

Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, & propter evangelium,

30 Qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.

31 *g* Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi. *g Matt. 19. 30.*

32 Erant autem in via ascendentes Ierusalem : & præcedebat illos Iesus, & stupebant : & sequentes timebant. *h* Et assumens iterum duodecim, coepit *h Luc. 18. 31.*

33 Quia ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis traderetur principibus sacerdotum, & Scribis, & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus:

34 Et illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die resurget.

¶ Matt.
20. 20.

35 *¶* Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filii Zebedæi, dicentes: Magister, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

36 At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis?

37 Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam, sedeamus in gloria tua.

38 Iesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?

39 At illi dixerunt ei: Possumus. Iesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis, & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini:

40 Sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41 Et audientes decem, coeperunt indignari de Iacobo, & Ioanne.

¶ Lucæ
22. 25.

42 Iesus autem vocans eos, ait illis: *¶* Scitis quia hi: qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

43 Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister:

44 Et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus,

45 Nam & Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

¶ Mat.
23. 29.
¶ Marc. 12.
35.

46 *¶* Et veniunt Iericho, & proficiente eo de Iericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans.

47 Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus est, coepit clamare, & dicere: Iesu fili David, misere-re mei.

48 Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David, misere-re mei.

49 Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te.

50 Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum,

51 Et respondens Iesus dixit illi : Quid tibi vis faciam ? Cæcus autem dixit ei : Rabboni, ut videam.

52 Iesus autem ait illi : Vade, fides tua te salvum fecit : Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

C A P V T X I.

Super pullum asina cum honore Ierusalem ingreditur : ficum maledicendo arefacit : ementes ac vendentes de templo ejicit ; efficaciam fidei in Deum ostendit , dicens fratri remittenda qua in nos commisit : Scribis non dicit qua potestate hac faciat , eo quod nec illi responderent ad propositam de Ioanne baptismo quaestionem.

1 **E**T cum appropinquarent Ierusalem & Bethanizæ ad Montem olivarum , mittit duos ex discipulis suis ,

2 Et ait illis : Ite in castellum , quod contra vos est , & statim introeuntes illuc , invenietis pullum ligatum , super quem nemo adhuc hominum sedit ; solvite illum , & adducite.

3 Et si quis vobis dixerit , Quid facitis ? dicite, quia Domino necessarius est ; & continuo illum dimittet huc.

4 Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio : & solvunt eum.

5 Et quidam de illic stantibus dicebant illis : Quid facitis solventes pullum ?

6 Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis.

7 *b* Et duxerunt pullum ad Iesum : & imponunt illi vestimenta sua , & sedit super eum.

8 Multi autem vestimenta sua straverunt in via : alii autem frondes cædebant de arboribus , & sternerant in via.

9 Et qui præibant , & qui sequebantur, clamabant dicentes : Hosanna :

10 *c* Benedictus qui venit in nomine domini : Benedictum quod venit regnum patris nostri David : Hosanna in excelsis.

11 *d* Et introivit Ierusalem in templum : & circumspexit omnibus, cum jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

12 Et alia die cum exirent à Bethania , esuriit.

13 *e* Cumque vidisset à longe ficum habentem folia , venit si quid forte inveniret in ea : & cum venisset ad eam , nihil invenit præter folia : non enim erat tempus ficorum.

14 Et respondens dixit ei : Iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus.

15 Et veniunt Ierofolymam. Et cum introisset in templum, cœpit eicere vendeutes & ementes in templo: & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

16 Et non sinebat ut quisquam transferret vas per templum:

17 Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est:

f Isai. Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus: Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

36. 7.
Jerem. 7.
11.

18 Quo audito, principes sacerdotum & Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam univèrta turba admirabatur super doctrina ejus.

19 Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20 Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

21 Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

22 Et respondens Iesus ait illis: g Habete fidem Dei.

g Mat.
7. 7. &
21. 22.

23 Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tolle, & mittere in mare; & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

h Lucæ
11. 9.

24 h Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis: & evenient vobis.

Mat. 6.
14. &
18. 35.

25 Et cum stabitis ad orandum; dimittite si quid habetis adversus aliquem; ut pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

26 Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

i Lucæ
20. 1.

27 i Et veniunt rursus Ierofolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & Scribæ, & seniores:

28 Et dicunt ei: in qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias?

29 Iesus autem respondens, ait illis: interroga-
bo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam.

30 Baptismus Ioannis, de cælo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

31 At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De cælo, dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32 Si dixerimus, Ex hominibus, timeamus populum. omnes enim habebant Ioannem quia vere propheta esset.

33 Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

CAPVT XII.

Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui seruos ac filium Patrisfamilias occiderunt: tentatur à Phariseis de censu Cæsari solvendo: & à Sadduceis de resurrectione: interrogatur à Scriba de primo mandato: ipse vero rogat quomodo Scriba dicant Christum filium esse David, docens ab ipsis cavendum: viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

- 1 ^a **E**T cepit illis in parabolis loqui: Vineam ^{a Mat.}
 epastinavit homo, & circumdedit sepem, 21. 33.
 & fodit lacum, & ædificavit turrim, & locavit eam ^{Luc.} 20.
 agricolis, & peregre profectus est. 9.
- 2 Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab ^{Isa.} 5. 1.
 agricolis acciperet de fructu vineæ. ^{Ierem.}
- 3 Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum. 2. 21.
- 4 Et iterum misit ad illos alium servum: & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt,
- 5 Et rursus aliam misit, & illum occiderunt: & plures alios: quosdam cædentes: alios vero occidentes.
- 6 Adhuc ergo unum habens filium charissimum: & illum misit ad eos novissimum dicens: Quia reverebuntur filium meum.
- 7 Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: & nostra erit hereditas.
- 8 Et apprehendentes eum, occiderunt: & eiecerunt extra vineam.
- 9 Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis.
- 10 Nec scripturam hanc legistis; ^{b Psalm.}
 b Lapidem quem repronaverunt ædificantes, hic factus est in ^{117. 22.}
 caput anguli: ^{Isa.} 28.
- 11 A Domino factum est istud, & est mirabile in ^{16.}
 oculis nostris? ^{Act.} 4.
- 12 Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam, cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt. ^{11,}
^{Rom.} 9.
- 13 ^c Et mittunt ad eum quosdam ex Phariseis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo. ^{33.}
^{1 Pet.} 2.
- 14 Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus ^{8.}
 qui verax es, & non curas quemquam: nec enim ^{Matth.}
 vides in faciem hominum, sed in veritate viam ^{21. 42.}
 Dei doces, licet dari tributum Cæsari: an non ^{c Matt.}
 dabimus? ^{22. 15.}
^{Luca} 20.
- 15 Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut videam. ^{20.}
- 16 At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est

est imago hæc , & inscriptio ? Dicunt ei Cæsaris :

d Rom. 17 Respondens autem Iesus dixit illis : *d* Reddi-
13. 7. te igitur quæ sunt Cæsaris , Cæsari : & quæ sunt
Dei , Deo. Et mirabantur super eo.

e Matt. 18 *e* Et venerunt ad eum Sadducæi , qui dicunt
22. 23. resurrectionem non esse : & interrogabant eum
Luca dicentes :

20. 27. 19 Magister , Moyses nobis scripsit , *f* ut si cuius
f Deut. frater mortuus fuerit , & dimiserit uxorem , & filios
25. 5. non reliquerit , accipiat frater ejus uxorem ipsius ,
& resuscitet semen fratri suo.

20 Septem ergo fratres erant : & primus accepit
uxorem , & mortuus est non relicto semine.

21 Et secundus accepit eam , & mortuus est : &
nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22 Et acceperunt eam similiter septem : & non
reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est
& mulier.

23 In resurrectione ergo cum surrexerint , cu-
jus de his erit uxor ? septem enim habuerunt eam
uxorem..

24 Et respondens Iesus , ait illis : Nonne ideo er-
ratis , non scientes Scripturas , neque virtutem Dei ?

25 Cum enim à mortuis surrexerint , neque
nubent , neque nubentur , sed sunt sicut angeli in
cælis.

26 De mortuis autem quod resurgant , non le-
g Exod. gistis in libro Moyh , super rubum quomodo dixerit
3. 6. illi Deus , inquit : *g* Ego sum Deus Abraham , &
Deus Isaac , & Deus Jacob ?

Matth. 27 Non est Deus mortuorum , sed vivorum. Vos
22. 32. ergo multum erratis.

h Matt. 28 *h* Et accessit unus de Scribis , qui audierat il-
22. 34. los conquirentes , & videns quoniam bene illis re-
sponderit , interrogavit eum quod esset primum om-
nium mandatum.

29 Iesus autem respondit ei : Quia primum om-
i Deut. nium mandatum est : *i* Audi Israël , Dominus Deus
6. 7. tuus , Deus unus est :

30 Et diliges Dominum Deum tuum ex toto cor-
de tuo , & ex tota anima tua , & ex tota mente tua ,
& ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

k Lev. 31 *k* Secundum autem simile est illi : Diliges pro-
19. 18. ximum tuum tanquam te ipsum. Majus horum
Matth. aliud mandatum non est.
22. 39.

Rom. 32 Et ait illi Scriba : Bene Magister , in veritate
13. 9. dixisti , quia unus est Deus , & non est alius præ-
Galat. ter enim.

33 Et ut diligatur ex toto corde , & ex toto intel-
g. 14. lectu , & ex tota anima , & ex tota fortitudine : & di-
Jacob. ligere
1. 3.

ligere proximum tanquam seipsum, majus est omnibus holocaustibus, & sacrificiis.

34 Iesus autem videns quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe à regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35 Et respondens Iesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David;

36 Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: *Idi-* *l Matt.*
xit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. *22. 42.*
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo- *Luca 20.*
rum. *41.*

37 Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit. *Psalms.* *109. 1.*

38 Et dicebat eis in doctrina sua: *m* Cavete à *m Matt.*
Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & saluari *23. 5.*
in foro, *Luc. 11.*

39 Et in primis cathedris sedere in synagogis, & *43. 6.*
Primos discubitus in cœnis; *20. 46.*

40 Qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium.

41 *n* Et sedens Iesus contra gazophylacium, a spi- *n Luca*
ciebat quomodo turba jactaret as in gazophyla- *21. 1.*
cium, & multi divites jactabant multa.

42 Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans,

43 Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit; qui miserunt in gazophylacium.

44 Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum.

C A P V T X I I I.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella & varias afflictiones ac persecutiones, abominari nemque desolationis: de pseudochristis & pseudoprophetis: post signa in corporibus cœlestibus veniet cum gloria filius hominis, & hujus signum dat à figa: quia autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

1 1 4 **E**T cum egrederetur de templo, ait illi *a Matt.*
unus ex discipulis suis: Magister aspice *24. 1.*
quales lapides, & quales structuræ. *Luca*

2 Et respondens Iesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat. *19. 44.* *6. 21.*

3 Et cum sederet in Monte olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes & Andreas. *5.*

- 4 Dic nobis, quando ista fient? Et quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?
- 5 Et respondens Iesus coepit dicere illis: *b* Videte ne quis vos seducat:
- 6 Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos seducent.
- 7 Cum audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondum finis.
- 8 Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.
- 9 Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præfides & reges stabitis propter me, in testimonium illis.
- 10 Et in omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium.
- c* *Mat.* 11 *c* Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini: non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus.
- Luc.* 12. 11. *c* 21. 14. 12 Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filii in parentes, & morte afficient eos.
- 13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum, Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.
- d* *Dan.* 9. 27. *Matth.* 24. 16. *Luca* 21. 21. 14 *d* Cum autem videritis abominationem desolationis, stantem ubi non debet: qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes:
- 15 Et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat ut tollat quid de doma sua:
- 16 Et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum.
- 17 Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.
- 18 Orate vero ut hieme non fiant.
- 19 Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.
- 20 Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breviasit dies.
- e* *Matth.* 24. 23. *Luca* 21. 8. 21 *e* Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis.
- 22 Exurgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.
- 23 Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.

- 24 *f* Sed in illis diebus, post tribulationem illam, *f Exe.*
sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem *32. 7.*
suum: *Isai. 13.*
- 25 Et stellæ cæli erunt decedentes, & virtutes, *10.*
quæ in cælis sunt, movebuntur. *Ioel. 3.*
- 26 Et tunc videbunt filium hominis venientem *10.*
in nubibus cum virtute multa, & gloria.
- 27 *g* Et tunc mittet angelos suos, & congregabit *g Mat.*
electos suos à quatuor ventis, à summo terræ, usque *24. 31.*
ad summum cæli.
- 28 A ficu autem discite parabolam. Cum jam ra-
mus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognos-
citis quia in proximo sit æstas:
- 29 Sic & vos cum videritis hæc fieri, scitote
quod in proximo sit in ostiis.
- 30 Amen dico vobis, quoniam non transibit ge-
neratio hæc, donec omnia ista fiant.
- 31 Cælum & terra transibunt, verba autem mea
non transibunt.
- 32 De die autem illo vel hora nemo scit, neque
angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater. *h Matt.*
- 33 *h* Videte, vigilate, & orate: nescitis enim *24. 42.*
quando tempus sit.
- 34 Sicut homo, qui peregre profectus reliquit
domum suam, & dedit servis suis potestatem cu-
jusque operis, & janitori præcepit ut vigilet.
- 35 Vigilate ergo, (nescitis enim quando domi-
nus domus veniat: sero, an media nocte, an galli
cantu, an mane.)
- 36 Ne cum venerit repente, inveniat vos dor-
mientes.
- 37 Quod autem vobis dico, omnibus dico:
Vigilate.

CAPVT XVI.

*Consultant principes sacerdotum de occidendo Iesus
qui unguento pretioso à muliere perfunditur murmu-
rantibus discipulis: venditur à Iuda; de cujus pro-
dicione discipulis loquitur in cena, in qua panem
in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata
tradit discipulis: prædicat omnes scandalizandos,
& trinom Petri negationem: ac post trinam ora-
tionem capitur à Iudæis; quorum unus Petrus absci-
dit auriculam: & discipulis fugientibus, coram
Caïpha à falsis testibus accusatus, mortisque reus ju-
dicatus, conspuitur ac caeditur, & ter à Petro ne-
gatur.*

- 14 **E**Rat autem Pascha & Azyma post bi- *a Mat.*
duum: & quærebant summi sacerdotes, & *26. 2.*
Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent. *Luca*
2 Dice. 22. 1.

2 Dicebant autem : Non in die festo , ne forte tumultus fieret in populo.

b *Matt.* 26. 6. *Ioan.* 12. 1. 3 *b* Et cum esset Bethanizæ in domo Simonis leprosi , & recumberet : venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi , & fracto alabastro , effudit super caput ejus.

4 Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipfos , & dicentes : Vt quid perditio ista unguenti facta est ?

5 Poterat enim unguentum illud vannundari plus quam trecentis denariis , & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Iesus autem dixit : Sinite eam , quid illi molesti estis ? Bonum opus operata est in me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiscum ; & cum volueritis , potestis illis benefacere : me autem non semper habetis.

8 Quod habuit hæc , fecit : prævenit ungere corpus meum in sepulturam.

9 Amen dico vobis : Vbicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo , & quod fecit hæc , narrabitur in memoriam ejus.

c *Matt.* 26. 14. 10 *c* Et Judas Iscariotes unus de duodecim , abiit ad summos sacerdotes , ut proderet eum illis.

11 Qui audientes gavisus sunt : & promiserunt ei pecuniam se duros. Et quærebat quomodo illum opportune traderet.

d *Matt.* 26. 16. *Luce* 22. 6. 12 *d* Et primo die Azymorum quando Pascha immolabant , dicunt ei discipuli : Quo vis eamus , & paremus tibi ut manduces Pascha ?

13 Et mittit duos ex discipulis suis , & dicit eis : Ite in civitatem : & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans , sequimini eum :

14 Et quocumque introierit , dicite domino dominus , quia magister dicit : Vbi est refectio mea , ubi Pascha cum discipulis meis manducem ?

15 Et ipse vobis demonstrabit conaculum grande , stratum : & illic parate nobis.

16 Et abierunt discipuli ejus , & venerunt in civitatem : & invenerunt sicut dixerat illis , & paraverunt Pascha.

e *Matt.* 26. 20. 17 *e* Vespere autem facto , venit cum duodecim.

Luce 22. 14. 18 Et discumbentibus eis , & manducantibus , ait I E S V S : Amen dico vobis , quia unus ex vobis tradet me , qui manducat mecum.

Ioan. 13. 21. 19 At illi coeperunt contristari , & dicere ei singulariter : Numquid ego ?

f *Psal.* 40. 16. 20 Qui ait illis : Unus ex duodecim , qui intingit mecum manum in catino.

Actor. 1. 16. 21 Et Filius quidem hominis vadit , *f* sicut scriptum

scriptum est de eo : vae autem homini illi , per quem Filius hominis tradetur. bonum erat ei , si non esset natus homo ille.

22 g Et manducantibus illis , accepit Iesus panem : & benedicens fregit , & dedit eis , & ait : Sumite , hoc est corpus meum. g *Matt.*
26. 24.
1. *Cor.*

23 Et accepit calice , gratias agens dedit eis : & biberunt ex illo omnes. 21. 24.

24 Et ait illis : Hic est sanguis meus novi testamenti , qui pro multis effundetur.

25 Amen dico vobis , quia jam non bibam de hoc genimine vitis , usque in diem illum , cum illud bibam novum in regno Dei.

26 Et hymno dicto exierunt in Montem olivarum.

27 Et ait eis Iesus : h Omnes scandalizabimini in me in nocte ista : quia scriptum est : i Percutiam pastorem , & dispergentur oves. h *Ioan.*
16. 32,
i *Zach.*

28 Sed postquam resurrexero , praecedam vos in Galilaeam. 13. 7.

29 Petrus autem ait illi : Et si omnes scandalizati fuerint in te , sed non ego.

30 Et ait illi Iesus : Amen dico tibi , quia tu hodie in nocte hac , priusquam gallus vocem bis dederit , ter me es negaturus ,

31 At ille amplius loquebatur : Et si oportuerit me simul commori tibi , non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

32 k Et veniunt in praedium , cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis : Sedete hic donec crem. k *Matt.*
26. 36.
Luc. 22,
40.

33 Et assumit Petrum , & Iacobum , & Ioan- nem secum : & coepit pavere , & tædere.

34 Et ait illis : Tristis est anima mea , usque ad mortem : sustinete hic , & vigilate.

35 Et cum processisset paululum , procidit super terram : & orabat , ut si fieri posset , transiret ab eo hora :

36 Et dixit : Abba pater , omnia tibi possibile sunt , transfer calicem hunc a me , sed non quod ego volo , sed quod tu.

37 Et venit , & invenit eos dormientes. Et ait Petro : Simon , dormis ? non potuisti una hora vigilare ?

38 Vigilate , & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est , caro vero infirma.

39 Et iterum abiens oravit , eundem sermonem dicens.

40 Et reversus , de novo invenit eos dormientes ,
(erant

(erant enim oculi eorum gravati) & ignorabant quid responderent ei.

41 Et venit tertio, & ait illis: Dormite jam, & requiescite. Sufficit: venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus. ecce qui me tradet, prope est.

1 Matt. 43 Et, adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes
26. 47. unus de duodecim, & / cum eo turba multa, cum
Luce gladiis & lignis, à summis sacerdotibus, & Scribis,
& senioribus.

22. 47. 44 Dederat autem traditor ejus signum eis, di-
Joan. 18. cens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, te-
3. nete eum, & ducite caute.

45 Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: & osculatus est eum.

46 At illi manus injecerunt in eum, & tenuerunt eum.

47 Unus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit servum summi sacerdotis: & amputavit illi auriculam.

48 Et respondens Iesus, ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehendere me?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur Scriptura.

m Matt. 50 *m* Tunc discipuli ejus relinquentes eum,
26. 56. omnes fugerunt.

51 Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum.

52 At ille rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

n Matt. 53 *n* Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdo-
26. 57. tem: & convenerunt omnes sacerdotes, & Scribæ
Luce. & seniores.

22. 54. 54 Petrus autem à longe secutus est eum, usque
Joan. 18. intro in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum
13. ministris ad ignem, & calefaciebat se.

o Matth. 55 *o* Summi vero sacerdotes, & omne concilium
26. 59. quærebant adversus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

56 Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum: & convenientia testimonia non erant.

57 Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

p Joan. 58 Quoniam nos audivimus eum dicentem:
2. 19. *p* Ego dissolvam templum hoc manu factum: & per triduum aliud non manu factum ædificabo.

59 Et non erat conveniens testimonium illorum.

60 Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Iesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi obijciuntur ab his?

61 Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?

62 Iesus autem dixit illi: Ego sum: *q & vide q Mattæ*
biris Filium hominis sedentem à dextris virtutis 24.30.
 Dei, & venientem cum nubibus cæli.

63 Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.

65 Et coeperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza: & ministri alapis eum cædebant.

66 *r* Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit *r Mattæ*
 una ex ancillis summi sacerdotis: *26.69.*

67 Et cum vidisset Petrum calefacientem se, *Luca*
 aspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno *22.55.*
 eras. *Ioan. 18.*

68 At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

69 *f* Rursum autem cum vidisset illum ancilla, *f Mattæ*
 coepit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est. *26.71.*

70 At ille iterum negavit: *r* Et post pusillum; *Luca*
 rursus qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis *22.58.*
 es: nam & Galilæus es. *Ioan. 18.*

71 Ille autem coepit anathematizare, & jurare: *25.*
 Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72 Et statim gallus iterum cantavit. *u* Et recor- *u Mattæ*
 datus est Petrus verbi, quod dixerat ei Iesus: Prius *26.75.*

quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et coepit *Ioan. 13.*
 flere. *33.*

C A P V T X V.

Iesus coram Pilato accusatus, nihil respondet: præ-
 eligitur Barabhas, & Iesus traditur crucifigendus; qui
 multis modis illusus à miltribus, ducitur ad crucifi-
 gendum: & divisus ipsius vestimentis, inter latrones
 crucifixus, audit variorum iactatas in se blasphemias: *a Mattæ*
 suboriuntur tenebra: & clamans Iesus Eli, accioque *27.1.*
 potatus, cum clamore valido expirat; cuius corpus à *Luca 22.*
 Ioseph sepelitur. *66.*

14 **E**T confestim mane consilium facientes *Ioan. 18.*
 summi sacerdotes, cum senioribus, & *23.*

Scribis, & universo concilio: vincientes Iesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

b Matt. 2 *b* Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Iudaeorum? At ille respondens, ait illi, Tu dicis.

Lucæ 23. 3 Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

Joan. 18. 4 Pilatus autem rursus interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

5 Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6 Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vincis, quemcumque petissent.

7 Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vincus, qui in seditione fecerat homicidium.

8 Et cum ascendisset turba, coepit rogare, sicut semper faciebat illis.

9 Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudaeorum?

10 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11 Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

b Matt. 12 *c* Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudaeorum?

Lucæ 23. 13 *d* At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum.

Joan. 14 Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

Joan. 15 Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis caesum, ut crucifigeretur.

b Matt. 16 *e* Milites autem duxerunt eum in atrium praetorii, & convocant totam cohortem.

Joan. 17 Et induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spinam coronam.

18 Et coeperunt salutare eum: Ave rex Iudaeorum.

19 Et percutiebant caput ejus arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20 Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum ut crucifigerent eum.

f Matt. 21 *f* Et angariaverunt praetereuntem quempiam, Simonem Cyrenaeum, venientem de villa, patrem

Lucæ 23. Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus.

22 Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariae locus.

- 23 Et dabant ei bibere myrrhatum vinum : & non accepit.
- 24 g Et crucifigentes eum , diviserunt vestimenta ejus , mittentes fortem super eis , quis quid tolleret. *g Matt. 27.33. Luc. 23. 33.*
- 25 Erat autem hora tertia : & crucifixerunt eum. *Joan. 19.*
- 26 Et erat titulus causæ ejus inscriptus : R E X I V D Æ O R V M.
- 27 Et cum eo crucifigunt duos latrones ; unum à dextris , & alium à sinistris ejus.
- 28 h Et impleta est scriptura , quæ dicit : Et cum iniquis reputatus est. *h Isai. 53.12. i Joan. 2.19.*
- 29 Et prætereuntes blasphemabant eum , moventes capita sua , & dicentes : i Vah qui destruis templum Dei , & in tribus diebus reedificas :
- 30 Salvum fac te ipsum descendens de cruce.
- 31 Similiter & summi sacerdotes illudentes , ad alterutrum cum Scribis dicebant : Alios salvos fecit , seipsum non potest salvum facere.
- 32 Christus rex Israel descendat nunc de cruce , ut videamus , & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant , convitiabantur ei.
- 33 Et facta hora sexta tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.
- 34 Et hora nona exclamavit Iesus voce magna , dicens : k Eloi , Eloi , lamma sabachthani : quod est interpretatum ; Deus meus , Deus meus , ut quid dereliquisti me ? *k Psal. 21.1. Matt. 27.46.*
- 35 Et quidam de circumstantibus audientes , dicebant : Ecce Eliam vocat.
- 36 Currens autem unus , & implens spongiam aceto , circumponensque calamo , potum dabat ei , dicens : Sinite , videamus si veniat Elias ad dependendum eum.
- 37 Iesus autem emissâ voce magna expiravit.
- 38 Et velum templi scissum est in duo , à summo usque deorsum.
- 39 Videns autem Centurio , qui ex adverso stabat , quia sic clamans expirasset , ait : Vere hic homo Filius Dei erat. *l Matt. 27.55. m Luc. 8.2. n Matt. 27.57. Luc. 23. 50.*
- 40 l Erant autem & mulieres de longe aspicientes : inter quas erat Maria Magdalene , & Maria Iacobi minoris & Ioseph mater , & Salome :
- 41 Et cum esset in Galilæa , sequebantur eum , & ministrabant ei , & aliarum multarum , quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymam. *Joan. 19.*
- 42 n Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceue , quod est ante sabbatum)
- 43 Venit Ioseph ab Arimathæa nobilis decurio ,

rio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introiit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu.

44 Pilatus autem mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.

45 Et cum cognovisset à centurione, donavit corpus Ioseph.

46 Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47 Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph, aspiciebant ubi poneretur.

CAPVT XVI.

*Mulieribus ad Christi monumentum obstupescen-
tibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat: qui
primum Maria Magdalene apparet, deinde duobus
discipulis in alia effigie: demum undecim recumben-
tibus apprensus, exprobrata incredulitate, mittit eos
ut in universo mundo predicent ac baptizent, sub-
iunctis signis qua sequantur credentes, ac ita in caelum
ascendit.*

a Matt. 1 **E**T cum transisset sabbatum, Maria Magda-
28.1. lene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt
Luca 24. aromata ut venientes ungerent Iesum.

1. 2 Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad
Ioan. 20. monumentum, orto jam sole.

1. 3 Et dicebant ad invicem: Quis revolvat nobis
lapidem ab ostio monumenti?

4 Et respicientes viderunt revolutum lapidem.
Erat quippe magnus valde.

b Matt. 5 **E**T introeuntes in monumentum viderunt ju-
28.5. venem sedentem in dextris, coopertum stola candi-
Luca 24. da, & obstupuerunt.

4. 6 Qui dicit illis: Nolite expavescere: Iesum
Ioan. 20. quaeritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est
12. hic, ecce locus ubi posuerunt eum.

c Sup. 7 Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia
14.28. praecedit vos in Galilaeam: ibi eum videbitis, & sic-
ut dixit vobis.

8 At illae exeuntes, fugerunt de monumento: in-
vaserat enim eas tremor & pavor: & nemini quid-
quam dixerunt: timebant enim.

d Ioan. 9 Surgens autem mane, *d* prima sabbati, apparuit
20.16. primo Mariae Magdalene, de qua eiecerat septem
daemonia.

10 Illa vadens nunciavit his, qui cum eo fuerant,
lugentibus & flentibus,

11 Et illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

12 e Post hæc autem duobus ex his ambulantis e *Lucæ*
ostensus est in alia effigie, euntibus in villam: 24.13.

13 Et illi euntes nunciaverunt ceteris: nec illis crediderunt.

14 Novissime recumbentibus illis undecim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis; quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

15 Et dixit eis: Euntes in mundum univèrsam prædicatè Euangelium omni creaturæ.

16 Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.

17 Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, f In nomine meo dæmonia ejicient: linguis lo- f *Act.*
quentur novis: 15.18.

18 Serpentes tollent: & si mortiferum quid bibe- & 2.4.
rint, non eis nocebit: super ægios manus impo- & 10.
nent, & bene habebunt. 45.

19 Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, g assumptus est in cælum, & sedet à dextris *Act.*
Dei. 28.5.8. g *Lucæ*

20 Illi autem profecti prædicaverunt ubique, 24.51.
Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

S A N C T V M
I E S V C H R I S T I
E V A N G E L I V M
S E C V N D V M
L U C A M.

C A P V T I.

Zacharias sacerdoti annuntiat Gabriel Ioannis conceptum ex Elisabeth sterili; qui Angelo non credens mutus efficitur; idemque Gabriel Maria annuntiat concepturam Iesu filii Dei de Spiritu sancto: ad Mariæ salutationem Ioannes exultat in utero, & Elisabeth prophetat; ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Ioannis circumcissione, Zacharias pater, recepta loquela, canticum gratiarum actionis edit.

1 **Q**uoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum:

2 Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis:

3 Visum est & mihi, affecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,

4 Ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

5 Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, & de vice Abia; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth.

6 Erant autem iusti, ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela,

7 Et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

8 Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum,

9 Secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini:

- 10 Et *b* omnis multitudo populi erat orans foris *b Exod.*
 hora incensi. 30.7.
- 11 Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à *Lev. 16.*
 dextris altaris incensi. 17.
- 12 Et Zacharias turbatus est videns, & timor ir-
 ruit super eum.
- 13 Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Za-
 charia, quoniam exaudita est deprecatio tua: &
 uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis
 nomen ejus Ioannem:
- 14 Et erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in
 nativitate ejus gaudebunt:
- 15 Erit enim magnus coram Domino: & vinum
 & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur
 adhuc ex utero matris suæ:
- 16 Et multos filiorum Israel convertet ad Domi-
 num Deum ipsorum.
- 17 Et ipse præcedet ante illum in spiritu & vir-
 tute Eliæ: *c Malta.* ut convertat corda patrum in filios,
 & incredulos ad prudentiam justorum, parare Do-
 mino plebem perfectam. 4.6. Math.
- 18 Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc 11.14.
 sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit
 in diebus suis.
- 19 Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Ga-
 briël, qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad
 te, & hæc tibi euangelizare.
- 20 Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, us-
 que in diem quo hæc fiant, pro eo quod non cre-
 didisti verbis meis, quæ implebantur in tempore
 suo.
- 21 Et erat plebs expectans Zachariam: & mira-
 bantur quod tardaret ipse in templo.
- 22 Egressus autem non poterat loqui ad illos, &
 cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et
 ipse erat innuens illis, & permansit mutus.
- 23 Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus,
 abiit in domum suam:
- 24 Post hos autem dies concepit Elisabeth
 uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, di-
 cens:
- 25 Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, qui-
 bus respexit auferre opprobrium meum inter ho-
 mines.
- 26 In mense autem sexto, missus est Angelus
 Gabriël à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen
 Nazareth,
- 27 Ad virginem desponsatam viro, cui nomen
 erat Ioseph, de domo David, & nomen virginis
 Maria.

28 Et ingressus Angelus ad eam dixit : Ave gratia plena : Dominus tecum : Benedicta tu in mulieribus.

29 Quæ cum audisset , turbata est in sermone ejus , & cogitabat qualis esset ista saluratio.

30 Et ait Angelus ei : Ne timeas Maria , invenisti enim gratiam apud Deum :

¶ *Isai. 7.*
14. 31 *d* Ecce concipies in utero , & paries filium , & e vocabis nomen ejus I E S U M.

¶ *Infr.*
2. 21. 32 Hic erit magnus , & Filius Altissimi vocabitur , & dabit illi Dominus Deus sedem David
f Dan. patris ejus ; *f* & regnabit in domo Iacob in æternum ,
7. 14. 27.

¶ *Mich. 4.*
2. 33 Et regni ejus non erit finis.

34 Dixit autem Maria ad Angelum : Quomodo fiet istud , quoniam virum non cognosco ?

35 Et respondens Angelus dixit ei : Spiritus sanctus superveniet in te , & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum , vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce Elisabeth cognata tua , & ipsa concepit filium in senectute sua : & hic mensis sextus est illi , quæ vocatur sterilis :

37 Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum ,

38 Dixit autem Maria : Ecce ancilla Domini , fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

39 Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione , in civitatem Juda :

40 Et intravit in domum Zachariæ , & salutavit Elisabeth.

41 Et factum est , ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth , exultavit infans in utero ejus : & repleta est Spiritu sancto Elisabeth :

42 Et exclamavit voce magna , & dixit : Benedicta tu inter mulieres , & benedictus fructus ventris tui.

43 Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me ?

44 Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis , exultavit in gaudio infans in utero meo.

45 Et beata , quæ credidisti , quoniam perficietur ea , quæ dicta sunt tibi à Domino.

46 Et ait Maria :

Magnificat anima mea Dominum :

47 Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 Quia respexit humilitatem ancillæ suæ :
ecce

ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

50 Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51 Fecit potentiam in g brachio suo : dispersit superbos mente cordis sui. *g. Isa.*

52 Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. *51.9. Psal. 32.*

53 *h* Esurientes implevit bonis : & divites dimisit inanes. *h. Psal.*

54 Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae. *33.11. 1 Reg. 2.*

55 Sicut locutus est ad patres nostros, i Abraham, & semini ejus in saecula. *i. Isa. 41. 8.*

56 Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus : & reversa est in domum suam. *Psal. 131.11.*

57 Elisabeth autem impletum est tempus parienti, & peperit filium. *Gen. 17. 9. &*

58 Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. *22.16.*

59 Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60 Et respondens mater ejus, dixit : Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.

61 Et dixerunt ad illam : Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62 Innebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63 Et postulans pugillarem scripsit, *k* dicens : *k. Sup.* Ioannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. *14.*

64 Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

65 Et factus est timor super omnes vicinos eorum : & super omnia montana Iudaeae divulgabantur omnia verba haec :

66 Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes : Quis, putas, puer iste erit ? Etenim manus Domini erat cum illo.

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu *l. Psal.* sancto : & prophetavit dicens : *73.12.*

68 *l* Benedictus Dominus Deus Israel : quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suae ? *131. 17.*

69 Et erexit cornu salutis nobis, in domo David *m. Ier.* pueri sui. *23.6.*

70 *m* Sicut locutus est per os sanctorum, qui à *30.* saeculo sunt, prophetarum ejus : *10.*

71 Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos :

72 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

n Gen. 22.16. 73 *n* Iusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis :

Jer. 21. 83. 74 Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

Hebr. 6. 13.17. 75 In sanctitate & iustitia eorum ipso, omnibus diebus nostris.

76 Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis : praebis enim ante faciem Domini parare viam ejus :

o Mal. 4.5. 77 *o* Ad dandum scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum :

Sup. 17. *p Zach.* 2.9. 78 Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos, *p* oriens ex alto :

Mal. 4.4. 2. 79 Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent : ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu : & erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israel.

CAPUT II.

Ex Augusti decreto Ioseph cum Maria ascendit in Bethlehemi, ubi illa peperit Salvatorem, cujus natiuitate ab Angelo audita, pastores festini veniunt illum visuri : puer circumcisus vocatur Iesus : quem post dies purificationis in Ierusalem delatum ut Domino fisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa uenula Domino confiteretur : Iesus duodecim annorum plenus sapientia & gratia, peritus a parentibus, in medio doctorum invenitur, descenditque Nazareth factus illis subditus.

1 **F** Actum est autem in diebus illis, exiit editum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis.

2 Haec descriptio prima facta est a praefide Syriae Cyrino :

3 Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4 Ascendit autem & Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth, in Iudaeam in civitatem David, quae vocatur a Bethlehemi : eo quod esset de domo & familia David,

n Mich. 5.2. *Matt.* 2. 6. 5 Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante.

6 Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

7 Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio:

8 Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigiliis noctis super gregem suum.

9 Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

10 Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

11 Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.

12 Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio.

13 Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium:

14 Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

15 Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cælum: pastores loquebantur ad invicem: Trans-eamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

16 Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio.

17 Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18 Et omnes, qui audierunt mirati sunt: & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

19 Maria autem conservabat omnia verba hæc, confereas in corde suo.

20 Et reversi sunt pastores glorificantes & lau-
dantes Deum, in omnibus quæ audierant & vide-
rant, sicut dictum est ad illos.

21 Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus Ie-
sus, quod vocatum est ab Angelo prius quam in
utero conciperetur.

22 Et postquam impleti sunt dies purificationis ejus secundum legem Moyse, tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino.

23 Sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinam adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.

24 Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum,

25 Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

26 Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.

27 Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Iesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo:

28 Et ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

29 Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.

30 Quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31 Quod parasti ante faciem omnium populorum;

32 Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

33 Et erat pater ejus & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.

34 Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Mariam matrem ejus: *g* Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: & in signum, *Rom.* 9. cui contradicetur:

35 Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, *1 Petr.* ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

36 Et erat Anna prophetissa, filia Phannuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.

37 Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens nocte ac die.

38 Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

39 Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.

40 Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.

41 Et ibant parentes ejus per omnes annos in Ierusalem, *h* in die sollempni Paschæ.

42 Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43 Consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, & non cognoverunt parentes eius,

44 Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

45 Et non inuenientes, regressi sunt in Ierusalem, requirentes eum.

46 Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47 Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus.

48 Et videntes admirari sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.

49 Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis: nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse?

50 Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51 Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

52 Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

C A P V T I I I.

Ioannes mittitur à Domino impleturus sua prædicatione Isaiæ vaticinium: & turbis, publicanis, ac militibus dat consilium, dicens quid singulis facere oporteat, testaturque Christi excellentiam & baptismi ipsius, super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur: testaturque ejus genealogia à Ioseph usque ad Adam ascendens.

1 **A**Nno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysama Abilinæ tetrarcha.

2 *a* Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha: *a Acto.* factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariæ filium, in deserto. *4.6.*

3 *b* Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum, *b Matt. 3.1. Mar. 1.*

4 Sicut scriptum est in Libro sermonum Isaiæ prophetae: *c* Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus: *c Isaiæ 40.3.*

5 Omnis vallis implebitur: & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas: *Ioan. 1. 23.*

6 Et videbit omnis caro salutare Dei.

7 Dicebat ergo ad turbas quæ exhibant ut baptizarentur ab ipso : a Genimina viperarum , quis ostendit vobis fugere à ventura ira ?

8 Facite ergo fructus dignos poenitentiae , & ne cœperitis dicere : Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis , quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ.

9 Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum , excidetur , & in ignem mittetur.

10 Et interrogabant eum turbæ , dicentes : Quid ergo faciemus ?

11 Respondens autem dicebat illis ; e Qui habet duas tunicas , det non habenti , & qui habet escas , similiter faciat.

12 Venerunt autem & publicani ut baptizarentur , & dixerunt ad illum : Magister , quid faciemus ?

13 At ille dixit ad eos : Nihil amplius , quam quod constitutum est vobis , faciatis.

14 Interrogabant autem eum & milites , dicentes : Quid faciemus & nos ? Et ait illis : Neminem conculcatis , neque calumniam faciatis ; & contenti estote stipendiis vestris.

15 Existimante autem populo , & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne , ne forte ipse esset Christus :

16 Respondit Ioannes , dicens omnibus : f Ego quidem aqua baptizo vos ; veniet autem fortior me , cuius non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus : g ipse vos baptizabat in Spiritu sancto , & igni :

17 Cujus ventilabrum in manu ejus , & purgabit aream suam , & congregabit triticum in horreum suum , paleas autem comburet igni inextinguibili.

18 Multi quidem & alia exhortans evangelizabat populo.

19 h Herodes autem tetrarcha cum corripere ab illo de Herodiade uxore fratris sui , & de omnibus malis quæ fecit Herodes ,

20 Adjecit & hoc super omnia , & inclusit Ioannem in carcere.

21 i Factum est autem cum baptizaretur omnis populus , & Iesu baptizato , & orante , apertum est cœlum :

22 Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum : & vox de cœlo facta est : k Tu es filius meus dilectus , in te complacui mihi.

23 Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat,

24 Qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne; qui fuit Ioseph,

25 Qui fuit Mathathie, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Helli, qui fuit Nagge.

26 Qui fuit Mathath, qui fuit Mathathie, qui fuit Simel, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda.

27 Qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cofan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29 Qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,

30 Qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliakim,

31 Qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32 Qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Ebron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ,

34 Qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abraham, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

35 Qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36 Qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noë, qui fuit Lamech,

37 Qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

C A P V T I V.

Iesus post jejunium quadraginta dierum, ac devotissimas satana tentationes, in synagoga Nazareth legit ab eam de se Isaiæ prophetiam, dicitque prophetam non esse acceptum in patria propria, quæ propter voluntatem de monte præcipuare: eicit in Capharnaum demonium, sanaturque socrum Simonis, & plures alios à variis languoribus, ac demonia eicit.

1 **I**esus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane: & agebatur à Spiritu in desertum

2 Diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, Et nihil manducavit in diebus illis: & consummatis illis esuriit.

3 Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat.

4 Et

- 4 Et respondit ad illum Iesus : Scriptum est :
b Deut. *b* Quia non in solo pane vivit homo , sed in omni
 8.3. verbo Dei.
- Matt.* 4. 5 Et duxit illum diabolus in montem excelsum ,
 4. & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento
 temporis ,
- 6 Et ait illi : Tibi dabo potestatem hanc univer-
 sam , & gloriam illorum : quia mihi tradita sunt ;
 & cui volo do illa.
- 7 Tu ergo si adoraveris coram me , erunt tua
 omnia.
- e Deut.* 8 Et respondens Iesus , dixit illi : *c* Scriptum
 6.13. est : Dominum Deum tuum adorabis , & illi soli
 10. servies.
- 9 Et duxit illum in Ierusalem , & statuit eum su-
 20. per pinnam templi , & dixit illi : Si filius Dei es ,
 mitte te hinc deorsum.
- d Psal.* 10 *d* Scriptum est enim quod Angelis suis manda-
 90.11. vit de te , ut conservent te :
- 11 Et quia in manibus tollent te , ne forte offen-
 das ad lapidem pedem tuum.
- 12 Et respondens Iesus , ait illi : Dictum est :
e Deut. *e* Non tentabis Dominum Deum tuum.
 6.16.
- 13 Et consummata omni tentatione , diabolus re-
 cessit ab illo , usque ad tempus.
- f Matt.* 14 *f* Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in
 4.13. Galilæam , & fama exiit per universam regionem
Mar. 1. de illo.
14. 15 Et ipse docebat in synagogis eorum , & ma-
 gnificabatur ab omnibus.
- g Matt.* 16 *g* Et venit Nazareth , ubi erat nutritus , & in-
 13.54. travit secundum consuetudinem suam die sabbati in
Mar. 6. synagogam , & surrexit legere.
1. 17 Et traditus est illi Liber Isaïæ prophetae . Et
Joan. 4. ut revolvit librum , invenit locum ubi scriptum
 45. erat :
- h Isai.* 18 *h* Spiritus Domini super me : propter quod
 61.1. unxit me , evangelizare pauperibus misit me , sanare
 contritos corde :
- 19 Prædicare captivis remissionem , & cæcis vi-
 sum , dimittere contractos in remissionem , prædicare
 annum Domini acceptum , & diem retributionis.
- 20 Et cum plicuisset librum , reddidit ministro , &
 sedit . Et omnium in synagoga oculi erant intenden-
 tes in eum .
- 21 Coepit autem dicere ad illos : Quia hodie
 impleta est hæc scriptura in auribus vestris .
- 22 Et omnes testimonium illi dabant & miraban-
 tur in verbis gratiæ , quæ procedebant de ore ipsius ,
 & dicebant : Nonne hic est filius Ioseph ?

23 Et ait illis : Vtique dicetis mihi hanc similitudinem : Medice cura teipsum : quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

24 Ait autem : Amen dico vobis , quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

25 In veritate dico vobis , ^{i 3 Reg.} multæ viduæ erant ^{17. 9.} in diebus Eliæ in Israel , quando clausum est cælum annis tribus , & mensibus sex ; cum facta esset fames magna in omni terra :

26 Et ad nullam illarum missus est Elias , nisi in Satepta Sidoniæ , ad mulierem viduam.

27 ^{k 4. Reg.} Et multi leprosi erant in Israel sub Elisæo ^{5. 14.} propheta : & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus.

28 Et repleti sunt omnes in synagoga ira , hæc audientes.

29 Et surrexerunt , & ejecerunt illum extra civitatem : & duxerunt illum usque ad supercilium montis , super quem civitas illorum erat ædificata , ut præcipitarent eum.

30 Ipse autem transiens per medium illorum , ibat.

31 ^{l Mat.} Et descendit in Capharnaum civitatem Galilææ , ibique docebat illos sabbatis. ^{4. 13.}

32 Et stupebant in doctrina ejus , quia in potestate erat sermo ipsius. ^{Mar. 1. 21.}

33 ²² Et in synagoga erat homo habens demonium immundum , & exclamavit voce magna. ^{Matth. 7. 28.}

34 Dicens : Sine , quid nobis , & tibi Iesu Nazarene ? venisti perdere nos ? scio te quis sis , Sanctus Dei. ^{in Mat. 1. 23.}

35 Et increpavit illum Iesus , dicens : Obmutesce , & exi ab eo. Et cum projecisset illum demonium in medium , exiit ab illo , nihilque illum nocuit.

36 Et factus est pavor in omnibus , & colloquebantur ad invicem , dicentes : Quod est hoc verbum , quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus , & exeunt ?

37 Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38 Surgens autem Iesus de synagoga , introivit in domum Simonis : ^{n Mat.} & Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus : & rogaverunt illum pro ea. ^{8. 14.}

39 Et stans super illam , imperavit febrim : & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis. ^{Mar. 1. 30.}

40 Cum autem sol occidisset , omnes qui habebant infirmos variis languoribus , ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens , curabat eos.

9 *Marc.*
1. 34.

41 Exhibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia : Quia tu es filius Dei : & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

42 Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum : & detinebant illum ne discederet ab eis.

43 Quibus ille ait : Quia & aliis civitatibus oportet me euangelizare regnum Dei : quia ideo missus sum.

44 Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

C A P V T V.

Vbi de navicula Petri docuisset, ille laxato ipsius jussu veri conclusis copiosam piscium multitudinem : curatum leprosum mittit ad sacerdotes : paralytico, remissis primis peccatis, jubet ut lectum suum tollat : discumbens cum Levi, quem ex telonio vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejurent.

1 **F**actum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2 **E**t vidit duas naves stantes secus stagnum : piscatores autem descenderant & lavabant retia.

3 Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

4 Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem : Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

5 Et respondens Simon, dixit illi : Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus : in verbo autem tuo laxabo rete.

6 Et cum hoc fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

7 Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverant ambas naviculas, ita ut pæne mergerentur.

8 Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens : Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.

9 Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam cepant :

10 Similiter autem Iacobum & Ioannem, filios Zebe-

a *Mat.*
4. 18.
Marc.
1. 26.

Zebedæi, qui erant focii Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11 Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12 *b* Et factum est, cum esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & proci-dens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis potes me mundare. *b Mat. 8. 2. Marc. 1. 40.*

13 Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

14 Et ipse præcepit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. *c Lev. 14. 4.*

15 Perambulabat autem magis sermo de illo: & conveniebant turbæ multæ ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis.

16 Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

17 Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisei sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, & Iudææ, & Ierusalem: & virtus Domini erat ad sanandum eos.

18 *d* Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus: & quarebant eum inferre, & ponere ante eum. *d Mat. 9. 2. Marc. 2. 3.*

19 Et non invenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum: & per regulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum

20 Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua.

21 Et coeperunt cogitare Scribæ & Pharisei, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22 Ut cognovit autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23 Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata, an dicere: Surge, & ambula?

24 Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25 Et confestim confurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat: & abiit in domum suam magnificans Deum.

26 Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

a Mat. 27. e Et post hæc exiit , & vidit publicanum no-
9. 9. mine Levi , sedentem ad Telonium , & ait illi : Se-
Marc. quere me.

2. 14. 28 Et relictis omnibus , surgens secutus est eum.

29 Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua : & erat turba multa publicanorum , & aliorum , qui cum illis erant discumbentes.

f Marc. 30 f Et murmurabant Pharisei & Scribæ eorum,
2. 18. dicentes ad discipulos ejus : Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis :

31 Et respondens Iesus , dixit ad illos : Non egent qui sani sunt medico , sed qui male habent.

32 Non veni vocare justos , sed peccatores ad poenitentiam.

33 At illi dixerunt ad eum : Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter , & obsecrationes faciunt , similiter & Phariseorum : tui autem edunt & bibunt ?

34 Quibus ipse ait : Numquid potestis filios sponsi , dum cum illis est sponsus , facere jejunare ?

35 Venient autem dies : cum ablati fuerint ab illis sponsus , tunc jejunabunt in illis diebus.

36 Dicebat autem & similitudinem ad illos : Quia nemo commissuram à novo vestimento immittit in vestimentum vetus : alioquin & novum rumpit , & veteri non convenit commissura à novo.

37 Et nemo mittit vinum novum in utres veteres : alioquin rumpet vinum novum utres , & ipsum effundetur , & utres peribunt ,

38 Sed vinum novum in utres novos mittendum est , & utraque conservantur.

39 Et nemo bibens vetus , statim vult novum , dicit enim : Vetus melius est.

C A P V T V I .

Discipulas spicas sabbato velentes excusat, alioque sabbato manum curat aridam; electos duodecim nominat. Aiquolos, & cum illis ac multitudine copiosa stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia ac præcepta evangelica: de festuca in oculo fratris, & arbore bona ac mala ex fructu dignoscenda: audiens Christi verba cui comparetur si ea opere compleat, & cui si non compleat.

a Mat. 1. a **F** Actum est autem in sabbato secundo,
12. 1. primo , cum transiret per sata , velle-
Marc. bant discipuli ejus spicas , & manducabant confri-
2. 29. cantes manibus.

2 Quidam autem Phariseorum dicebant illis : Quid facitis quod non licet in sabbatis ?

3 Et

3 Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legitis quod fecit David, cum esurisset ipse, & qui cum illo erant:

4 *b* Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his qui cum ipso erant: quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus?

5 Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

6 Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. *d* Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida.

7 Observabant autem Scribæ & Pharisei, si in sabbato curaret: ut invenirent unde accusarent eum.

8 Ipse vero sciebat cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

9 Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male; animam salvam facere, an perdere?

10 Et circumspēctis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est manus ejus.

11 Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Iesu.

12 Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

13 *e* Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit).

14 Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Iacobum, & Ioannem, Philippum, & Bartholomæum,

15 Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16 Et Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui fuit proditor.

17 Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa, & Ierusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

18 Qui venerant ut audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur.

19 Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

20 *f* Et ipse elevatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

21 *g* Beati, qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati, qui nunc stetis, quia ridebitis.

b 1 Reg.

21. 5.

c Lev.

24. 9.

Exod.

29. 31.

d Mat.

12. 10.

Marc.

3. 10.

e Mat.

10. 1.

Marc. 30

13.

f Mat.

5. 2.

g Mat.

5. 11.

22 Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis.

23 Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo: secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

24 Veruntamen vae vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.

25 *b* Vae vobis, qui saturati estis: quia esurietis, Vae Vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis.

26 Vae cum benedixerint vobis homines: secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

27 Sed vobis dico, quia auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.

28 Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

29 *i* Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. *k* Et ab eo, qui auferit tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.

30 Omni autem petenti te, tribue: & qui auferit quæ tua sunt, ne repetas.

31 *l* Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

32 *m* Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt.

33 Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt.

34 *n* Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant æqualia.

35 Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

36 Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est.

37 Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimitte, & dimittemini.

38 Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem, dabunt in sinum vestrum. *o* Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

39 Dicebat autem illis & similitudine: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt?

In Amos

6. 1.

Eccles.

31. 1.

Isa. 65.

2.

In Matt.

5. 44.

1 Cor.

6. 7.

Matth.

7. 12.

1 Tob. 4.

25.

In Mat.

5. 46.

In Mat.

5. 42.

Deut.

15. 8.

In Matt.

7. 2.

1 Marc.

4. 24.

40 p Non est discipulus super magistrum: per- p *Mat.*
fectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. 10. 24.

41 q Quid autem vides festucam in oculo fra- *Ioan.*
tris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, 13. 16.
non consideras? q *Mat.*

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater,
sive ejicias festucam de oculo tuo: ipse in oculo
tuo trabem non videns? Hypocrita ejice primum
trabem de oculo tuo: & tunc perspicies ut educas
festucam de oculo fratris tui. 7. 3.

43 r Non est enim arbor bona, quæ facit fructus r *Mat.*
malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum. 7. 16.

44 Vnaquæque enim arbor de fructu suo cogno- *Co* 12.
scitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: ne- 33.
que de rubo vindemiant uvam.

45 Bonus homo de bono thesauro cordis sui pro-
fert bonum: & malus homo de malo thesauro pro-
fert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

46 Quid autem vocatis me f Domine, Domine: f *Mat.*
& non facitis quæ dico? 7. 21.

47 Omnis qui venit ad me, & audit sermones *Rom.* 2.
meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit: 13.

48 Similis est homini ædificanti domum, qui fo- *Jac.* 1. 12.
dit in altum, & posuit fundamentum super pe-
tram: inundatione autem facta, illisum est flu-
men domui illi, & non potuit eam movere: fun-
data enim erat super petram.

49 Qui autem audit, & non facit: similis est
homini ædificanti domum suam super terram sine
fundamento: in quam illisus est fluvius, & conti-
nuo cecidit: & facta est ruina domus illius magna.

C A P V T V I I.

*Admiratus Centurionis fidem absens sanat illius
servum: juxta portam civitatis Nain filium uni-
cum vidua resuscitat: coram discipulis Joannis Ba-
ptista per eos interrogantis an esset qui venturus e-
rat, multa cædit signa: illisque abeuntibus Joannem
plurimum extollit: Judæis nec Joannis nec Christi
vina placuit, quos pueris invicem in foro acclama-
tibus assimilat: à peccatrice muliere pedes inunctus,
respondet Simoni ob hoc murmuranti, proposita ad
hoc parabola duorum debitorum, & remisit mulierem
peccatricem.*

1 4 C Vm autem impleisset omnia verba sua in *a* *Mat.*
causes plebis, intravit Capharnaum. 2. 3.

2 Centurionis autem cujusdam servus male ha-
bens erat moriturus: qui illi erat pretiosus.

3 Et cum audisset de Iesu, misit ad eum senio-
res

res Iudæorum , rogans eum ut veniret , & salvaret servum ejus.

4 At illi cum venissent ad Iesum , rogabant eum solícite , dicentes ei : Quia dignus est ut hoc illi præstes,

5 Diligit enim gentem nostram : & synagogam ipse ædificavit nobis.

6 Iesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longe esset à domo , misit ad eum Centurio amicos , dicens : *b* Domine noli vexari : Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres,

b Mat.
8. 8.

7 Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te : sed dic verbo , & sanabitur puer meus.

8 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus , habens sub me milites : & dico huic vade , & vadit ; & alii veni , & venit ; & servo meo , fac hoc , & facit.

9 Quo audito Iesus miratus est : & conversus sequentibus se turbis , dixit : Amen dico vobis , nec in Israel tantam fidem inveni.

10 Et reversi , qui missi fuerant , domum , invenerunt servum , qui languerat , sanum.

11 Et factum est : deinceps ibat in civitatem , quæ vocatur Naim : & ibant cum eo discipuli ejus , & turba copiosa.

12 Cum autem appropinquaret portæ civitatis , ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ : & hæc vidua erat : & turba civitatis multa cum illa.

13 Quam cum vidisset Dominus , misericordiam motus super eam , dixit illi : Noli flere.

14 Et accessit & tetigit loculum. (Hi autem , qui portabant , steterunt) Et ait : Adolescens , tibi dico , surge.

15 Et resedit qui erat mortuus , & coepit loqui. Et dedit illum matri suæ.

16 Accepit autem omnes timor : & magnificabant Deum , dicentes : *c* Quia propheta magnus surrexit in nobis : & quia Deus visitavit plebem suam.

c Infra
24. 19.
Ioan. 4.
19.

17 Et exiit hic sermo in universam Iudæam de eo , & in omnem circa regionem.

18 Et nunciaverunt Joanni discipuli ejus de omnibus his-

d Mat.
11. 2.

19 *d* Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes , & misit ad Iesum , dicens : Tu es qui venturus es , an alium expectamus ?

20 Cum autem venissent ad eum viri , dixerunt : Ioannes Baptista misit nos ad te dicens : Tu es , qui venturus es , an alium expectamus ?

21 (In ipsa autem hora multos curavit à languoci-

guoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donavit visum.)

22 Et respondens, dixit illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis, & vidistis: e Quia cæci vi- *e Isid.*
dent, claudi ambulant, leprosi mundantur, furdi au- *35. 5.*
diunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur:

23 Et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24 Et cum discessissent nuntii Ioannis, coepit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

25 Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus regum sunt.

26 Sed quid existis videre? prophetam? Vtique dico vobis, & plusquam Prophetam:

27 *f* Hic est, de quo scriptum est: Ecce mitto *f Mal.*
angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit *3. 1.*
viam tuam ante te. *Math.*

28 Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est, qui autem *11. 10.*
minor est in regno Dei, major est illo. *Marc.*

29 Et omnis populus audiens & publicani, iustificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.

30 Pharisei autem, & legis periti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

31 Ait autem Dominus: *g* Cui ergo similes dicam *g Mat.*
homines generationis hujus? & cui similes sunt? *11. 16.*

32 Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentavimus, & non plorastis.

33 *h* Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: *h Mat.*
Dæmonium habet. *3. 4.*

34 Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum, *Marc.*
amicus publicanorum, & peccatorum. *1. 6.*

35 Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36 Rogabat autem illum quidam de Phariseis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei discubuit.

37 *i* Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum unguenti. *i Mat.*
25. 7.

38 Et stans retro secus pedes ejus, lacrymis cepit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, *Marc.*
& osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat. *14. 3.*
Ioan. 12.

39 Videns autem Phariseus, qui vocaverat eum *3.*

ait intra se dicens : Hic si esset propheta , sciret utique , quæ , & qualis est mulier , quæ tangit eum : quia peccatrix est.

40 Et respondens Iesus , dixit ad illum : Simon , habeo tibi aliquid dicere . At ille ait : Magister , dic .

41 Duo debitores erant cuidam foeneratori : unus debebat denarios quingentos , & alius quinquaginta .

42 Non habentibus illis unde redderent , donavit utrisque . Quis ergo eum plus diligit ?

43 Respondens Simon dixit : Æstimo quia is , cui plus donavit . At ille dixit ei : Recte judicasti .

44 Et conversus ad mulierem , dixit Simoni : Vides hanc mulierem ? Intravi in domum tuam : aquam pedibus meis non dedisti : hæc autem lacrymis rigavit pedes meos , & capillis suis terxit .

45 Osculum mihi non dedisti : hæc autem ex quo intravit , non cessavit osculari pedes meos .

46 Oleo caput meum non unxisti : hæc autem unguento unxit pedes meos .

47 Propter quod dico tibi : Remittuntur ei peccata multa , quoniam dilexit multum . Cui autem minus dimittitur , minus diligit .

k Mat.
9. 20.

48 Dixit autem ad illam : *k* Remittuntur tibi peccata .

49 Et coeperunt qui simul accumbebant , dicere intra se : Quis est hic , qui etiam peccata dimittit ?

50 Dixit autem ad mulierem : Fides tua te salvam fecit : Vade in pace .

C A P V T V I I I .

Parabolam de seminante proponit , ac discipulis interpretatur : nihil occultum quod non manifestetur : quos dicat suam esse matrem , suosque fratres : in mari à somno excitatus , ventum increpat : damnatum ferocissimum à dæmonum lezione liberat , permittens dæmonibus ut in porcos introeant : tanta fimbria vestimenti ejus mulier à fluxu sanguinis curatur , & filia laici archysynagogi verbis ipsius resuscitatur .

1 **E**T factum est deinceps , & ipse iter faciebat per civitates & castella , prædicans & evangelizans regnum Dei : & duodecim cum illo ,

2 Et mulieres aliquæ , quæ erant curatæ à spiritibus malignis , & infirmitatibus : 4 Maria , quæ vocatur Magdalene , de qua septem dæmonia exierant ,

a Marc.
16. 9.

3 Et Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis , & Susanna , & aliæ multæ , quæ ministrabant ei de facultatibus suis .

4 Cum autem turba plurima convenirent , & de civitatibus properarent ad eum , dixit per similitudinem :

5 *b* Exiit qui feminat, feminare semen suum : & dum feminat, aliud cecidit secus viam, & concubatum est, & volucres caeli comederunt illud. *b Matt. 13. 3. Marc.*

6 Et aliud cecidit supra petram : & natum aruit, quia non habebat humorem, *4. 20.*

7 Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortae spinae suffocaverunt illud.

8 Et aliud cecidit in terram bonam : & ortum fecit fructum centuplum. Haec dicens clamabat : Qui habet aures audiendi audiat.

9 Interrogabant autem cum discipuli ejus, quae esset haec parabola.

10 Quibus ipse dixit : Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis : ut videntes non videant, & audientes non intelligant. *c Isai. 6. 9.*

11 Est autem haec parabola : Semen est verbum Dei. *Matt. 13. 14.*

12 Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt ; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. *Marc. 4. 12.*

13 Nam qui supra petram : qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum : & hi radices non habent : quia ad tempus credunt, & in temptationis recedunt. *Joan. 12. 40. Act. 28. 16.*

14 Quod autem in spinas cecidit : hi sunt, qui audierunt, & a sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitae, euntes, suffocantur, & non referunt fructum. *Rom. 11. 8.*

15 Quod autem in bonam terram : hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

16 *d* Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit : sed supra candlebrum ponit, ut intrantes videant lumen. *d Matt. 5. 15. Marc.*

17 *e* Non est enim occultum, quod non manifestetur : nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palam veniat. *e Matt. 10. 25. Marc.*

18 *f* Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi : & quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. *f Matt. 4. 22.*

19 *g* Venerunt autem ad illum mater & fratres ejus, & non poterant adire eum praeter turba. *g Marc. 13. 12. 25.*

20 Et nunciatum est illi : Mater tua, & fratres tui stant foris, volentes te videre. *g Marc. 29.*

21 Qui respondens, dixit ad eos : Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt. *Marc. 3. 32.*

22 *h* Factum est autem in una dierum : & ipse ascendit in naviculam, & discipuli ejus : & ait ad illos : Transfretemus trans stagnum, Et ascenderunt. *h Matt. 8. 23. Marc. 4.*

23 Et navigantibus illis, obdormivit, & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur.

24 Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem aquæ, & cessavit: & facta est tranquillitas.

25 Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei?

26 Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.

27 Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28 Is, ut vidit Iesum, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, & tibi est Iesu Fili Dei Altissimi? obsecro te, ne me torqueas.

29 Præcipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis & compedibus custoditus. & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in desertis.

30 Interrogavit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum.

31 Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum irent.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33 Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum & suffocatus est.

34 Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nunciaverunt in civitatem, & in villas.

35 Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt ad Iesum: & invenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente, ad pedes ejus, & timuerunt.

36 Nunciaverunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus esset à legione:

37 Et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore timebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38 Et rogabat illum vir, à quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens:

39 Redi in domum tuam , & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus.

40 Factum est autem cum rediisset Iesus, excepit illum turba : erant enim omnes expectantes eum.

41 *i* Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat : & cecidit ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum ejus, *i* *Matta* 9.18.

42 Quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur. *Marc.* 5. 22.

43 Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari :

44 Accessit retro, & tetigit simbriam vestimenti ejus : & confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45 Et ait Iesus : Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant : Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis : Quis me tetigit?

45 Et dixit Iesus : Tetigit me aliquis : nam ego novi virtutem de me exisse.

47 Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus : & ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo : & quemadmodum confestim sanata sit.

48 At ipse dixit ei : Filia, fides tua salvam te fecit : vade in pace.

49 Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei : Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50 Iesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ : Noli timere, crede tantum, & salva erit.

51 Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Iacobum, & Joannem, & patrem & matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes & plangebant illam, At ille dixit : Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53 Et deridebant eum, scientes quod mortua esset,

54 Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens : Puella, surge.

55 Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuo. Et iussit illi dari manducare.

56 Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

C A P V T I X.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes audita Christi fama cupit eum videre: ex quinque pñibus & duobus piscibus satiat Iesus quinque virorum millia: Petrus illum confiteretur Christum Dei: suam prædicationem, & de propria cruce tollenda: transfigurato iunguntur Moyses & Elias in maiestate: ad preces patris demonium à filio eicit: consentio oritur inter Apostolos de primatu: filii Zebedæi volunt igne celesti consumi Samaritanos volentes Iesum suscipere: volentem sequi non suscipit; alterum autem vocat, nec permisit ut primum sepeliat patrem.

- a Matt.* 10. 1. **C**onvocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent.
- Marc.* 3. 13. 2 Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.
- b Matt.* 10. 9. 3 *b* Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.
- Marc.* 6. 8. 4 Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manere, & inde ne exeatis.
- c Act.* 13. 51. 5 Et quicumque non receperint vos: *c* exentes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.
- 6 Egressi autem circuibant per castella, euangelizantes & curantes ubique.
- d Matt.* 14. 1. 7 *d* Andivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eo quod diceretur à quibusdam:
- Marc.* 6. 14. 8 Quia Ioannes surrexit à mortuis: quibusdam vero: Quia Elias apparuit: ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.
- 9 Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebatur videre eum.
- 10 Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum: qui est Bethsaida,
- 11 Quod cum cognovissent turbæ secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.
- 12 Dies autem coeperat declinare: Et accedentes duodecim dixerunt illi: *e* Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hic in loco desertus sumus.
- e Matt.* 14. 15. *Marc.* 6. 36.

- 13 Ait autem ad illos : Vos date illis manducare.
At illi dixerunt : *f* Non sunt nobis plusquam quin- *f* *Ioan.*
que panes , & duo pisces : nisi forte nos eamus , & *6. 9.*
emamus in omnem hanc turbam escas.
- 14 Erant autem fere viri quinque millia. Ait
autem ad discipulos suos : Facite illos discumbere
per convivia quinquagenos.
- 15 Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt om-
nes.
- 16 Acceptis autem quinque panibus , & duo-
bus piscibus , respexit in cælum , & benedixit il-
lis : & fregit , & distribuit discipulis suis , ut po-
nerent ante turbas.
- 17 Et manducaverunt omnes , & saturati sunt.
Et sublatum est quod superfuit illis , fragmento-
rum cophini duodecim.
- 18 *g* Et factum est , cum solus esset orans , erant *g* *Matt.*
cum illo & discipuli ; & interrogavit illos , dicens : *16. 13.*
Quem me dicunt esse turbæ ? *Marc.*
- 19 At illi responderunt , & dixerunt : Ioannem *2. 27.*
Baptistam , alii autem Eliam , alii vero quia unus
Propheta de prioribus surrexit.
- 20 Dixit autem illis : Vos autem quem me esse *h* *Matt.*
dicitis ? Respondens Simon Petrus dixit : Christum *17. 23.*
Dei. *Marc.*
- 21 At ille increpans illos , præcepit ne cui dice-
rent hoc. *8. 31.*
i *Matt.*
- 22 Dicens : *h* Quia oportet filium hominis mul-
ta pati , & reprobari à senioribus , & principibus sa-
cerdotum , & Scribis , & occidi , & tertia die re-
surgere , *10. 33.*
16.
24.
Marc.
- 23 *i* Dicebat autem ad omnes : Si quis vult post *8. 34.*
me venire , abneget semetipsum , & tollat crucem *Infr. 14.*
suam quotidie , & sequatur me. *27. 13.*
- 24 Qui enim voluerit animam suam salvam fa- *17. 33.*
cere , perdet illam : nam qui perdiderit animam *Ioan.*
suam propter me , salvam faciet illam. *12. 25.*
- 25 Quid enim proficit homo , si lucretur univer- *k* *Matt.*
sum mundum , se autem ipsum perdat , & detri- *10. 33.*
mentum sui faciat ? *Marc.*
- 26 *k* Nam qui me erubuerit , & meos sermones *8. 38.*
hunc Filius hominis erubescet , cum venerit in *2. Tim.*
majestate sua , & Patris , & sanctorum Angelo- *2. 12.*
rum. *l* *Matt.*
- 27 *l* Dico autem vobis vere : sunt aliqui hic *16. 28.*
stantes , qui non gustabunt mortem donec videant *Marc.*
regnum Dei. *9. 1.*
- 28 *m* Factum est autem post hæc verba fere dies *m* *Matt.*
octo , & assumpsit Petrum , & Iacobum , & Ioan- *17. 1.*
nem , & ascendit in montem ut oraret. *Marc.*

29 Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera: & vestitus ejus albus & resurgens.

30 Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses & Elias,

31 Visi in majestate: & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Ierusalem.

32 Petrus vero, & qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, & duos viros, qui stabant cum illo.

33 Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula: unum Tibi, & unum Moysi, & unum Eliæ: nesciens quid diceret.

34 Hæc autem illo loquente, facta est nubes, & obumbravit eos: & timuerunt, intransibis illis in nubem.

2 Pet. 35 Et vox facta est de nube, dicens: *»* Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.

1. 17. 36 Et dum fieret vox, inventus est Iesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant.

0 Matt. 37 Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

17. 14. *Marc.* 38 Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi:

9. 17. 39 Et ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit, & dissipat eum, cum spuma, & vix discedit dilanians eum:

40 Et rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, & non potuerunt.

41 Respondens autem Iesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa, usque quo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum.

42 Et cum accederet, elisit illum demonium, & dissipavit.

43 Et increpavit Iesus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum Patri ejus.

44 Stupebant autem omnes in magnitudine Dei; omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos: Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum.

45 At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.

P Marc. 46 Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset.

38. 1.

Marc.

9. 33.

- 47 At Iesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se.
- 48 Et ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit: Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.
- 49 Respondens autem Ioannes, dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum.
- 50 Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est.
- 51 Factum est autem dum complerentur dies assumptionis ejus, & ipse faciem suam firmavit ut iret in Ierusalem.
- 52 Et misit nuncios ante conspectum suum: & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum ut pararent illi.
- 53 Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis in Ierusalem.
- 54 Cum vidissent autem discipuli ejus Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cælo, & consumat illos?
- 55 Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis.
- 56 *q* Filius hominis non venit animas perdere, *q* *Matta*
sed salvare. Et abierunt in aliud castellum. *8. 19.*
- 57 Factum est autem: ambulatibus illis in *Ioann.*
via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocum- *3. 1.*
que ieris.
- 58 Dixit illi Iesus: Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.
- 59 Ait autem ad alterum: Sequere me. ille autem dixit Domine permittite mihi primum ire, & sepelire patrem meum.
- 60 Dixitque ei Iesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuncia regnum Dei.
- 61 Et ait alter: Sequar te Domine, sed permittite mihi primum renunciare his quæ domi sunt.
- 62 Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

CAPVT X.

Septuaginta duos præmittens ad singulas civitates, tradit præcepta quæ in predicando observent; & eam lentibus de subiectis sibi dæmonibus, dicit non esse ob hoc possimum gaudendum: comminatur civi-

taribus obstinatis, in quibus facta erant plurimae virtutes, & exultans in spiritu confiteatur Patri: tentanti Legisperito, post recitatum praeceptum de dilectione Dei & proximi, ostendit quis sit proximus per parabolam hominis à Ierusalem descendens: Marthae ministranti, & de sorore Maria conquirenti, dicit Mariam elegerisse optimam partem.

1 Post haec autem designavit Dominus & alios septuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam, in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus.

a **Matt.** **2** Et dicebat illis: *a* Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

b **Matt.** **3** Ite: *b* ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.

c **Marc.** **4** *c* Nolite portare facculum, neque peram, neque calceamenta, *d* & neminem per viam salutaveritis.

d **Reg.** **5** In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui:

6 Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra, sin autem, ad vos revertetur.

e **Matt.** **7** In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quae apud illos sunt: *e* dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

f **Matt.** **8** Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate quae apponuntur vobis:

9 Et curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei.

10 In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateis ejus, dicite:

f **Act.** **11** *f* Etiam pulverem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

12 Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

g **Matt.** **13** *g* Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes poeniterent.

14 Verumptamen Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis.

h **Matt.** **15** Et tu Capharnaum usque ad caelum exaltata, usque ad inferum demergeris.

16 *h* Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me,

me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

17 Reversus sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18 Et ait illis: Videbam fatanam sicut fulgur de caelo cadentem.

19 Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.

20 Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in caelis.

21 In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi pater, Domine caeli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quoniam sic placuit ante te.

22 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

23 Et conversus ad discipulos suos, dixit: & Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis, quod multi prophete & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt.

25 Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?

26 At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27 Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum.

28 Dixitque illi: Recte respondisti: hoc fac & vives.

29 Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus?

30 Suscipiens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: & plagis impositis abierunt semivivo relicto.

31 Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via: & viso illo præterivit.

32 Similiter & Levita, cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit:

33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est.

34 Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & viam: & imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit.

35 Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcumque supererogaveris, ego cum rediero, reddam tibi.

36 Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37 At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter,

38 Factum est autem, dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum: & mulier quaedam Martha nomine, excepit illum in domum suam:

39 Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40 Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41 Et respondens dixit illi Dominus: Martha Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima.

42 Porro unum est necessarium.

43 Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPUT XI.

Docet discipulos orare, ostendens perseveranti oratione omnia impetrari: ejectione demonio muto, confutat dicentes quod in Beelzebub eiceret demonia: mulier quaedam dicit beata ubera quæ Iesus suserat: de signo Iona, de regina Austri, & Nimirivis, ocloque simplici & nequam: Pharisæum qui ipsum invitaverat reprehendit, murmurantem quod illic pranderet manibus: taxat hypocrisim Pharisæorum & Scribarum, dicens quod ab hac generatione exquireretur sanguis omnium Prophetarum.

1 **E**T factum est: cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos.

Matth.
6. 9. 2 Et ait illis: Cum oratis, dicite: 4 Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum.

3 Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

4 Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

5 Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum,

cum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi :
Amice commoda mihi tres panes,

6 Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum :

7 Et ille de intus respondens dicat : Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, & dare tibi.

8 Et si ille perseveraverit pulsans : dico vobis, & si non dabit illi surgens eo quod amicus ejus sit ; propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

9 *b* Et ego dico vobis : Petite, & dabitur vobis : Quærite, & invenietis : pulsate, & aperietur vobis.

10 Omnis enim qui petit, accipit : & qui quærit, invenit : & pulsanti aperietur.

11 *c* Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi ? aut piscem ? numquid pro pisce serpentem dabit illi ?

12 Aut si petierit ovum : numquid porriget illi scorpionem.

13 Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris : quanto magis Pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se ?

14 *d* Et erat ejiciens daemonium, & illud erat mutum. Et cum eiecisset daemonium, locutus est mutus, & admiratae sunt turbæ.

15 Quidam autem ex eis dixerunt : In Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia.

16 Et alii tentantes, signum de caelo quærebant ab eo.

17 Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

18 Si autem & Satanus in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus ? quia dicitis in Beelzebub me ejicere daemonia.

19 Si autem ego in Beelzebub ejicio daemonia : filii vestri in quo ejiciunt ? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

20 Porro si in digito Dei ejicio daemonia : profecto pervenit in vos regnum Dei.

21 Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.

22 Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23 Qui non est mecum, contra me est : & qui non colligit mecum, dispergit.

b *Matt.*

7. 7. *C*

21. 22.

Math.

11. 24.

Joann.

14. 13.

Jacob.

1. 5.

c *Matt.*

7. 9.

d *Matt.*

9. 32.

C 12.

22.

Marc.

3. 22.

24 Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi.

25 Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam.

26 Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

27 Factum est autem, cum hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit; & ubera, quæ suxisti.

28 At ille dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

e Mat.
12. 39.

29 Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: e Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ.

f Iona
2. 2.

30 f Nam sicut fuit Iona signum Ninivitis: ita erit & Filius hominis generationi isti.

g 3 Re.
10. 1.

31 g Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis hujus, & condemnabit illos: quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quam Salomon hic.

2 Par.
9. 1.

32 Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: h quia poenitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quam Iona hic.

h Iona
3. 5.

33 i Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant.

i Matt.
5. 15.

34 k Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

Marc.
4. 21.

k Mat.
6. 21.

35 Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

36 Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37 Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Phariseus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit.

38 Phariseus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.

l Matt.
3. 25.

39 Et ait Dominus ad illum: l Nunc vos Pharisei, quod desoris est calicis & catini, mundatis: quod

quod autem intus est vestrum, plenum est rapina,
& iniquitate.

40 Stulti, nonne qui fecit quod deforis est,
etiam id, quod deintus est, fecit?

41 Veruntamen quod super est, date elemosy-
nam: & ecce omnia munda sunt vobis.

42 Sed vae vobis Phariseis, quia decimatis men-
tham, & rutam, & omne olus, & prateritis judi-
cium & charitatem Dei: hæc autem oportuit fa-
cere, & illa non omittere.

43 *m* Vae vobis Phariseis, quia diligitis primas *m Infr.*
cathedras in synagogis, & salutationes in foro. 20. 45.

44 Vae vobis, quia estis ut monumenta quæ non *Marc.*
apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt. 12. 38.

45 Respondens autem quidam ex Legisperitis, *Matth.*
ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam 23. 6.
nobis facis.

46 At ille ait: Et vobis Legisperitis vae: *n* quia *n Matt.*
oneratis homines oneribus, quæ portare non pos- 23. 4.
sunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis far-
cinas.

47 Vae vobis, qui ædificatis monumenta Pro-
phetarum: patres autem vestri occiderunt illos.

48 Profecto testificamini quod consentitis ope-
ribus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem
eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum se-
pulchra.

49 Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad
illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident,
& persequentur:

50 Ut inquiratur sanguis omnium prophetarum,
qui effusus est à constitutione mundi à generatione
ista,

51 *o* A sanguine Abel, usque ad sanguinem Za- *o Gen.*
charæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico 4. 8.
vobis, requiretur ab hac generatione. 2 *Par.*

52 Vae vobis Legisperitis, quia tulistis clavem
scientiæ, ipsi non introistis, & eos, qui introibant,
prohibuistis. 24. 22.

53 Cum autem hæc ad illos diceret, coeperunt
Pharisei & Legisperiti graviter insistere, & os ejus
opprimere de multis,

54 Insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de
ore ejus, ut accusarent eum.

C A P V T X I I.

*Cavendum docet à fermento Phariseorum, & quod
omne oculum detegatur: quis etiam timendus sit:
de blasphemia in Spiritum sanctum: rebuat Apo-
stolos adversus persecuciones: non vult se inmiscere*

in dividenda fratrum hereditate : per parabolam divi-
 ris revocat ab avaritia , vetans sollicitum esse de vi-
 du & vestitu : hortaturque ut lumbi praeingantur :
 & quis sit fidelis aut infidelis dispensator : venit ut
 mittat ignem in terram & separationem : reprehendit
 quod tempus gratiae non aequalent : monet ut
 quisque conetur ab adversariis se liberare.

1 Multis autem turbis circumstantibus, ita ut
 se invicem conculcarent, coepit dicere ad
 discipulos suos : *a* Attendite à fermento Phariseo-
 rum, quod est hypocrisis.

a *Mat.*
 16. 6.

2 Nihil autem opertum est, quod non revelo-
 tur : neque absconditum, quod non sciatur.

Marc.
 8. 15.

3 Quoniam quae in tenebris dixistis, in lumine
 dicentur : & quod in aurem locuti estis in cubicu-
 lis, praedicabitur in tectis.

b *Mat.*
 10. 26.

Marc.
 4. 22.

4 Dico autem vobis amicis meis : Ne terreamini
 ab his qui occidunt corpus, & post haec non habent
 amplius quid faciant :

5 Ostendam autem vobis quem timeatis : timete
 eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem
 mittere in gehennam. ita dico vobis, hunc time-
 te.

6 Nonne quinque passeris vaneunt dipondio, &
 unus ex illis non est in oblivione coram Deo ?

7 Sed & capilli capitis vestri omnes numerati
 sunt. Nolite ergo timere : multis passeribus pluris
 estis vos.

c *Mat.*
 10. 32.

8 Dico autem vobis : Omnis quicumque con-
 fessus fuerit me coram hominibus, & Filius homi-
 nis confitebitur illum coram Angelis Dei :

Marc.
 8. 38.

9 Qui autem negaverit me coram hominibus,
 negabitur coram Angelis Dei :

1 Tim.
 2. 12.

10 Et omnis qui dicit verbum in Filium ho-
 minis, remittetur illi : ei autem, qui in Spiritum
 sanctum blasphemaverit, non remittetur.

d *Mat.*
 12. 33.

Marc.
 3. 18.

11 Cum autem inducent vos in synagogas, & ad
 magistratus & potestates, nolite solliciti esse qualiter
 aut quid respondeatis, aut quid dicatis.

12 Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa ho-
 ra, quid oporteat vos dicere.

13 Ait autem ei quidam de turba : Magister, dic
 fratri meo ut dividat mecum hereditatem.

14 At ille dixit illi : homo, quis me constituit
 iudicem aut divisorem super vos ?

15 Dixitque ad illos : Videte, & cavete ab omni
 avaritia : quia non in abundantia cuiusquam vita
 ejus est, ex his quae possidet.

16 Dixit autem similitudinem ad illos, dicens :
e Hominis cuiusdam divitis uberes fructus ager at-
 tulit :

Ecc.
 11. 19.

17 Et cogitabat intra se dicens : Quid faciam , quia non habeo quo congregem fructus meos ?

18 Et dixit : Hoc faciam : Destruam horrea mea , & majora faciam : & illuc congregabo omnia quæ uata sunt mihi , & bona mea ,

19 Et dicam animæ meæ : Anima , habes multa bona posita in annos plurimos : requiesce , comede , bibe , epulare.

20 Dixit autem illi Deus : Stulte , hac nocte animam tuam repetunt à te : quæ autem parasti , cuius erunt ?

21 Sic est qui sibi thesaurizat , & non est in Deum dives.

22 Dixitque ad discipulos suos : Ideo dico vobis : *f* Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis , neque corpori quid induamini. *f Psal.*

23 Anima plus est quam esca ; & corpus plus quam vestimentum. *54. 25. Matt.*

24 Considerate corvos , quia non seminant neque metunt , quibus non est cellarium neque horreum , & Deus pascit illos. Quanto magis vos plures estis illis ? *6. 25. 1 Petr.*

25 Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum ?

26 Si ergo neque quod minimum est potestis , quid de ceteris solliciti estis ?

27 Considerate lilia quomodo crescunt : non laborant , neque nent : dico autem vobis , nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis.

28 Si autem foenum , quod hodie est in agro , & cras in clibanum mittitur , Deus sic vestit : quanto magis vos pusillæ fidei ?

29 Et vos nolite quærere quid manducetis , aut quid bibatis : & nolite in sublime tolli :

30 Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis.

31 Verumtamen quærite primum regnum Dei , & iustitiam ejus : & hæc omnia adjicientur vobis.

32 Nolite timere pusillus grex , quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33 & Vendite quæ possidetis , & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt , thesaurum non deficientem in coelis : quo fur non appropriat , neque tinea corrumpit. *8 Mat. 6. 20. 19. 21.*

34 Vbi enim thesaurus vester est , ibi & cor vestrum erit.

35 Sint lumbi vestri præcincti , & lucernæ ardentes in manibus vestris :

36 Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur à nuptiis : ut , cum venerit , & pulsaverit , confestim aperiant ei.

37 Beati servi illi , quos cum venerit dominus , invenerit vigilantes : amen dico vobis , quod præcinget se , & faciet illos discumbere , & transiens ministrabit illis.

38 Et si venerit in secunda vigilia , & si in tertia vigilia venerit , & ita invenerit , beati sunt servi illi.

h Mat.
24. 43.

39 *h* Hoc autem scitote , quoniam si sciret pater familias , qua hora fur veniret , vigilaret utique , & non sineret perfodi domum suam.

40 Et vos estote parati : quia qua hora non putatis , Filius hominis veniet.

41 Ait autem ei Petrus : Domine , ad nos dicis hanc parabolam , an & ad omnes ?

3 Apoc.
16, 15.

42 Dixit autem Dominus : *i* Quis , putas , est fidelis dispensator , & prudens , quem constituit Dominus supra familiam suam , ut det illis in tempore tritici mensuram ,

43 Beatus ille servus , quem cum venerit dominus , invenerit ita facientem.

44 Vere dico vobis , quoniam supra omnia quæ possidet , constituet illum.

45 Quod si dixerit servus ille in corde suo : Moram facit dominus meus venire : & coeperit percutere servos & ancillas , & edere , & bibere , & inebriari :

46 Veniet dominus servi illius , in die qua non sperat , & hora qua nescit , & dividet eum , partemque ejus cum infidelibus ponet.

47 Ille autem servus , qui cognovit voluntatem domini sui , & non præparavit , & non fecit secundum voluntatem ejus , vapulabit multis :

48 Qui autem non cognovit , & fecit digna plagis , vapulabit paucis. Omni autem cui multum datum est , multum quæretur ab eo : & cui commendaverunt multum , plus petent ab eo.

49 Ignem veni mittere in terram , & quid volens ut accendatur ?

50 Baptismo autem habeo baptizari : & quomodo coarctor usque dum perficiatur ?

h Mat.
10. 34.

51 *h* Putatis quia pacem veni dare in terram ? Non , dico vobis , sed separationem :

52 Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi , tres in duos , & duo in tres dividentur :

53 Pater in filium , & filius in patrem suum , mater in filiam , & filia in matrem , socrus in surum suam , & nurus in soxram suam.

54 / Dicebat autem & ad turbas : Cum videritis / *Matta*
 nubem orientem ab occasu , statim dicitis : Nimbus 16. 2.
 venit : & ita fit.

55 Et cum austrum flantem , dicitis : Quia æstus
 erit : & fit.

56 Hypocritæ , faciem cæli & terræ nostis pro-
 bare : hoc autem tempus quomodo non probatis ?

57 Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis
 quod iustum est ?

58 *m* Cum autem vadis cum adversario tuo ad *m Mat.*
 principem , in via da operam liberari ab illo , ne *5. 25.*
 forte trahat te ad iudicem , & iudex tradat te ex-
 actori , & exactor mittat te in carcerem.

59 Dico tibi , non exies inde , donec etiam novif-
 finum minutum reddas.

C A P V T X I I I .

*Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interempto-
 rum , & eorum qui in Siloe corruerant , hortatur
 ad poenitentiam , aliqui exterminandos instar ficus
 infructuosa : archisynagogum redarguit , indignita-
 tem quod sabbato curasset malicem à spiritu infir-
 mitatis : comparat regnum calorum grano sinapis ac
 fermento : de angusta porta ; & quod quidam clauso
 ollio frustra pulsabant : Herodem dicit vulgum , &
 Ierusalem ob crudelitatem suam deservendam.*

1 **A** Derant autem quidam ipso in tempore,
 nuntiantes illi de Galilæis , quorum san-
 guinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2 Et respondens dixit illis : Putatis quod hi Ga-
 lilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint , quia
 talia passi sunt ?

3 Non , dico vobis : sed nisi poenitentiam habue-
 ritis , omnes similiter peribitis.

4 Sicut illi decem & octo , supra quos cecidit
 arris in Siloë , & occidit eos : putatis quia & ipsi
 debitores fuerint præter omnes homines habitantes
 in Ierusalem ?

5 Non , dico vobis : sed si poenitentiam non ege-
 ritis , omnes similiter peribitis.

6 Dicebat autem & hanc similitudinem : Arbo-
 rem fici habebat quidam plantatam in vinea sua , &
 venit quærens fructum in illa , & non invenit.

7 Dixit autem ad cultorem vineæ : Ecce anni
 tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea
 hac , & non invenio : succide ergo illam : ut quid
 etiam terram occupat ?

8 At ille respondens , dicit illi : Domine dimitte
 illam & hoc anno , usque dum fodiam circa illam ,
 & mittam stercora :

9 Et siquidem fecerit fructum : sin autem, in futurum succides eam.

10 Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11 Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo : & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12 Quam cum videret Iesus, vocavit eam ad se, & ait illi : Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13 Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

14 Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ : Sex dies sunt, in quibus oportet operari : in his ergo venite & curamini, & non in die sabbati.

15 Respondens autem ad illum Dominus dixit : Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum à præsepio, & ducit adquare ?

16 Hanc autem filiam Abrabæ, quam alligavit satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati ?

17 Et cum hæc diceret, erubescabant omnes adversarii ejus : & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo.

18 *a* Dicebat ergo : Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud ?

19 Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam : & volucres cæli requieverunt in ramis ejus.

20 *b* Et iterum dixit : Cui simile æstimabo regnum Dei ?

21 Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

22 Et ibat per civitates & castella, docens, & iter faciens in Ierusalem.

23 Ait autem illi quidam : Domine, si pauci sunt, qui salvantur ? Ipse autem dixit ad illos :

24 *c* Contendite intrare per angustam portam : quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.

25 *d* Cum autem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes : Domine, aperi nobis : & respondens dicet vobis : Nescio vos unde sitis :

26 Tunc incipietis dicere : Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.

a Mat.
13. 31.
Marc.
4. 30.

b Mat.
13. 33.

c Mat.
7. 13.

d Mat.
25. 10.

27 Et dicet vobis : e Nescio vos unde sitis : f discedite à me omnes operarii iniquitatis. *e Matth. 7. 23.*

28 Ibi erit fletus , & stridor dentium : cum videritis Abraham , & Isaac , & Iacob , & omnes Prophetas in regno Dei , vos autem expelli foras. *e 25. 41.*

29 Et venient ab Oriente , & Occidente , & Aquilone , & Austro , & accumbent in regno Dei : *f Psal. 6. 9.*

30 g Et ecce sunt novissimi qui erunt primi , & sunt primi qui erunt novissimi. *g Matth. 19. 30.*

31 In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum , dicentes illi : Exi , & vade hinc : quia Herodes vult te occidere. *e 20. 16.*

32 Et ait illis : Ite , & dicite vulpi illi : Ecce ejicio daemona , & sanitates perficio hodie & cras , & tertia die consummor. *Marc. 10. 31.*

33 Veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare : quia non capit prophetam perire extra Ierusalem.

34 h Ierusalem , Ierusalem , quæ occidis Prophetas , & lapidas eos , qui mittuntur ad te , quoties volui congregare filios tuos , quemadmodum avis nidum suum sub pennis , & noluisti ? *Matth. 23. 37.*

35 Ecce reliquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis , quia non videbitis me donec veniet cum dicetis : Benedictus , qui venit in nomine Domini.

C A P V T X I V .

In domo principis Pharisaorum hydropicum sabbato curat , ostendens Legis peritis ac Phariseis hoc licere ; & horum notans ambitionem docet invitatum in novissimo loco recumbere : parabola de invitatis ad cenam qui se excusarunt : sequens Christum debet omnibus renunciare , sublata cruce sua , usque ad odium animæ propriae : volens turrim adificare computat primum sumptus : commendatio salis.

1 **E**T factum est cum intraret Iesus in domum cujusdam Principis Phariseorum sabbato , manducare panem , & ipsi observabant eum.

2 Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3 Es respondens Iesus dixit ad Legisperitos , & Phariseos , dicens : Si licet sabbato curare ?

4 At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum , ac dimisit.

5 Et respondens ad illos dixit : Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet , & non continuo extrahet illum die sabbati ?

6 Et non poterant ad hæc respondere illi.

7 Dicebat autem & ad invitatos parabolam , intendens

dens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos :

8 Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo :

9 Et veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi : Da huic locum : & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10 Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco : ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi : Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus :

11 *b* Quia omnis qui se exultat, humiliabitur : & qui se humiliat, exaltabitur.

12 Dicebat autem & ei, qui se invitaverat : *c* Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites : ne forte te & ipsi reinviteant, & fiat tibi retributio.

13 Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos.

14 Et beatus eris, quia non habent tribuere tibi : retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

15 Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi : Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.

16 At ipse dixit ei : *d* Homo quidam fecit coenam magnam & vocavit multos.

17 Et misit servum suum hora coenæ dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

18 Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei : Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam : rogo te habe me excusatum.

19 Et alter dixit : Iuga boum emi quinque, & eo probare illa : rogo te habe me excusatum.

20 Et alius dixit : Vxorem duxi, & ideo non possum venire.

21 Et reversus servus nunciavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo : Exi cito in plateas & vicos civitatis : & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc.

22 Et ait servus : Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

23 Et ait dominus servo : Exi in vias, & sepes : & compelle intrare, ut impleatur domus mea.

24 Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit coenam meam.

25 Ibant autem turbae multae cum eo : & conversus dixit ad illos :

a Prov.

27-7.

Matth.

23-12.

b Infr.

18-14.

c Tobia

4-7.

Prov.

3-9.

d Matth.

22-2.

Apoc.

19-9.

26 *g* Si quis venit ad me, & non odit patrem *e* *Matt.*
 suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, 10. 37.
 & sorores, adhuc autem & animam suam, non po-
 test meus esse discipulus.

27 *f* Et qui non bajulat crucem suam, & venit *f* *Matt.*
 post me, non potest meus esse discipulus. 10. 38.

28 Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, *e* 16.
 non prius sedens computat sumptus, qui necessarij 24.
 sunt, si habeat ad perficiendum, *Marc.*

29 Ne, posteaquam posuerit fundamentum, &
 non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant
 illudere ei,

30 Dicentes: Quia hic homo coepit ædificare,
 & non potuit consummare?

31 Aut quis rex iturus committere bellum ad-
 versus alium regem, non sedens prius cogitat, si
 possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum
 viginti millibus venit ad se?

32 Alioquin adhuc illo longe agente, legatio-
 nem mittens, rogat ea quæ pacis sunt.

33 Sic ergo omnis ex vobis, qui non reuinciat
 omnibus quæ possidet, non potest meus esse disci-
 pulus.

34 *g* Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in *g* *Matt.*
 quo condietur? 5. 15.

35 Neque in terram, neque in sterquilium *Marc.*
 utile est, sed foras mittetur: Qui habet aures au-
 diendi, audiat. 9. 50.

C A P V T X V.

*Scribis & Phariseis murmurantibus quod peccato-
 res reciperet, parabolas proponit de ove & drachina
 perditis ac inventis, & de filio prodigo ad patrem re-
 verso, benigneque ab ipso suscepto, seniore filio indi-
 gne hoc ferente: & quantum sit in celo gaudium su-
 per peccatore penitentiam agente.*

1 **E**Rant autem appropinquantes ei publicani
 & peccatores, ut audirent illum.

2 Et murmurabant Pharisei, & Scribæ dicentes:
 Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

3 Et ait ad illos parabolam istam dicens:

4 *a* Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: *a* *Matt.*
 & si perdidit unam ex illis, nonne dimittit nona-
 gintanovem in deserto, & vadit ad illam quæ per-
 ierat, donec inveniat eam? 18. 12.

5 Et cum invenerit eam, imponit in humeros
 suos gaudens:

6 Et veniens domum convocat amicos & vicinos,
 dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni
 ovem meam, quæ perierat?

7 Dico vobis, quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novam justis, qui non indigent poenitentia.

8 Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & everrit domum, & quærit diligenter, donec inveniat?

9 Et cum invenerit, convocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram?

10 Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.

11 Ait autem: Homo quidam habuit duos filios:

12 Et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illis substantiam.

13 Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & tibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

14 Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse coepit egere.

15 Et abiit, & adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos.

16 Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat.

17 In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus. ego autem hic fame pereor!

18 Surgens, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in caelum, & coram te:

19 Iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.

20 Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum.

21 Dixitque ei filius: Pater, peccavi in caelum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.

22 Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferre stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus:

23 Et adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur:

24 Quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est. Et coeperant epulari.

25 Erat autem filius ejus senior in agro, & cum veniret,

veniret, & appropinquaret domui, audivit symphoniam & chorum :

26 Et vocavit unum de servis, & interrogavit quid hæc essent.

27 Isque dixit illi : Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum faginatum, quia salvum illum recepit.

28 Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, coepit rogare illum.

29 At ille respondens, dixit patri suo : Ecce tot annis servio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dedisti mihi hoedum ut cum amicis meis epularer :

30 Sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum faginatum.

31 At ipse dixit illi : Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt :

32 Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & revixit ; perierat, & inventus est.

C A P V T X V I.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleemosynas, docens quid mereatur fidelis aut infidelis mammona dispensator, quodque nemo servire potest Deo & mammona : Legem ac prophetas usque ad Joannem fuisse dicit, & nihil de Lege periturum ; nec dimittendam ullo modo uxorem ut alia ducatur : de divite epulone, & Lazaro mendico.

1 **D**icebat autem & ad discipulos suos : Homo quidam erat dives, qui habebat villicum ; & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius.

2 Et vocavit illum, & ait illi : Quid hoc audio de te ? redde rationem villicationis tuæ : jam enim non poteris villicare.

3 Ait autem villicus intra se : Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem ; fodere non valeo, mendicare erubesco.

4 Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo : Quantum debes domino meo ?

6 At ille dixit : Centum cados olei. Dixitque illi : Accipe cautionem tuam : & sede cito, scribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit : Tu vero quantum debes ?

Qui ait : Centum coros tritici. Ait illi : Accipe literas tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset : quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9 Et ego vobis dico : facite vobis amicos de mammona iniquitatis : ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

10 Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est : & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.

11 Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis : quod verum est, quis credet vobis ?

12 Et si in alieno fideles non fuistis : quod vestrum est, quis dabit vobis ?

a Matt. 13 *a* Nemo servus potest duobus dominis servire : aut enim unum odiet, & alterum diliget : aut uni
6.24. adhærebit, & alterum contemnet : non potestis Deo servire & mammonæ.

14 Audiebant autem omnia hæc Pharisei, qui erant avari : & deridebant illum.

15 Et ait illis : Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus : Deus autem novit corda vestra : quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

b Matt. 16 *b* Lex & prophetæ, usque ad Ioannem : ex eo
11.12. regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit.

c Matt. 17 *c* Facilius est autem cælum & terram prætere-
5.32. ire, quam de Lege unum apicem cadere.

d Mar. 18 *d* Omnis qui dimittit uxorem suam, & alte-
10.11. ram ducit, moechatur : & qui dimissam à viro ducit, moechatur.
1 Cor. 7.

19 Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso : & epulabatur quotidie splendide.

20 Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21 Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat : sed & canes veniebant, & liugebant ulcera ejus.

22 Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahamæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.

23 Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu ejus :

24 Et ipse clamans dixit : Pater Abraham, misere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti

digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25 Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

26 Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possunt, neque inde huc transire.

27 Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29 Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & prophetas: audiant illos.

30 At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis Ierit ad eos, poenitentiam agent.

31 Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPVT XVII.

Va scandalizanti pusillos: frater in nos peccans increpandus est, eique poenitenti ignoscendum: Apostolos docet fidei efficaciam, quosque dum omnia ipsi precepta secerint, se seruos dicant inuiles: decem leprosi mundantur, unico qui Samaritanus erat ad agendas gratias revertente: dicit aduentum filii Dei non occultum fore, sed illustrem, & expectato superuenturum, sicut diluuium mundo, & Sodomis subuersio superuenit.

1 **E**T ait ad discipulos suos: Impossibile est *a Matt.* ut non veniant scandala: vñ autem illi, *18.7.* per quem veniunt. *Mar. 9.*

2 Vtilius est illi, si lapis molaris imponatur circa *41.* collum eius, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

3 Attendite vobis: *b* Si peccavit in te frater tuus, *b Matt.* increpa illum: & si poenitentiam egerit, dimitte *18.21.* illi. *Lev. 19.*

4 Et si septies in die peccaverit in te, & septies in *17.* die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me: di- *Ecc. 19.* mitte illi. *13.*

5 Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem.

6 *c* Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, *c Matt.* sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: *17.20.* Eradicare, & transplantare in mare: & obediet vobis.

7 Quis autem vestrum habens servum aran-

tem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi : Statim transi, recumbe :

8 Et non dicat ei : Para quod coenam, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes :

9 Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat ?

10 Non puto. Sic & vos, cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus : quod debuimus facere, fecimus.

11 Et factum est, dum iret in Ierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam.

12 Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longe :

13 Et levaverunt vocem, dicentes : Iesu præceptor, miserere nostri.

d Lev.
14.2.

14 Quos ut vidit, dixit : *d* Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

15 Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum,

16 Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens : & hic erat Samaritanus.

17 Respondens autem Iesus, dixit : Nonne decem mundati sunt ? & novem ubi sunt ?

18 Non est inventus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

19 Et ait illi : Surge, vade : quia fides tua te salvum fecit.

20 Interrogatus autem à Pharisæis : Quando venit regnum Dei ? respondens eis, dixit : Non venit regnum Dei cum observatione :

21 Neque dicent : Ecce hic, aut ecce ille. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

22 Et ait ad discipulos suos : Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, & non videbitis.

e Matt.
24.25.
Mar. 13.
22.

23 *e* Et dicent vobis : Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini.

24 Nam, sicut fulgur coruscans de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt, fulget : ita erit filius hominis in die sua.

25 Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac.

f Matt.
24.37.
Gen. 7.
5.

26 *f* Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit & in diebus Filii hominis.

27 Edebant, & bibebant : uxores ducebant, & dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intra-
vit

vit Noë in arcam : & venit diluvium , & perdidit omnes.

28 *g* Similiter sicut factum est in diebus Lot : *g Gen.*
Edebant , & bibebant : emebant , & vendebant : plan- 19.25.
tabant , & ædificabant :

29 *Qua* die autem exiit Lot à Sodomis , pluit ignem & sulphur de cælo , & omnes perdidit :

30 Secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur.

31 In illa hora , qui fuerit in tecto , & vasa ejus in domo , ne descendat tollere illa ; & qui in agro , similiter non redeat retro.

32 Memores estote uxoris Lot.

h Supr.

33 *h* Quicumque quaesierit animam suam salvam facere , perdet illam : & quicumque perdidit illam , vivificabit eam.

9.24.

Math.

10.39.

34 Dico vobis : *i* in illa nocte erunt duo in lecto uno ; unus assumetur , & alter relinquetur :

Mar. 8.

35.

35 *Dux* erunt molentes in unum ; una assumetur , & altera relinquetur : duo in agro ; unus assumetur , & alter relinquetur.

Joan. 12.

25.

i Math.

26 Respondentes dicunt illi : Vbi Domine ?

24.40.

37 Qui dixit illis : Vbicumque fuerit corpus , illuc congregabuntur & aquilæ.

1 Thes.

4.17.

C A P V T X V I I I .

Per parabolam de iudice iniquitatis & vidua impertinens docet semper orandum , per parabolam vero de Phariseo & Publicano , quomodo sit orandum : pueros à se repellere vetat : dives qui à juventute omnia se servasse præcepta dicebat , audio Christi consilio de omnibus relinquentis , abiit tristis : & quid erit præmii omnia propter Christum relinquentibus : prædicat suam passionem , & prope Iericho cacum illuminat.

1 *D* Icebat autem & parabolam ad illos , quoniam oportet semper orare & non deficere .

a Eccl.

18.21.

1 Thes.

2 Dicens : Index quidam erat in quadam civitate , qui Deum non timebat , & hominem non reverebatur ;

5.17.

3 Vidua autem quadam erat in civitate illa , & veniebat ad eum , dicens : Vindica me de adversario meo.

4 Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se : Etsi Deum non timeo , nec hominem revereor.

5 Tamen quia molesta est mihi hæc vidua , vindicabo illam , ne in novissimo veniens fugillet me.

6 Ait autem Dominus : Audite quid iudex iniquitatis dicit.

7 Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte , & patientiam habebit in illis ?

8 Dico vobis , quia cito faciet vindictam illorum. Veruntamen Filius hominis veniens , putas, inveniet fidem in terra ?

9 Dixit autem & ad quosdam , qui in se confidebant tanquam iusti , & aspernabantur ceteros , parabolam istam :

10 Duo homines ascenderunt in templum ut orarent : unus Phariseus , & alter publicanus.

11 Phariseus stans , hæc apud se orabat : Deus gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum : raptores , iniusti , adulteri : velut etiam hic publicanus.

12 Ieiuno bis in sabbato : decimas do omnium quæ possideo.

13 Et publicanus à longe stans , volebat nec oculos ad cælum levare : sed percutiebat pectus suum , dicens : Deus propitius esto mihi peccatori.

14 Dico vobis , descendit hic iustificatus in domum suam ab illo : *b* quia omnis qui se exaltat , humiliabitur : & qui se humiliat , exaltabitur.

b Sup.
14.11.
Matth.
23.12.
c *Matth.*
19.13.
Mar. 10.
13.

15 *c* Asserebant autem ad illum & infantes , ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli , increpabant illos.

16 Iesus autem convocans illos , dixit : Sinite pueros venire ad me , & nolite vetare eos , talium est enim regnum Dei.

17 Amen dico vobis : Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer , non intrabit in illud.

d *Matth.*
19.16.

18 *d* Et interrogavit eum quidam princeps , dicens : Magister bone , quid faciens vitam æternam possidebo ?

19 Dixit autem ei Iesus : Quid me dicis bonum ? nemo bonus nisi solus Deus.

e *Exod.*
20.13.

20 Mandata nosti : *e* Non occides : Non moechaberis : Non furtum facies : Non falsum testimonium dices : Honora patrem tuum & matrem.

21 Qui ait : Hæc omnia custodivi à juventute mea.

22 Quo audito , Iesus ait ei : Adhuc unum tibi deest : omnia quæcumque habes vende , & da pauperibus , & habebis thesaurum in cælo : & veni , sequere me.

23 His ille auditis , contristatus est : quia dives erat valde.

24 Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.

25 Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26 Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27 Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28 Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

29 Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei,

30 Et non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

31 Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolyman, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. *f Matt. 20.17. Mar. 10. 31.*

32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur:

33 Et postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget.

34 Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

35 Factum est autem cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. *g Matt. 20.29. Mar. 10. 46.*

36 Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset.

37 Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazareus transiret.

38 Et clamavit, dicens: Iesu fili David misere-re mei.

39 Et qui præibant, increpabant enim ut taceret, Ipse vero multo magis clamabat: Fili David misere-re mei.

40 Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,

41 Dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine ut videam.

42 Et Iesus dixit illi: Respice, fides tua te sal-vum fecit.

43 Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit lau-dem Deo.

Ad Zachæum plurimis murmurantibus diuertit : parabolam refert de homine nobili , qui abiens ad regnum accipiendum , tradidit decem servis decem mnas , quem cives super se regnare volebant : super pullum asina intrans cum honore Ierosolymam , flet super illam , pradicique evertendam , & ingressus eijcit omnes ac vendentes.

1 **E**T ingressus perambulabat Iericho.

2 **E**T ecce vir nomine Zachæus : & hic princeps erat publicanorum , & ipse dives :

3 Et quærebat videre Iesum , quis esset : & non poterat præ turba , quia statura pusillus erat.

4 Et præcurrens ascendit in arborem ficomorum ut videret eum : quia inde erat transiturus.

5 Et cum venisset ad locum , suspiciens Iesus vidit illum ; & dixit ad eum : Zachæe festinans descende : quia hodie in domo tua oportet me manere.

6 Et festinans descendit , & excepit illum gaudens.

7 Et cum viderent omnes , murmurabant , dicentes quod ad hominem peccatorem diuertisset.

8 Stans autem Zachæus , dixit ad Dominum : Ecce dimidium bonorum meorum , Domine , do pauperibus : & si quid aliquem defraudavi , reddo quadruplum.

9 Ait Iesus ad eum : Quia hodie salus domui huic facta est : eo quod & ipse filius sit Abrahamæ.

a Matt. 10 **V**enit enim Filius hominis quærere & saluum facere quod perierat.

11.12. 11 Hæc illis audientibus , adjiciens dixit parabolam , eo quod esset prope Ierusalem : & quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur.

b Matt. 12 Dixit ergo : *b* Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum , & reverti.

25.13. 13 Vocatis autem decem servis suis , dedit eis decem mnas , & ait ad illos : Negotiamini dum venio :

14 Cives autem ejus oderant eum : & miserunt legationem post illum , dicentes : Nolumus hunc regnare super nos.

15 Et factum est ut rediret accepto regno : & iussit vocari servos , quibus dedit pecuniam , ut sciret quantum quisque negotiatus esset.

16 Venit autem primus dicens : Domine , mna tua decem mnas acquisiuit.

17 Et ait illi : Euge bone serve , quia in modico

eo fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.

18 Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas.

19 Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates.

20 Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario;

21 Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.

22 Dicit ei: De ore tuo te iudico serve nequam: sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi;

23 Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?

24 Et astantibus dixit: Auferite ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet.

25 Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas.

26 & Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. *c. Supr.*
8.18.
Matth.

27 Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. 13.12.
c. 25.
29.

28 Et his dictis, praecebat ascendens Ierosolymam. *Mar. 4.*
25.

29 Et factum est, d cum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, *d. Matth.*
21.1.
Mar. 11.

30 Dicens: Ite in castellum, quod contra est: in quod introeuntes, invenietis pullum asinae alligatum, cui nemo umquam hominum fedit: solvite illum, & adducite.

31 Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat.

32 Abierunt autem qui missi erant: & invenerunt, sicut dixit illis tantem pullum.

33 Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum?

34 At illi dixerunt: Quia dominus eum necessarium habet.

35 & Et duxerunt illum ad Iesum. Et iactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Iesum. *c. Ioan.*
12.14.

35 Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.

37 Et cum appropinquaret jam ad descensum Montis Oliveti, coeperunt omnes turbae discipulorum

Jorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38 Dicentes: Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, pax in caelo, & gloria in excelsis.

39 Et quidam Phariseorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister increpa discipulos tuos.

40 Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacerint, lapides clamabunt.

41 Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens:

42 Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

43 Quia venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te: & coangustabunt te undique:

f Matt. 24.2. *Mar.* 13.2. *Infr.* 21.6. *g Matt.* 21.12. *Mar.* 11.17. *Isa.* 56.7. *Ier.* 7.11. Et ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae.

44 *g* Et ingressus in templum, coepit eicere vendentes in illo, & ementes,

45 Dicens illis, Scriptum est: Quia domus mea, domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

46 Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, & Scribae, & Principes plebis querebant illum perdere:

47 Et non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

CAPUT XX.

Non dicit sacerdotibus ac Scribis qua potestate haec facias, quia nec illi respondebant ad propositam de Ioannis baptismo quaestionem: parabolam refert de vineitoribus, qui casis domini servis etiam filium eius occiderunt: tentatur Iesus de tributo Caesari dando, & a Sadducais de resurrectione: quomodo dicunt Christum filium esse David: cavendum a Scribis ambitiosis.

a Matt. 21.23. *Mar.* 11.27. **1** **E**T factum est in una dierum, docente illo populum in templo, & evangelizante, convenerunt Principes sacerdotum, & Scribae cum senioribus,

2 Et ajunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate haec facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

3 Respondens autem Iesus, dixit ad illos: Interrogabo vos & ego unum verbum, Respondete mihi:

4 Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?

5 At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, De cælo: dicet, Quare ergo non credidistis illi?

6 Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Ioannem prophetam esse.

7 Et responderunt se nescire unde esset.

8 Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

9 Coepit autem dicere ad plebem parabolam hæc: *b* Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus. *b Matt. 2.33.*

10 Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. *Mar. 12. 11. Isa. 5. 3.*

11 Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. *Ier. 2. 21.*

12 Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes eiecerunt.

13 Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, cum huic viderint, verebuntur.

14 Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas.

15 Et eiecerunt illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ?

16 Veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit.

17 Ille autem aspiciens eos, ait; Quid est ergo hoc, quod scriptum est: *c* Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? *c Psal. 117. 21.*

18 Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. *Act. 4. 11. Rom. 9.*

19 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum: cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hæc. *1 Petr. 2. 8. Isa. 28.*

20 *d* Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui & potestati præsidis. *d Matt. 22. 15.*

21 Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus quia recte dicis & doces: & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces: *Mar. 12. 13.*

22 Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23 Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24 Osten-

24 Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris.

e Rom. 25 Et ait illis: *e* Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.

13.7.

26 Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe: & mirati in responso ejus, tacerunt.

f Matt.

21.23.

Mar. 12.

18.

g Deut.

15.5.

27 Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum,

28 Dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis,

29 Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratri suo.

29 Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.

30 Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio.

31 Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt.

32 Novissime omnium mortua est & mulier.

33 In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34 Et ait illis Iesus: Filii hujus sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias:

35 Illi vero, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores:

36 Neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

h Exod.

3.6.

37 Quia vero resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, *h* sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob.

38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei.

39 Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister, bene dixisti.

40 Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41 Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum, filium esse David?

i Matt.

21.43.

Mat. 12.

35.

Psalms.

109.1.

42 Et ipse David dicit in libro Psalmorum: *i* Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis,

43 Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum?

44 David ergo Dominum illum vocat: & quomodo filius ejus est?

45 Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis:

46 *k* Attendite à Scribis, qui volunt ambulare *k* *Matt.*
in stolis, & amant salutationes in foro, & primas *23.6.*
cathedras in synagogis, & primos discubitus in con- *Mar. 12.*
viviis: *36.*

47 Qui devorant domos viduarum, simulantes *Supr. 11.*
longam orationem. Hi accipient damnationem ma- *43.*
jorem.

C A P V T X X I.

*Vidua duo minuta offerentem præfert divitibus
multa offerentibus: subversionem templi prædicit, &
viaque prælia, afflictiones & persecutiones; adversus
quæ roborat Apostolos: prædicit quoque subversionem
Ierusalem, & Iudæorum captivitatem ac dispersionem:
de signis præcessuris iudicium; cavendum à crapula,
ebrietate civisque hujus vitæ, & vigilandum ac oran-
dum.*

1 *a* **R**espiciens autem, vidit eos, qui mit- *a* *Mar.*
tebant munera sua in gazophylacium, *12.42.*
divites.

2 Vidit autem & quandam viduam pauperulam
mittentem æra minuta duo.

3 Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua hæc
pauper, plusquam omnes misit.

4 Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in
munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi,
omnem victum suum quem habuit, misit.

5 Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis
lapidibus & donis ornatum esset, dixit:

6 Hæc quæ videtis, & venient dies, in quibus *b* *Matt.*
non relinquetur lapis super lapidem, qui non de- *24.1.*
struatur. *Mar. 13.*

7 Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præ-
ceptor, quando hæc erunt, & quod signum cum fieri
incipient? *1.*
Supr. 10.

8 Qui dixit: Videte ne seducamini: multi enim
venient in nomine meo, dicentes quia ego sum: &
tempus appropinquavit: nolite ergo ire post eos. *44.*

9 Cum autem audieritis prælia, & seditiones, no-
lite terreri: oportet primum hæc fieri, sed nondum
statim finis.

10 Tunc dicebat illis: Surget gens contra gen-
tem, & regnum adversus regnum.

11 Et terræmotus magni erunt per loca, & pesti-
lentiæ, & fames, terroresque de cælo, & signa ma-
gna erunt.

12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus
suas, & persequentur, tradentes in synagogas & cu-
stodias, trahentes ad reges & præfides, propter no-
men meum:

13 Continget autem vobis in testimonium.

14 Ponite ergo in cordibus vestris , non præmeditari quemadmodum respondeatis.

15 Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes adversarii vestri.

16 Trademini autem à parentibus , & fratribus , & cognatis, & amicis , & morte afficient ex vobis :

17 Et eritis odio omnibus propter nomen meum :

18 Et capillus de capite vestro non peribit.

19 In patientia vestra possidebitis animas vestras.

c Matt. 20 *c* Cum autem videritis circumdari ab exercitu
24.15. Ierusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio
*Mar.*13. ejus :

14. 21 Tunc qui in Iudæa sunt , fugiant ad montes :
*Dan.*9. & qui in medio ejus , discedant : & qui in regionibus,
27. non intrent in eam.

22 Quia dies ultionis hi sunt , ut impleantur omnia quæ scripta sunt.

23 Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic.

24 Et cadent in ore gladii : & captivi ducentur in omnes Gentes, & Ierusalem calcabitur à Gentibus : donec impleantur tempora nationum.

d Matt. 25 *d* Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in
24.29. terris pressura Gentium præ confusione sonitus maris,
*Mar.*13. & fluctuum :

24. 26 Arescentibus hominibus præ timore , & expectatione,
*Isai.*13. quæ supervenient universo orbi. Nam virtutes cælorum
10. movebuntur :

Ezech. 27 Et tunc videbunt filium hominis venientem
32.7. in nube cum potestate magna, & majestate.

*Joel.*3. 28 His autem fieri incipientibus, respicite , & levate
15. capita vestra : quoniam appropinquat redemptio vestra.

e Rom. 29 Et dixit illis similitudinem : Videte ficulneam,
8.23. & omnes arbores :

30 Cum producant jam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas.

31 Ita & vos cum videritis hæc fieri , scitote quoniam prope est regnum Dei.

32 Amen dico vobis , quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

33 Cælum & terra transibunt : verba autem mea non transibunt.

34 Attendite autem vobis , ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus

jus vitæ : & superveniat in vos repentina dies illa :

35 Tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36 Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

37 Erat autem diebus docens in templo : noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38 Et omnis populus manebat ad eum in templo audire eum.

C A P V T X X I I.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Iesu, quem vendit Iudas : jubet parari pascha : panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant : contentio discipulorum quia eorum sit major : præicit trinam Petri negationem, jubens veni tunicam & erit gladium : post prolixam in agonia orationem, & sudorem instar sanguinis in terram decurrens, capitur à Iudæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam : conquiritur quod ad eum quasi ad latronem capiendum exierint : in domo principis sacerdotum ter à Petro negatur, & à Iudæis caditur ac illuditur, & mane in concilio interrogatus fatetur se Dei filium.

1 **A** Propinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha : *a* Matt. 20.2.

2 Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Iesum interficerent : timebant vero plebem. *Mar. 14. 1.*

3 Intravit autem satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. *b* Matt. 26.14.

4 Et abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. *Mar. 14. 10.*

5 Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6 Et spondit. Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis.

7 Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.

8 Et misit Petrum & Ioannem, dicens : Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9 At illi dixerunt : Vbi vis paremus ?

10 Et dixit ad eos : Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans : sequimini eum in domum, in quam iurat,

11 Et dicetis patrifamilias domus : Dicit tibi Magister : Vbi est diverforium , ubi pascha cum discipulis meis manducem ?

12 Et ipse ostendet vobis coenaculum magnum stratum, & ibi parate.

13 Euntes autem , invenerunt sicut dixit illis , & paraverunt pascha.

c Matt. 14 *c* Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

Mar. 14. 15 Et ait illis : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.

16 Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17 Et accepto calice gratias egit, & dixit : Accipite, & dividite inter vos;

18 Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

d 1 Cor. 19 *d* Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens : Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur : hoc facite in meam commemorationem.

20 Similiter & calicem, postquam coenavit, dicens : Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

21 *e* Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa.

e Matt. 22 *e* Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit : verumtamen vae homini illi,

Mar. 14. 20 per quem tradetur.

Joan. 13. 21 Et ipsi coeperunt querere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

f Psal. 22 *f* Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.

23 *g* Dixit autem eis : *g* Reges Gentium dominantur eorum : & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

g Matt. 24 *g* Vos autem non sic : sed qui major est in vobis, fiat sicut minor : & qui praecessor est, sicut ministrator.

25 Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat ? nonne qui recumbit ? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

26 Vos autem estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis :

27 Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

28 Ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo : & sedetis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.

29 Ait autem Dominus : Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum :

30

31

32 Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua : & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

33 Qui dixit ei : Domine , tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire.

34 *b* At ille dixit : Dico tibi Petre , non cantabit hodie gallus , donec ter abnéges nosse me. Et dixit eis :

b Mat.

26. 34.

Marci

35 *i* Quando misi vos sine sacco , & pera , & calceamentis , numquid aliquid defuit vobis ?

14. 30.

i Mat.

36 At illi dixerunt : Nihil. Dixit ergo eis : Sed nunc , qui habet sacculum , tollat ; similiter & peram : & qui non habet , vendat tunicam suam , & emat gladium.

10. 9.

37 Dico enim vobis , quoniam adhuc hoc quod scriptum est , oportet impleri in me : & Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea , quæ sunt de me , finem habent.

k Isai.

53. 12.

38 At illi dixerunt : Domine , ecce duo gladii hic. At ille dixit eis : Satis est.

39 *l* Et egressus ibat secundum consuetudinem in Montem olivarum. Secuti sunt autem illum & discipuli.

l Mat.

26. 36.

Marci

40 Et cum pervenisset ad locum , dixit illis : Orate ne intretis in tentationem.

14. 32.

Ioan. 18.

41 *m* Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis : & positis genibus orabat.

1.

m Mat.

42 Dicens : Pater si vis , transfer calicem istum à me : Verumtamen non mea voluntas , sed tua fiat.

26. 39.

Marci

43 Apparuit autem illi Angelus de caelo , confortans eum. Et factus in agonia , prolixius orabat.

14. 35.

44 Et factus est sudor ejus , sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

45 Et cum surrexisset ab oratione , & venisset ad discipulos suos , invenit eos dormientes præ tristitia.

46 Et ait illis : Quid dormitis ? surgite , orate , ne intretis in tentationem.

47 *n* Adhuc eo loquente , ecce turba : & qui vocabatur Iudas , unus de duodecim , antecedebat eos & appropinquavit Iesu ut oscularetur eum.

n Mat.

26. 47.

Marci

48 Iesus autem dixit illi : Iuda , osculo Filium hominis tradis ?

14. 42.

Ioan. 18.

49 Videntes autem hi , qui circa ipsum erant , quod futurum erat , dixerunt ei : Domine , si percussimus in gladio ?

3.

50 Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum , & amputavit auriculam ejus dexteram.

51 Respondens autem Iesus , ait : Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus , sanavit eum.

52 Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus?

53 Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

o Matt. 54 *o* Comprehendentes autem eum, duxerunt ad
26. 57. domum principis sacerdotum; Petrus vero seque-
Marci batur à longe.

14. 43. 55 *p* Accenso autem igne in medio atrii, & cir-
Ioan. 18. cum sedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

24. 56 *q* Quem cum vidisset ancilla quædam seden-
p Matt. tem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et
26. 69. hic cum illo erat.

Marci 57 At ille negavit eum, dicens: Mulier, non
14. 66. novi illum.

Ioan. 18. 58 Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et
25. tu de illis es. Petrus vero ait: O homo non sum.

q Ioan. 59 *q* Et intervallo facto quasi horæ unius, alius
18. 25. quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cum illo
erat; nam & Galilæus est.

60 Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus.

61 Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat:

r Matt. *r* Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis:
16. 34.

Marci 62 Et egressus foras Petrus slevit amare.
14. 30.

Ioan. 13. 63 Et viri qui tenebant illum, illudebant ei,
38. cædentes.
64 Et levaverunt eum, & percutiebant faciem
ejus: & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza,
quis est, qui te percussit?

65 Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

f Matt. 66 *f* Et ut factus est dies, convenerunt seniores
27. 1. plebis, & principes sacerdotum, & Scribæ, & du-
Marci xerunt illam in concilium suum, dicentes: Si tu
15. 1. es Christus, dic nobis.
Ioan. 18. 28.

67 Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi:

68 Si autem & interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69 Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

70 Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.

71 At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum sperum illudit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabbæ homicida, & promissa castigatione: Iudeis tamen instantibus, morti adjudicatur; ductusque ad supplicium, verat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus, Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur à principibus & à militibus acetum offerentibus: posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, aliter vero promittit sui in paradiso consortium: post tenebras aliaque signa clamans expirat; quem Centurio iustum pradiat, & Ioseph corpus ejus sepelit.

1 **E**T surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2 Coeperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. 4 Mat. 22. 21. Marci 12. 17.

3 **P**ilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es Rex Iudæorum? At ille respondens ait: Tu dicis. 6 Mat. 27. 11. Marci.

4 Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine. 15. 2. Ioan. 1.

5 At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Iudæam, incipiens à Galilæa usque huc. 33.

6 Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7 Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus.

8 Herodes autem viso Iesu, gavisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9 Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10 Stabant autem principes sacerdotum & Scribæ constanter accusantes eum.

11 Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illudit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.

12 Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

13 Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, & Magistratibus, & plebe,

14 Dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi ave tentem populum, & ecce ego co-

- c Ioan.* ram vobis interrogans, *c* nullam causam invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis,
18. 38.
- c* 18.
4. 15 Sed neque Herodes: nam remisit vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.
- 16 Emendarum ergo illum dimittam.
- 17 Necessè autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.
- 18 Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam.
- 19 Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate & homicidium, missus in carcerem:
- 20 Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum.
- 21 At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.
- d. Mat.* 22 Ille autem tertio dixit ad illos: *d* Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam.
27. 23.
- Marci* 23 At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: & invalescebant voces eorum.
15. 21.
- 24 Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.
- 25 Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum vero tradidit voluntati eorum.
- e Matth.* 26 *e* Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.
27. 32.
- Marci* 27 Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur eum.
35. 21.
- 28 Conversus autem ad illas Iesus, dixit: Filix Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.
- 29 Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.
- 30 Tunc incipient dicere montibus: *f* Cadite super nos; & collibus: Operite nos.
- f Isaiâ* 2. 19.
- Osea* 10. 8.
- Apoc.* 6. 16.
- 31 Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?
- 32 Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.
- 33 *g* Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvaria, ibi crucifixerunt eum; & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris.
- g Mat.* 27. 33.
- Marci* 15. 22.
- Ioan.* 19. 17.
- 34 Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes.
- 35 Et stabat populus spectans, & deridebant eum

eum principes cum eis, dicentes : Alios salvos facit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36 Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,

37 Et dicentes : Si tu es rex Iudæorum, salvum te fac.

38 Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis & Latinis, & Hebraicis : Hic est rex Iudæorum.

39 Unus autem de his, qui pendeabant, latronibus, blasphemabat eum dicens : Si tu es Christus, salvum fac te ipsum, & nos.

40 Respondens autem alter increpabat eum, dicens : Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es.

41 Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus : hic vero nihil mali gessit.

42 Et dicebat ad Iesum : Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43 Et dixit illi Iesus : Amen dico tibi : Hodie mecum eris in paradiso.

44 Erat autem fere hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.

45 Et obscuratus est sol : & velum templi scissum est medium.

46 Et clamans voce magna Iesus ait : *h* Pater, *h* *Psal.* in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc *30. 6.* dicens, expiravit.

47 Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens : Vere hic homo justus erat.

48 Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49 Stabant autem omnes noti ejus à longe, & mulieres quæ secutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes.

50 *i* Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus & justus : *i Mat. 27 57.*

51 Hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa civitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei. *Marcii 15. 45. Ioh. 19.*

52 Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu : *38.*

53 Et depositum involvit sindone, & posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Et dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat.

55 Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant

nerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus.

56 Et revertentes paraverunt aromata & unguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

CAPVT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis quod ejus corpus non invenerunt, Angeli ipsum refurrexisse nunciant, & illæ Apostolis, qui id tamquam deliramentum accipiunt: Petrus ad monumentum currens & ipse admiratur quod corpus non invenerit: duobus Emmaus euntibus, Iesus Scripturas interpretatur, & in fractione panis ab eis agnoscitur: congregatis discipulis palpandum se præbet, & cum eis edens aperit sensum ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu sancto in calum ascendit.

Matt. 1 **V**Na autem sabbati valde diluculo venerunt
28. 1. ad monumentum, portantes quæ parava-
Marc. rant, aromata:

16. 1. 2 Et invenerunt lapidem revolutum à monu-
Joan. 20. meuto,

1. 3 Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Iesu.

4 Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.

5 Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quaeritis viventem cum mortuis.

6 Non est hic, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset,

Matt. 7 Dicens: *b* Quia oportet filium hominis tradi
17. 23. in manus hominum peccatorum, & crucifigi, &
Marc. die tertia resurgere.

9. 31. 8 Et recordatæ sunt verborum ejus.

Sup. 9. 9 Et regressæ à monumento nunciaverunt hæc
22. omnia illis undecim, & ceteris omnibus.

10 Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Jacobi, & ceteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.

11 Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista: & non crediderunt illis.

12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fuerat.

Marc. 13 *c* Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castel-
16. 12. lum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus,

14 Et

14 Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant.

15 Et factum est, dñm fabularentur, & secum quærerent: & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis:

16 Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent.

17 Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis tristes.

18 Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrius es in Ierusalem, & non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?

19 Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone, coram Deo & omni populo:

20 Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotibus & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel: & nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.

22 Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum,

23 Et, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: & ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsam vero non invenerunt.

25 Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum, in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ!

26 Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

27 Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.

28 Et appropinquaverunt castello quo ibant: & ipse se finxit longius ire.

29 Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperavit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30 Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat, illis.

31 Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.

32 Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?

33 Et surgentes eadem hora regressi sunt in Ierusalem: & invenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant:

34 Dicentes: Quod surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.

35 Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

d Mar.
16. 14.
Ioan. 20.
19. 36 *d* Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere.

37 Conturbati vero, & conterriti, existimabant se spiritum videre,

38 Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra:

39 Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.

40 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus: & pedes.

41 Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42 At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.

43 Et cum manducasset coram eis, fumens reliquias dedit eis.

44 Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me.

45 Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas.

e Psal.
18. 7. 46 *e* Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die.

47 Et prædicari in nomine ejus poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierololyma.

48 *f* Vos autem testes estis horum.

f Act.
1. 8. 49 *g* Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

50 Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & elevatis manibus suis benedixit eis.

51 *h* Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum.

h Act.
1. 4. 52 Et ipsi adorantes, regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno:

Marci.
16. 19. 53 Et erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum, Amen.

SANCTVM
IESU CHRISTI
EVANGELIVM
SECUNDVM
IOANNEM.

CAPVT I.

Verbum est Deus, vita, & lux omnem hominem illuminans: per quod omnia facta sunt, & quod homo factum est, cui testimonium perhibet Ioannes, dicens se vocem, & indignum qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse agrum Dei qui tollit peccatum mundi: Andreas aliter duorum Ioannis discipulorum qui Iesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum: Philippus quoque à Iesu vocatus, adducit ad eum Nathanael.

- 1 **I**N principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.
- 2 Hoc erat in principio apud Deum.
- 3 Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est.
- 4 In ipso vita erat, & vita erat lux hominum:
- 5 Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.
- 6 ^a Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes: *a* Matt. 3. 2.
- 7 Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. *Marci* 1. 2.
- 8 Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.
- 9 ^b Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *b* Inf. 3. 19.
- 10 In mundo erat, ^c & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. *c* Hebr. 11. 8.
- 11 In propria venit, & sui eum non receperunt.
- 12 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius:
- 13 Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

- d Matt.* 14 *d* Et verbum caro factum est, & habitavit
 1. 16. in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi
Luc. 2. unigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis.
 7. 15 Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat
 dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me
 venturus est, ante me factus est: quia prior me erat.
- e 1 Tim.* 16 *e* Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus,
 6. 17. & gratiam pro gratia.
 1. *Ioan.* 17 Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas
 4. 12. per Iesum Christum facta est.
- f 1 Ioan.* 18 *f* Deum nemo vidit umquam: unigenitus
 4. 12. filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.
 1 *Tim.* 19 Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt
 6. 16. Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes & Levitas ad eum,
 ut interrogarent eum: Tu quis es?
 20 Et confessus est: & non negavit: & confessus
 est: Quia non sum ego Christus.
 21 Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu?
 Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit:
 Non.
 22 Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus
 his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?
 23 Ait: *g* Ego vox clamantis in deserto: Dirigite
 viam Domini, sicut dixit Isaias propheta.
 24 Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis.
 25 Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid
 ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias,
 neque Propheta?
 26 Respondit eis Ioannes, dicens: *h* Ego baptizo
 in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos
 nescitis.
 27 *i* Ipse est, qui post me venturus est, qui ante
 me factus est: cuius ego non sum dignus ut solvam
 ejus corrigiam calceamenti.
 28 Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem,
 ubi erat Ioannes baptizans.
 29 Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad
 se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum
 mundi.
 30 Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui
 ante me factus est: quia prior me erat.
 31 Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in
 Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.
 32 Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens:
 33 Quia vidi Spiritum descendantem quasi columbam
 de cælo, & mansit super eum.
 34 Et ego nesciebam eum: sed qui misit me
 baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem
 videris Spiritum descendantem, & manentem super
 eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

34 Et ego vidi : & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei.

35 Altera die iterum stabat Ioannes , & ex discipulis ejus duo.

36 Et respiciens Iesum ambulans , dicit : Ecce agnus Dei.

37 Et audierunt eum duo discipuli loquentem , & secuti sunt Iesum.

38 Conversus autem Iesus , & videns eos sequentes se , dicit eis : Quid queritis ? Qui dixerunt ei : Rabbi , (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas ?

39 Dicit eis : Venite , & videte. Venerunt , & viderunt ubi maneret , & apud eum manserunt die illo : hora autem erat quasi decima.

40 Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus qui audierant à Ioanne , & secuti fuerant eum.

41 Invenit hic primum fratrem suum Simonem , & dicit ei : Invenimus Messiam. (quod est interpretatum Christus.)

42 Et adduxit eum ad Iesum. Instutus autem eum Iesus , dixit : Tu es Simon filius Iona : tu vocaberis Cephas , quod interpretatur Petrus.

43 In crastinum voluit exire in Galileam , & invenit Philippum. Et dicit ei Iesus : Sequere me.

44 Erat autem Philippus à Bethsaida , civitate Andreae & Petri.

45 Invenit Philippus Nathanael , & dicit ei : *1 Gen.* Quem scripsit *1 Moyses* in lege , & *3 Prophetae* , 49. 10. invenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. *Denter.*

46 Et dixit ei Nathanael : A Nazareth potest aliquid boni esse ? Dicit ei Philippus : Veni , & vide. *18. 10. m Isai.*

47 Vidit Iesus Nathanael venientem ad se , & dicit de eo ? Ecce vere Israëlita , in quo dolus non est. *40. 10. 45.*

48 Dicit ei Nathanael : Unde me nosti ? Respondit Iesus , & dicit ei : Priusquam te Philippus videret , cum esses sub ficu , vidi te. *5. Jer. 23.*

49 Respondit ei Nathanael , & ait : Rabbi , tu es Filius Dei , tu es Rex Israel. *5. Exech. 34. 23.*

50 Respondit Iesus , & dicit ei : Quia dixi tibi : Vidi te sub ficu , credis : majus his videbis. *37. 24.*

51 Et dicit ei : Amen , amen dico vobis , videbitis caelum apertum , & Angelos Dei ascendentes , & descendentes supra Filium hominis. *Dan. 9. 24. 25.*

CAPVT II.

Iesus ad nuptias invitatus aquam in vinum convertit ; & à Capharnaum veniens Ierosolyam , eiecit de templo negotiatores , ac signo à Iudaeis petitis dicit.

dicit, Solvite templum hoc, &c. multi propter signa crederunt in nomine Iesu, quibus ipse non se credebatur.

1 **E**T die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ; & erat mater Iesu ibi.

2 Vocatus est autem & Iesus, & discipuli ejus, ad nuptias.

3 Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent.

4 Et dicit ei Iesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.

5 Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretis binas vel ternas.

7 Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.

8 Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

9 Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus,

10 Et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

11 Hoc fecit initium signorum Iesu in Cana Galilææ: & manifestavit gloriam suam, & crederunt in eum discipuli ejus.

12 Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus.

13 Et prope erat Pascha Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam:

14 Et invenit in templo vendentes, boves, & oves, & columbas, numularios sedentes.

15 Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & numulariorum effudit: æs, & mensas subvertit.

16 Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferite ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17 Recordati sunt vero discipuli ejus quia scriptum est: *a* Zelus domus tuæ comedit me.

18 Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?

19 Respondit Iesus, & dixit eis: *b* Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

a Psal.

68. 10.

b Mart.

26. 21.

& 27.

40.

Marci

14. 58.

& 15.

29.

c Psal.

3. 6. &

36. 9.

20 Dixit

20 Dixerunt ergo Iudæi : Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc , & tu in tribus diebus excitabis illud ?

21 Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22 Cum ergo resurrexisset à mortuis , recordati sunt discipuli ejus , quia hoc dicebat , & c. *c Psal.*
3. 6. 7

23 Cum autem esset Ierolymis in pascha in die festo , multi crediderunt in nomine ejus , videntes signa ejus , quæ faciebat. *56. 9.*

24 Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis , eo quod ipse nosset omnes ,

25 Et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine : ipse enim sciebat quid esset in homine ,

CAPVT III.

Nicodemum nocte edocet de venascendo ex aqua & Spiritu , ac de sui instar anei serpentis exaltatione , quodque Deus Filium suum misit ad salvandum mundum : facta questione de purificatione , Ioannes suis discipulis de Christo murmurantibus , laudat ipsum , dicens illum crescere oportere , se autem minui , & quod Pater omnia dederit in manu ejus ; ut qui in eum credit , habeat vitam æternam ; qui vero non credit , maneat ira Dei super eum.

1 ERat autem homo ex Phariseis , Nicodemus nomine , princeps Iudæorum.

2 Hic venit ad Iesum nocte , & dixit ei : Rabbi , scimus quia à Deo venisti magister : nemo enim potest hæc signa facere , quæ tu facis , nisi fuerit Deus cum eo.

3 Respondit Iesus , & dixit ei : Amen , amen dico tibi , nisi quis renatus fuerit denuo , non potest videre regnum Dei.

4 Dicit ad eum Nicodemus : Quomodo potest homo nasci , cum sit senex ? numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire , & renasci ?

5 Respondit Iesus : Amen , amen dico tibi , nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto , non potest introire in regnum Dei.

6 Quod natum est ex carne , caro est : & quod natum est ex spiritu , spiritus est.

7 Non mireris quia dixi tibi : oportet vos nasci denuo.

8 Spiritus ubi vult spirat : & vocem ejus audis , *a Psal.*
134. 8.
 sed nescis unde veniat , aut quo vadat ? sic est omnis , qui natus est ex spiritu.

9 Respondit Nicodemus , & dixit ei : Quomodo possunt hæc fieri ?

10 Respon-

10 Respondit Iesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?

11 Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixero vobis cælestia, credetis?

13 Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.

h Numm.
21. 9. 14 *b* Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet Filium hominis:

15 Vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

c 1 Ioann.
4. 9. 16 *c* Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

17 Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

18 Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

d Sup.
1. 9. 19 Hoc est autem iudicium: *d* quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera.

20 Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:

21 Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

e Infr.
4. 1. 22 Post hæc venit Iesus, & discipuli ejus, in terram Iudæam: & illic demorabatur cum eis, *e* & baptizabat.

23 Erat autem & Ioannes baptizans in Ænnon juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.

24 Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.

25 Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de Purificatione.

f Supr.
1. 19. 26 Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, *f* cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.

27 Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo.

g Supr.
1. 20. 28 Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, *g* quod dixerim: Non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum,

29 Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30 Illum oportet crescere, me autem minui.

31 Qui deorsum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de caelo venit, super omnes est.

32 Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33 Qui accepit ejus testimonium, *h* signavit quia Deus verax est.

h Rom.
3. 4.

34 Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35 Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu ejus.

36 *i* Qui credit in Filium, habet vitam aeternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

i 1 Ioan.
5. 10.

CAPUT IV.

Iesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua viva, & adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum: & discipulis dicit se cibum habere quem illi nesciunt, nempe Patri obedientiam: de messe & merente ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filium reguli sanitati restituit.

1 **V**T ergo cognovit Iesus, quia audierunt Pharisaei quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes,

a Supr.
3. 22.

2 (Quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli ejus)

3 Reliquit Iudaeam, & abiit iterum in Galilaeam,

4 Oportebat autem eum transire per Samariam.

5 Venit ergo in civitatem Samariae, quae dicitur Sichar: juxta praedium, *b* quod dedit Iacob Ioseph filio suo.

b Gen.
33. 19.
c 48.
22.

6 Erat autem ibi fons Iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

Ios. 24.
32.

7 Venit mulier de Samaria haurire aquam, Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.

8 (Discipuli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.)

9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana? Quomodo tu Iudaeus cum sis, bibere à me potes quae sum mulier Samaritana? non enim contuntur Iudaei Samaritanis.

10 Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires donum Dei,

Dei,

Dei , & quis est , qui dicit tibi : Da mihi bibere : tu forsitin petisses ab eo , & dedisset tibi aquam vivam.

11 Dicit ei mulier : Domine, neque in quo haurias habes , & puteus altus est : unde ergo habes aquam vivam ?

12 Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum , & ipse ex eo bibit , & filii eius , & pecora ejus ?

13 Respondit Iesus , & dixit ei : Omnis qui bibit ex aqua hac , sitiet iterum : qui autem biberit ex aqua , quam ego dabo ei , non sitiet in aeternum :

14 Sed aqua , quam ego dabo ei , fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.

15 Dicit ad eum mulier : Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

16 Dicit ei Iesus : Vade , voca virum tuum , & veni huc.

17 Respondit mulier , & dixit : Non habeo virum. Dicit ei Iesus : Bene dixisti , quia non habeo virum :

18 Quinque enim viros habuisti : & nunc quem habes , non est tuus vir : hoc vere dixisti.

19 Dicit ei mulier : Domine , video quia Prophetas es tu.

20 Patres nostri in monte hoc adoraverunt , & vos dicitis , c quia Ierosolymis est locus , ubi adorare oportet.

c Dent.

12. 9.

21 Dicit ei Iesus : Mulier crede mihi , quia venit hora , quando neque in monte hoc , neque in Ierosolymis adorabitis Patrem.

d 4 Reg.

17. 41.

22 d Vos adoratis quod nescitis : nos adoramus quod scimus , quia salus ex Iudaeis est.

23 Sed venit hora , & nunc est , quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quaerit , qui adorent eum.

e 1 Cor.

3-17.

24 e Spiritus est Deus : & eos , qui adorant eum , in spiritu & veritate oportet adorare.

25 Dicit ei mulier : Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) cum ergo venerit ille , nobis annuntiabit omnia.

26 Dicit ei Iesus : Ego sum , qui loquor tecum.

27 Et continuo venerant discipuli ejus : & mirabantur , quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit : Quid quaeris , aut quid loqueris cum ea ?

28 Reliquit ergo hydriam suam mulier , & abiit in civitatem , & dicit illis hominibus :

29 Venite & videte hominem , qui dixit mihi omnia quaecumque feci : numquid ipse est Christus ?

30 Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

31 Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.

32 Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33 Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attrulit ei manducare?

34 Dicit eis Iesus: Mens cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35 Nonne vos dicitis, quod adhuc quattuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, *f* quia albæ sunt jam ad messem. *f* *Matt.*

36 Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut, & qui seminat, simul gaudeat & qui metit. *9. 37. Luc. 10. 2.*

37 In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit.

38 Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

39 Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.

40 Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

41 Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42 Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

43 Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam.

44 *g* Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet. *g* *Matt.* 13. 57.

45 *h* Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Ierosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. *h* *Marc.* 6. 4.

46 Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. *Luc.* 4. 24.

47 Hic cum audisset quia Iesus adveniret à Indæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori. *h* *Matt.* 4. 12. *Marc.* 1. 14. *Luc.* 4. 14. *Sup.* 2.

48 Dixit 9,

M

48 Dixit ergo Iesus ad eum : Nisi figua & prodigia videritis , non creditis.

49 Dicit ad eum regulus : Domine , descende prius quam moriatur filius meus.

50 Dicit ei Iesus : Vade , filius tuus vivit. Credidit homo sermoni , quem dixit ei Iesus , & ibat.

51 Iam autem eo descendente , servi occurrerunt ei , & nuuciaverunt dicentes , quia filius ejus viveret.

52 Interrogabat ergo horam ab eis , in qua melius habuerit. Et dixerunt ei : Quia heri hora septima reliquit eum febris.

53 Cognovit ergo pater , quia illa hora erat , in qua dixit ei Iesus : Filius tuus vivit : & credidit ipse , & domus ejus tota.

54 Hoc iterum secundum signum fecit Iesus , cum venisset à Iudæa in Galilæam.

C A P V T V.

Iesus ad piscinam sanato agrote qui 38 annis languerat , jubet sabbato tollere grabatum , & Indæis id calumniantibus respondet se omnia sua simul cum Patre operari , mortuosque vivificare , ac iudicem ab illo constitutum esse omnium , cui & Ioannes & propria opera ac Pater , imo & Moyses ipse , testimonium perhibent.

*a Lev.
23. 5.
Deut.
16. 1.*

1 **P**ost hæc erat festus dies Iudæorum , & ascendit Iesus Ierosolymam.

2 Est autem Ierosolymis Probatica piscina , quæ cognominatur Hebraice Bethesda , quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna languentium , cæcorum , claudorum , aridorum , expectantium aquæ motum.

4 Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam : & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ , sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

5 Erat autem quidam homo ibi , triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

6 Hunc cum vidisset Iesus jacentem , & cognovisset quia jam multum tempus haberet , dicit ei : Vis sanus fieri ?

7 Respondit ei languidus : Domine , hominem non habeo , ut cum turbata fuerit aqua , mittat me in piscinam : dum venio enim ego , alius aute me descendit.

8 Dicit ei Iesus : Surge , tolle grabatum tuum , & ambula.

9 Et statim sanus factus est homo ille : & sustulit gra-

grabaturn suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10 Dicebant ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat : *b* Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. *b Exod.*

11 Respondit eis : Qui me sanum fecit, ille mihi dixit : Tolle grabatum tuum, & ambula. *20, 11. Jer. 17.*

12 Interrogaverunt ergo eum : Quis est ille homo, qui dixit tibi : Tolle grabatum tuum, & ambula ? *24.*

13 Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim declinavit à turba constituta in loco.

14 Postea invenit eum Iesus in templo, & dixit illi : Ecce sanus factus es : jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15 Abiit ille homo, & enunciavit Iudæis, quia Iesus esset, qui fecit eum sanum.

16 Propterea persequebantur Iudæi Iesum, quia hæc faciebat in sabbato.

17 Iesus autem respondit eis : Pater meus usque modo operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere : quia non solum solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Iesus, & dixit eis :

19 Amen, amen dico vobis : non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem ; quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.

20 Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit : & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater suscitatur mortuos, & vivificat : sic & Filius, quos vult, vivificat ;

22 Neque enim Pater judicat quemquam : sed omne iudicium dedit Filio.

23 Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem, qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24 Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam.

25 Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei : & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in semetipso : sic dedit & Filio habere vitam in semetipso :

27 Et potestatem dedit ei iudicium facere , quia Filius hominis est.

28 Nolite mirari hoc , quia venit hora , in qua omnes , qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei :

c Matt. 29 *c* Et procedent qui bona fecerunt , in resurrectionem vitæ : qui vero mala egerunt , in resurrectionem iudicii.

30 Non possum ego à meipso facere quiddam. Sicut audio , iudico : & iudicium meum iustum est : quia non quæro voluntatem meam , sed voluntatem eius , qui misit me.

31 Si ego testimonium perhibeo de meipso , testimonium meum non est verum.

d Matt. 32 *d* Alius est , qui testimonium perhibet de me : & scio quia verum est testimonium , quod perhibet de me.

Sup. 1. 33 Vos misistis ad Ioannem : & testimonium perhibuit veritati.

34 Ego autem non ab homine testimonium accipio : sed hæc dico ut vos salvi sitis.

35 Ille erat lucerna ardens , & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius.

36 Ego autem habeo testimonium majus Ioanne. Opera enim , quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea ; ipsa opera , quæ ego facio , testimonium perhibent de me , quia Pater misit me :

e Matt. 37 Et qui misit me Pater , e ipse testimonium perhibuit de me : neque vocem eius unquam audistis , neque speciem eius vidistis.

c 17. 38 Et verbum eius non habetis in vobis manens : quia quem misit ille , huic vos non creditis.

f Dent. 39 Scrutamini Scripturas , quia vos putatis in 4. 12. ipsis vitam æternam habere : & illæ sunt , quæ testimonium perhibent de me :

40 Et non vultis venire ad me ut vitam habeatis.

g 1 Cor. 41 Charitatem ab hominibus non accipio.

4. 3. 42 Sed cognovi vos , quia dilectionem Dei non *h Gen.* habetis in vobis.

3. 15. 43 Ego veni in nomine Patris mei , & non accipitis me : si alius venerit in nomine suo , illum accipietis. *22. 18.* *49. 10.*

Denter. 44 Quomodo vos potestis credere , qui gloriam *18. 15.* ab invicem accipitis , & gloriam , quæ à solo Deo *h Gen.* est , non quæritis ?

3. 15. 45 Nolite putare quia ego accusaturus sum vos *22. 18.* apud Patrem : est qui accusat vos Moyses , in quo *49. 10.* vos speratis.

Denter. 46 Si enim crederetis Moyfi , crederetis forsitan *18. 15.* & mihi : *b* de me enim ille scripsit.

47 Si autem illius literis non creditis : quomodo verbis meis credetis ?

CAPVT VI.

Quinque panibus & duobus piscibus satiatur quinque virorum millia : fugit volentes ipsum facere regem : super mare ad discipulos vento agitato ambulat : de pane caelesti docet, quodque ipse sit panis vitae, & caro eius cibus quem oporteat manducare, sanguisque eius potus quem oporteat bibere : quidam discipuli offensi eius sermone deserunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent : quorum tamen unum dicit esse diabolum.

1 **P**ost hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, *a Matt. 14. 13.*
quod est Thiberiadis :

2 Et sequebatur eum multitudo magna, quia *Marc. 6. 32.*
videbant signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur. *Luc. 9.*

3 Subiit ergo in montem Iesus : & ibi sedebat *10.*
cum discipulis suis.

4 Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudæorum.

5 Cum sublevasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum : Vnde ememus panes, ut manducent hi ?

6 Hoc autem dicebat tentans eum : ipse enim sciebat quid esset factururus.

7 Respondit ei Philippus : Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8 Dicit ei unus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri :

9 Est puer unus hic, qui habet quinque panes ordeaceos, & duos pisces : sed hæc quid inter tantos ?

10 Dixit ergo Iesus : Facite homines discumbere. Erat autem foenum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11 Accepit ergo Iesus panes : & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus ; similiter & ex piscibus quantum volebant.

12 Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis : Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.

13 Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant,

14 Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

15 Iesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum regem, b fugit iterum in montem ipse solus.

b Matt.

14. 23.

Marci

6. 46.

16 Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17 Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebrae jam factae erant: & non venerat ad eos Iesus.

18 Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

19 Cum remigassent ergo quasi stadia viginti-quinque aut triginta, vident Iesum ambulantem supra mare, & proximum navi heri, timuerunt.

20 Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21 Voluerunt ergo accipere eum in navim: & statim navis stetit ad terram, in quam ibant.

22 Altera die, turba quae stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset cum discipulis suis Iesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent:

23 Aliae vero supervenerunt naves à Tiberiade, juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agente Domino.

24 Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas & venerunt Capharnaum quaerentes Iesum.

25 Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

26 Respondit ei Iesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis.

e Supr.

1. 32.

Matth.

3. 17.

et 17.

5.

d Joann.

3. 23.

e Exod.

16. 14.

Numer.

11. 7.

Psaln.

77. 24.

Sapient.

16. 20.

27 Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem filius hominis dabit vobis. e Hunc enim Pater signavit Deus.

28 Dixerunt ergo ad eum, Quid facimus ut operemur opera Dei?

29 Respondit Iesus, & dixit eis: d Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille.

30 Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus, & credamus tibi? quid operaris?

31 Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: e Panem de caelo dedit eis manducare.

32 Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de caelo, sed pater meus dat vobis panem de caelo verum,

33 Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ad eum: Domine semper da nobis panem hunc.

35 Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ: f qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet umquam. *f Eccle.*

24. 29.

36 Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis.

37 Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras:

38 Quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39 Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris; ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.

40 Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me; ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.

42 Et dicebant: Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic? Quia de cælo descendi? *g Matt.*

13. 53.

43 Respondit ergo Iesus, & dixit eis: Nolite murmurare in invicem:

44 Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

45 Est scriptum in Prophetis: h Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. *h Isa.*

54. 13.

46 Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem. *i Matt.*

11. 27.

47 Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego sum panis vitæ.

49 k Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. *k Exod.*

16. 13.

50 Hic est panis de cælo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51 Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.

52 Si quis manducaverit ex hoc pane: vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

53 Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54 Dixit ergo eis Iesus : Amen , amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis , & biberitis ejus sanguinem , non habebitis vitam in vobis.

55 Qui manducat meam carnem , & bibit meum sanguinem , habet vitam æternam ; & ego resuscitabo eum in novissimo die :

1 Cor.
1. 27.

56 *l* Caro enim mea , vere est cibus : & sanguis meus , vere est potus.

57 Qui manducat meam carnem , & bibit meum sanguinem , in me manet , & ego in illo.

58 Sicut misit me vivens Pater , & ego vivo propter Patrem : & qui manducat me , & ipse vivet propter me :

59 Hic est panis , qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna , & mortui sunt. Qui manducat huuc panem , vivet in æternum.

60 Hæc dixit in synagoga docens , in Capharnaum.

61 Multi ergo audientes ex discipulis ejus , dixerunt : Durus est hic sermo , & quis potest eum audire ?

62 Sciens autem Iesus apud semetipsum , quia murmurarent de hoc discipuli ejus , dixit eis : Hoc vos scandalizat ?

m Supr.
3. 13.

63 Si ergo videritis *m* Filium hominis ascendentem ubi erat prius ?

64 Spiritus est , qui vivificat : caro non potest quidquam. verba , quæ ego locutus sum vobis , spiritus & vita sunt.

65 Sed sunt quidam ex vobis , qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes , & quis traditurus esset eum.

66 Et dicebat : Propterea dixi vobis , quia nemo potest venire ad me , nisi fuerit ei datum à Patre meo.

67 Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro : & jam non cum illo ambulabant.

68 Dixit ergo Iesus ad duodecim : Numquid & vos vultis abire ?

69 Respondit ergo ei Simon Petrus : Domine , ad quem ibimus ? verba vitæ æternæ habes.

n Matt.
16. 16.

70 *n* Et nos credidimus , & cognovimus , quia tu es Christus Filius Dei.

Marci
8. 19.

71 Respondit eis Iesus : Nonne ego vos duodecim elegi : & ex vobis unus diabolus est ?

Luc. 9.
20.

72 Dicebat autem Iudam Simonis Iscariotem : hic enim erat traditurus eum , cum esset unus ex duodecim.

CAPVT VII.

Ad Scenopegia festum quasi in occulto ascendens convincit de ipsius doctrina Iudaos, quod ipsum iniuste calumniarentur de curato homine sabbato: sitientes ad se vocat, & de ipso turba varie loquitur; ministri qui ad eum apprehendendum missi erant, audientia eius predicatione collaudant ipsum; sed & Nicodemus ipsum defendens, male audit à pontificibus & Pharisæis.

1 **P**ost hæc autem ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.

2 Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, a Scenopegia.

3 Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis. *a Lev. 13. 32.*

4 Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse; si hæc facis, manifesta te ipsum mundo,

5 Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6 Dixit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum.

7 Non potest mundus odisse vos: me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8 Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est.

9 Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa.

10 Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.

11 Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille?

12 Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

13 Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudæorum.

14 Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat.

15 Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16 Respondit eis Iesus, & dixit: mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.

17 Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar.

18 Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est.

b Exod.

24. 3.

Sup. 5.

18.

19 *b* Nonne Moyses dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem?

20 Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes; quis te quærit interficere?

21 Respondit Iesus, & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini.

c Lev.

12. 3.

d Gen.

17. 10.

22 Propterea *c* Moyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moyse est, *d* sed ex patribus) & in sabbato circumciditis hominem.

23 Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moyse: mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?

e Deut.

1. 16.

24 *e* Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.

25 Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis: Nonne hic est, quem quærent interficere?

26 Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus?

27 Sed hunc scimus unde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit.

28 Clamabat ergo Iesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sum scitis: & à meipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29 Ego scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit.

30 Quærebant ergo enim apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31 De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet quam quæ hic facit?

32 Audierunt Pharisei turbam murmurantem de illo hæc: & miserunt Principes & Pharisei ministris, ut apprehenderent eum.

f Infra

13. 35.

33 Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum: & vado ad eum, qui me misit.

34 *f* Quæretis me, & non invenietis: & ubi ego sum, vos non potestis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia non invenimus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes?

36 Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, & non invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis venire?

37 In novissimo autem die magno festivitatis, *g Lev.*
 stabat Iesus, & clamabat, dicens: Si quis sitit, ve- *23. 27.*
 niat ad me, & bibat.

38 *h* Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, *h Dent.*
 flumina de ventre ejus fluent aquæ vitæ. *18. 15.*

39 Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi *Joel. 2.*
 erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus *28.*
 datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *A'ctor.*

40 Ex illa ergo turba, cum audissent hos sermo- *2. 17.*
 nes ejus, dicebant: Hic est vere propheta.

41 Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam au-
 tem dicebant: Numquid à Galilæa venit Christus?

42 *i* Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine *i Mich.*
 David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, *5. 2.*
 venit Christus? *Matth.*

43 Dissensio itaque facta est in turba propter *2. 6.*
 eum.

44 Quidam autem ex ipsis volebant apprehende-
 re eum: sed nemo misit super eum manus.

45 Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Pha-
 risæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis
 illum?

46 Responderunt ministri: Numquam sic locu-
 tus est homo, sicut hic homo.

47 Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid
 & vos seducti estis?

48 Numquid ex principibus aliquis credidit in
 eum, aut ex Phariseis?

49 Sed turba hæc, quæ non novit legem, male-
 dicti sunt.

50 Dixit Nicodemus ad eos, *k ille qui venit ad k Supr.*
 eum nocte, qui unus erat ex ipsis: *3. 2.*

51 Numquid lex nostra judicat hominem, nisi
 prius audierit ab ipso, *l & cognoverit quid faciat? l Dent.*

52 Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & *17. 3.*
 tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide quia *19.*
 à Galilæa propheta non surgit. *15.*

53 Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

C A P V T V I I I.

Mulierem in adulterio deprehensam, scribens in
 terra absolvit ab accusatoribus: dicit se lucem mun-
 di, & Phariseos in peccato suo morituros: qui etiam
 vere sint ejus discipuli, qui ve servi aut liberi: dicit
 illos neque ex Deo, neque ex Abraham, sed ex patre
 diabolo esse, qui veritatem dicenti non crederent;
 blasphemantibus dicit se dæmonium non habere, sed
 Patrem honorificare, & antequam Abraham fieret,
 se esse; volentibusque eum lapidare, auferens sui pro-
 spectum, exit de templo.

1 Iesus autem perrexit in Montem oliveti :

2 Et diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.

3 Adducunt autem Scribæ, & Pharisei, mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio,

4 Et dixerunt ei : Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio.

a Lev.
20. 10. 5 *a* In lege autem Moyfes mandavit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

b Deut.
17. 17. 7 Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis : *b* Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.

8 Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9 Audientes autem unus post unum exhibant, incipientes à senioribus : & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans.

10 Erigens autem se Iesus, dixit ei : Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnavit?

11 Quæ dixit : Nemo, Domine. Dixit autem Iesus : Nec ego te condemnabo. Vade, & jam amplius noli peccare.

12 Iterum ergo locutus est eis Iesus, dicens :

c 1 Ioa.
1. 5. *c* Ego sum lux mundi : qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

13 Dixerunt ergo ei Pharisei : Tu de te ipso testimonium perhibes : testimonium tuum non est verum.

14 Respondit Iesus, & dixit eis : Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum : quia scio unde veni, & quo vado : vos autem nescitis unde venio, aut quo vado.

15 Vos secundum carnem iudicatis : ego non iudico quemquam :

16 Et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum : sed ego, & qui misit me, Pater.

d Deut.
17. 6. 17 Et in lege vestra scriptum est, *d* quia duorum hominum testimonium verum est.

e 19.
15. *e* Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso : & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

Matth.
18. 16. 19 Dicebant ergo ei : Vbi est Pater tuus? Respondit Iesus : Neque me scitis, neque Patrem meum : si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.

2 Cor.
13. 1. *Hebr.*
10. 20. 20 Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo : & nemo apprehendit eum, quia secundum venerat hora eius.

21 Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Iudæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?

23 Et dicebat eis: Vos de deorsum estis: ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24 Dixi ego vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25 Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus: Principium, qui & loquor vobis.

26 Multa habeo de vobis loqui, & iudicare: sed qui me misit, verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

27 Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.

28 Dixit ergo eis Iesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, e sed sicut docuit me Pater, e Rom. hæc loquor: 3. 4.

29 Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper.

30 Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Iesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis:

32 Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

33 Responderunt ei: Semen Abrahamæ sumus, & nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34 Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis: f quia omnis qui facit peccatum, servus est f Rom. peccati. 6. 15.

35 Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. 2 Pet. 2. 19.

36 Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis.

37 Scio quia filii Abrahamæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38 Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39 Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filii Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite.

40 Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non fecit.

41 Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.

42 Dixit ergo eis Iesus: Si Deus pater vester esset: diligeretis utique me. Ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim à seipso veni, sed ille me misit.

43 Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

g 1 Ioa.
3. 8.

44 g Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere, ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.

45 Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

h 1 Ioa.
4. 6.

47 h Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48 Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

49 Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me.

50 Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet.

51 Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternam.

52 Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53 Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54 Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est,

55 Et non cognovistis eum; ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo.

56 Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum; vidit, & gavisus est.

57 Dixit

57 Dixerunt ergo Iudæi ad eum : Quinquaginta annos nondum habes , & Abraham vidisti ?

58 Dixit eis Iesus : Amen , amen dico vobis , antequam Abraham fieret , ego sum.

59 Tulerunt ergo lapides , ut jacerent in eum : Iesus autem abscondit se , & exivit de templo.

CAPVT IX.

Cæcum à natiuitate sabbato illuminat : cuius miraculi gloriam Pharisei multis technis laborant Christo detrabere : & quia is qui cæcus fuerat Christum tuetur , extra synagogam eicitur : sed à Christo edocuit credit , & adorat ipsum , qui in iudicium se in mundum venisse ait.

1 **E**T præteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate :

2 Et interrogauerunt eum discipuli ejus : Rabbi , quis peccavit , hic , aut parentes ejus , ut cæcus nasceretur ?

3 Respondit Iesus : Neque hic peccavit , neque parentes ejus : sed ut manifestentur opera Dei in illo.

4 Me oportet operari opera ejus , qui misit me , donec dies est : venit nox , quando nemo potest operari.

5 Quamdiu sum in mundo , lux sum mundi.

6 Hæc cum dixisset , expuit in terram , & fecit lutum ex sputo , & linivit lutum super oculos ejus.

7 Et dixit ei : Vade , lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo , & lavit , & venit videns.

8 Itaque vicini , & qui viderant eum prius quia mendicus erat , dicebant : Nonne hic est , qui sedebat , & mendicabat ? Alii dicebant : Quia hic est.

9 Alii autem : Nequaquam , sed similis est ei. Ille vero dicebat : Quia ego sum.

10 Dicebant ergo ei : Quomodo aperti sunt tibi oculi ?

11 Respondit : Ille homo , qui dicitur Iesus , lutum fecit : & unxit oculos meos , & dixit mihi : Vade ad natatoria Siloë , & lava. Et abii , lavi , & video.

12 Et dixerunt ei : Vbi est ille ? Ait : Nescio.

13 Adducunt eum ad Phariseos , qui cæcus fuerat.

14 Erat autem sabbatum , quando lutum fecit Iesus , & aperuit oculos ejus.

15 Iterum ergo interrogabant eum Pharisei quomodo vidisset. Ille autem dixit eis : Lutum mihi posuit super oculos , & lavi & video.

16 Dicebant ergo ex Phariseis quidam : Non est

est hic homo à Deo , qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant : Quomodo potest homo peccator hæc signa facere ? Et schisma erat inter eos.

17 Dicunt ergo cæco iterum : Tu quid dicis de illo , qui aperuit oculos tuos ? Ille autem dixit : Quia propheta est.

18 Non crediderunt ergo Judæi de illo , quia cæcus fuisset , & vidisset , donec vocaverunt parentes ejus , qui viderat :

19 Et interrogaverunt eos , dicentes : Hic est filius vester , quem vos dicitis quia cæcus natus est ? Quomodo ergo nunc videt ?

20 Responderunt eis parentes ejus , & dixerunt : Scimus quia hic est filius noster , & quia cæcus natus est ;

21 Quomodo autem nunc videat , nescimus : aut quis ejus aperuit oculos , nos nescimus : ipsum interrogate : ætatem habet , ipse de se loquatur.

22 Hæc dixerunt parentes ejus , quoniam timebant Judæos : jam enim conspiraverant Judæi , ut si quis eum confiteretur esse Christum , extra synagogam fieret.

23 Propterea parentes ejus dixerunt : Quia ætatem habet , ipsum interrogate.

24 Vocaverunt ergo rursus hominem , qui fuerat cæcus , qui dixerunt ei : Da gloriam Deo , nos scimus quia hic homo peccator est.

25 Dixit ergo eis ille : Si peccator est , nescio : unum scio , quia cæcus cum essem , modo video.

26 Dixerunt ergo illi : Quid fecit tibi ? Quomodo aperuit tibi oculos ?

27 Respondit eis : Dixi vobis jam , & audistis : quid iterum vultis audire ? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri ?

28 Maledixerunt ergo ei , & dixerunt : Tu discipulus illius sis : nos autem Moyfi discipuli sumus.

29 Nos scimus quia Moyfi locutus est Deus : hunc autem nescimus unde sit.

30 Respondit ille homo , & dixit eis : In hoc enim mirabile est , quia vos nescitis unde sit , & aperuit meos oculos :

31 Scimus autem quia peccatores Deus non audit : sed si quis Dei cultor est , & voluntatem ejus facit , hunc exaudit.

32 A seculo non est auditum , quia quis aperuit oculos cæci nati.

33 Nisi esset hic à Deo , non poterat facere quidquam.

34 Responderunt , & dixerunt ei : In peccatis
natus

natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Iesus quia ejecerunt eum foras: & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36 Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

37 Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.

38 At ille ait: Credo Domine. Et proci-dens adoravit eum.

39 Et dixit Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

40 Et audierunt quidam ex Phariseis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & vos cæci sumus?

41 Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

C A P V T X.

Christus verum describens pastorem & mercenarium, dicit se ostium ovium & bonum pastorem; qui & alias habeat oves ad idcirco ovile adduendas: animam suam ponit, ut iterum sumat eam: Iudæi lapidare ipsum volunt, quia se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre, & filium Dei: quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

1 **A** Men; amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.

2 Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3 Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Et cum proprias oves emisit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5 Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum.

6 Hoc proverbium dixit eis Iesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

7 Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

8 Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves.

9 Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur:

vabitur : & ingrediatur , & egredietur , & pascua inveniet.

10 Fur non venit nisi ut furetur , & mactet , & perdat. Ego veni ut vitam habeant , & abundantius habeant.

a Isa. 40.11. 11 Ego sum pastor bonus. *a* Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

Exech. 34.23. 12 Mercenarius autem , & qui non est pastor , cuius non sunt oves propriae , videt lupum venientem , & dimittit oves , & fugit : & lupus rapit , & dispergit oves :

24. 13 Mercenarius autem fugit , quia mercenarius est , & non pertinet ad eum de ovibus.

14 Ego sum pastor bonus ; & cognosco meas , & cognoscunt me meae.

b Matt. 11.27. 15 *b* Sicut novit me Pater , & ego agnosco Patrem ; & animam meam pono pro ovibus *Lucæ* 10. meis.

22. 16 Et alias oves habeo , quæ non sunt ex hoc ovili : & illas oportet me adducere , & vocem meam audient , & fiet unum ovile , & unus pastor.

c Isaia. 53.7. 17 Propterea me diligit Pater : *c* quia ego pono animam meam , ut iterum sumam eam.

18 Nemo tollit eam à me : sed ego pono eam à meipso , & potestatem habeo ponendi eam : & potestatem habeo iterum sumendi eam : Hoc mandatum accepi à Patre meo.

19 Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos.

20 Dicebant autem multi ex ipsis : Dæmonium habet , & insanit : quid eum auditis ?

21 Alii dicebant : Hæc verba non sunt dæmonium habentis : numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire ?

d 1 Mac. 4.56.59. 22 *d* Facta sunt autem Encænia in Ierosolymis : & hiems erat.

23 Et ambulabat Iesus in templo , in porticu Salomonis :

24 Circumdediderunt ergo eum Iudæi , & dicebant ei : Quousque animam nostram tollis ? si tu es Christus , dic nobis palam.

25 Respondit eis Iesus : Loquor vobis , & non creditis. opera , quæ ego facio in nomine Patris mei , hæc testimonium perhibent de me :

26 Sed vos non creditis , quia non estis ex ovibus meis.

27 Oves meae vocem meam audiunt : & ego cognosco eas , & sequuntur me :

28 Et ego vitam æternam do eis : & non peribunt

in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

29 Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei.

30 Ego & Pater unum sumus.

31 Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

32 Respondit eis Iesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33 Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum.

34 Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege vestra: e quia Ego dixi, dii estis?

35 Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura: e Psal. 81.6.

36 Quem pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemus: quia dixi, Filius Dei sum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38 Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

39 Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de manibus eorum.

40 Et abiit iterum trans Iordanem, in eum locum, ubi erat Ioannes baptizans primum: & mansit illic.

41 Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum.

42 Omnia autem quæcumque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

C A P V T X I.

Iesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, præfatus multa cum discipulis & cum Martha: quapropter dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices & Pharisei iniro consilio statuerunt eum occidere; Caïpha pontifice prophetante oportere Iesum mori, ne totus populus periret: Iesus autem secedit in civitatem Ephrem.

1 **E**Rat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ, & Marthæ sororis ejus. a Matt. 26.7.

2 (María autem erat, a quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmabatur.) Inf. 12. 3. Luca 7. 37.

3 Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes : Domine, ecce quem amas infirmatur.

4 Audiens autem Iesus dixit eis : Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5 Diligebat autem Iesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

6 Vt ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7 Deinde post hæc dixit discipulis suis : Eamus in Judæam iterum.

8 Dicunt ei discipuli : Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc ?

9 Respondit Iesus : Nonne duodecim sunt horæ diei ? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt :

10 Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11 Hæc ait, & post hæc dixit eis : Lazarus amicus noster dormit : sed vado ut à somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus : Domine, si dormit, salvus erit.

13 Dixerat autem Iesus de morte ejus : illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret.

14 Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste : Lazarus mortuus est :

15 Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum.

16 Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos : Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit itaque Iesus : & invenit eum quattuor dies jam in monumento habentem.

18 (Erat autem Bethania juxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.)

19 Multi autem ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20 Martha ergo ut audivit quia Iesus venit, occurrit illi : Maria autem domi sedebat.

21 Dixit ergo Martha ad Iesum : Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus :

22 Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

23 Dicit illi Iesus : Resurget frater tuus.

24 Dicit ei Martha : Scio quia resurget *b* in resurrectione in novissimo die.

25 Dixit ei Iesus : Ego sum resurrectio & vita : qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet :

b *Supr.*

5.29.

Luca 14.

14.

c *Supr.*

6.33.

26 Et omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in aeternum. Credis hoc?

27 Ait illi: Vtique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

28 Et cum hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

29 Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad eum:

30 Nondum enim venerat Iesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31 Iudæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum viderent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32 Maria ergo, cum venisset ubi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33 Iesus ergo, ut vidit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34 Et dixit: Vbi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.

35 Et lacrymatus est Iesus.

36 Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum.

37 Quidam autem ex ipsis dixerunt: *d* Non poterat hic, qui spernit oculos cæci nati, facere ut hic *9.6.* non moreretur?

38 Iesus ergo rursus fremens in semetipso, venit ad monumentum. erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ei.

39 Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat: Domine, jam foetet, quatriduannus est enim.

40 Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41 Tulerunt ergo lapidem: Iesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.

42 Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti.

43 Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

44 Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus iustis, & facies illius sudario erat ligata.

ligati. Dixit eis Iesus : Solvite eum, & finite abire.

45 Multi ergo ex Iudæis, qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.

47 Collegerunt ergo Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant : Quid facimus, quia hic homo multa signa facit ?

48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum : & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem.

e Inf.
18.14.

49 e Unus autem ex ipsis Caiphàs nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis : Vos nescitis quidquam,

50 Nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

51 Hoc autem à semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Iesus moriturus erat pro gente,

52 Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.

54 Iesus ergo jam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

55 Proximum autem erat Pascha Iudæorum : & ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipso.

56 Quærebant ergo Iesum : & colloquebantur ad invicem, in templo stantes : Quid putatis, quia non venit ad diem festum ? Dederant autem Pontifices & Pharisei mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

C A P V T X I I.

Apud Martham & Lazarum receptus, unguento à Maria ungitur, murrante Iuda fure : cogitarunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere, Iesus asello veclus cum honore Ierosolymam ingreditur, & gentilibus eum videre cupientibus, dicit horam suæ clarificationis instare, sed gravata humenti prius mortificationum : vox Patris auditur de clarificando nomine suo : princeps hujus mundi foras ejiciendus : de excacatione Iudæorum propheta

tata ab Isaia : in Christo honoratur aut spernitur Pater.

- 1 **I**esus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Iesus. *a Matt. 26. 6. Mar. 14. 3.*
- 2 Fecerunt autem ei coenam ibi : & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo.
- 3 Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes ejus capillis suis : & domus impleta est ex odore unguenti.
- 4 Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Indas Iscariotes, qui erat eum traditurus :
- 5 Quare hoc unguentum non vœniit trecentis denariis, & datum est egenis ?
- 6 Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.
- 7 Dixit ergo Iesus : Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ seruet illud.
- 8 Pauperes enim semper habetis vobiscum : me autem non semper habetis.
- 9 Cognovit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est : & venerunt, non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit à mortuis.
- 10 Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent :
- 11 Quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.
- 12 In crastinum autem, turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Iesus Ierosolyman :
- 13 Acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant : Hosanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel.
- 14 *b* Et invenit Iesus asellum, & sedit super eum, *b Matt. 21. 7. Mar. 11. 7.* sicut scriptum est :
- 15 Noli timere filia Sion : ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ. *Luc. 19. 35. Zach. 9. 9.*
- 16 Hæc non cognoverunt discipuli ejus primum : sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei.
- 17 Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarus vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis.
- 18 Propterea & obviam venit ei turba : quia audierunt eum fecisse hoc signum :

19 Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20 Erant autem quidam Gentiles, ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo.

21 Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Gallilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum videre.

22 Venit Philippus, & dicit Andree: Andreas rursus & Philippus dixerunt Iesu.

23 Iesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur Filius hominis.

24 Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit; ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

Matt. 25 *c* Qui amat animam suam, perdet eam: & qui
10.39. odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam
16. custodit eam.

25 Si quis mihi ministrat, me sequatur: &
Mar. 8. ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si
35. quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater
Luc. 9. meus.

27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam?
24. *c* Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni
17.33. in horam hanc.

28 Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de caelo: Et clarificavi, & iterum clarificabo.

29 Turba ergo, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

30 Respondit Iesus, & dixit: Non propter hæc vox venit, sed propter vos.

31 Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi ejicietur foras.

32 Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.

33 (Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.)

d Psal. 34 Respondit ei turba: Nos audivimus *d* ex lege,
109.4. quia Christus manet in æternum: & quomodo tu
116. dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Quis est
2. iste Filius hominis?

Isa. 40.6. 35 Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum lumen
Eze. 6. in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non
37.25. ves tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis

Iucis fitis. Hæc locutus est Iesus : & abiit , & abscondit se ab eis.

37 Cum autem tanta signa fecisset coram eis , non credebant in eum :

38 Ut sermo Isaiaë prophetae impleretur , quem dixit : e Domine , quis credidit auditui nostro ? & brachium Domini cui revelatum est ? *e Isaia 53.1.*

39 Propterea non poterant credere , quia iterum dixit Isaïas : *Rom. 10. 16.*

40 Excæcavit oculos eorum , & induravit cor eorum : ut non videant oculis , & non intelligant corde , & convertantur , & sanem eos. *f Isaï. 6. 19. Rom. 11. 8.*

41 Hæc dixit Isaïas , quando vidit gloriam ejus , & locutus est de eo. *Matt. 13. 14.*

42 Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum : sed propter Phariseos non confitebantur , ut è synagoga non eijcerentur. *Mar. 14. 12.*

43 Dillexerunt enim gloriam hominum magis , quam gloriam Dei. *Luc. 8. 10.*

44 Iesus autem clamavit , & dixit : Qui credit in me , non credit in me , sed in eum , qui misit me. *Act. 28. 27.*

45 Et qui videt me , videt eum , qui misit me.

46 Ego lux in mundum veni : ut omnis , qui credit in me , in tenebris non maneat.

47 Et si quis audierit verba mea , & non custodierit : ego non judico eum : non enim veni ut judicem mundum , sed ut salvificem mundum.

48 Qui spernit me , & non accipit verba mea : habet qui iudicet eum. g sermo , quem locutus sum , ille iudicabit eum in novissimo die. *g Mar. 16. 16.*

49 Quia ego ex me ipso non sum locutus , sed qui misit me Pater , ipse mihi mandatum dedit quid dicam , & quid loquar.

50 Et scio quia mandatum ejus vitæ æterna est. Quæ ergo ego loquor , sicut dixit mihi Pater , sic loquor.

CAPVT XIII.

Iesus à cœna linteo pracinctus , lavat pedes discipulorum ; reuente primum Petro , exhortans ut idem in vicem faciant : proditorem suum Iohanni insinuat ; quo post bucellam egresso , dicit se clarificatum : de novo mandato dilectionis : Petro trinam prædicat sui abnegationem.

1 **A**ntè diem festum Paschæ , sciens Iesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem : cum dilexisset suos , qui erant in mundo , in finem dilexit eos. *a. Matt. 26. 2. Mar. 14.*

2 Et coena facta , eum diabolus jam misisset in

cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotæ:

3 Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit:

4 Surgit à coena, & ponit vestimenta sua: & eum accepisset linteum, præcinxit se.

5 Deinde mittit aquam in pelvim, & coepit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

8 Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non laverò te, non habebis partem mecum.

9 Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.

10 Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

11 Sciebat enim quisquam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12 Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua: cum recubnuisset iterum, dixit eis. Scitis quid fecerim vobis?

13 Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis: sum etenim.

14 Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debetis alter alterius lavare pedes.

15 Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

16 Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo: neque Apostolus major est eo, qui misit illum.

17 Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.

18 Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum.

19 A modo dico vobis, priusquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum.

20 Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.

21 Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit: Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me.

22 Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.

b Infr.

15.20.

Matth.

10.24.

Luc. 8.

40.

e Psal.

40.10.

d Matt.

10.40.

Luc. 10.

16.

e Matt.

26.13.

Mar. 14.

1.

Luc. 22.

4.

23 f Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus *f Luc.*
 in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. *22.21.*

24 Innuit ergo huic Simon Petrus : & dixit ei :
 Quis est, de quo dicit ?

25 Itaque cum recubuisset ille supra pectus Iesu,
 dicit ei : Domine quis est ?

26 Respondit Iesus : Ille est, cui ego intinctum
 panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit
 Iudæ Simonis Iscariotæ.

27 Et post buccellam, introivit in eum satanas.
 Et dixit ei Iesus : Quod facis, fac citius.

28 Hoc autem nemo scivit discumbentium ad
 quid dixerit ei.

29 Quidam enim putabant, quia oculos habebat
 Iudas, quod dixisset ei Iesus : Eme ea, quæ opus
 sunt nobis ad diem festum : aut egenis ut aliquid
 daret.

30 Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit con-
 tinuo. Erat autem nox.

31 Cum ergo exisset, dixit Iesus : Nunc clarifica-
 tus est filius hominis : & Deus clarificatus est in eo.

32 Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarifica-
 bit eum in semetipso : & continuo clarificabit eum.

33 Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. *g Quæ- g Sup.*
 retis me : & sicut dixi Iudæis : Quo ego vado, vos *7-34.*
 non potestis venire : & vobis dico modo. *Lev. 19.*

34 h Mandatum novum do vobis : Vt diligatis in-
 vicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. *18.*
b Matt.

35 In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei
 estis, si dilectionem habueritis ad invicem. *22.39.*
Infr. 15.

36 Dicit ei Simon Petrus : Domine, quo vadis ?
 Respondit Iesus : Quo ego vado, non potes me modo
 sequi : sequeris autem postea. *12.*

37 Dicit ei Petrus : Quare non possum te sequi
 modo ? animam meam pro te ponam. *i Matt.*
16.35.

38 Respondit ei Iesus : i Animam tuam pro me
 pones ? Amen, amen dico tibi : Non cantabit gal-
 lus, donec ter me neges. *Mar. 14.*
10.
Luc. 22.

33.

CAPVT XIV.

Consolando discipulos ait multis in domo Patris es-
 se mansiones, seque vrsu[m] illos assumpturum : Tho-
 mæ dicit, se esse viam, veritatem & vitam : Philip-
 po autem, Patrem in se videri ; illosque accepturos
 quidquid suo nomine petierint, & se aliam Pavac-
 tum à Patre eis missurum : docet quis ipsum diligere
 dicendus sit, & qua'em pacem relinquat discipulis, qui
 de ipsius discessu merito gaudere debent.

1 Non

1 **N**on turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite.

2 In domo Patris mei mansiones multe sunt. si quo minus, dixissem vobis : Quia vado parare vobis locum.

3 Et si abiero, & præparavero vobis locum : iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.

4 Et quo ego vado, scitis, & viam scitis.

5 Dicit ei Thomas : Domine, nescimus quo vadis : & quomodo possumus viam scire ?

6 Dicit ei Iesus : Ego sum via, & veritas, & vita : nemo venit ad Patrem, nisi per me.

7 Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis : & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.

8 Dicit ei Philippus : Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

9 Dicit ei Iesus : Tanto tempore vobiscum sum : & non cognovistis me ? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis : Ostende vobis Patrem ?

10 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est ? Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.

11 Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est ?

12 Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet : quia ego ad Patrem vado.

a Infr. 13 *a* Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam : ut glorificetur Pater in Filiò.

16.23. *Mat. 7.* 14 Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

8. & 21. 22. 15 Si diligitis me, mandata mea servate.

Mar. 11. 24. 16 Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum,

17 Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum : vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

18 Non relinquam vos orphanos : veniam ad vos.

19 Adhuc modicum : & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me : quia ego vivo, & vos vivetis.

20 In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.

21 Qui habet mandata mea. & servare ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

22 Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo?

23 Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

24 Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus: sed ejus, qui misit me, Patris.

25 Hæc locutus sum vobis apud vos manens.

26 Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quaecumque dixerò vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28 Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater major me est.

29 Et nunc dixi vobis prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis.

30 Iam non multa loquar vobiscum. venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.

31 Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sic sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc. b Acto. 2, 22.

CAPVT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli vero palmiter: præceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, & elegit eos ut fructum perpetuum afferrent: quos roborat adversus mundi odium ac persecutiones, dicens Iudeos excusationem non habere de peccato suo.

1 **E**go sum vitis vera: & Pater meus agricola est.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

3 ^a Iam vos mundi estis propter sermonem, quem ^a *Supra.* locutus sum vobis. 13. 10.

4 Manete in me: & ego in vobis. Sicut palme non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.

5 Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

6 Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palme, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

7 Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

8 In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

9 Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.

10 Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus dilectione.

11 Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum sit in vobis, & gaudium vestrum impleatur.

b Sup.

13-34.

Eph. 5.9.

1 Thes.

4.9.

12 b Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.

13 Majorem hæc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14 Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

15 Jam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

16 Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos c ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

d 1 Joa.

3.1. &

4.7.

17 d Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.

18 Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.

19 Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

e Sup.

13.16.

Matth.

10.24.

Matth.

24.9.

20 Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: e Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt.

21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum, qui misit me.

22 Si

22 Si non venissem, & locutus fuisssem eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23 Qui me odit, & Patrem meum odit.

24 Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent : nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum.

25 Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, *f* Quia odio habuerunt me gratis.

26 Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mit-
tam vobis à Patre, spiritum veritatis ; qui à Patre
procedit, ille testimonium perhibebit de me. *f Psal.*
24.19.
Luc. 24.

27 Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. *49.*

CAPVT XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, & quod eis expediat ut ipse vadat, quo veniat Paraclitus qui mundum arguat, ipsosque doceat, & Christum clarificet : declarat quod dixerat, Modicum & jam non videbitis me, &c. addens similitudinem de muliere pariente : hortatur ut à Patre petant ipsius nomine : prædicitque ipsorum fugam.

1 **H**Æc locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

2 Absque synagogis facient vos : sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4 Sed hæc locutus sum vobis : ut cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

5 Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit me ; & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis ?

6 Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis : expedit vobis ut ego vadam : si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos : si autem abiero, mittam eum ad vos.

8 Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio.

9 De peccato quidem, quia non crediderunt in me :

10 De iustitia vero, qui ad Patrem vado, & jam non videbitis me :

11 De iudicio autem, quia princeps huius mundi jam iudicatus est.

12 Adhuc multa habeo vobis dicere : sed non potestis portare modo.

13 Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem ; non enim loquetur à semetipso, sed quaecumque audiet loquetur, & quae ventura sunt annuntiabit vobis.

14 Ille me clarificabit : quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

15 Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt, Propterea dixi : quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

16 Modicum, & jam non videbitis me : & iterum modicum, & videbitis me : quia vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem : Quid est hoc, quod dicit nobis : Modicum, & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem ?

18 Dicebant ergo, Quid est hoc, quod dicit, Modicum : nescimus quid loquitur.

19 Cognovit autem Iesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis, De hoc quaeritis inter vos, quia dixi, Modicum, & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me.

20 Amen, amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit : vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

21 Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus ; cum autem peperit puerum, jam non meminit praesurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum : & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

23 Et in illo die me non rogabitis quidquam.

a Sup. 14. 13. Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Matt. 7. 24 Usque modo non petistis quidquam in nomine meo. *21.* Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

Mat. 11. 25 Haec in proverbii locutus sum vobis. Venit hora, cum jam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.

9. 26 In illo die in nomine meo petetis ; & non dico vobis ego rogabo Patrem de vobis.

Jac. 1. 5. 27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia ego à Deo exivi.

28 Exivi à Patre, & veni in mundum : iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus : Ecce nunc palam loqueris , & proverbium nullum dicis.

30 Nunc scimus quia scis omnia , & non opus est tibi ut quis te interroget : in hoc credimus quia à Deo existi.

31 Respondit eis Iesus , Modo creditis ?

32 *b* Ecce venit hora , & jam venit , ut dispergamini unusquisque in propria & me solum relinquatis : & non sum solus , quia Pater mecum est.

b Matt.

25. 31

Marc.

14. 31.

33 Hæc locutus sum vobis , ut in me pacem habeatis. In mundo perfuram habebitis : sed confidite , ego vici mundum.

CAPVT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione , pro discipulis & iis qui per illos in ipsum essent credituri , ut serventur à malo , & omnes sint unum , mundusque cognoscat ipsum fuisse à Patre missum.

1 **H**æc locutus est Iesus : & sublevatis oculis in cælum , dixit : Pater venit hora , clarifica filium tuum ut filius tuus clarificet te.

2 *a* Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis , ut omne , quod dedisti ei , det eis vitam æternam.

a Matt.

28. 18.

3 Hæc est autem vita æterna , Ut cognoscat te , solum Deum verum , & quem misisti Iesum Christum.

4 Ego te clarificavi super terram ; opus consummavi , quod dedisti mihi ut faciam.

5 Et nunc clarifica me tu Pater apud te ipsum , claritate , quam habui prius , quam mundus esset , apud te.

6 Manifestavi nomen tuum hominibus , quos dedisti mihi de mundo : Tui erant , & mihi eos dedisti , & sermonem tuum servaverunt.

7 Nunc cognoverunt , quia omnia quæ dedisti mihi , abs te sunt.

8 Quia verba , quæ dedisti mihi , dedi eis , & ipsi acceperunt , & cognoverunt vere quia à te exivi , & crediderunt quia tu me misisti.

9 Ego pro eis rogo : Non pro mundo rogo , sed pro his , quos dedisti mihi , quia tui sunt :

10 Et mea omnia tua sunt , & tua mea sunt : & clarificatus sum in eis.

11 Et jam non sum in mundo , & hi in mundo sunt , & ego ad te venio. Pater sancte , serva eos in nomine tuo , quos dedisti mihi : ut fiat unum , sicut & nos.

12 Cum essem cum eis , ego servabam eos in nomine

b Inf.
13. 9.
c P/al.
103. 8.

mine tuo. *b* Quos dedisti mihi, custodivi, & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, & ut Scriptura impleatur.

13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquer in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14 Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.

15 Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo.

16 De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.

17 Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18 Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

19 Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20 Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.

21 Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint ut credat mundus, quia tu me misisti.

22 Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23 Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum, & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

24 Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

25 Pater iuste, mundus te non cognovit, ego autem te cognovi, & hi cognoverunt, quia tu me misisti.

26 Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

C A P V T X V I I I.

Iesus à Iudæis captus, illis primum ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam & Caiapham ducitur: respondens interroganti Pontifici, alapa caditur: iter à Petro negatur: ductus in pratorium, dicit Pilato suum regnum non esse de h'c mundo: Iudæi Iesum mori cupiunt, soluto Barabba.

a Matt.
26. 36.

1 *a* **H**æc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron,

- dron, ubi erat hortus, in quem introiit ipse & discipuli ejus. *Marc.* 14. 32.
- 2 Sciebat autem & Indas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus convenerat illuc cum discipulis suis. *Luc.* 21. 30.
- 3 *b* Indas ergo cum accepisset cohortem, & à Pontificibus & Phariseis ministros, venit illuc cum lateribus, & facibus, & armis. *2. Reg.* 15. 23.
- 4 Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis? *b Matt.* 26. 47.
- 5 Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Indas, qui tradebat eum, cum ipsis. *Marc.* 14. 42.
- 6 Vt ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. *Luc.* 22. 47.
- 7 Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum.
- 8 Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me quæritis, finite hos abire.
- 9 Vt impleretur sermo, quem dixit: *c* Quia quos *c Sup.* dedisti mihi, non perdiidi ex eis quemquam. 17. 12.
- 10 Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: & percussit pontificis servum: & abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.
- 11 Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?
- 12 Cohors ergo, & tribunus, & ministri Iudeorum comprehenderunt Iesum, & ligaverunt eum:
- 13 Et adduxerunt eum ad *d* Annam primum, erat enim focer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. *d Luc.* 23. 2.
- 14 Erat autem Caiphæ, *e* qui consilium dederat Iudæis: Quia expedit, unum hominem mori pro populo. *e Supr.* 11. 49.
- 15 Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiit cum Iesu in atrium pontificis.
- 16 Petrus autem stabat ad ostium foris. *f* Exiit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. *f Matt.* 26. 58.
- 17 Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum. *Marc.* 14. 54.
- 18 Stabant autem servi & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans, & calefacieus se. *Luc.* 22. 54.

19 Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis tuis, & de doctrina ejus :

20 Respondit ei Iesus : Ego palam locutus sum mundo : ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Judæi conveniunt : & in occulto locutus sum nihil.

21 Quid me interrogas ? Interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis : ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

22 Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens : Sic respondes pontifici ?

g Matt. 23 Respondit ei Iesus : *g* Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo : si autem bene, quid me cædis ?

25. 27. Marc. 24 Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

14 53. Luc. 21. 25 Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. *h* Dixerunt ergo ei : Numquid & tu ex discipulis ejus es ? Negavit ille, & dixit : non sum.

h Matt. 26. 69. 26 Dixit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam : Nonne ego te vidi in horto cum illo ?

Marc. 14. 67. 27 Iterum ergo negavit Petrus : & statim gallus cantavit.

Luc. 22. 28 Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. Erat autem mane : & ipsi non introierunt in prætorium, *i* ut non contumnerentur, sed ut manducarent Pascha.

i Matt. 27. 2. 29 Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit : Quam accusationem affertis adversus hominem hunc ?

Marc. 15. 1. 30 Responderunt, & dixerunt ei : Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissimus eum.

Luc. 23. 1. 31 Dixit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi : nobis non licet interficere quemquam.

Act. 10. 25. 32 *k* Ut sermo Iesæ impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

h Matt. 27. 11. 33 *l* Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocavit Iesum, & dixit ei : Tu es rex Judæorum ?

15. 2. Luc. 23. 4. 34 Respondit Iesus : A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me ?

35 Respondit Pilatus : Numquid ego Judæus sum ? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi : quid fecisti ?

36 Respondit Iesus : Regnum meum non est de hoc mundo : si ex hoc mundo esset regnum meum,

meum, ministri mei utique decertarent ut non traderet Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37 Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu: Respondit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

38 Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam.

39 *m* Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?

40 Clamaverunt ergo rursus omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

m Mat.

27. 15.

Marc.

15. 5.

Luc.

23. 17.

CAPVT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis affligitur, & spinis coronatur, ad moriem deposcitur: rursusque à Pilato examinatus ostendit illum desuper tantum habere in ipsum potestatem: Pilatus misericors, Iesum, quem regem dicit Iudæorum, morti adjudicat: Iesus bajulans sibi crucem, inter latrones crucifigitur; posito à Pilato super crucem titulo, divisisque à militibus vestimentis, & sorte de tunica missa: Iesus matri Ioannem, matremque Ioanni commendat: & sitiens aceto potatur, consummariisque omnibus tradit spiritum: fratris latronum crucibus, ex aperto Christi latere sanguis & aqua profuit, ejusque corpus myrrha & aloë conditum sepelitur.

1 **T**unc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellavit.

a Mat.

27. 27.

Marc.

2 Et milites placentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus: & veste purpurea circumdederunt eum.

15. 16.

3 Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave Rex Iudæorum: & dabant ei alapas.

4 Exiit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam.

5 (Exiit ergo Iesus portans coronam spineam, & purpureum vestimentum.) Et dicit eis: Ecce homo.

6 Cum ergo vidissent eum Pontifices, & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo causam.

7 Responderunt ei Iudæi : Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8 Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9 Et ingressus est prætorium iterum : & dixit ad Iesum : Unde es tu ? Iesus autem responsum non dedit ei.

10 Dicit ergo ei Pilatus : Mihi non loqueris ? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te ?

11 Respondit Iesus : Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris ; omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13 Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum : & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14 Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Iudæis : Ecce rex vester.

15 Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam ? Responderunt Pontifices : Non habemus Regem, nisi Cæsarem.

16 Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. *b* Susceperunt autem Iesum : & eduxerunt.

17 Et bajulus sibi crucem, exiit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraice autem Golphgotha :

18 Vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc & hinc, medium autem Iesum.

19 Scripsit autem & titulum Pilatus ; & posuit super crucem. Erat autem scriptum : Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.

20 Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt : quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine.

21 Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum : Noli scribere, Rex Iudæorum ; sed quia ipse dixit : Rex sum Iudæorum.

22 Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi.

23 Milites ergo cum crucifixissent eum, *c* acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quattuor partes : unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

b Matt. 27. 33. *Marc.* 15. 24.

24 Dico-

24 Dixerunt ergo ad invicem : Non sciadamus *Luc. 23.*
eam , sed fortiamur de illa cujus sit : Vt scriptura *34.*
impleretur : dicens : d Partiti sunt vestimenta mea *a Psal.*
sibi : & in vestem meam miserunt sortem. Et mili- *21, 19.*
tes quidem hæc fecerunt.

25 Stabant autem juxta crucem Iesu mater ejus,
& soror matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Mag-
dalene.

26 Cum vidisset ergo Iesus matrem , & discipu-
lum stantem , quem diligebat , dicit matri suæ :
Mulier , ecce filius tuus.

27 Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. Et
ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28 Postea sciens Iesus quia omnia consummata
sunt , & ut consummaretur Scriptura , dixit : Si- *e Psal.*
tio. *68. 22.*

29 Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi au-
tem spongiam plenam aceto , hyssopo circumpon-
entes , obtulerunt ori ejus.

30 Cum ergo accepisset Iesus acetum , dixit :
Consummatum est. Et inclinato capite tradidit
spiritum.

31 Iudæi ergo , (quoniam parasceve erat) ut
non remaneret in cruce corpora sabbato , (erat
enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pila-
tum ut frangerentur eorum crura , & tollerentur.

32 Venerunt ergo milites : & primi quidem
fregerunt crura , & alterius qui crucifixus est cum
eo.

33 Ad Iesum autem cum venissent , ut viderunt
eum jam mortuum , non fregerunt ejus crura :

34 Sed unus militum lancea latus ejus aperuit ,
& continuo exivit sanguis & aqua.

35 Et qui vidit , testimonium perhibuit : & ve-
rum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera di-
cit ; ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc , ut Scriptura implere-
tur : *f Os non comminetis ex eo.* *f Exod.*

37 Et iterum alia Scriptura dicit : *g Videbunt* *12. 45.*
in quem transfixerunt. *Num. 9.*

38 *h* Post hæc autem rogavit Pilatum Ioseph ab *12.*
Arimathæa , (eo quod esset discipulus Iesu , oc- *g Zach.*
cultus autem propter metum Iudæorum) ut tolle- *12. 10.*
ret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo , & *h Matt.*
tulit corpus Iesu. *27. 57.*

39 Venit autem & Nicodemus , *i* qui venerat *Marc.*
ad Iesum nocte primum , ferens mixturam myrrhæ *15. 42.*
& aloës , quasi libras centum. *Luc. 23.*

40 Acceperunt ergo corpus Iesu , & ligaverunt *50.*
illud *i Supr.*

illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.

41 Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

42 Ibi ergo propter Parasceven Iudæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

CAPVT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus & Ioannes; illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemque Iesum agnoscit: qui apparens Apostolis, pacem illis optat; & ostensis manibus ac latere, dat eis Spiritum sanctum, ut peccata remittant ac retineant, rursumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis discipulis, corpus præbet palpandum, beatos dicens qui in ipso non viso crederunt: multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

a Matt. 1 **V** Na autem sabbati, Maria Magdalene
28. 1. venit mane, cum adhuc tenebræ essent,
Marc. ad monumentum: & vidit lapidem sublatum à
16. 4. monumento.

Luc. 2 Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum,
24. 1. & ad alium discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum.

3 Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum.

5 Et cum se inclinasset, vidit posita liateamina, non tamen introiit.

6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiit in monumentum, & vidit liateamina posita,

7 Et sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum liateaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introiit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit:

9 Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.

b Matt. 10 Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos,
28. 1.

Marc. 11 *b* Maria autem stabet ad monumentum foris,
16. 5. plorans. Dum ergo fieret, inclinavit se, & prospexit in monumentum:

Luc. 24.

4.

12 Et

12 Et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu.

13 Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, nescio ubi posuerunt eum:

14 Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Iesum stantem: & non sciebat quia Iesus est.

15 Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; & ego eum tollam.

16 Dicit ei Iesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.)

17 Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.

18 Venit Maria Magdalene annuncians discipulis: quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

19 Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum: venit Iesus, & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. *c Matt. 16. 17. Luc. 24. 36.*

20 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino. *1. Cor. 15. 5.*

21 Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

22 Hæc cum dixisset, insufflavit: & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum:

23 Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. *d Matt. 18. 18.*

24 Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus.

25 Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

26 Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intrus, & Thomas cum eis. Venit Iesus januis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis.

27 Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis.

28 Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.

29 Dixit ei Iesus: quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

6 infra
22. 25.

30 & Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

31 Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine eius.

CAPVT XXI.

Piscantibus discipulis comprehendere facit Iesus copiosam piscium multitudinem, quo signo Petrus per Ioannem Dominum agnoscens, misit se in mare: & facto prænatio, de amore in Christum ter interrogatus, ter accipit pascendas ipsius oves: & de futura passione sua admonetur, frustra de Ioannis morte curiose scrutatus: non omnia Christi facta scripta sunt.

1 **P**ostea manifestavit se iterum Iesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic:

2 Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis eius duo.

3 Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt.

4 Mane autem facto stetit Iesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli quia Iesus est.

5 Dixit ergo eis Iesus: Pueri unumquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6 Dicit eis: Mittite in dextram navigii rete; & invenietis. Miserunt ergo; & jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium.

7 Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare.

8 Alii autem discipuli navigio venerunt, (non enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium.

9 Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prænatas, & piscem superpositum, & panem.

10 Dicit eis Iesus: Asserte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11 Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magis piscibus centum quinquaginta

ginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12 Dicit eis Iesus: Venite, prandete. Et nemo audebit discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13 Et venit Iesus, & accipit panem, & dat eis, & piscem similiter.

14 Hoc jam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cum resurrexisset à mortuis.

15 Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

16 Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

17 Dicit ei tertio: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me; & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.

18 *f* Amen, amen dico tibi; cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem *f* 2 *Pe* senueris, extends manus tuas, & alius te cinget, *1. 14.*
& ducet quo tu non vis.

19 Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me.

20 Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, *g* qui & recubuit in coena super pectus ejus, & dixit: Domine, *g* *Supra* *13. 23.*
quis est qui tradet te?

21 Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesu: Domine hic autem quid?

22 Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

23 Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus: Non moritur: sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

24 Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus.

25 *b* Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: *b* *Supra* *20. 30.*
quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, *libros.*

A C T V S A P O S T O L O R V M.

C A P V T I.

Iesus promittens Apostolis Spiritum sanctum, dicit non esse ipsorum scire secreta verum futurarum tempora: & post ipse in caelum ascensum dicitur ab Angelis similiter venturus: nomina Apostolorum: oratio Petri de uno in locum Iudae proditoris sufficiendo: ubi praemis precibus eligitur sorie Matthias.

1 **P**rimum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere, & docere,

2 Utque in diem, quæ præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est:

3 Quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis per dies quadraginta apprensus eis, & loquens de regno Dei.

4 Et convalescens, & præcepit eis ab Ierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris quam audistis (inquit) per os meum:

5 Quia Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

6 Igitur qui convenerant, interrogabant eum dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?

7 Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate:

8 Sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

9 Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10 Cumque intuerentur in caelum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11 Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in caelum? hic Iesus, qui assumptus est à vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.

12 Tunc reversi sunt Ierosolymam, à monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Ierusalem, fabricati habens iter.

13 Et cum introissent in coenaculum, ascende-

a Luca

24. 49.

Ioan. 14.

26.

b Matt.

3. 11.

Marc.

1. 8.

Luc. 3.

16.

Ioan. 1.

26.

c Infra

2. 2.

Luc. 24.

48.

ruut ubi manebant Petrus & Ioannes, Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi.

14 Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus ejus,

15 In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.)

16 Viri fratres, oportet impleri Scripturam, d quam prædixit Spiritus sanctus per os David de d *Psal.*
Iuda, e qui fuit dux eorum, qui comprehendere- 40. 9.
runt Iesum: e *Ioan.*

17 Qui connumeratus erat in nobis, & sortitus 13. 18.
est sortem ministerii hujus.

18 f Et hic quidem possedit agrum de mercede f *Matt*
iniquitatis, & inspersus crepuit medius: & dis- 27. 7.
sa sunt omnia viscera ejus.

19 Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Hæceldama, hoc est, ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum: g Fiat g *Psal.*
commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet 68. 26.
in ea: h & episcopatum ejus accipiat alter. h *Psal.*

21 Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Iesus,

22 Incipiens à baptisinate Ioannis usque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23 Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his dñobus unum,

25 Accipere locum ministerii hujus, & apostolatatum, de quo prævaricatus est Iudas ut abiret in locum suum.

26 Et dederunt sortes eis, & cecidit fors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

CAPVT II.

Effuso super discipulos Spiritu sancto die Pentecostes, admirantur Iudæi quod omnium loquerentur lingua: dicentes anem nullo plenos esse, confusus Petrus, citata inter alia sua concionis, Prophetia Joel: compunctisque Iudæi audito Petri consilio, conver-

erantur ad Christum tria circiter millia; simulque perseverant in doctrina Apostolorum, fractione panis & orationibus, habentes omnia communia.

- a Matt.* 1 **E**T cum complerentur a dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco :
- g. 11.* 2 *b* Et factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes.
- b Marc.* 3 Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum :
- 1. 8.* 4 Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.
- Luc. 3.* 5 Erant autem in Ierusalem habitantes Iudæi, 16. viri religiosi ex omni natione quæ sub cælo est.
- Ioan. 7.* 6 Facta autem hac vocæ : convenit multitudo, 39. & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.
- Supr. 1.* 7 Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes : Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, 8. Galilæi sunt,
- Infr. 11.* 8 Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus ?
- 15. &* 9 Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, 19. 6. Pontum, & Asiam,
- 10 Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Lybiæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani.
- 11 Iudæi quoque, & Profelyti : Cretes, & Arabes : audivimus eos loquentes nostris linguis magalia Dei.
- 12 Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes : Quidam vult hoc esse ?
- 13 Alii autem iridentes dicebant : quia musto pleni sunt isti.
- 14 Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & locutus est eis : Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea.
- 15 Non enim sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia :
- 16 Sed hoc est, quod dictum est per prophetam Ioël :
- e Ioel* 17 *c* Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem, 2. 23. & prophetabunt filii vestri, & filix vestræ : & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.
- Isa. 44.* 18 Et

18 Et quidem super servos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:

19 Et dabo prodigia in caelo sursum, & signa in terra deorsum; sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

20 Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus.

21 *d* Et erit: omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. *d Rom. 10. 13.*

22 Viri Israelitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis:

23 Hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis:

24 Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.

25 David enim dicit in eum: *e* Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commovear: *e Psal. 15. 8.*

26 Propter hoc latatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe:

27 Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

28 Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua.

29 Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, *f* quoniam defunctus est, & *f 3 Reg. 2. 10.* sepultus: & sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem:

30 Propheta igitur cum esset, & sciret quia jurejurando *g* jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus *g Psal. 131.* sedere super sedem ejus:

31 Providens locutus est de resurrectione Christi, *11.* quia *h* neque derelictus est in inferno, neque caro *b Psal. 15. 10.* ejus vidit corruptionem.

32 Hunc Iesum resuscitavit Deus, cujus omnes *Imf. 13. 25.* nos testes sumus.

33 Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta à Patre, effudit hunc, quem vos videtis, & auditis.

34 Non enim David ascendit in caelum: dixit autem ipse: *i* Dixit Dominus Domino meo, *i Psal. 109. 1.* sedere à dextris meis,

35 Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36 Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Iesum, quem vos crucifixistis.

37 His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres?

38 Petrus vero ad illos: Poenitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

39 Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus uester.

40 Aliis etiam verbis plurimis testificatus est: & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione ista prava.

41 Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

42 Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

43 Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant, & metus erat magnus in universis.

44 Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.

45 Possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46 Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, tuebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis,

47 Collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in idipsum.

C A P V T III.

Petrus cum Ioanne claudum à matris utero sanavit, ac docet ipse id fecisse per fidem nominis Christi, quem ostendit esse Messiam promissum per Moysen & Prophetas, ipsique Abrahæ.

1 **P**etrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

2 Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris sue, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam

portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3 Is cum vidisset Petrum & Ioannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet.

4 Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos.

5 At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.

6 Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula.

7 Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus & plantæ.

8 Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

9 Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum.

10 Cognoſcebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & exſtaſi, in eo quod contigerat illi.

11 Cum teneret autem Petrum & Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12 Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israëlita, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13 Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum, glorificavit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14 Vos autem sanctum & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis: *4 Matt. 27. 20.*

15 Auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit à mortuis, cujus nos testes sumus. *Marc. 15. 11.*

16 Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, *Luc. 23. 18.*

quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum: *Ioan. 18. 40.*

17 Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.

18 Deus autem, quæ prænuſciavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19 Poenitemini igitur, & convertimini, ut deleatur peccata vestra:

20 Ut cum venerint tempora refrigerii à conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Iesum Christum,

21 Quem oportet quidem cælum suscipere, usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum à sæculo prophetarum.

b Deut.
18. 15.

22 Moyfes quidem dixit: b quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis.

23 Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24 Et omnes prophetae à Samuel, & deinceps, qui locuti sunt, annuncjaverunt dies istos.

c Gen.
12. 3.

25 Vos estis filii prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad Patres nostros; dicens ad Abraham: c Et in femine tuo benedicentur omnes familie terre.

26 Vobis primum Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis: ut convertat se unusquisque à nequitia sua.

C A P V T I V.

Apostoli post reclusionem in custodia examinari de clavis exaratione, ostendunt in solo Christo lapide angulari esse salutem, nec principibus contra Dei jussum obtemperant cessando à doctrina nominis Christi: dimissi vero, & orantes, accipiunt signa dati Spiritus sancti: nullus ipsorum quidquam proprium habebat, sed suis divendiis faciebat pretium esse commune, sicut fecit Barnabas divendiò agro suo.

1 **L**oquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi,

2 Dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Iesu resurrectionem ex mortuis:

3 Et injecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim jam vespera.

4 Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum quinque millia.

5 Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ in Ierusalem;

6 Et Annas princeps sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali

7 Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8 Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & seniores audite:

9 Si nos hodie dijudicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10 Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

11 Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis edificandis, qui factus est in caput anguli: *a Psal.* 117.

12 Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. *22. Mattb.* 21. 42.

13 Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quod homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: *Marc.* 12. 10. *Luc.* 20. 17.

14 Hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. *Isa.* 28. 16.

15 Iusserunt autem eos foras extra concilium sedere: & conferebant ad invicem, *1 Petr.* 2. 7.

16 Dicentes: quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum est, & non possumus negare. *Rom.* 9. 33.

17 Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18 Et vocantes eos, denunciaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu.

19 Petrus vero & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate:

20 Non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui.

21 At illi comminantes dimiserunt eos: non inveniunt quomodo punirent eos, propter populum; quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat.

22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23 Dimissi autem venerunt ad suos: & annu-

ciaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent.

24 Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt:

b Psal.
2, 1.
25 Qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: *b* Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania:

26 Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus?

27 Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populis Israël,

28 Facere quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri.

29 Et nunc Domine respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,

30 In eo quod manum tuam extendas ad sanitates, & signa & prodigia fieri per nomen sancti filii tui Iesu.

31 Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32 Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

33 Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis.

34 Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant,

35 Et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

36 Ioseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37 Cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPVT V.

Ananias & uxor sua Saphira agro diuendito pretii partem sibi seruant; quod tamen interrogante Petro factum esse negant: quam ob causam ad verbum Petri uxor post mavitum subita morte percussitur: multa per Apostolos, & maxime per Petrum sunt signa; ipsique in custodia reclusi ab Angelo educuntur, & rursus apprehensi non consentiunt ut à prædicatione nominis Christi cessent: Gamalielis autem consilio casi dimittuntur, gaudentes quod pro Christi nomine cædi meruissent, quem continue ammirant.

1 **V** Ir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum,

2 Et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit.

3 Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit falsitas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri?

4 Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5 Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt.

6 Surgentes autem iuvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt.

7 Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat introiit.

8 Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9 Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad osium, & efferent te.

10 Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intranses autem iuvenes invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum.

11 Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc.

12 Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

13 Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis : sed magnificabat eos populus.

14 Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum , ac mulierum.

15 Ita ut in plateas ejicerent infirmos , & ponerent in lectulis ac grabatis , ut , veniente Petro , saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum , & liberarentur ab infirmitatibus suis.

16 Concurrerat autem & multitudo vicinarum civitatum Ierusalem , afferentes ægros , & vexatos à spiritibus immundis : qui curabantur omnes.

17 Exurgens autem princeps sacerdotum , & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo :

18 Et injecerunt manus in Apostolos , & posuerunt eos in custodia publica.

19 Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris , & educens eos , dixit :

20 Ite , & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

21 Qui cum audissent , intraverunt diluculo in templum , & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum , & qui cum eo erant , convocaverunt concilium , & omnes seniores filiorum Israel : & miserunt ad carcerem ut adducerentur.

22 Cum autem venissent ministri , & aperto carcere non invenissent illos , reversi nunciaverunt ,

23 Dicentes : carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia , & custodes stantes ante januas : aperientes autem neminem intus invenimus.

24 Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi , & principes sacerdotum , ambigebant de illis quidnam fieret.

25 Adveniens autem quidam nunciavit eis : Quia ecce viri quos posuistis in carcerem , sunt in templo stantes , & docentes populum.

26 Tunc abiit magistratus cum ministris , & adduxit illos sine vi : timebant enim populum ne lapidarentur.

27 Et cum adduxissent illos , statuerunt in concilio : Et interrogavit eos princeps sacerdotum ,

28 Dicens : Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto : & ecce repletis Ierusalem doctrina vestra : & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

29 Respondens autem Petrus , & Apostoli , dixerunt : Obedire oportet Deo magis quam hominibus.

30 Deus patrum nostrorum suscitavit Iesum , quem vos interemistis , suspendentes in ligno.

31 Hunc principem & salvatorem Deus exaltavit dextera sua , ad dandam poenitentiam Israël , & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus testes horum verborum , & Spiritus sanctus , quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33 Hæc cum audisset , discabantur , & cogitabant interficere illos.

34 Surgens autem quidam in concilio , Phariseus , nomine Gamaliel , legis doctor honorabilis universæ plebi , iussit foras ad breve homines fieri.

35 Dixitque ad illos : Viri Israëlita , attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis.

36 Ante hos enim dies extitit Theodas , dicens se esse aliquem , cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum : qui occisus est : & omnes , qui credebant ei , dissipati sunt , & redacti ad nihilum.

37 Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis , & avertit populum post se , & ipse periit : & omnes , quotquot consenserunt ei , dispersi sunt.

38 Et nunc itaque dico vobis , discedite ab hominibus istis , & finite illos : quoniam si est ex hominibus consilium hoc , aut opus , dissolvetur :

39 Si vero ex Deo est , non poteritis dissolvere illud , ne forte & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

40 Et convocantes Apostolos , cæsis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu , & dimiserunt eos.

41 Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii , quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

42 Omni autem die non cessabant , in templo & circa domos docentes , & evangelizantes Christum Iesum.

CAPVT VI.

Electio septem diaconorum , crescente indies credentium numero : Stephani vehementia cum signis & prodigiis , in quem plurimi insurgunt Iudæi : cumque eum non possent convincere , falsis testibus nituntur opprimere.

IN diebus autem illis , crescente numero discipulorum , factum est murmur Græcorum

rum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.

2 Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

3 Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.

4 Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

5 Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonein, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum.

6 Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus.

7 Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

8 Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo.

9 Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano:

10 Et non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur.

11 Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiarum in Moysen, & in Deum.

12 Commoverunt itaque plebem, & seniores, & Scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium.

13 Et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem.

14 Audivimus enim eum dicentes: Quoniam Iesus Nazareus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15 Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli.

CAPVT VII.

Stephanus, data respondendi facultate multa refert de pacto Dei cum Abraham ejusque minoribus, de Moysè & egressione filiorum Israel ex Ægypto, de tabernaculo testimonii & templo per Salomonem edificato.

ficato, Indicos reprehendens quod ipsi & patres eorum Spiritui sancto semper resistunt: cum autem diceret se Iesum à dextris Dei videre, lapidatur, vestibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus: oratque pro lapidantibus.

1 **D**ixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent.

2 Qui ait: Viri fratres, & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahamæ cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan.

3 Et dixit ad illum: a Exi de terra tua, & de a Gen. cognatione tua, & veni in terram, quam monstra- 12. 1. vero tibi,

4 Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.

5 Et non dedit illi hereditatem in ea, nec partem pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, cum non haberet filium.

6 Locutus est autem ei Deus: b quia erit semen b Gen. ejus accola in terra aliena, & servituti eos sub- 15. 13. jicient, & male tractabunt eos annis quadringentis:

7 Et gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus. & post hæc exhibunt, & servient mihi in loco isto.

8 c Et dedit illi testamentum circumcisionis d c Gen. & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: 17. 10. & e Isaac, Jacob: & Jacob, duodecim Patriarchas. d Gen.

9 Et Patriarchæ æmulantes, f Ioseph vendide- 22. 2. 4. runt in Ægyptum. & erat Deus cum eo: e Gen.

10 Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & g dedit ei gratiam & sapientiam in con- 25. 24. spectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum 26. præpositum super Ægyptum, & super omnem do- f Gen. 29. 32. 35. num suam. c 35.

11 Venit autem fames in universam Ægyptum & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri. 32. g Gen. 37. 28.

12 h Cum audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primum: h Gen. 41. 37. 42. 2. 45. 3.

13 i Et in secundo cognitus est Ioseph à fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus. 42. 2. 45. 3.

14 Mittens autem Ioseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquique.

- k Gen.* 15 *k* Et descendit Iacob in Ægyptum, & *l* defunctus est ipse, & patres nostri.
- 46. 5. l Gen.* 16 Et transfati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, *m* quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem.
- 49. 32. m Gen.* 17 Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahamæ, *n* crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto,
- 50. 7. Ios.* 18 Quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Ioseph.
- 24. 32. Genes.* 19 Hic circumveniens genus nostrum, affixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur.
- 23. 16. n Exod.* 20 *o* Eodem tempore natus est Moyse, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui.
- 1. 7. o Exod.* 21 Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutritivum eum sibi in filium.
- 2. 2. Hebr.* 22 Et eruditus est Moyse omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.
- 11. 23.* 23 Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israël.
- p Exod.* 24 *p* Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei qui injuriam sustinebat, percussio Ægyptio.
- 2. 12.* 25 Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt.
- q Exod.* 26 *q* Sequenti vero die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum?
- 2. 13.* 27 Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem & judicem super nos?
- 28 Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium?
- 29 Fugit autem Moyse in verbo isto: & factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.
- r Exod.* 30 Et expletis annis quadraginta, *r* apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.
- 3. 2.* 31 Moyse autem videns, admiratus est visum, & accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:
- 32 Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moyse, non audebat considerare.

33 Dixit autem illi Dominus : Solve calceamentum pedum tuorum : locus enim in quo stas , terra sancta est.

34 Videns vidi afflictionem populi mei , qui est in Ægypto , & gemitum eorum audivi , & descendi liberare eos. Et nunc veni , & mittam te in Ægyptum.

35 Hunc Moysen , quem negaverunt , dicentes : Quis te constituit principem & iudicem ? hunc Deus principem & redemptorem misit , cum manu Angeli , qui apparuit illi in rubo.

36 *a* Hic eduxit illos faciens prodigia & signa in terra Ægypti , & in rubro mari , & in deserto annis quadraginta.

37 Hic est Moyses qui dixit filiis Israël : *b* Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris , tanquam me , ipsum audietis.

38 *c* Hic est , qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo , qui loquebatur ei in monte Sina , & cum patribus nostris : qui accepit verba vitæ dare nobis.

39 Cui noluerunt obedire patres nostri : sed repulerunt , & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum ,

40 Dicentes ad Aaron : *d* fac nobis deos , qui præcedant nos : Moyses enim hic , qui eduxit nos de terra Ægypti , nescimus quid factum sit ei.

41 Et vitulum fecerunt in diebus illis , & obtulerunt hostiam simulachro , & lætabantur in operibus manuum suarum.

42 Convertit autem Deus , & tradidit eos servire militiæ cæli , sicut scriptum est in Libro Prophetarum : *e* Numquid victimas & hostias obrulistis mihi annis quadraginta in deserto , domus Israel ?

43 Et suscepistis tabernaculum Moloch , & fidus Dei vestri Rempham , figuras , quas fecistis , adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.

44 Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto , sicut disposuit illis Deus , *f* loquens ad Moysen , ut faceret illud secundum formam quam viderat.

45 *g* Quod & induxerunt , suscipientes patres nostri cum Iesu in possessionem Gentium , quas expulit Deus à facie patrum nostrorum , usque in diebus David.

46 *h* Qui invenit gratiam ante Deum , *i* & petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.

47 *k* Salomon autem ædificavit illi domum.

48 *l* Sed non excelsus in manufactis habitat , sicut Propheta dicit :

a Exod.

7, 8, 9.

10, 11.

14.

b Exod.

16. 1.

Deut.

15. 18.

c Exod.

19. 30.

d Exod.

32. 20.

e Amos

5. 25.

f Exod.

25. 40.

g Hebr.

8. 9.

Ios.

3. 14.

h 1 Reg.

16. 13.

i Psal.

131. 5.

k 1 Par.

17. 12.

l 3 Reg.

6. 10.

m Infra
17. 25.
Isa.
66. 1.

49 *m* Cælum mihi sedes est : terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus ? aut quis locus requietionis meæ est ?

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia :

51 Dura cervice, & iacircumcisus cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri, ita & vos.

52 Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri ? Et occiderunt eos, qui prænucciabant de adventu Iusti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuistis :

53 Qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis.

54 Audientes autem hæc dessecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.

55 Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait : Ecce video cælos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.

56 Exclamantes autem voce magna contineverunt aures suas, & impetum fecerunt unanimitè in eum.

57 Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant : & testes deposuerunt vestimenta sua, secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.

58 Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem : Domine Iesu suscipe spiritum meum.

59 Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens : Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

C A P V T V I I I.

In persecutione disperguntur omnes præter Apostolos, Saulo devastante Ecclesiam : Philippus plurimos in Samaria convertit, & in his Simonem magnum baptizat : missi ab Apostolis Petrus & Ioannes, oratione ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis spiritum sanctum : Simon autem volens spiritus sancti dationem pecunia emere, a Petro corripitur : Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum : quem ubi credentem baptizasset, à Spiritu raptus desertur in Arotum.

1 **F**Acta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos.

- 2 Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.
- 3 Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam.
- 4 Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei.
- 5 Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum.
- 6 Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat.
- 7 Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant.
- 8 Multi autem paralytici & claudi curati sunt.
- 9 Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum:
- 10 Cui auscultabant omnes à minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.
- 11 Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos.
- 12 Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres.
- 13 Tunc Simon & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & virtutes maximas fieri: stupens admirabatur.
- 14 Cum autem audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem.
- 15 Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum.
- 16 Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu.
- 17 Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.
- 18 Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,
- 19 Dicens; Date & mihi hanc potestatem, ut cuiuscumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:
- 20 Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei exstimasti pecunia possideri.

21 Non est tibi pars, neque fors in sermone isto; cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22 Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

23 In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.

24 Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis.

25 Et illi quidem testificati & locuti verbum Domini, redibant Ierosolymam, & multis regionibus Samaritanorum euangelizabant.

26 Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum, ad viam quæ descendit ab Ierusalem in Gazam: hæc est deserta.

27 Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Ierusalem.

28 Et revertebatur sedens super curram suam: legensque Isaiam prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adijunge te ad curram istum.

30 Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Patasne intelligis quæ legis?

31 Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, & sederet secum.

32 Locus autem Scripturæ, quem legebat, erat hic: 4 Tamquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum.

33 In humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus?

34 Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc: de se, an de alio aliquo?

35 Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, euangelizavit illi Iesum.

36 Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?

37 Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Iesum Christum.

38 Et iussi stare currum : & descenderunt uterque in aquam , Philippus , & Eunuchus , & baptizavit eum.

39 Cum autem ascendissent de aqua , Spiritus Domini rapuit Philippum , & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40 Philippus autem inventus est in Azoto , & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis , donec veniret Cæsaream.

C A P V T I X.

Admiranda Sauli persecutoris conversio , Domino ei apparen- te , & Anania ad ipsum misso , à quo baptizatus cepit Damasci acerrime tueri Iesum esse Christum : discipuli vero ipsum demittunt per marem propter Iudeorum insidias : quem Barnabas Ierosolymis ducit ad Apostolos , unde rursus propter insidias dimittitur Tarsum : Petrus Lydda sanat Aeneam paralyticum , & in Ioppe Tabitham resuscitat.

1 a S **A**ulus autem adhuc spirans minarum , & cadens in discipulos Domini , accessit ad Principem sacerdotum , a Gal. 1. 13.

2 Et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas : ut si quos invenisset hujus viæ viros , ac mulieres , vinctos perduceret in Ierusalem.

3 b Et cum iter faceret , contigit ut appropinquaret Damasco : & subito circumfulsit eum lux de caelo. b Intra 22. 6.

4 Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi : Saule , Saule , quid me persequeris ? 1 Cor. 15. 8.

5 Qui dixit : Quis es Domine ? et ille : Ego sum Iesus , quem tu persequeris. durum est tibi contra stimulum calcitrare. 2 Cor. 12. 1.

6 Et tremens , ac stupens dixit : Domine , quid me vis facere ?

7 Et Dominus ad eum : Surge , & ingredere civitatem ; & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi , qui comitabantur cum eo , stabant stupefacti , audientes quidem vocem , neminem autem videntes.

8 Surrexit autem Saulus de terra , apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes , introduxerunt Damascum.

9 Et erat ibi tribus diebus non videns , & non manducavit , neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci , nomine

mine Ananias : & dixit ad illum in visu Dominus : Anania. At ille ait : Ecce ego , Domine.

11 Et Dominus ad eum : Surge , & vade in vicinum : qui vocatur rectus : & quare in domo Iudæ Saulum nomine Tarsensem : ecce enim orat,

12 (Et vidit virum Ananiam nomine , introeuntem , & imponentem sibi manus ut visum recipiat.)

13 Respondit autem Ananias : Domine , audivi à multis de viro hoc , quanta mala fecerit sanctis tuis in Ierusalem :

14 Et hic habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi omnes , qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus : Vade , quoniam vas electionis est mihi iste , ut portet nomen meum coram gentibus , & regibus , & filiis Israel.

16 Ego enim offendam illi , quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

17 Et abiit Ananias , & introiit in domum : & imponens ei manus , dixit : Saule frater , Dominus misit me Iesus , qui apparuit tibi in via qua veniebas , ut videas , & implearis Spiritu sancto.

18 Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamæ , & visum recepit : & surgens baptizatus est.

19 Et cum accepisset cibum , confortatus est. Fuit autem cum discipulis , qui erant Damasci , per dies aliquot.

20 Et continuo in synagogis prædicabat Iesum , quoniam hic est Filius Dei.

21 Stupebant autem omnes qui audiebant , & dicebant : Nonne hic est , qui expugnabat in Ierusalem eos , qui invocabant nomen istud : & huc ad hoc venit , ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum ?

22 Saulus autem multo magis convalescebat , & confundebat Iudæos , qui habitabant Damasci , affirmans quoniam hic est Christus.

23 Cum autem implerentur dies multi , consilium fecerunt in unum Iudæi ut eum interficerent.

24 Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem & portas die ac nocte , ut eum interficerent.

25 Accipientes autem eum discipuli nocte , per murum dimiserunt eum , submittentem in porta.

c 2 Cor.

11. 32.

26 Cum autem venisset in Ierusalem, tentabat se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus.

27 Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: & narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu.

28 Et erat cum illis intrans & exiens in Ierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.

29 Loquebatur quoque gentibus: & disputabat cum Græcis: illi autem querebant occidere eum.

30 Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.

31 Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam, habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.

32 Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

33 Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34 Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Iesus Christus: surge, & stes tibi. Et continuo surrexit.

35 Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.

36 In Ioppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & elemosynis, quas faciebat.

37 Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in coenaculo.

38 Cum autem prope esset Lydda ad Ioppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39 Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in coenaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40 Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit: & conversus ad corpus dixit: Ta-

Q

bitha,

bita, surge. At illa aperuit oculos suos : & vise Petro, resedit.

41 Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos, & viduas, assignavit eam vivam.

42 Notum autem factum est per universam Ioppen : & crediderunt multi in Domino.

43 Factum est autem, ut dies multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quemdam coriarium.

C A P V T X.

Inssu Angeli accersit Cornelius Centurio Petrum, qui per lincei visionem admittitur Gentes ad Evangelium admittendas esse, venit ad illum: cumque super omnes verbum eius de Christo audientes Spiritus sanctus descenderit, iussit eos baptizari.

1 **V** Ir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica,

2 Religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multis plebi, & deprecans Deum semper :

3 Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi; Corneli.

4 At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

5 Et nunc mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus.

6 Hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem mentuentem Domitium, ex his qui illi parebant.

8 Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Ioppen.

9 Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus civitati ascendit Petrus in superiorem ut oraret circa horam sextam.

10 Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excelsus:

11 Et vidit caelum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submissi de caelo in terram,

12 In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terræ, & volatilia cæli.

13 Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca.

14 Atque autem Petrus: Absit Domine, quia nunquam manducavi omne commune & immundum.

15 Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.

16 Hoc autem factum est per ter: & statim receptum est vas in cælum.

17 Et dum intra se hæsitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam.

18 Et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19 Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærent te.

20 Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos.

21 Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22 Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Iudæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, & audire verba abs te.

23 Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Ioppe comitati sunt eum.

24 Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero expectabat illos, convocatis cognatis suis & necessariis amicis.

25 Et factum est cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

26 Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

27 Et loquens cum illo intravit, & invenit multos qui convenerant:

28 Dixitque ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro Iudæo, conjungi aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem.

29 Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30 Et Cornelius ait: A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida & ait:

31 Corneli, exaudita est oratio tua, & elemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo in Ioppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33 Confestim ergo misi ad te: & tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt à Domino.

a Deut. 19.17. 34 Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, *a* quia non est personarum acceptor Deus:

2 Par. 19.7. 35 Sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam acceptus est illi.

Iob. 34. 19. 36 Verbum misit Dei filiis Israel, annuncians pacem per Iesum Christum: (hic est omnium Dominus.)

Eccl. 35. 16. 37 Vos scitis quod factum est verbum per universam Iudæam: incipiens enim à *b* Galilæa, post baptismum quod prædicavit Ioannes,

Rom. 2. 11. 38 Iesum à Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

Gal. 2.6. *Ephes.* 6. 9. 39 Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Iudæorum, & Ierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

Colof. 3. 25. 40 Hunc Deus suscitavit tertia die & dedit eum manifestum fieri,

1 Petr. 1.17. *b Luc.* 4.14. 41 Non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.

42 Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex vivorum & mortuorum.

c Jer. 31.34. *Mich.* 7. 18. 43 *c* Huic omnes Prophetæ testimoniam perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

44 Adhuc loquente Ietro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum.

45 Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

46 Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47 Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48 Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAPVT XI.

Petrus disceptantibus fratribus quod ad Gentes accessisset, rei orationem exponit: multis Antiochia conversis, predicatione discipulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ecclesia Ierosolymitana, qui multis conversis adducit eo & Santum à Tarso: cum quo mittitur Ierusalem, ut in famem ab Agabo propheta prædicatam faciant fratribus eleemosynam.

1 **A**vdierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Iudæa: quoniam & Gentes receperunt verbum Dei.

2 Cum autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione,

3 Dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

4 Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5 Ego eram in civitate Ioppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut libteum magnum quattuor initiis summitti de cælo, & venit usque ad me.

6 In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cæli.

7 Audiivi autem & vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, & manduca.

8 Dixi autem: Nequaquam Domine: quia commune aut immundum nunquam introivit in os meum.

9 Respondit autem vox secundo de cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10 Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursus in cælum.

11 Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi à Cæsarea ad me.

12 Dixit autem Spiritus mihi , ut irem cum illis , nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti , & ingressi sumus in domum viri.

13 Narravit autem nobis , quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi ; Mite in Ioppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14 Qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua.

15 Cum autem cœpisset loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.

16 Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat : *a* Ioannes quidam baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

17 Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum : ego quis eram, qui possem prohibere Deum ?

18 His auditis, tacuerunt : & glorificaverunt Deum, dicentes : Ergo & Gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam.

19 Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis.

20 Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annunciantes Dominum Iesum.

21 Et erat manus Domini cum eis : multaque numerus crederentium convertus est ad Dominum.

22 Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Ierosolymis, super istis : & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.

23 Qui cum pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavissus est : & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino :

24 Quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino.

25 Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum : quem cum invenisset, perduxit Antiochiam.

26 Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia : & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

d Sup. 1.
5.
Matth.
3. 11.
Mar. 1.
8.
Luc. 3.
16.
Ioan. 1.
26.
Int. 19.
4.

27 In his autem diebus supervenerunt ab Ierosolymis prophetæ Antiochiam :

28 Et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.

29 Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus :

30 Quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.

CAPVT XII.

Herodes occiso Iacobo Petrum retrudit in carcerem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum; sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, Angelico eductus auxilio, fratribus magnum attulit gaudium; facta autem de carceris custodibus inquisitione, Herodes proficiscitur Casaream: cumque divinos honores à populo oblatos non respiciet, percussus est ab Angelo, & consumptus à veribus conspiravit.

1 **E**odem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia.

2 Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio,

3 Videns autem quia placeret Iudæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum.

4 Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quattuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5 Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6 Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vincus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7 Et ecce Angelus Domini astitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus.

8 Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circunda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

9 Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre.

10 Transentes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: & continuo discessit Angelus ab eo.

11 Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum.

12 Consideransque venit ad domum Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.

13 Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14 Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, sed intro currens nunciavit stare Petrum ante ianuam.

15 At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16 Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, & obstupuerunt.

17 Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nunciate Iacobo, & fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.

18 Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidam factum esset de Petro,

19 Herodes autem cum requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de custodibus, iussit eos duci: descendensque à Iudæa in Cæsaream, ibi commoratus est.

20 Erat autem iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, & persuasit Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod aleretur regiones eorum ab illo:

21 Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribuasi, & concionabatur ad eos.

22 Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis.

23 Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus, expiravit.

24 Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reversi sunt ab Ierosolymis e expleto ministerio, assumpto Ioanne, *e Sup.*
qui cognominatus est Marcus. 11.29.

CAPVT XIII.

Saulus & Barnabas iubentur à Spiritu sancto segregari ad opus predicationis inter Genes & Barjesu siue Elyma mago, qui eorum predicationi resistebat, ad Pauli verbum excacato, credit Sergius Paulus: in Antiochia Pisidia Paulus in Synagoga laicus de Christo disserit: sed Iudaei blasphemantibus, & persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad Genes iuxta Isaiæ vaticinium.

1 **E**Rant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collectaneus, & Saulus.

2 Ministrantibus autem illis Domino, & jejulantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos.

3 Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

4 Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam: & inde navigaverunt Cyprum.

5 Et cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum. Habebant autem & Ioannem in ministerio.

6 Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudopphetam, Iudæum, cui nomen erat Barjesu.

7 Qui erat cum proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8 Resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem à fide.

9 Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

10 Dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas.

11 Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circumcuiens quærebat qui ei manum daret,

12 Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini.

13 Et cum à Papho navigassent Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphylia. Ioannes autem discedens ab eis, reversus est Ierosolyman.

14 Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidia: & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt.

15 Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16 Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israëlita, & qui timentis Deum, audite:

17 Deus plebis Israel elegit patres nostros, & plebem exaltavit cum essent incolæ *a* in terra Ægypti, *b* & in brachio excelso eduxit eos ex ea.

18 *c* Et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

19 Et destruens gentes septem in terra Chanaan, *d* forte distribuit eis terram eorum,

20 Quasi post quadringentos & quinquaginta annos: *e* & post hæc dedit iudices usque ad Samuël Prophetam.

21 Et exinde *f* postulaverunt regem: & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta.

22 Et amoto illo, *g* suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: *b* Inveni David Filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

23 Hujus Deus ex semine *i* secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Iesum,

24 *k* Prædicante Ioanne ante faciem adventus ejus baptismum poenitentia omni populo Israel.

25 Cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse: *l* non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calcementa pedum solvere.

26 Viri fratres, filii generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27 Qui enim habitabant Ierusalem, & principes ejus, hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, iudicantes impleverunt:

a Exod.

1.1.

b Exod.

13.21.

22.

c Exod.

16.3.

d Ios.

14.2.

e Iud.

3.9.

f 1 Reg.

8.5.

g 9.16.

10.1.

h 1 Reg.

16.13.

i Psa.

88.21.

j Isai.

11.1.

k Matt.

3.1.

Mar. 1.

2.

Luc. 3.3.

l Ioan.

1.20.

Mar. 1.

7.

Matth.

3.11.

- 28 Et nullam causam mortis inuenientes in eo,
petierunt à Pilato, ut interficerent eum. *m Mat.*
- 29 Cumque consummassent omnia, quæ de eo
scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt *27.20.*
eum in monumentis. *22.*
- 30 Deus vero suscitauit eum à mortuis tertia
die: qui uisus est per dies multos his, *Mar. 15.*
- 31 Qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in
Ierusalem: qui usque nunc sunt testes ejus ad ple- *13.*
bem. *Luc. 23.*
- 32 Et nos uobis annunciamus eam, quæ ad pa- *21.23.*
tres nostros repomissio facta est: *Ioan. 19.*
- 33 Quoniam hæc Deus adimpleuit filiis nostris,
resuscitans Iesum, sicut & in Psalmo secundo *15.*
scriptum est: o Filius meus es tu, ego hodie ge- *m Mat.*
nui te. *28.*
- 34 Quod autem suscitauit eum à mortuis, am- *Mar. 16.*
plius iam non reuersurum in corruptionem ita di- *Luc. 24.*
xit: p Quia dabo uobis sancta David & cetera. *Ioan. 20.*
- 35 Ideoque & alius dixit: q Non dabis Sanctum *o Psal.*
tuum uidere corruptionem. *2.7.*
- 36 David enim in sua generatione cum admini- *p Isai.*
strasset, uoluntati Dei r dormiuit: & appositus est *55.3.*
ad patres suos, & uidit corruptionem. *q Psal.*
- 37 Quem uero Deus suscitauit à mortuis, non ui- *15.10.*
dit corruptionem. *r 2 Reg.*
- 38 Notum igitur sit uobis uiri fratres, quia *1.10.*
per hunc uobis remissio peccatorum annunciat: &
& ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi
iustificari,
- 39 In hoc omnis, qui credit, iustificatur.
- 40 Videte ergo ne superveniat uobis quod dictum
est in Prophetis:
- 41 Videte contemptores, & admiramini, & *f Aba.*
disperdimini: quia opus operor ego in diebus *1.5.*
uestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit
uobis.
- 42 Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti
sabbato loquerentur sibi uerba hæc.
- 43 Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt
multi Iudæorum, & colentium aduenarum, Pau-
lum & Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut
permanerent in gratia Dei.
- 44 Sequenti uero Sabbato pane uniuersa ciuitas
conuenit audire uerbum Dei.
- 45 Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt
zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo diceban-
tur, blasphemantes.
- 45 Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt:
Vobis

Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repelliis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.

† *Iesai.*
49.6.

47 Sic enim præcepit vobis Dominus: † Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ.

48 Audientes autem Gentes gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crederent quotquot erant præordinati ad vitam æternam.

49 Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50 Iudæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum & Barnabam: & eiecerunt eos de sinibus suis.

æ *Mar.*
6.11.

51 † At illi, excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium.

Matth.
10.14.

52 Discipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu sancto.

Luc. 9.5.

C A P V T X I V.

Multis Iudæorum ac Ethnicorum Iconii fidem in Christum suscipientibus, concitatur à Iudæis tumultus in Apostolos, qui Lysivam fugiunt, ubi Paulus claudum à matris utero curat; populumque ac sacerdotes ob id ipsis tanquam diu sacrificare volentes agre compeſcunt: sed concitata à Iudæis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, & pro mortuo relinquitur: cumque surrexisset, ipse & Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, & presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

1 **F** Actum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita ut crederet Iudæorum & Græcorum copiosa multitudo.

2 Qui vero increduli fuerunt Iudæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3 Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum.

4 Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam vero cum Apostolis.

5 Cum autem factus esset impetus Gentilium & Iudæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos,

6 Intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniae, Lystram & Derben, & universam in circuitu regionem, & ibi euangelizantes erant.

7 Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suae, qui numquam ambulaverat.

8 Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ut salvus fieret,

9 Dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat.

10 Turbae autem cum vidissent, quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonice dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos.

11 Et vocabant Barnabam Iovem, Paulum vero Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi.

12 Sacerdos quoque Iovis, qui erat ante civitatem, tauros & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13 Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, clamantes,

14 Et dicentes: Viri, quid haec facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, *a Psal.* qui fecit caelum, & terram, & mare, & omnia quae in *145.6.* eis sunt: *Apoc.*

15 Qui in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. *14.7.*

16 Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, beneficiens de caelo, dans pluvias & tempora fructifera, impleus cibo & laetitia corda nostra.

17 Et haec dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent.

18 Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudaei: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

19 Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

20 Cumque euangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam,

21 Confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22 Et cum constituisſent illis per ſingulas eccleſias preſbyteros, & oraſſent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23 Tranſeuntesque Piſidiam, venerunt in Pamphyliam.

24 Et loquentes verbum Domini in Perge, deſcenderunt in Attaliam:

¶ *Sup.*
13.1.

25 *b* Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt.

26 Cum autem veniſſent, & congregaſſent Eccleſiam, retulerunt quanta feciſſet Deus cum illis, & quia aperuiſſet Gentibus oſtium fidei.

27 Morati ſunt autem tempus non modicam cum diſcipulis.

C A P V T X V.

Orta Antiochia ſeditione propter Iudæos, volentes Gentes ad Deum converſas circumcidi, Paulus & Barnabas rem ad Apoſtolos referunt: qui poſt Petri & Iacobi ſuffragia, communi decreto per litteras ſtatuant, Gentes converſas non ligari lege Moysi: Paulus cupiens ab Antiochia inviſere loca in quibus predicaverat, ſeparatur à Barnaba, eo quod nollet Ioannem aſſumi.

¶ *Gal.*
5.2.

1 **E**T quidam deſcendentes de Iudæa, docebant fratres: *a* Quia niſi circumcidamini ſecundum morem Moysi, non poteſtis ſalvari.

2 Facta ergo ſeditione non minima Paulo & Barnabæ adverſus illos, ſtatuere ut aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apoſtolos & preſbyteros in Ieruſalem, ſuper hac quaſtione.

3 Illi ergo deducti ab Eccleſia, pertranſibant Phœnicem & Samariam, narrantes converſionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4 Cum autem veniſſent Ieruoſolymam, ſuſcepti ſunt ab Eccleſia, & ab Apoſtolis, & ſenioribus, annunciantes quanta Deus feciſſet cum illis.

5 Surrexerunt autem quidam de hæreſi Phariſæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque ſervare legem Moysi.

6 Conveneruntque Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc.

7 Cum autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus

Petrus dixit ad eos : *b* Viri fratres , vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in vobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere. *b Sup. 10.20.*

8 Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, *c* dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, *c Sup. 10.45.*

9 Et nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11 Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.

12 Tacuit autem omnis multitudo : & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos.

13 Et postquam tacerunt, respondit Iacobus, dicens : Viri fratres, audite me.

14 Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15 Et hinc concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est :

16 *d* Post hæc revertar, & reedificabo tabernaculum David, quod decedit; & diruta ejus reedificabo, & erigam illud : *d Amos 9.11.*

17 Ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18 Notum à sæculo est Domino opus suum.

19 Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20 Sed scribere ad eos ut abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

21 Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22 Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus.

23 Scribentes per manus eorum. APOSTOLI & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus ex Gentibus, salutem.

24 Quoniam audivimus quia quidam ex vobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus :

25 Placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo,

26 Hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi.

27 Misimus ergo Iudam & Silam; qui & ipsi vobis verbis referent eadem.

28 Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria:

29 Vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; à quibus custodientes vos, bene agetis. Valere.

30 Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam; & congregata multitudo tradiderunt epistolam.

31 Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione.

32 Iudas autem & Silas, & ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt.

33 Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos, qui miserant illos.

34 Visum est autem Silæ ibi remanere: Iudas autem solus abiit Ierusalem.

35 Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36 Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37 Barnabas autem volebat secum assumere & Ioannem, qui cognominabatur Marcus.

38 Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non esset cum eis in opus) non debere recipi.

39 Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum.

40 Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.

41 Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum,

CAPVT XVI.

Paulus Lystris assumptum Timotheum circumcidit, & per varias civitates tradit servanda Apostolorum dogmata: veiantur à Spiritu sancto predicare in Asia & Bithynia: vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur: primumque Philippis predicantes, hospitio excipiuntur apud Lydian: sed ejecto per Paulum spiritu pythone: virgis casti mittuntur in carcerem: ubi facto tyrannorum, solusque eorum vinculis, custos carceris convertitur: posteroque die magistratus orant ut civitate egediantur.

1 **P**ervenit autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Iudææ fidelis, patre Gentili.

2 Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant, & Iconio fratres.

3 Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Iudæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Gentilis.

4 Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Ierosolymis.

5 Et Ecclesiarum quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.

6 Transeuntibus autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7 Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Iesu.

8 Cum autem pertransissent Mysiam, descendunt Troadem:

9 Et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos.

10 Ut autem visum vidit, statim quærivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11 Navigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim;

12 Et inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac Urbe diebus aliquot, conferentes.

13 Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes

sedentes loquebamur mulieribus, quæ conven-
rant.

14 Et quædam mulier nomine Lydia, purpura-
ria civitatis Thyatirenorum, colens Deum audi-
vit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ
dicebantur à Paulo.

15 Cum autem baptizata esset, & domus ejus,
deprecata est dicens: Si judicatis me fidelem Do-
mino esse, introite in domum meam, & manete.
Et coëgit nos.

16 Factum est autem euntibus nobis ad oratio-
nem, puellam quandam habentem spiritum pytho-
nem obviare nobis, quæ quæstum magnum præ-
stabat Dominis suis divinando.

17 Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat
dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui an-
nunciant vobis viam salutis.

18 Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens, au-
tem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præci-
pio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exiit
eadem hora.

19 Videntes autem Domini ejus quia exivit
spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum &
Silam, perduxerunt in forum ad principes.

20 Et offerentes eos magistratibus, dixerunt:
Hi homines conturbant civitatem nostram, cum
sint Iudæi.

21 Et annunciant morem, quem non licet nobis
suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22 Et cucurrit plebs adversus eos: & magistra-
tus, scissis tunicis eorum, & jusserunt eos virgis
cædi.

23 Et cum multas plagas eis imposuissent, mise-
runt eos in carcerem, præcipientes custodi ut dili-
genter custodiret eos.

24 Qui cum tale præceptum accepisset, misit
eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strin-
xit ligno.

25 Media autem nocte, Paulus & Silas orantes
laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custo-
dia erant.

26 Subito vero terræmotus factus est magnus, ita
ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aper-
ta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta
sunt.

27 Expergestus autem custos carceris, & vi-
dens januas apertas carceris, evaginato gladio vole-
bat se interficere, æstimans fugisse vinc-tos.

28 Clamavit autem Paulus voce magna, dicens:
Nihil

a 2 Cor.
22. 25.
1. Theff.
2. 2.
Phil.
1. 13.

Nihil tibi mali feceris : universi enim hic sumus,
 29 Petitoque lumine, introgressus est : & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes :

30 Et producens eos foras, ait : Domini, quid me oportet facere, ut salvus sim ?

31 At illi dixerunt : Crede in Dominum Iesum : & salvus eris tu, & domus tua.

32 Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant in domo ejus.

33 Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum : & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo.

34 Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

35 Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes : Dimitte homines illos.

36 Nunciavit autem custos carceris verba hæc Paulo : Quia miserunt magistratus ut dimittamini : nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis : Casos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciant ? Non ita : sed veniant.

38 Et ipsi nos ejiciant. Nunciaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent :

39 Et venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egredereantur de Vrbe.

40 Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam : & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAPVT XVII.

Facto Theſſalonicæ magno fructu per Pauli prædicationem, concitatur adversus eum à Judæis seditio, similiter & Bereæ : Paulus Athenis cum Judæis & philosophis disserit ; ac Dionysium Areopagitanum ad Christum convertit cum quibusdam aliis.

1 **C**VM autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, ubi erat synagoga Judæorum.

2 Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbata tria disſerebat eis de Scripturis,

3 Adaperiens & insinuans quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis : & quia hic est Iesus Christus, quem ego annuncio vobis.

4 Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt

Paulo & Silæ , & de colentibus Gentilibusque multitudo magna , & mulieres nobiles non paucæ.

5 Zelantes autem Iudæi , assumentesque de vulgo viros quosdam malos , & turba facta , concitaverunt civitatem : & assistentes domui Iasonis quærebant eos producere in populum.

6 Et cum non invenissent eos , trahebant Iasonem & quosdam fratres ad principes civitatis , clamantes : Quoniam hi , qui Urbem concitant , & huc venerunt ,

7 Quos suscepit Iason , & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt , regem alium dicentes esse , Iesum.

8 Concitaverunt autem plebem , & principes civitatis audientes hæc.

9 Et accepta satisfactione à Iasone , & à ceteris , dimiserunt eos.

10 Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Berœam : qui cum venissent , in synagoga Iudæorum introierunt.

11 Hi autem erant nobiliores eorum , qui sunt Thessalonicæ , qui susceperunt verbum cum omni aviditate , quotidie scrutantes Scripturas , si hæc ita se haberent.

12 Et multi quidem crediderunt ex eis , & mulierum Gentilium honestarum , & viri non pauci.

13 Cum autem cognovissent in Thessalonica Iudæi , quia & Berœæ prædicatum est à Paulo verbum Dei , venerunt & illuc commoventes & turbantes multitudinem.

14 Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres , ut iret usque ad mare : Silas autem & Timotheus remanserunt ibi.

15 Qui autem deducebant Paulum , perduxerunt eum usque Athenas , & accepto mandato ab eo ad Silam & Timotheum , ut quam celeriter venirent ad illum , profecti sunt.

16 Paulus autem cum Athenis eos expectaret , incitabatur spiritus ejus in ipso , videns idololatriæ deditam civitatem.

17 Disputabat igitur in synagoga cum Judæis & colentibus , & in foro , per omnes dies ad eos qui aderant.

18 Quidam autem Epicurei , & Stoici philosophi disserebant cum eo , & quidam dicebant : Quid vult seminiverbis hic dicere ? Alii vero : Novorum demoniorum videtur annunciator esse : quia Iesum , & resurrectionem annuntiabat eis.

19 Et

19 Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina?

20 Nova enim quædam infers auribus nostris; Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse.

21 (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22 Stans autem Paulus in medio Areopagi; ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23 Præteriens enim, & videns simulachra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: I G N O T O D E O. Quod ergo ignorantibus colitis, hoc ego annuncio vobis.

24 & Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat,

25 Nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia:

26 Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum,

27 Quærere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum.

28 In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus.

29 Genus ergo cum simus Dei, non debemus aestimare, auro, & argento, aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30 Et tempora quidem hujus ignorantie despiciens Deus, nunc annunciat hominibus ut omnes ubique poenitentiam agant,

31 Eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

32 Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.

33 Sic Paulus exiit de medio eorum.

34 Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

a Gen.
1. 1.
b Supr.
7. 48.

C A P V T X V I I I .

Paulus Corinthi suum exercet artificium apud Aquilam : & quamquam ad ejus predicacionem blasphemarunt Iudæi, audiit tamen in visione multum ibi populam ad fidem convertendum : & cum post sesquiannum accusatur à Iudæis apud Gallionem proconsulem, & post multos dies venit Ephesum, ac variis regionibus fratres confirmat : Apollo vehementer Iudæos convincit, ostendens ex Scripturis Iesum esse Christum, quamquam tantum nosset baptisma Joannis.

1 **P**ost hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum :
 2 Et inveniens quemdam Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, quia nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à Roma) accessit ad eos.

3 Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur (erant autem scenofactoriæ artis.)

4 Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Iesu, suadebatque Iudæis, & Græcis.

5 Cum venissent autem de Macedonia Silas & Timothæus, instabat verbo Paulus, testificans Iudæis esse Christum Iesum.

6 Contradicientibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos : Sanguis vester super caput vestrum : mundus ego, & hoc ad Gentes vadam.

7 Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.

8 Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua : & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo : Noli timere, sed loquere, & ne taceas.

10 Propter quod ego sum tecum : & nemo apponetur tibi ut noceat te : quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11 Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12 Gallione autem proconsule Achaïæ, insurrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

13 Dicentes : Quia courra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14 Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos : Si quidem esset iniquum aliquid,

quid, aut facinus pessimum, o viri Iudæi, recte vos sustinerem.

15 Si vero quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Iudex ego horum nolo esse.

16 Et minavit eos à tribunali.

17 Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat.

18 Paulus vero cum adhuc sustinisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi à toronderat in Cenchrus caput: habebat enim votum.

19 Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis.

20 Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit,

21 Sed valefaciens & dicens, Iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso.

22 Et descendens Cæsaream, ascendit & salutavit Ecclesiam, & descendit Antiochiam.

23 Et factò ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24 Iudæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis.

25 Hic erat edoctus viam Domini: & fervens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Iesu, sciens tantum baptisma Joannis.

26 Hic ergo coepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligentius exposuerunt ei viam Domini.

27 Cum autem vellet ire Achaïam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui crederant.

28 Vehementer enim Iudæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Iesum.

CAPVT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos Joannis tantum baptizare baptizatos, jubet in Iesu nomine baptizari, ac manuum impositione Spiritum sanctum ipsi impetrari, ibique predicans multa edidit signa: de Iudæis qui non credentes combatuntur nomine Iesu à Paulo predicari a iurare demonia: multi peccata confitecentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius ar-

gentarius gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam egre tandem sedat Alexander.

1 **F**Actum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inveniret quosdam discipulos:

2 Dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.

3 Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate.

4 Dixit autem Paulus: a Ioannes baptizavit baptismi poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederet, hoc est, in Iesum.

5 His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu.

6 Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7 Erant autem omnes viri fere duodecim.

8 Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei.

9 Cum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cuiusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudaei arque Gentiles.

11 Virtutesque non quilibet faciebat Deus per manum Pauli:

12 Ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, & semicinctia & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

13 Tentaverunt autem quidam & de circumventibus Iudaeis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicentes: Adjuro, vos per Iesum quem Paulus praedicat.

14 Erant autem quidam Iudaei Scevae principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15 Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Iesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliens in eos homo, in quo erat demonium pessimum, & dominatus amborum invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa.

17 Hoc autem notum factum est omnibus Iudaeis, atque

a *Matth.*

3. 11.

Marc.

1. 8.

Luc. 3.

16.

Ioan. 1.

26.

Sup. 1.

5. &

11. 15.

atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu.

18 Multique credentium veniebant, consentes & annunciantes actus suos.

19 Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

20 Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.

21 His autem expletis, proposuit Paulus in spiritu, transire Macedonia & Achaia ire Ierosolyman; dicens: Quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.

22 Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23 Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini.

24 Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum:

25 Quos convocans, & eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio:

26 Et videtis, & auditis, quia non solum Ephesi, sed pæne totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

27 Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit.

28 His auditis, repleti sunt ira, & exclamarunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapti Gajo & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30 Paulo autem volente intrare in populum, non permisit discipuli.

31 Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne sedaret in theatrum:

32 Alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa: & plures nesciebant qua ex causa convenissent.

33 De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu

silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34 Quem ut cognoverunt Iudæum esse, vox facta una ex omnium quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum.

35 Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Iovisque prolis?

36 Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere.

37 Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38 Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem,

39 Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima Ecclesia poterit absolvi.

40 Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius sit (de quo possumus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

C A P V T XX.

Paulus peragratis variis partibus Macedoniae & Græciæ, concionatur Troade in mediam noctem: cumque adolescens Eutychus cadens à tertio canaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit: & variis locis peragratis, advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, prædicans quod non essent amplius eum visuri.

1 **P**ostquam autem cessavit, tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam.

2 Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam:

3 Vbi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Iudæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam.

4 Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Beroënsis; Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Cajus Derbeus, & Timotheus: Asiæ vero Tychicus & Trophimus.

5 Hi cum præcessissent, iustinerunt nos Troade:

6 Nos vero navigavimus post dies azymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7 Una autem Sabbati cum convenissemus ad fran-

frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant autem lampades copiosæ in coenaculo, ubi eramus congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum inegeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio coenaculo deorsum, & sublatus est mortuus.

10 Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est.

11 Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime.

13 Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14 Cum autem venisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15 Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum.

16 Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Ierosolymis.

17 A Miletu autem mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclesiæ.

18 Qui cum venissent ad eum & simul essent, dixit eis: Vos scitis, à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim.

19 Serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum:

20 Quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annunciarer vobis, & docerem vos publice, & per domos,

21 Testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum poenitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.

22 Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sunt mihi, ignorans:

23 Nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Ierosolymis me manent,

24 Sed nihil horum vereor : nec facio animam meam pretiosiore quam me , dummodo consummem cursum meum , & ministerium verbi , quod accepi à Domino Iesu , testificari Euangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce ego scio , quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes , per quos transivi prædicans regnum Dei.

26 Quapropter contestor vos hodierna die , quia mundus sum à sanguine omnium.

27 Non enim subterfugi , quo minus annuncierem omne consilium Dei vobis.

28 Attendite vobis , & universo gregi , in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos , regere Ecclesiam Dei , quam acquisivit sanguine suo.

29 Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos , non parcentes gregi.

30 Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa , ut abducant discipulos post se.

31 Propter quod vigilate , memoria retinentes , quoniam per triennium nocte & die non cessavi , cum lacrymis monens unumquemque vestrum.

32 Et nunc commendo vos Deo , & verbo gratiæ ipsius , qui potens est ædificare , & dare hereditatem in sanctificatis omnibus.

33 Argentum & aurum , aut vestem nullius concupivi , sicut

¶ 1 Cor. 34 Ipsi scitis : & quoniam ad ea , quæ mihi opus
4. 12. erant & his , qui mecum sunt , ministraverunt manus istæ.
2. Theff.

3. 8. 35 Omnia ostendi vobis , quoniam sic laborantes , oportet suscipere infirmos , ac meminisse verbi Domini Iesu , quoniam ipse dixit : Beatius est magis dare , quam accipere.

36 Et cum hæc dixisset , positis genibus suis oravit cum omnibus illis.

37 Magnus autem fletus factus est omnium : & procumbentes super collum Pauli , osculabantur eum ,

38 Dolentes maxime in verbo , quod dixerat , quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

C A P V T X X I.

Paulo Ierosolymam tendenti post varias navigationes , vaicinat Agabus propheta afflictiones quas passurus erat Ierosolymis : nec tamen amicorum lacrymis averti potest ne ascendat Ierosolymam paratus pro Christo etiam mortem subire : cumque Ierosolymam per-

peruenisset, Iacobus ipsi suadet ut cum quinque viris uorum habentibus se sanctificet: quod cum faceret, rapitur à Iudaïs, sed ex eorum manibus eripitur à tribuno, à quo catenis alligatus ducitur in castra: imperat tamen facultatem loquendi ad populum.

1 **C**um autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu uenimus Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram.

2 Et cum iuuenissemus nauem transfretantem in Phœnicem, ascendentes navigauimus.

3 Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigauimus in Syriam, & uenimus Tyrum: ibi enim nauis expositura erat onus.

4 Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Ierosolymam.

5 Et expletis diebus profecti, ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, orauimus.

6 Et cum ualefecissemus inuicem, ascendimus nauem: illi autem redierunt in sua.

7 Nos uero navigatione expleta à Tyro descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8 Alia autem die profecti, uenimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi euangelistæ, a qui erat unus de septem, mansimus apud eum. a Supra
6. 5.

9 Huic autem erant quattuor filiae uirgines prophetantes.

10 Et cum moraremur per dies aliquot, superuenit quidam à Iudæa propheta, nomine Agabus.

11 Is cum uenisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iudæi, & tradent in manus Gentium.

12 Quod cum audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Ierosolymam:

13 Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis stentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum, propter nomen Domini Iesu.

14 Et cum ei suadere non possemus, quieuiamus, dicentes: Domini uoluntas fiat.

15 Post dies autem istos præparati, ascendebamus in Ierusalem.

16 Venierunt autem & ex discipulis à Cæsarea nobiscum adducentes tecum apud quem hospitemur Nazaronem quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17 Et cum venissemus Ierosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesque collecti sunt seniores.

19 Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20 At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.

21 Audierunt autem de te, quia discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Iudæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22 Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse.

23 Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quattuor, votum habentes super se.

b Num.
6. 18.
Supr.
18. 8.
c Supr.
15. 20.
29.

24 His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende in illis *b* ut radant capita, & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem.

25 De his autem qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus, iudicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

26 Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerrentur pro unoquoque eorum oblatio.

27 Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Iudæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & iniecerunt ei manus, clamantes:

28 Viri Israelitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversus populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum.

29 Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem astimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus.

30 Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, traherant eum extra templum: & statim clausæ sunt ianæ.

31 Quærentibus autem eum occidere, nunciatum

rum est tribuno cohortis : Quia tota confunditur Ierusalem.

32 Qui statim assumptis militibus , & centurionibus , decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum , & milites , cessaverunt percutere Paulum.

33 Tunc accedens tribunus apprehendit eum , & iussit eum alligari catenis duabus : & interrogabat quis esset , & quid fecisset.

34 Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu , iussit duci eum in castra.

35 Et cum venisset ad gradus , contigit ut portaretur à militibus propter viam populi.

36 Sequebatur enim multitudo populi , clamans : Tolle eum :

37 Et cum coepisset induci in castra Paulus , dicit tribuno : Si licet mihi loqui aliquid ad te ? Qui dixit : Græce nosti ?

38 Nonne tu es Ægyptius , qui ante hos dies tumultum concitasti , & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum ?

39 Et dixit ad eum Paulus : Ego homo sum quidem Iudæus à Tarso Ciliciæ , non ignota civitatis municeps. Rogo autem te , permitte mihi loqui ad populum.

40 Et cum ille permisisset , Paulus stans in gradibus , annuit manu ad pedem , & magno silentio facto , allocutus est lingua Hebræa , dicens :

CAPVT XXII.

Vbi Paulus in sui excusationem narraffet suæ conversionis ordinem , vociferantur Iudæi ipsum de terra tollendum , eo quod diceret se à Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus , à tribuno autem iussus flagellis tradi & torqueri , liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

1 **V**iri fratres , & patres , audite quam ad vos nunc reddo rationem.

2 Cum audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos , magis præstiterunt silentium.

3 Et dicit : Ego sum vir Iudæus , natus in Tarso Ciliciæ , nutritus autem in ista civitate , secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis , amulator legis , sicut & vos omnes estis hodie :

4 *a* Qui hanc viam persecutus sum usque ad *a* *Supra* mortem , alligans & tradens in custodias viros ac *b* *3.* mulieres.

5 Sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit , & omnes majores natu , *b* à quibus & episto- *b* *Supra*

Ius accipiens , ad fratres Damascum pergebant , ut adducerem inde vincetos in Ierusalem ut punirentur.

6 Factus est autem , eunte me , & appropinquante Damasco media die, subito de cælo circumfulsit me lux copiosa :

7 Et decidens in terram audivi vocem dicentem mihi : Saule , Saule , quid me persequeris ?

8 Ego autem respondi : Quis es Domine ? Dixitque ad me : Ego sum Iesus Nazarenus , quem tu persequeris.

9 Et qui mecum erant , lumen quidem viderunt vocem autem non audierunt ejus , qui loquebatur mecum.

10 Et dixi : Quid faciam , Domine : Dominus autem dixit ad me : Surgens vade Damascum : & ibi tibi dicetur de omnibus , quæ te oporteat facere.

11 Et cum non viderem præ claritate luminis illius , ad manum deductus à comitibus , veni Damascum.

12 Ananias autem quidam , vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Iudæis ,

13 Veniens ad me , & astans dixit mihi : Saule frater respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14 At ille dixit : Deus patrum nostrorum præordinavit te , ut cognosceres voluntatem ejus , & videres justum , & audire vocem ex ore ejus :

15 Quia eris testis illius ad omnes homines , eorum quæ vidisti & audisti.

16 Et nunc quid moraris ? Exurge , & baptizare , & ablue peccata tua , invocato nomine ipsius.

17 Factum est autem revertenti mihi in Ierusalem , & oranti in templo , fieri me in stupore mentis ,

18 Et videre illum dicentem mihi : Festina , & exi velociter ex Ierusalem : quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19 Et ego dixi : Domine ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem , & cadens per synagogas eos qui credebant in te :

20 Et cum funderetur sanguis Stephani testis tui , d ego astabam , & consentiebam , & custodiebam vestimenta interficientium illum.

21 Et dixit ad me : Vade : quoniam ego in nationes longe mittam te.

22 Audiebant autem eum usque ad hoc verbum , & levaverunt vocem dicentes : Tolle de terra huiusmodi : non enim fas est eum vivere.

23 Vociferantibus autem eis , & projicientibus

c *Supr.*
8. 3.

d *Supr.*
7. 58.

bus vestimenta sua & pulverem jactantibus in aërem.

24 Inffit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi & torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.

25 Et cum astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare?

26 Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nunciavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo, civis Romanus est.

27 Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28 Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum.

29 Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum.

30 Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur à Indæis, solvit eum, & iussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

CAPVT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus & toto concilio principem sacerdotum qui ipsum iusserat in faciem percuti, dicit parietem dealbatum, sed excusat se quod nescisset esse principem sacerdotum: cumque ibidem dixisset se Pharisæum, & de resurrectione mortuorum iudicari, orta est inter Phariseos & Sadduceos magna dissensio: Dominus nocte Paulum confortat, prædicans quod etiam Romæ esset de ipso testificaturus: detecta multorum de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Casaream militibus stipatum ad Felicem præsidem, scriptis ad eum literis quæ hic referuntur.

1 **I**ntendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum, usque in hodiernum diem.

2 Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.

3 Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?

4 Et qui astantes dixerunt: Summum sacerdotum Dei maledicis?

5 Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres quia

- a Exod.* princeps est sacerdotum. Scriptum est enim, *a* Principem populi tui non maledices.
22. 21. 6 Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Phariseorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, *b* ego Phariseus sum, filius Phariseorum, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor.
- b Phil.* 3. 5. 7 Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Phariseos & Sadducæos, & soluta est multitudo.
- c Matt.* 22. 32. 8 *c* Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisei autem utraque confitentur.
- 9 Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Phariseorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?
- 10 Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, iussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.
- 11 Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Ierusalem, sic te oportet & Romæ testificari.
- 12 Facta autem die collegerunt se quidam ex Iudæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturus, neque bibituros, donec occiderent Paulum.
- 13 Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant:
- 14 Qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.
- 15 Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum.
- 16 Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nunciavitque Paulo.
- 17 Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.
- 18 Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunal, & ait: Vincit Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.
- 19 Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?
- 20 Ille autem dixit: Iudæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo:

21 Tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

23 Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis:

24 Et iumenta præparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem.

25 (Timuit enim ne forte raperent eum Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) scribens epistolam continentem hæc:

26 **CLAUDIVS** Lyfias optimo præfidi, Felici, salutem.

27 Virum hunc comprehensum à Iudæis, & incipientem interfici ab eis superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est:

28 Volensque scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29 Quem inveni accusari de questionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis.

30 Et cum mihi perlarum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denucians & accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31 Milites ergo secundum præceptum sibi, assumptes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32 Et postea die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33 Qui cum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præfidi, statuerunt ante illum & Paulum.

34 Cum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de Cilicia,

35 Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint, iussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice præfide à Tertullo Iudaorum oratore, respondet negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, & dixisse se de resurrectione mortuorum iudicari: Felix & Drusilla ipsius uxor Iudæa audierunt Paulum de fide

Christiana: cum autem non acciperet à Paulo pecuniam, reliquit eum vincens successori suo Porcio festo.

1 **P**ost quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum.

2 Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam;

3 Semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5 Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum:

6 Qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum volumus secundum legem nostram judicare.

7 Superveniens autem tribunus Lyfias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris,

8 Irbens accusatores ejus ad te venire: à quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9 Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præfide dicere:) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11 Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem:

12 Et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis,

13 Neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant.

14 Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege & Prophetis scripta sunt:

15 Spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum.

16 In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper.

17 Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam veni, & oblationes, & vota.

18 In quibus invenerunt me purificatum in templo: non cum turba, neque cum tumultu.

19 Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare siquid haberent adversum me:

20 Aut hi ipsi dicant siquid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio.

21 Nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: *b* Quoniam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie a vobis. *b Sup. 23. 6.*

22 Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lyfias descenderit, audiam vos.

23 Iussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei:

24 Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Iesum.

25 Disputante autem illo de justitia, & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te.

26 Simul & sperans, quod pecunia ei daretur à Paulo, propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

27 Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vincitum.

CAPVT XXV.

Festus non obsequitur Iudæis insidiosè petentibus ut Paulus Ierosolymam ducatur: sed Cæsarea manet eius accusatores & Pauli responsionem: qui a Festo requisitus an vellet de his iudicari Ierosolymis, appellat Cæsarem: Festus Pauli causam regi Agrippa indicat, qui ipsum audire cupit, posteroque die iubente Festo adducitur coram Agrippa & Bernice.

1 **F**estus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Ierosolymam à Cæsarea.

2 Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Iudæorum, adversus Paulum: & rogabant eum,

3 Postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perducere eum in Ierusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via.

4 Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum.

5 Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6 Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & iussit Paulum adduci.

7 Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Ierosolyma descenderant Iudæi, multas & graves causas objicientes, quas non poterant probare.

8 Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

9 Festus autem volens gratiam præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit: Vis Ierosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti.

11 Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recusò mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

12 Tunc Festus cum concilio locutus, respondit, Cæsarem appellasti: ad Cæsarem ibis.

13 Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum.

14 Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice victus,

15 De quo cum essem Ierosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Iudæorum, postulantes adversus illum damnationem.

16 Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præseutes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17 Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, iussi adduci virum.

18 De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum:

19 Quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20 Hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Ierosolymam, & ibi judicari de istis.

21 Paulo autem appellante ut secvaretur ad Augusti

gusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

22 Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23 Altera autem die, cum venisset Agrippa, & Bernice, cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24 Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Iudæorum interpellavit me Ierosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere amplius.

25 Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26 De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te rex Agrippa, ut interrogatione facta habebam quid scribam.

27 Sine ratione enim mihi videtur mittere vincitum, & causas ejus non significare.

CAPVT XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit & referens sua ad Christum conversionis ordinem, & se Iudæis ac Gentibus sub aivina protectione predicasse ostendit: Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet: omnesque optat esse Christianos: Agrippa dicit eum potuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset.

1 **A**grippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere.

2 De omnibus, quibus accusor à Iudæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cum sim defensusurus me hodie,

3 Maxime te sciente omnia, & quæ apud Iudæos sunt consuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias;

4 Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosolymis, noverunt omnes Iudæi:

5 Præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus.

6 Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repositionis facta est à Deo, sto iudicio subjectus:

7 In quam duodecim tribus nostræ, nocte ac die

deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor à Iudæis, rex.

8 Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitavit?

9 Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere.

Sup.
8. 9.

10 Quod & feci Ierosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta: & cum occiderentur, detuli sententiam.

11 Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insanians in eos, persequabar usque in exteris civitates.

Sup.
9. 2.

12 In quibus dum irem Damascum cum potestate & permisso principum sacerdotum,

13 Die media in via, vidi, rex, de caelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant.

14 Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15 Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris.

16 Sed exurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum quæ vidisti, & eorum quibus apparebo tibi,

17 Eriplens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te,

18 Aperire oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem quæ est in me.

19 Unde, rex Agrippa, non fui incredulus celesti visioni:

Sup.
3. 4.

20 Sed his, qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annuntiabam, ut poenitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes.

Sup.
21. 32.

21 Hac ex causa me Iudæi, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere.

22 Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans in minori atque majori, nihil extra dicens quam ea quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses.

23 Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione

Etione mortuorum, lumen annunciaturus est populo, & Gentibus.

24 Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt.

25 Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis & sobrietatis verba loquor.

26 Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

27 Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis.

28 Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29 Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

30 Et exsurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis.

31 Et cum successissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

32 Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus à centurione Julio ducitur Romanus versus, navigans per varia loca: adversante autem ipsis vento, vix perveniunt ad quendam in Lycia locum: à quo licet prædiceret Paulus periculosam esse navigationem, discedentes, pariuntur ingentem tempestatem: tandemque post Pauli consolationem, qui narrans factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum: passi naufragium omnes evadunt incolumes.

1 **V**T autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ,

2 a Adscendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. 42 Cor. 11. 25.

3 Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere.

4 Et inde cum sustulisset, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii.

5 Et pelagus Ciliciæ & Pamphylia navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ.

6 Et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7 Et cum multis diebus tarde navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem:

8 Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalasfa.

9 Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eo quod & jejunium jam præterisset, consolabatur eos Paulus,

10 Dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria & multo damno, non solum oneris & navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11 Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebatur, quam his quæ à Paulo dicebantur.

12 Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicem, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africam, & ad Corum.

13 Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Assion, legebant Cretam.

14 Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroquilo.

15 Cunque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave statibus, ferebamur.

16 In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17 Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtim inciderent, immisso vase sic ferebantur.

18 Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt:

19 Et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20 Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

21 Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Cretæ, lucrifacere injuriam hanc & jacturam.

22 Et nunc suadeo vobis bono animo esse, amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.

23 Astuit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio,

24 Dicens : Ne timeas Paule , Cæsari te oportet assistere : & ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum.

25 Propter quod bono animo estote viri : credo enim Deo , quia sic erit , quemadmodum dictum est mihi.

26 In insulam autem quaedam oportet nos devenire.

27 Sed postquam quartadecima nox supervenit , navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem , suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.

28 Qui & summittentes bolidem , invenerunt passus viginti : & pusillum inde separati , invenerunt passus quindecim.

29 Timeantes autem ne in aspera loca incidere-mus , de puppi mittentes anchoras quatuor , optabant diem heri.

30 Nautis vero quærentibus fugere de navi , cum misissent scapham in mare , sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere ,

31 Dixit Paulus centurioni , & militibus : Nisi hi in navi manserint , vos salvi fieri non potestis.

32 Tunc absciderunt milites funes scaphæ , & passi sunt eam excidere.

33 Et cum lux inciperet fieri , rogabat Paulus omnes sumere cibum , dicens : Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis , nihil accipientes.

34 Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra : quia nullius vestrum capillus de capite peribit.

35 Et cum hæc dixisset , sumens panem , gratias egit Deo in conspectu omnium : & cum fregisset , coepit manducare.

36 Anima quiores autem facti omnes , & ipsi sumserunt cibum.

37 Eramus vero universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex.

38 Et satiati cibo alleviabant navem , jactantes triticum in mare.

39 Cum autem dies factus esset , terram non agnoscebant : sinum vero quendam considerabant habentem litus , in quem cogitabant , si possent , ejicere navem.

40 Et cum anchoras sustulissent , comittebant se mari , simul laxantes juncturas gubernaculorum : & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad litus.

41 Et cum incidissemus in locum dithalassum ,
impe-

impegerunt navem : & prora quidem fixa manebat immobilis , puppis vero solvebatur à vi maris ,

42 Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent : nequis cum enataisset , effugeret.

43 Centurio autem volens servare Paulum , prohibuit fieri : iussitque eos , qui possent natare , emittere se primos , & evadere , & ad terram exire :

44 Et ceteros alios in tabulis ferebant : quosdam super ea , quæ de navi erant. Et sic factum est , ut omnes animæ evaderent ad terram.

C A P V T X X V I I I .

Paulus ceterique ipsius comites humane à Barbaris excipiuntur in insula Melita , in qua percussus à vipera Paulus nihil mali patitur , patremque Publii principis insula sanitati restituit ; ac alios multos curat : & ab eo loco navigantes tandem Romanam perveniunt , ubi Paulus convocatis primis Iudeorum causam exponit cur Casarem appellaverit : dieque ab ipsis constitutio prædicat de Christo , cujus verbis multi non credunt , quod Paulus ostendit ab Isaia prædictum esse ; & per biennium de fide in Christum prædicat omnibus ad ipsum accedentibus.

1 **E**T cum evasissemus , tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis.

2 Accensa enim pyra , reficiebant nos omnes , propter imbrem , qui imminebat , & frigus.

3 Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem , & imposuisset super ignem , vipera à calore cum processisset , inivit mahum ejus.

4 Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus , ad invicem dicebant : Utique homicida est homo hic , qui cum evaserit de mari , ultio non finit eum vivere.

5 Et ille quidem excutiens bestiam in ignem , nihil mali passus est.

6 At illi existimabant eum in tumorem convertendum , & subito casurum , & mori. Diu autem illis expectantibus , & videntibus nihil mali in eo fieri , convertentes se , dicebant eum esse Deum.

7 In locis autem illis erant prædia principis insulæ , nomine Publii , qui nos suscipiens triduo benignè exhibuit.

8 Contigit autem , patrem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit : & cum orasset , & imposuisset ei manus , salvavit eum.

9 Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates accedebant, & curabantur:

20 Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

11 Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum.

12 Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13 Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos;

14 Vbi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam.

15 Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16 Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibi inter cum custodiente se milite.

17 Post tertium autem diem convocavit primos Iudæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum:

18 Qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me.

19 Contradictentibus autem Iudæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare,

20 Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israël catena hac circumdatus sum.

21 At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Iudæa, neque adveniens aliquis fratrum nunciavit, aut locutus est quid de te malum.

22 Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur.

23 Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex lege Moyse & Prophetis, mane usque ad vesperam.

24 Et quidam credebant his quæ dicebantur: quidam vero non credebant.

25 Cum-

25 Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros,

1 Isa.

6. 9.

Matth.

13. 14.

Marc.

14. 12.

Luc.

8. 10.

Ioan.

12. 40.

Rom.

11. 8.

26 Dicens: & Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis: & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis.

27 Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

28 Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient.

29 Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se quæstionem.

30 Mansit autem biennio toto in suo conducto: & inscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31 Prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPVT I.

Paulus commendato suo munere Evangelico, ob magnum prædicandi Evangelii zelum, optabat Romanos invisere: ostendens Ethnicos qui ex creaturis Deum cognoscetes, illius cultum à se abiecerant, colendo creaturarum imagines, merito à Deo desertos: & in penam illius in abominanda, qua hic venissentur, incidisse scelera.

1 Act.

13. 2.

1 **P**Aulus, servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, & segregatus in Evangelium Dei, 2 Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis

3 De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.

4 Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri:

5 Per quem accepimus gratiam, & Apostolatam ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine eius, 6 In

6 In quibus estis & vos vocati Iesu Christi :

7 Omnibus qui sunt Romæ , dilectis Dei , vocatis sanctis. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis : quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9 Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio.

10 Semper in orationibus meis, obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11 Desidero enim videre vos, ut aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos :

12 Id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam.

13 Nolo autem vos ignorare fratres quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris gentibus,

14 Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum :

15 Ita (quod in me) promptum est & vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

16 Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco.

17 Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem : sicut scriptum est : *b* justus autem ex fide

b Hebr.

18 Revelatur enim ira Dei de caelo, super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent :

2. 4.

Hebr.

10. 38.

Gal.

3. 11.

19 Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestavit.

20 Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur : sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas : ita ut sint inexcusabiles.

21 *c* Quia cum cognovissent Deum, non sicut *c* Eph. Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt : sed 4. 17. evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum :

22 Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

23 Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.

24 Propter quod tradidit illos Deus in desideria

cordis

cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:

25 Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26 Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam.

27 Similiter autem & masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28 Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt,

29 Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrone,

30 Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obediens,

31 Insipientes, incompositos, sine affectione, absque federe, sine misericordia.

32 Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam, qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Iudeos redarguit qui ex data sibi lege Gentes condemnabant, eadem ipsi peccantes, cum Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera; adeo ut etiam Gentes, ea quæ legis sunt naturali lumine præstantes, pro circumcisis habenda sint, eosque judicatura, qui ex sola legis cognitione & carnis circumcissione gloriantur, contraria legi operantes.

1 **P**ROPTER quod inexcusabilis es ô homo omnis, qui judicas. *a* In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.

2 Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

3 Existimas autem hoc ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4 An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contempnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

§ Secun-

5 Secundum autem duritiam tuam, & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicii Dei,

6 *b* Qui reddet unicuique secundum opera *b* *Matt.*

7 Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam:

8 Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

9 Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci:

10 Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco:

11 *c* Non enim est acceptio personarum apud Deum. *c* *Deut.*

12 Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur. *2* *Par.*

13 *d* Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. *19.* *7.*

14 Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: *Job.* *34.*

15, Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, *19.*

16 In die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Iesum Christum. *A* *Eior.*

17 Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo,

18 Et nosti voluntatem ejus, & probas utiliora, instructus per legem,

19 Confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumina eorum qui in tenebris sunt,

20 Eruditorem insipientium, magistrum infan- rium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. *10.* *34.*

21 Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: *Matth.*

22 Qui dicis non moechandum, moecharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: *7.* *21.*

23 Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. *d* *Iac.*

24 (*c* Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.) *1.* *22.*

25 Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26 Si igitur præputium iustitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?

27 Et iudicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es?

28 Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

29 Sed qui in abscondito, Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPVT III.

Quodam modo præcellunt Iudæi propter factas illis à Deo promissiones, quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli: omnes autem & Iudæi & Gensiles peccato sunt obnoxii: à quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriantium.

1 **Q**uid ergo amplius Iudæo est, aut quæ utilitas circumcisionis?

2 Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.

3 Quid enim si quidam illorum non crediderunt?

a Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuat? Absit.

4 b Est autem Deus verax; omnis autem homini mendax, sicut scriptum est: c Ut iustificeris in sermonibus tuis: & vincas cum iudicaris.

5 Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei committat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6 d (Secundum hominem dico.) Absit. alioquin quomodo iudicabit Deus huic mundum?

7 Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor?

8 Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) facimus mala ut veniant bona: quædam damnatio iusta est.

9 Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam.

e Causati enim sumus, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse,

f Sicut scriptum est: f Quia non est iustus quisquam:

g Non est intelligens, non est requirens Deum.

h Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.

a 2 Tim.

2. 13.

b Ioan.

3. 33.

Psal.

115.

11.

e Psal.

50. 6.

d Mat.

16. 27.

e Gal.

3. 22.

f Psal.

13. 4.

sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13 *g* Sepulchrum patens est guttur eorum, lingu- *g* *Psal.*
 gulis suis dolose agebant: *b* Venenum aspidum sub *5. 11.*
 labiis eorum: *b* *Psal.*

14 *i* Quorum os maledictione, & amaritudine *139. 4.*
 plenum est: *i* *Psal.*

15 *k* Veloces pedes eorum ad effundendum fan- *9. 7.*
 guinem: *k* *Isa.*

16 Contritio & infelicitas in viis eorum: *59. 7.*

17 Et viam pacis non cognoverunt: *Prov.*

18 *l* Non est timor Dei ante oculos eorum. *1. 16.*

19 *m* Scimus autem, quoniam quaecumque lex *l* *Psal.*
 loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne *35. 2.*

os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: *m* *Gal.*
 20 Quia ex operibus legis non justificabitur *2. 16.*
 omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio
 peccati.

21 Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata
 est; testificata à lege & Prophetis.

22 Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in
 omnes & super omnes qui credunt in eum: non
 enim est distinctio:

23 Omnes enim peccaverunt, & egent gloria
 Dei.

24 Iustificati gratis per gratiam ipsius per redem-
 ptionem, quæ est in Christo Iesu,

25 Quem preposuit Deus propitiationem per fi-
 dem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ,
 propter remissionem præcedentium delictorum.

26 In sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ
 ejus in hoc tempore: ut sit ipse iustus, & justificans
 eum, qui est ex fide Iesu Christi.

27 Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est.
 Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem
 fidei.

28 Arbitramur enim justificari hominem per fi-
 dem sine operibus legis.

29 An Iudæorum Deus tantum? nonne & Gen-
 tium? Immo & Gentium.

30 Quoniam quidem unus est Deus, qui iusti-
 ficat circumcissionem ex fide, & præputium per
 fidem.

31 Legem ergo destruimus per fidem? Absit:
 sed legem statuimus.

CAPVT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio: sed
 ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata fuit ad iusti-
 tiam ante datam ipsi circumcissionem, quam postea ac-
 cepit;

cepit; futura, non lege sed iustitia fidei, pater omnium qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deus se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cum tam ipse quam uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

1 **Q**uid ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2 Si enim Abraham ex operibus justificatus est: habet gloriam, sed non apud Deum.

a Gen. 3 Quid enim dicit Scriptura? *a* Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad iustitiam.

Gal. 3. 6. 4 Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

Iac. 2. 23. 5 Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei.

6 Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus.

b Psal. 71. 1. 7 *b* Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

8 Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

9 Beatitudo ergo hæc in circumcissione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam.

10 Quomodo ergo reputata est? in circumcissione, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio.

c Gen. 17. 10. 11. *c* Et signum accepit circumcissionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad iustitiam:

12 Et fit pater circumcissionis, non iis tantum qui sunt ex circumcissione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

13 Non enim per legem promissio Abrahæ, aut femini ejus, ut heres esset mundi: sed per iustitiam fidei.

14 Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio.

15 Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex; nec prævaricatio.

16 Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum.

d Gen. 17. 4. 17 (Sicut scriptum est: *d* Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt:

18 Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: e Sic erit semen tuum. e Gen. 15. 5.

19 Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, eum jam fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ.

20 In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

21 Plenissime sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere.

22 Ideo & reputatum est illi ad iustitiam.

23 Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad iustitiam:

24 Sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis,

25 Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

CAPUT V.

Ex fide, inquit, iustificati, non solum spe gloriamur, verum etiam in adversitatibus: nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multo magis salvabit iam iustificatos per sanguinem ipsius: & sicut per unam Ada inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus: ita per unius Christi obedientiam, ex multis delictis iustificamur ad vitam.

1 Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum:

2 a Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. a Eph. 2. 18.

3 Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: b scientes quod tribulatio patientiam operatur: b Iac. 1. 3.

4 Patientia autem probationem, probatio vero spem.

5 Spes autem non confundit: c quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. c Hebr. 9. 14.

6 Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est; 1 Petr. 3. 18.

7 Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8 Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus,

9 Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis

magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10 Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11 Non solum autem; sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12 Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

13 Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.

14 Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

15 Sed non sicut delictum, ita & donum, si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit.

16 Et non sicut per unum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17 Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum.

18 Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vita.

19 Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, iusti constituentur multi.

20 Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Vbi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21 Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

CAPVT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus; sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentiis, sed soluti a lege, liberatique per Christi gratiam a peccato, & servi facti justitiæ,

justitia, tradamus membra nostra in obsequium justitia ad vitam, quæ prius tradideramus immunditia ad mortem.

1 **Q**uid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet?

2 Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?

3 An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?

4 a Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, b ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

5 Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus.

6 Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.

7 Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato.

8 Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo:

9 Scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10 Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11 Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro.

12 Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13 Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma justitiæ Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15 Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16 c Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obediens ad justitiam?

17 Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18 Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.

19 Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ:

a Gal.

3. 17.

Col. 2.

12.

b Eph.

4. 23.

Hebr.

12. 1.

1 Petr.

2. 1.

c Joann.

8. 34.

2 Petr.

2. 19.

vestra: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiæ in sanctificationem.

20 Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

21 Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22 Nunc vero liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.

23 Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

CAPVT VII.

In similitudinem mulieris cuius vir defunctus est, nos per Christum solui sumus à lege, qua peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut seruiamus Christo in novitate spiritus: occasione autem legis peccatum iudicantis, magis se exeruit & crevit peccatum, quamquam lex sancta esset ac spiritualis, imò & nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea qua secundum rationem detestamur, legique sunt contraria.

1 **A**N ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

a 1 *Cor.* 7. 39. 2 *a* Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.

3 Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri: ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.

4 Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5 Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6 Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut seruiamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ.

7 Quid ergo dicemus, lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: *b* Non concupisces.

b *Exod.* 20. 17.

Deut.

5. 19.

8 Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9 Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10 Ego autem mortuus sum: & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11 Nam peccatum, occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

12 c Itaque lex quidem sancta, & mandatum c 1 *Tim.*
sanctum, & iustum, & bonum. 1. 8.

13 Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14 Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato.

15 Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

16 Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.

17 Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

18 Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19 Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

20 Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

21 Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet:

22 Condelector enim legi Dei secundum interiorum hominem:

23 Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25 Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carnae autem, legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum quem acceperunt: spiritum inquam adoptionis, qui Dei filios ac futura gloria cum Christo coheredes efficit; ad cuius gloriae revelationem non solum universa aspirat creatura, vanitati inmerita sub-

jecta : sed & hi qui spiritus acceperunt primitias, illam certissime expectant, spiritu eos roborante, & quid orandum sit insinuante. Declarat etiam incomparabilem Dei erga suos exhibitam in Christo charitatem, asserens nihil posse eos a charitate Dei separare qua est in Christo Iesu.

1 **N**ihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant.

2 Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me à lege peccati & mortis.

3 Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem : Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne,

4 Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5 Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt : qui vero secundum spiritum sunt : quæ sunt spiritus, sentiunt.

6 Nam prudentia carnis, mors est : prudentia autem spiritus, vita & pax.

7 Quoniam sapientia carnis inimica est Deo ; legi enim Dei non est subiecta : nec enim potest.

8 Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9 Vos autem in carne non estis, sed in spiritu : si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10 Si autem Christus in vobis est : corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem.

11 Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Iesum à mortuis, habitat in vobis : qui suscitavit Iesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

12 Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13 Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14 Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

15 *2 Tim.* Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba (Pater.)

16 Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

2 Tim.

1. 7.

Gal.

4. 5.

17 Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compati-mur, ut & conglorificemur.

18 Existimo enim, quod non sunt condignæ pas-siones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ re-velabitur in nobis.

19 Nam expectatio creaturæ, revelationem filio-rum Dei expectat.

20 Vanitati enim creaturæ subjecta est non vo-lens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe:

21 Quia & ipsa creatura liberabitur à servi-tute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.

23 Non solum autem illa, sed & nos ipsi primi-tias spiritus habentes: & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

24 Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videretur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?

25 Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

26 Similiter autem & spiritus adjuvat infirmi-tatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis ge-mitibus inenarrabilibus.

27 Qui autem scrutatur corda, scit quid deside-ret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28 Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

29 Nam quos præscivit, & prædestinavit confor-mes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30 Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem ju-ustificavit, illos & glorificavit.

31 Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro no-bis, quis contra nos?

32 Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam eum illo omnia nobis donavit?

33 Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat;

34 Quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dex-teram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis ergo nos separabit à charitate Christi ? tribulatio ? an angustia ? an fames ? an nuditas ? an periculum ? an persecutio ? an gladius ?

b Psal.
43. 23.

36 (Sicut scriptum est : b Quia propter te mortificamur tota die : aestimati sumus sicut oves occisionis.)

37 Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.

38 Certus sum enim , quia neque mors , neque vita , neque Angeli , neque principatus , neque virtutes , neque instantia , neque futura , neque fortitudo ,

39 Neque altitudo , neque profundum , neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei , quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

CAPVT IX.

Propter Iudeorum ruinam , de qua vehementer dolet , promissiones non frustrari asserit , Israelitis factas à Deo Abraha filius : nimirum cum illa non pertineant ad omnes carnales Abraha filios , sed tantum ad eos qui ex Iudæis & Gentilibus gratuita Dei electione filii Abraha per fidem constituuntur : Deus autem cuius vult miseretur , & quem vult indurat : Iudæi vero quia non ex fide Christi quem rejecerant , sed ex legis operibus iustitiam querebant , sunt in sua iniquitate relictii , Gentibus per fidem Christi iustificatis.

1 **V**eritatem dico in Christo , non mentior , testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto :

2 Quoniam tristitia mihi magna est , & continuus dolor cordi meo.

a Act.
9. 2.
1 Cor.
15. 9.

3 a Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis , qui sunt cognati mei secundum carnem ,

4 Qui sunt Israëlita , quorum adoptio est filiorum , & gloria , & testamentum , & legislatio , & obsequium , & promissa :

5 Quorum patres , & ex quibus est Christus secundum carnem , qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6 Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israël sunt , ii sunt Israëlita :

b Gen.
21. 12.

7 Neque qui semen sunt Abraham , omnes filii : b sed in Isaac vocabitur tibi semen :

c Galat.
4. 28.

8 Id est , non qui filii carnis , hi filii Dei , sed c qui filii sunt promissionis , aestimantur in femine.

d Gen.
18. 10.

9 Promissionis enim verbum hoc est : d Secundum hoc tempus veniam , & erit Saræ filius-

- 10 Non solum autem illa : e sed & Rebecca ex uno concubitu habens , Isaac , patris nostri. *e Gen. 25. 24.*
- 11 Cum enim nondum nati fuissent , aut aliquid boni egissent , aut mali , (ut secundum electionem propositum Dei maneret.)
- 12 Non ex operibus , sed ex vocante dictum est ei :
- 13 *f* Quia major serviet minori sicut scriptum est : Jacob dilexi , Esau autem odio habui. *f Gen. 25. 23.*
- 14 Quid ergo dicemus ? numquid iniquitas apud Deum ? Absit. *Mal. 1. 2.*
- 15 Moyse enim dicit : *g* Miserebor cujus misereor : & misericordiam praestabo cujus miserebor. *g Exod. 33. 19.*
- 16 Igitur non volentis , neque currentis , sed miserentis est Dei.
- 17 Dicit enim Scriptura Pharaoni : *h* Quia in hoc ipsum excitavi te , ut ostendam in te virtutem meam : & ut annuncietur nomen meum in universa terra. *h Exod. 9. 16.*
- 18 Ergo cujus vult miseretur , & quem vult indurat.
- 19 Dicis itaque mihi : Quid adhuc quaeritur ? voluntati enim ejus quis resistit ?
- 20 O homo , tu quis es , qui respondeas Deo ? Numquid dicit figmentum ei , qui se fluxit : Quid me fecisti sic ? *i Sap. 15. 7.*
- 21 An non habet potestatem figulus lutu , ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem , aliud vero in contumeliam ? *i Isa. 45. 9.*
- 22 Quod si Deus volens ostendere iram , & notam facere potentiam suam , sustinuit in multa patientia , vasa irae , apta in interitum , *i Jer. 18. 6.*
- 23 Ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae , quae praeparavit in gloriam.
- 24 Quos & vocavit nos non solum ex Indaeis , sed etiam ex Gentibus ,
- 25 Sicut in Osee dicit : *k* Vocabo non plebem meam , plebem meam : & non dilectam , dilectam : & non misericordiam consecutam , misericordiam consecutam. *k Osee 2. 23. 1 Petr. 2. 10.*
- 26 / Et erit : In loco , ubi dictum est eis : Non plebs mea vos : ibi vocabuntur filii Dei vivi. *l Osee 1. 10.*
- 27 Isaias autem clamat pro Israël : *m* Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris , reliquiae salvae sicut. *m Isa. 10. 22.*
- 28 Verbum enim consummans , & abbrevians in aequitate ? quia verbum brevium faciet Dominus super terram :
- 29 Et sicut praedixit Esaias : *n* Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen , sicut Sodoma facta *n Isa. 1. 9.*

eti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissetus.

30 Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem, quæ ex fide est.

31 Israël vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

32 Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in Lapidem offensionis,

9 Isa.

8. 14.

28.

26.

1 Petr.

2. 7.

33 Sicut scriptum est: o Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis, qui credit in eum, non confundetur.

CAPVT X.

Orat Apostolus pro Iudæis, quos velum Dei & legis habere asserti non secundum scientiam, nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitiæ ex operibus legis ab ea quæ ex fide est, quæ tam Iudæo quam Græco in Christum credenti communis est: ubique autem terrarum prædicata est Christi fides: quam repellentibus Iudæis, susceperunt Gentes.

1 **F**RATRES, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2 Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.

3 Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.

4 Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.

5 Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, a qui fecerit homo viver in ea.

a Levit.

18. 5.

Exech.

20. 11.

b Deut.

30. 12.

c Deut.

30. 14.

6 Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: b Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in coelum? id est, Christum deducere:

7 Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum à mortuis revocare.

8 Sed quid dicit Scriptura? c Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus.

9 Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.

10 Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

d Isa.

28. 16.

11 Dicit enim Scriptura: d Omnis, qui credit in illum, non confundetur.

12 Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.

13 e Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. *e Isai. 2. 22.*

14 Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prädicante?

15 Quomodo vero prädicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: *f* Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, euangelizantium bona. *f Isai. 52. 7.*

16 Sed non omnes obediunt Evangelio. *Isaias Nah. 1. 15.*

17 Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. *g Isai. 53. 1. Ioan. 12. 38.*

18 Sed dico: Numquid non audierunt? *h* Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *h Psal. 18. 5.*

19 Sed dico: Numquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit: *i* Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam. *i Deut. 32. 21.*

20 *Isaias* autem audet, & dicit: *k* Inventus sum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. *k Isai. 65. 1.*

21 Ad Israël autem dicit: *l* Toti die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. *l Isai. 65. 2.*

CAPVT XI.

Deus quosdam ex populo Iudaico gratuita sua electione sibi servavit, per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in sua cecitate juxta Prophetarum vaicinia relictis, ac Gentibus in locum ipsorum ex gratuita Dei bonitate assumptis: quas monet Apostolus ne adversus Iudæos glorientur: quodque Iudæi ad tempus deserti tandem ad Christum converterentur: exclamans ob divinæ sapientiæ incomprehensibilitatem.

1 **D**ico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin:

2 Non repulit Deus plebem suam, quam præfcivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israël?

3 *a* Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærant animam meam. *a 3 Reg. 19. 10.*

4 Sed quid dicit illi divinum responsum? *b* Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvantur genua ante Baal. *b 3 Reg. 10. 18.*

5 Sic ergo & in hoc tempore, reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.

6 Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7 Quid ergo? quod quærebat Israël hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati sunt:

c Isai,
6. 9. Sicut scriptum est: *c* Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem.

Matth.
13. 14. 9 Et David dicit: *d* Fiat mensa eorum in laqueum: & in captionem, & in scandalum & in retributionem illis.

Ioan.
12. 48. 10 Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

Actor.
28. 26. 11 Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos æmulentur.

12 Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum?

13 Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo,

14 Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.

15 Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?

16 Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.

17 Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & focius radicis & pinguedinis olivæ factus es,

18 Noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.

19 Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inferar.

20 Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21 Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat.

22 Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanferis in bonitate, alioquin & tu excideris.

23 Sed & illi, si non permanferint in incredulitate, inferentur: potens est enim Deus iterum inferere illos.

24 Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis ii, qui secundum naturam inferentur suæ olivæ?

25 Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret,

26 Et sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: e Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob. *e Isaie 59. 20.*

27 Et hoc illis à me testamentum: cum abstulero peccata eorum.

28 Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimi propter patres.

29 Sine poenitentia enim sunt dona & vocatio Dei.

30 Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum:

31 Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur.

32 Conclufit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

33 O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus!

34 *f* Quis enim cognovit sensum Domini? Aut *f Sap. 9. 13.*
quis consiliarius ejus fuit?

35 Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? *Isa. 40.*

35 Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso *13.*
sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen. *1 Cor. 2. 16.*

CAPVT XII.

Instruit Romanos ut à sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se effervescentes, aut illorum limites transgredientes, sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

1 **O**bservo itaque vos fratres per misericordiam Dei, *a* ut exhibeatis corpora vestra honestam viventem, sanctam, Deo placentem, rationale obsequium vestrum. *a Phil. 4. 18.*

2 Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: *b* ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. *b Ephes. 5. 17.*

3 Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: *c* & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. *1 Thes. 4. 3. c 1 Cor. 12. 11.*

4 Sicut enim in uno corpore multa membra *Ephes. 4. 7.*
habe-

habemus, omnia autem membra non eundem actum habent :

5 Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6 Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes, sive prophetiam secundum rationem fidei,

7 Sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

8 Qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9 Dilectio sine simulatione. *d* Odientes malum, adherentes bono :

10 *e* Charitate fraternitatis invicem diligentes : Honore invicem prævenientes :

11 *f* Sollicitudine non pigri : Spiritu ferventes : Domino ferventes :

12 Spe gaudentes : In tribulatione patientes : Orationi instantes :

13 Necessitatibus sanctorum communicantes : Hospitalitatem sectantes.

14 Benedicite persequentibus vos : benedicite, & nolite maledicere.

15 Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus :

16 Idipsum invicem sentientes : Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos :

17 Nulli malum pro malo reddentes : *h* providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18 *i* Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes :

19 *k* Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ, scriptum est enim : *l* Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.

20 Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ipsius.

21 Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Prov.
25. 21.

CAPVT XIII.

Hortatur ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquam civilis tantum gerant magistratum, omnibusque debita reddant : de proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur : & de tempore gratiæ, ut transactis

ætiis legis tenebris, relictiis vitiis, amplectamur Christi virtutes.

1 *a* **O**mnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt.

*a Sap.**6. 4.**1 Petr.*

2 Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

2. 13.

3 Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem; Bonum fac; & habebis laudem ex illa:

4 Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.

5 Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6 Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7 *b* Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

*b Matth.**22. 21.*

8 Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit.

9 Nam: *c* Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: *d* Diliges proximum tuum sicut teipsum.

*c Exod.**20. 14.**Deut.**5. 18.**d Levit.**19. 18.**Matth.**22. 39.**Marc.**12. 31.**Gal. 5.**14.**Iacob.**2. 8.**e Luc.**21. 34.*

10 Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11 Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.

12 Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.

13 Sicut in die honeste ambulemus; *e* non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudiciis, non in contentione, & æmulatione:

14 *f* Sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

*f Gal.**5. 16.**1 Petr.**2. 11.*

CAPVT XIV.

Fide firmiores debent eos qui adhuc infirmi sunt favore & non contemnere, & nec hi nec illi judicare quemquam ob ciborum aut dierum discrimen, scientes quod omnes eundem habeamus Dominum, cui

Et vivimus & morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est: & quamquam nullus cibis jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratri offendiculo, aut contra suam conscientiam.

1 **I**nfirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2 Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

3 Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum assumpsit.

*a Iacob.
4. 12.*

4 *a* Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

5 Nam alius iudicat diem inter diem: alius iudicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.

6 Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.

7 Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur.

8 Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9 In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur.

*B. 2. Cor.
5. 10.
Ist. 45.
23.
e Phil.
2. 10.*

10 Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? *b* Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

11 Scriptum est enim: *c* Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo.

12 Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13 Non ergo amplius invicem iudicemus: sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14 Scio, & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsam, nisi ei qui existimat qui commune esse, illi commune est.

*A. 1. Cor.
8. 12.*

15 Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundum charitatem ambulat: *d* Noli cibo tuo illam perdere, pro quo Christus mortuus est.

16 Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17 Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto,

18 Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

19 Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.

20 Noli propter escam destruere opus Dei. e Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, *e Tit. 15.* qui per offendiculum manducat.

21 f Bonum est non manducare carnem, & non f *1 Cor.* bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, *3. 13.* aut scandalizatur, aut infirmatur.

22 Tu fidem habes: penes te ipsum habe coram Deo: Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo quod probat.

23 Qui autem discernit: si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

C A P V T X V.

Firmiores debent infirmorum ferre & sublevare imperfectiones, non sua sed proximorum utilitati ac mutua paci studentes: Christus juxta factas patribus promissiones predicavit Judæis; Gentibus vero ex misericordia, Apostoli, non prævis promissionibus. Excusat se Paulus quod liberius Romani scripserit, tamquam Gentium Apostolus, ostendens quomodo sit hoc munus executus; dicens quod ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam à Macedonibus elemosynam largitus fuerit Ierosolymitanae Ecclesie, petens ut pro se interim orent.

1 **D**ebemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.

2 Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

3 Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: a impropria impropertium tibi ceciderunt super me. *a Psal. 68. 10.*

4 Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus.

5 Deus autem patientiæ & solatii, b det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum: *b 1 Cor. 2. 10.*

6 Vt unanimes, uno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

7 Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

8 Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.

9 Gentes autem super misericordia honorare Deum sicut scriptum est : c Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, & nomini tuo cantabo.

e Psal.

17. 50.

2 Reg.

22. 30.

d Psal.

106. 1.

e Isai.

11. 10.

10 Et iterum dicit : Latamini Gentes cum plebe ejus.

11 Et iterum : d Laudate omnes Gentes Dominum : & magnificate eum omnes populi.

12 Et rursus Isaias ait : e Erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

13 Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo : ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti.

14 Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

15 Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte, tanquam in memoriam vos reducens : propter gratiam quæ data est mihi à Deo,

16 Vt sim minister Christi Iesu in Gentibus : sanctificans Euangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.

17 Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum.

18 Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo & factis :

19 In virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti : ita ut ab Ierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Euangelium Christi.

20 Sic autem prædicavi Euangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem : sed sicut scriptum est :

f Isaiæ

52. 15.

21 f Quibus non est annunciatum de eo, videbunt : & qui non audierunt, intelligent.

22 Propter quod & impediabar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

23 Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis :

24 Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fructus fuero.

25 Nunc igitur proficiscar in Ierusalem ministrare sanctis.

26 Probaverunt enim Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem.

27 Placuit enim eis ; & debitores sunt eorum.

¶ Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles : debent & in carnalibus ministrare illis. § 1 Cor. 9. 11.

28 Hoc igitur cum consummavero , & assignavero eis fructum hunc : per vos proficiscar in Hispaniam.

29 Scio autem quoniam veniens ad vos , in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30 Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum , & per charitatem sancti Spiritus , ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.

31 Ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa , & obsequii mei oblatio accepta fiat in Ierusalem sanctis ,

32 Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei , & refrigerer vobiscum.

33 Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

C A P V T X V I.

Commendat Apostolus quosdam apud Romanos , propter nonnullas eorum preeminencias nominatim salutandos ; quosdam vero vitandos hortatur , & de aliis dicit quod salutant Romanos.

1 **C**ommando autem vobis Phœben sororem nostram , quæ est in ministerio Ecclesiæ , quæ est in Cenchris :

2 Ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis : & assistatis ei in quocumque negotio vestri indigerit : etenim ipsa quoque assistit multis , & mihi ipsi.

3 Salutate a Priscam & Aquilam adjuutores meos in Christo Iesu ; a Act. 18. 18.

4 (Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt : quibus non solus ego gratias ago , sed & cunctæ ecclesiæ Gentium)

5 Et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi , qui est primitivus Asiæ in Christo.

6 Salutate Mariam , quæ multum laboravit in vobis.

7 Salutate Andronicum & Iuniam , cognatos & concaptivos meos : qui sunt nobiles in Apostolis , qui & ante me fuerunt in Christo.

8 Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanum adiutorem nostrum in Christo Iesu : & Stachyn dilectum meum.

10 Salutate Apellen probum in Christo.

11 Salutate eos a qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate

Salutate Herodionem cognatum meum. Salute eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12 Salute Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salute Peridem charissimam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salute Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.

14 Salute Asyncritum, Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen; & qui cum eis sunt, fratres.

15 Salute Philologum & Iuliam, Nereum & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16 Salute invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

17 Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis.

18 Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri; & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium.

19 Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

20 Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

b Act.
16. 1. 21 *l* Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei.

22 Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23 Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus, frater.

24 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum & prædicationem Iesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti,

(26 Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obediendum fidei) in cunctis Gentibus cogniti.

27 Soli sapienti Deo, per Iesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA
 BEATI PAULI
 APOSTOLI
 AD CORINTHIOS
 PRIMA.

CAPVT I.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis : ceterum dolet quod de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quod missus ad predicandum Euangelium paucos baptizauerit : ostendens etiam reprobam mundi sapientiam, & electos simplices : sicut & scia est salus in Christi morte, cuius predicatio iudicatur mundo stultitia, credentibus vero virtus ac sapientia : ideo enim contempnibilia mundi elegit Deus, ne quis in se gloriaretur.

1 **P**aulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Sothenes frater,

2 Ecclesie Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro :

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Iesu :

5 Quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia :

6 Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis :

7 Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Iesu Christi,

8 Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Iesu Christi.

9 4 Fidelis Deus : per quem vocati estis in societate Filii ejus Iesu Christi Domini nostri. a 1 Thes, 5. 24.

10 Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi : ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata : fitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

11 Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab illis qui sunt Chloës, quia contentiones sunt inter vos.

12 Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum

- b Act.*
18. 24. dicit : Ego quidem sum Pauli : ego autem *b* Apol-
lo : ego vero Cephæ : ego autem Christi.
- 13 Divisus est Christus : Numquid Paulus cruci-
fixus est pro vobis : aut in nomine Pauli baptizati
estis :
- c Act.*
18. 3. 14 Gratias ago Deo , quod neminem vestrum
baptizavi , c nisi Crispum & Cajum :
- 15 Ne quis dicat quod in nomine meo baptizati
estis.
- 16 Baptizavi autem & Stephanæ domum : ceterum
nescio si quem alium baptizaverim.
- d 2 Pet.*
1. 16. 17 Non enim misit me Christus baptizare , sed
evangelizare : *d* non in sapientia verbi , ut non
evacuetur crux Christi.
- Infr.* 2.
1. 4. 18 Verbum enim crucis , pereuntibus quidem
stultitia est : iis autem qui salvi fiunt , id est nobis,
e Rom.
1. 16. Dei virtus est.
- Isa.* 29.
14. 19 Scriptum est enim : *e* Perdam sapientiam sa-
pientium , & prudentiam prudentium reprobabo.
- f Isa.*
33. 18. 20 *f* Vbi sapiens : ubi scriba : ubi conquistor
hujus sæculi : Nonne stultam fecit Deus sapientiam
hujus mundi ?
- 21 Nam quia in Dei sapientia non cognovit mun-
dus per sapientiam Deum : placuit Deo per stulti-
tiam prædicationis salvos facere credentes.
- 22 Quoniam & Iudæi signa petunt , & Græci
sapientiam quærunt :
- 23 Nos autem prædicamus Christum crucifixum :
Iudæis quidem scandalum , Gentibus autem stulti-
tiam :
- 24 Ipsi autem vocatis Iudæis , atque Græcis ,
Christum Dei virtutem , & Dei sapientiam :
- 25 Quia quod stultum est Dei , sapientius est ho-
minibus : & quod infirmum est Dei , fortius est
hominibus.
- 26 Videte enim vocationem vestram fratres , quia
non multi sapientes secundum carnem , non multi
potentes , non multi nobiles :
- 27 Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus , ut
confundat sapientes : & infirma mundi elegit Deus ,
ut confundat fortia :
- 28 Et ignobilia mundi , & contemptibilia elegit
Deus , & ea quæ non sunt , ut ea quæ sunt destrueret :
- g Jer.*
23. 5. 29 Ut non gloriatur omnis caro in conspectu
ejus.
- h Jer.* 9.
22. 23. 30 Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu , qui
factus est nobis sapientia à Deo , & *g* justitia , &
sanctificatio , & redemptio :
- 2 Cor.*
10. 17. 31 Ut quemadmodum scriptum est : *h* Qui glo-
riatur in Domino gloriatur.

CAPVT II.

Ostendit Paulus se Christum & hunc crucifixum magna modestia verbisque simplicibus predicasse Corinthiis; quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam, quæ solo Dei spiritu cognosci potest: animalis enim non percipit quæ Dei sunt.

- 1 **E**T ego, cum venissem ad vos, fratres, ve-^a *Supr.*
ni non in sublimitate sermonis, aut sa-^{1. 17.}
pientiae, annuncians vobis testimonium Christi.
- 2 Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos,
nisi Iesum Christum: & hunc crucifixum.
- 3 ^b Et ego in infirmitate, & timore, & tremore ^b *Act.*
multo fui apud vos: ^{18. 1.}
- 4 Et sermo meus, & prædicatio mea, ^c non in ^c *2 Pet.*
persuasibilibus humanæ sapientiae verbis, sed in ^{1. 17.}
ostensione spiritus & virtutis:
- 5 Ut fides vestra non sit in sapientia hominum,
sed in virtute Dei.
- 6 Sapientiam autem loquimur inter perfectos;
sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum
hujus sæculi, qui destruuntur:
- 7 Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio,
quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante
sæcula in gloriam nostram,
- 8 Quam nemo principum hujus sæculi cognovit:
si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ
crucifixissent.
- 9 Sed sicut scriptum est: ^d *Isa.*
Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascen-
dit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum: ^{64. 4.}
- 10 Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum.
Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei.
- 11 Quis enim hominum scit quæ sunt hominis,
nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ
Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei.
- 12 Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus,
sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à
Deo donata sunt nobis:
- 13 ^e Quæ & loquimur non in doctis humanæ ^e *2 Pet.*
sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus, spirituali- ^{1. 16.}
bus spiritualia comparantes.
- 14 Animalis autem homo, non percipit ea quæ
sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, & non
potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.
- 15 Spiritualis autem indicat omnia: & ipse à
nemine iudicatur.
- 16 Quis enim cognovit sensum Domini, qui in-
struat eum? Nos autem sensum Christi habemas.

CAPVT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus predicare recondita fidei mysteria: contendeant enim de his qui tantum ministri erant, cum solus Deus possit gratis ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum: super quod quis bene aut male superædificaverit, patebit in die examinis. Non est violandum Dei templum quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

1 **E**T ego fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo,

2 Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

3 Cum enim sit inter vos zelus, & contentio: nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

4 Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus?

5 Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.

6 Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.

7 Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus.

a Psal.

8 *a* Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt.

61. 13.

b Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet

b Galat.

secundum suum laborem.

6. 5.

9 Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10 Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Vnusquisque autem videat quomodo superædificet.

11 Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

12 Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam,

13 Vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim (Domini) declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.

14 Si cuius opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet.

15 Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem.

16 Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis ?

17 Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. c Templum enim Dei sanctum est, c *Infr.* quod estis vos. 6. 19.

18 Nemo se seducat : si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc saeculo, stultus fiat ut sit sapiens. 2. Cor. 6. 16.

19 Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : d *Comprehendam sapientes in astutia eorum.* d *Job 5a* 13.

20 Et iterum : e Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt. e *Psal.* 93. 11a.

21 Nemo itaque glorietur in hominibus.

22 Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura : omnia enim vestra sunt :

23 Vos autem Christi : Christus autem Dei.

CAPUT IV.

Notè temere judicandum est de Dei ministris : reprehenduntur Corinthii qui de ministris & acceptis donis gloriabantur, ac si illa à se haberent, & se extolles commovebant etiam Apostolos, quamquam Paulus illos in Christo genuerat : dicit se brevi venturum Corinthum, quo Pseudoapostoles redarguat.

1 a **S**ic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. a 2 Cor. 6. 4.

2 Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3 Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die : sed neque meipsum judico.

4 Nihil enim mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum : qui autem judicat me, Dominus est.

5 Itaque nolite ante tempus judicare, quoad usque veniat Dominus ; qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium : & tunc laus erit unicuique à Deo.

6 Haec autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos : ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum inflatur pro alio.

7 Quis enim te discernit ? Quid autem habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ?

8 Iam saturati estis, jam divites facti estis : sine nobis regnatis : & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.

9 Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinati : quia spectata-

spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10 Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

11 Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus,

b Act.

20. 34.

1 *Thef.*

2. 9.

2 *Thef.*

3. 8.

12 Et *b* laboramus operantes manibus nostris: maledicimur; & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus:

13 Blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsēma usque adhuc.

14 Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15 Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.

16 Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

17 Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Iesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18 Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19 Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem.

20 Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21 Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

C A P V T V.

Corinthios reprehendit, quod in incestu publice viventem tolerarent, quem absens tradidit Sæcra, monens ut expurgato visorum fermento, puri Pascha celebrent: nec vult eos commisceri Christianis palam criminosis.

a Lev.

18. 12.

et 20.

11.

14 **O**mnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2 Et vos inflati estis: & non magis iustum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.

b Colof.

2. 5.

3 *b* Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam iudicavi ut præsens eum, qui sic operatus est,

4 In nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu,

5 Tradere huiusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

6 Non est bona gloriatio vestra. c Nescitis quia *Gal. 5.* modicum fermentum totam massam corrumpit? 9.

7 Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio. sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8 Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae & nequitiae: sed in azymis sinceritatis & veritatis.

9 Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis.

10 Non utique fornicariis huius mundi, aut avaris; aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11 Nunc autem scripsi vobis non commisceri; si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere.

12 Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Nonne de iis, qui intrasunt, vos iudicatis?

13 Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit. Auferete malum ex vobis ipsis.

CAPUT VI.

Corripit eos quod iudicio contenderent coram iudice ethnico; enumerans quadam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt: quadam licere dicit quae non expediant: & varias ob causas ostendit vitandam fornicationem.

1 **A**vdet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?

2 An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis?

3 Nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis secularia?

4 Secularia igitur iudicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

5 Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum?

6 Sed frater cum fratre iudicio contendit: & hoc apud infideles?

a *Matt.* 7 *a* Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

Luc. 6. 29. *Rom.* 8 Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus.

9 An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10 Neque molles, neque masculorum concubiores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

11 Et hæc quidam fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

12 Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13 Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino: & Dominus corpori.

14 Deus vero & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam.

15 Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16 An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? *b* Erunt enim (inquit) duo in carne una.

b *Gen.* 2. 24. *Matth.* 19. 5. *Marc.* 10. 8. *Ephes.* 5. 31. *c* *Sup.* 3. 17. *d* *Cor.* 6. 16. *d* Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

18 Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19 An nescitis quoniam *c* membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

20 *d* Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

16.

d *Infra*

7. 23.

1 *Petr.*

1. 18.

CAPVT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu & indissolubili vinculo, inuuptis commendans celibatum: & quomodo fidelis cum conjuge infideli se habere debeat: quodque unusquisque in quo vita statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginatatem matrimonio præfert, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut cui velis in Domino nubat.

1 **D**E quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2 Propter

2 Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.

3 4 Vxori vir debitum reddat: similiter autem *a 1 Pet.*
& uxor viro. *3. 7.*

4 Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5 Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6 Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7 Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic.

8 Deo autem non nuptis, & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego.

9 Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.

10 Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, *b Matt.*
5. 32.
c 19. 9.
Marci
10. 9.
Luc. 16.
18.
discedere:

11 Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12 Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13 Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

14 Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15 Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16 Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?

17 Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo.

18 Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputiam. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19 Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.

c Eph.
4. 1.

20 *c* Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

21 Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.

22 Qui enim in Domino vocatus est servus, liberatus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

d Sup.
6. 20.
x Petr.
2. 18.

23 *d* Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

24 Vnusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25 De virginitatibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.

26 Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27 Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? nolite quærere uxorem.

28 Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit; tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29 Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint:

30 Et qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes:

31 Et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.

32 Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33 Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.

34 Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

35 Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut læqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominium obsecrandi.

36 Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat.

37 Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.

38 Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit.

39 e Muller alligata est legi quanto tempore vit e Romae
ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est: 7. 2.
cui vult nubat: tantum in Domino.

40 Beatior autem erit si sic permanserit; secundum meum consilium: puro autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

CAPVT VIII.

Quamquam idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cum idolum nullius sit efficacis aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante conscientia, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere, hominem efficit meliorem.

1 **D**E his autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat.

2 Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.

3 Si quis autem diligit Deum, hic cogitus est ab eo.

4 De esca autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus.

5 Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in celo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi:)

6 Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum; & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

7 Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur.

8 Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus deficiemus.

9 Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10 Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recubentem, noxæ conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

11 a Et peribit infirmus in tua scientia frater, a Romae
propter quem Christus mortuus est? 14. 29.

12 Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13 b Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: b Romae
non manducabo carnem in æternum, ne fratrem 14. 21.
meum scandalizem.

CAPVT IX.

Non accipiebat Paulus victum a Corinthiis quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licet hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit quo plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

1 **N**on sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Iesum Dominum nostrum videtis? Nonne opus meum vos estis in Domino?

2 Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.

3 Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est:

4 Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi?

5 Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

6 Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hæc operandi?

7 Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?

8 Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit?

a Deut. 9 Scriptum est enim in lege Moyse: *a* Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo?

1 Tim. 5. 18. 10 An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi.

b Rom. 11 *b* Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus:

12 Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi.

c Deut. 13 *c* Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant?

14 Ita & Dominus ordinavit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio vivere.

15 Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

16 Nam si euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: vae enim mihi est, si non euangelizauero.

17 Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est:

18 Quae est ergo merces mea? Vt Euangelium praedicans, sine sumptu ponam Euangelium, ut non abutar potestate mea in Euangelio.

19 Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, ut plures lucrifacerem.

20 Et factus sum Iudaeis tanquam Iudaeus, ut Iudaeos lucrarer.

21 Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem, iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.

22 Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos.

23 Omnia autem facio propter Euangelium: ut particeps ejus efficiar.

24 Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.

25 Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.

26 Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans:

27 Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cum aliis praedicauerim, ipse reprobus efficiar.

CAPVT X.

Commemoratione ingratorum Iudaorum frequenter ob varia peccata à Deo punitorum, hos à similibus absterret: de tentatione humana, & Dei in tentationibus auxilio: non solum idololatria fugienda est, sed & mensa eorum qui idolothytis vescuntur; tum quod per hoc videntur aliquid idolis deferre, tum quod scandalo sint infirmioribus.

1 **N**Olo enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes ^a sub nube fuerunt, & omnes ^b mare transierunt;

2 ^c Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari:

3 ^d Et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt,

^a Exod.

13. 21.

^b Num.

9. 22.

^c Exod.

14. 22.

^d Exod.

16. 15.

- e Exod. 4 e Et omnes eundem potum spiritalem bibe-
 17. 6. runt: (bibebant autem de spiritali, consequente
 Num. eos petra: petra autem erat Christus)
 20. 10. 5 Sed non in pluribus eorum beneplacitum est
 f Num. Deo: f nam prostrati sunt in deserto.
 25. 65. 6 Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non
 g Psal. simus concupiscentes malorum, g sicut & illi con-
 105. cupierunt.
 14. 7 Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex
 h Exod. ipsis: quemadmodum scriptum est. h Sedit populus
 32. 6. manducare & bibere, & surrexerunt ludere.
 i Num. 8 Neque fornicemur, i sicut quidam ex ipsis for-
 29. 1. nicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria
 millia.
 k Num. 9 Neque tentemus Christum: k sicut quidam
 21. 5, 6. eorum tentaverunt, & à serpentibus perierunt.
 l Num. 10 l Neque murmuraveritis, sicut quidam
 11. 1. eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.
 m 14. 11 Hæc autem omnia in figura contingebant
 5. illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram,
 in quos fines sæculorum devenerunt.
 12 Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.
 13 Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fi-
 delis autem Deus est, qui non patietur vos tentari
 supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tenta-
 tione proventum ut possitis sustinere.
 14 Propter quod charissimi mihi, fugite ab
 idolorum cultura:
 15 Ut prudentibus loquor, vos ipsi iudicate
 quod dico.
 16 Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne
 communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem
 frangimus, nonne participatio corporis Domini
 est?
 17 Quoniam unus panis, unum corpus multi su-
 mus, omnes qui de uno pane participamus.
 18 Videt: Israël secundum carnem: nonne qui
 edunt hostias, participes sunt altaris?
 19 Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit
 aliquid? aut quod idolum, sit aliquid?
 20 Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immo-
 lant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæ-
 moniorum: non potestis calicem Domini bibere, &
 calicem dæmoniorum:
 21 Non potestis mensæ Domini participes esse, &
 mensæ dæmoniorum.
 n 6. 12. 22 An a malamur Dominum? Numquid fortio-
 Eccl. res illo sumus? m Omnia mihi licent, sed non om-
 17. 31. nia expediunt.

23 Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24 Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

25 Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26 ꝛ Domini est terra, & plenitudo ejus.

ꝛ Psalms

27 Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

25. 1^a

28 Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam:

29 Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia:

30 Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago?

31 ꝛ Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

ꝛ Coloss

3. 17^a

32 Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:

33 Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPVT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite: Corinthios reprehendit quod ad celebrandam cœnam Dominicam invicem non expectarent, sed inter se disiderent: referens interim Sacramenti Euchariæ à Christo institutionem, & scelus ac poenam indigne ad illud accedentium.

1 **I**miratores mei estote, sicut & ego Christi.

2 Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3 Volo autem vos scire, & quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput vero Christi, Deus.

4 Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

5 Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur.

6 Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7 Vir quidem non debet velare caput suum:

quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

8 Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

6 Gen.
2. 21.

9 *b* Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

10 Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.

11 Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino.

12 Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

13 Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum?

14 Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi:

15 Mulier vero si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16 Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17 Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18 Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.

19 Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20 Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam coenam manducare.

21 Unusquisque enim suam coenam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22 Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laude vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

6 Matt.
26. 26.
Marc.
14. 22.
Luc.
22. 17.

24 Et gratias agens fregit, & dixit: *c* Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.

25 Similiter & calicem, postquam coenavit dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

27 *d* Itaque quicumque manducaverit panem *d Iovis.*
hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus *6. 59.*
erit corporis & sanguinis Domini.

28 *e* Probet autem seipsum homo: & sic de pane *e 2 Cor.*
illo edat, & de calice bibat. *15. 5.*

29 Qui enim manducat & bibit indigne, judi-
cium sibi manducat & bibit: non dijudicans corpus
Domini,

30 Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, &
dormiunt multi.

31 Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non uti-
que judicaremur,

32 Dum judicamur autem, à Domino corripimur,
ut non cum hoc mundo damnemur.

33 Itaque fratres mei, cum convenitis ad man-
ducandum, invicem expectate.

34 Si quis esurit, domi manducet: ut non in ju-
diciu[m] conveniatis. Cetera autem, cum venero,
disponam.

CAPVT XII.

*Variis dantur varia ejusdem Spiritus sancti chari-
smata, ut in modum humani corporis quisque suo fun-
gatur officio, & mutua se opera omnes indigere co-
gnoscens, mutuo se foveant: & ita Christus sua
providit Ecclesie de variis hominum statibus.*

1 **D**E spiritualibus autem, nolo vos ignorare
fratres.

2 Sicutis quoniam cum Gentes essetis, ad simu-
lachra muta prout ducebamini euntes.

3 Ideo notum vobis facio, *a Marc.*
quod nemo in Spi- *9. 39.*
ritu Dei loquens, dicit anathema Iesu, Et nemo
potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu san-
cto.

4 Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem
Spiritus:

5 Et divisiones ministracionum sunt, idem autem
Dominus:

6 Et divisiones operationum sunt, idem vero
Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7 Unicuique autem datur manifestatio Spiritus
ad utilitatem.

8 Alii quidem per Spiritum datur sermo sapien-
tia: alii autem sermo scientia[rum] secundum eundem
Spiritum:

9 Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia fan-
tatum in uno Spiritu:

10 Alii operatio virtutum, alii prophetia, alii
discretio spirituum, alii genera linguarum, alii in-
terpretatio sermonum.

b Rom.
12. 6.
Ephes.
4. 6.

11 *b* Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

12 Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus.

13 Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi; & omnes in uno Spiritu potati sumus.

14 Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.

15 Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?

16 Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?

17 Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus?

18 Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

19 Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20 Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21 Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: non estis mihi necessarii.

22 Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt:

23 Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorum circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorum honestatem habent.

24 Honestam autem nostram nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorum, tribuendo honorem,

25 Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra.

26 Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

27 Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

c Ephes.
4. 11.

28 *c* Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

29 Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30 Numquid omnes virtutes? numquid omnes

gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31 *Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.*

CAPVT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac præcellentiam supra fidem & spem, & liquaque Dei dona.

1 **S**I linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

2 Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.

3 Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4 Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur:

5 Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

6 Non gaudet super iniquitate, congauDET autem veritati:

7 Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8 Charitas numquam excidit; siue prophetiæ evacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur.

9 Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.

10 Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

11 Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

12 Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

13 Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.

CAPVT XIV.

Datum linguarum inferius esse dicit dono prophetiæ; imo inutile, si desit qui interpretetur: tradit ergo eis normam qua his donis ordinate utantur: & mulieres in Ecclesiis silere iubet.

1 **S**ECTamini charitatem , æmulamini spiritalia:
magis autem ut prophetetis.

2 Qui enim loquitur lingua , non hominibus loquitur , sed Deo : nemo enim audit . Spiritu autem loquitur mysteria .

3 Nam qui prophetat , hominibus loquitur ad ædificationem , & exhortationem , & consolationem .

4 Qui loquitur lingua , semetipsum ædificat : qui autem prophetat , Ecclesiam Dei ædificat .

5 Volo autem omnes vos loqui linguis : magis autem prophetare . Nam major est , qui prophetat , quam qui loquitur linguis : nisi forte interpretetur , ut Ecclesia ædificationem accipiat .

6 Nunc autem , fratres , si venero ad vos linguis loquens ; quid vobis prodero , nisi vobis loquar aut in revelatione , aut in scientia , aut in prophetia , aut in doctrina ?

7 Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia , sive tibia , sive cithara , nisi distinctionem sonituum dederint ; quomodo scietur id quod canitur , aut quod citharizatur ?

8 Etenim si incertam vocem det tuba , quis parabit se ad bellum ?

9 Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis ? quomodo scietur id quod dicitur ? eritis enim in aëra loquentes .

10 Tam multa , utputa , genera linguarum sunt in hoc mundo : & nihil sine voce est .

11 Si ergo nesciero virtutem vocis , ero ei , cui loquor , barbarus : & qui loquitur , mihi barbarus .

12 Sic & vos quoniam æmulatores estis spirituum , ad ædificationem Ecclesiæ querite ut abundetis .

13 Et ideo qui loquitur lingua , oret ut interpretetur .

14 Nam si orem lingua , spiritus meus orat , mens autem mea sine fructu est .

15 Quid ergo est ? Orabo spiritu , orabo & mente : psallam spiritu , psallam & mente .

16 Ceterum si benedixeris spiritu : qui supplet locum idiotæ , quomodo dicet , Amen , super tuam benedictionem ? quoniam quid dicas , nescit .

17 Nam tu quidem bene gratias agis : sed alter non ædificatur .

18 Gratias ago Deo meo , quod omnium vestrum lingua loquor .

19 Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui , ut & alios instruam : quam decem millia verborum in lingua .

20 Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed matritia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.

21 In lege scriptum est: « Quoniam in aliis lingu- a 1/a.
guis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic 28. 11.
exaudient me, dicit Dominus.

22 Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23 Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguas loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent quod insanitis?

24 Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25 Occulta cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quod vere Deus in vobis sit.

26 Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

27 Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.

28 Si autem non fuerit interpret, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.

29 Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & ceteri dijudicent.

30 Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31 Potestis autem omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortentur:

32 Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt.

33 Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34 Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut b & lex b Gen.
3. 16.

35 Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36 An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37 Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38 Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39 Itaque fratres æmulamini prophetare: & loqui linguas nolite prohibere.

40 Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.

CAPVT XV.

Christum docet à mortuis resurrexisse, multisque ac demum Paulo qui se minimum dicit Apostolorum apparuisse: ac nostram hic astruit resurrectionem, & ordinem ac modum eius, una cum diversa resuscitatorum gloria; non in anima solum, sed etiam in corpore: mors autem in resurrectione absorbebitur.

a Gal.
1. 11.

1 **N**otum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & stitis,

2 Per quod & salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3 Tradidi enim vobis id primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris
b secundum Scripturas:

b Isaiæ

53. 5.

c Ioan.

2. 2.

Ioan.

20. 19.

4 *c* Et quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas:

5 Et quia visus est Cephæ, & post hoc undecim:

6 Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt:

7 Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus:

8 Novissime autem omnium tanquam abortivo, visus est & mihi.

d Act.

9. 3.

Ephes.

3. 8.

9 *d* Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

10 Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum:

11 Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, & sic credidistis.

12 Si autem Christus prædicatur quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13 Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.

14 Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra:

15 Invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16 Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

17 Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.

18 Ergo

18 Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.

19 Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20 Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium :

21 *e* Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. *e Col. 1. 18.*

22 Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. *Apoc. 1. 5.*

23 *f* Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus : deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. *f 1 The. 4. 15.*

24 Deinde finis ; cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

25 Oportet autem illum regnare, g donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. *g Psal. 109. 1.*

26 Novissima autem inimica destruetur mors : *Hebr. 1. 13. &*

b Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat : *10. 13.*

27 Omnia subjecta sunt ei ; sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia. *b Psal. 8. 8.*

28 Cum autem subjecta fuerint illi omnia : tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. *Heb. 2. 8.*

29 Alloquã quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt ? ut quid & baptizantur pro illis ?

30 Ut quid & nos periclitamur omni hora ?

31 Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.

32 Si (secundum hominem) ad bestias puguavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt ? *i Isaiæ 22. 3.*

i manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. *Sap. 2. 6.*

33 Nolite seduci : Corruptunt mores bonos colloquia mala.

34 Evigilate justì, & nolite peccare : ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35 Sed dicet aliquis : Quomodo resurgunt mortui ? qualive corpore venient ?

36 Inspiciens, tu quod feminas non vivificatur, nisi prius moriatur.

37 Et quod feminas, non corpus, quod futurum est, feminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum.

38 Deus autem dat illi corpus sicut vult : & unicuique feminum proprium corpus.

39 Non omnis caro, eadem caro ; sed aliã quidem *ho.*

hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium:

40 Et corpora coelestia, & corpora terrestria: sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium.

41 Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate:

42 Sic & resurrectionis mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43 Seminatur in ignobilitate, surget in gloria; Seminatur in infirmitate, surget in virtute.

44 Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est:

k Gen.
2. 7.

45 *k* Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.

46 Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale.

47 Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de caelo, coelestis.

48 Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis coelestis, tales & coelestes.

49 Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem coelestis.

50 Hoc autem dico fratres: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

51 Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52 In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

53 Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

I Osee
13. 14.
Heb. 2.
14.

54 Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.

55 Vbi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?

56 Stimulus autem mortis peccatum est: virtus vero peccati lex.

m Ios.
5. 5.

57 *m* Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.

58 Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

CAPVT XVI.

Vbi de colligenda pro Christianis qui Ierosolymis agebant elemosyna hortatus esset, commendat eis Timotheum ac Stephanam familiam: deinde salutationes subjungit.

1 **D**E collectis autem, quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non, cum venero, tunc collectæ fiant.

3 Cum autem præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Ierusalem.

4 Quod si dignum fuerit ut & ego eam mecum ibunt.

5 Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo.

6 Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo: ut vos me deducatis quocumque iero.

7 Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temperis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8 Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9 Ostium enim mihi apertum est magnum, & evidens: & adversarii multi.

10 Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut & ego.

11 Ne quis ergo illum spernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: expecto eam illum cum fratribus.

12 De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cum ei vacuum fuerit.

13 Vigilate, stete in fide, viriliter agite, & confortamini.

14 Omnia vestra in charitate fiant.

15 Obsecro autem vos fratres, nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achaicæ, & in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos:

16 Ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti, & laboranti.

17 Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt:

18 Refecerunt enim & meum spiritum, & verbum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

19 Salutant vos Ecclesie Asiae. Salutant vos in Domino multum, Aquila & Priscilla, cum domestica sua Ecclesia: apud quos & hospitor.

20 Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21 Salutatio, mea manu Pauli.

22 Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum sit anathema, Maran Atha.

23 Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

EPISTOLA

BEATI PAULI

APOSTOLI

AD CORINTHIOS

SECUNDA.

CAPITULUM I.

Ostendit Apostolus ex quatuor in Asia ortis adversariis exierit cum Dominus, ut & ipse alios consolaretur: deinde manifestans cordis sui ac doctrinae sinceritatem: ostendit quod licet iuxta id quod proposuerat, ad eos non venerit, nulla ipsius id ab inimico esse levitate; assertens firmam esse sua praedicationis veritatem.

P Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia:

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3 4 Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis,

4 Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo.

in Epist.
2. 3.
à Petr.
4. 2.

5 Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis : ita & per Christum abundat consolatio nostra.

6 Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earundem passionum, quas & nos patimur :

7 Ut spes nostra firma sit pro vobis : scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis.

8 Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

9 Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos :

10 Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit : in quem speramus quoniam & adhuc eripiet,

11 Adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis : ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

12 Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei, conversati sumus in hoc mundo : abundantius autem ad vos.

13 Non enim alia scribimus vobis, quam quæ legistis, & cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis,

14 Sicut & cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die Domini nostri Iesu Christi.

15 Et hac confidentia volui prius venire ad vos ut secundam gratiam haberetis :

16 Et per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.

17 Cum ergo hoc voluissim, numquid levitate usus sum ? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me EST & NON ?

18 Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST & NON.

19 Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Silvanum, & Timotheum, non fuit EST & NON, sed EST in illo fuit.

20 Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo EST : ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram,

21 Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus:

22 Qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

23 Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fidei vestrae, sed adiutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.

CAPVT II.

Ostendit quod ad ipsos non venerit ne maioris esset causa tristitia, exhortans ut fornicarium illum recipiant in gratiam: simul indicans quod magno quidem labore, magno tamen etiam fructu predicaverit, licet predicationis suae fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

1 **S**Tatui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

2 Si enim ego contristo vos: & quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?

3 Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus oportuerat me gaudere: quia meum gaudium, omnium vestrum est.

4 Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5 Si quis autem contristavit, non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos.

6 Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit à pluribus:

7 Ita ut è contrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeat qui ejusmodi est.

8 Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9 Ideo enim & scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

10 Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donavi, siquid donavi, propter vos in persona Christi,

11 Ut non circumveniamur à satana: non enim ignoramus cogitationes ejus.

12 Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino,

13 Non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam,

14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco :

15. Quia Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt :

16. Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitæ in vitam. Et adhuc quis tam idoneus?

17. Non enim fumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CAPVT III.

Non eget Apostolus hominum commendatione, cum fructus suæ prædicationis eum commendat: multo enim majori in honore esse debent ministri novi testamenti ac Spiritus, quam veteris testamenti ac litteræ: & quod Iudæi velamen adhuc habeant super tor suum in lectione Scripturarum, quod fuit in Christum auferitur.

1. Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?

2. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus;

3. Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum:

5. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est:

6. Qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti; non littera, sed Spiritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

7. Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israël in faciem Moyse, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur:

8. Quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9. Nam si ministratio damnationis gloria est: multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.

10. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est:

12 Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur :

« Exod. 34. 33. 13 a Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur,

14 Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur.)

15 Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16 Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

6 Ioan. 4. 24. 17 b Dominus autem Spiritus est : Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

18 Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem tamquam à Domini Spiritu.

CAPVT IV.

Quod sincera Apostolorum predicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, praterquam iis quorum mentes excacatae sunt : quod multa adversa patiantur Apostoli, numquam tamen succumbant : momentanea autem tribulatio parit magnam aeternamque gloriam.

1 Ideo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus,

2 Sed ablicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3 Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum ; in iis, qui pereunt, est opertum :

4 In quibus Deus hujus saeculi excacavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei.

5 Non enim nosmetipsos predicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum ; nos autem servos vestros per Iesum :

6 Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiae claritatis Dei, in facie Christi Iesu.

7 Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus : ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

8 In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur : aporiamur, sed non destituimur :

9 Per-

9 Persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deijcitur, sed non perimus:

10 Semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris.

11 Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Iesum: ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

12 Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13 Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: *a* Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: *a Psal. 115. 10*

14 Scientes quoniam qui suscitavit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum.

15 Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16 Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17 Id enim, quod in presenti est momentaneum & leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis,

18 Non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna sunt.

CAPUT V.

Et certa spe futurae gloriae desiderant Apostoli absolvi a corpore, cum aliter ea frui non possint: semper autem cupientes Christo omnium iusto iudici placere, dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis: & legatione pro Christo fungentes: ne ipsum quidem Christum, quem praedicant, & cuius morte reconciliatus est Deo mundus, iam secundum carnem noverunt.

1 **S**Cimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in coelis.

2 Nam & in hoc ingemiscimus, *a* habitacionem nostram, quae de caelo est, superindui cupientes: *a Apoc. 16. 13*

3 Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

4 Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeat quod mortale est, a vita.

5 Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.

6 Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino :

7 (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem.)

8 Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & praesentes esse ad Dominum.

9 Et ideo contendimus, sive absentes, sive praesentes, placere illi.

6 Rom. 14. 10. 10 Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

11 Scientes ergo timorem Domini, hominibus suaviemur, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12 Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem datus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde.

13 Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.

14 Charitas enim Christi urget nos: aestimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:

15 Et pro omnibus mortuus est Christus: ut, & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

16 Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus.

17 Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: & ecce facta sunt omnia nova.

6 Isai. 43. 19. Apoc. 5. 18 Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

19 Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

20 Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

21 Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Exhortatur ne acceptam negligent gratiam, ostendens quomodo laboraverit ut probaretur se Dei iudicium exhiberet, & admonens ut à conversione & conversione infidelium separarentur.

- 1 **A**djuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.
- 2 Ait enim : *a* Tempore accepto exaudivi te, & *a Isai.*
in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. 49. 8.
- 3 *b* Nemini dantes ullam offensionem, ut non *b 1 Cor.*
vituperetur ministerium nostrum : 10. 32.
- 4 Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos *c* sicut *c 1 Cor.*
ut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, 4. 1.
- 5 In plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis,
- 6 In castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta,
- 7 In verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiae à dextris, & à sinistris :
- 8 Per gloriam, & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam : ut seductores, & veraces, sicut qui ignoti, & cogniti :
- 9 Quasi morientes, & ecce vivimus : ut castigati, & non mortificati :
- 10 Quasi tristes, semper autem gaudentes : sicut egentes, multos autem locupletantes : tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.
- 11 Os nostrum patet ad vos, *o* Corinthii, cor nostrum dilatatum est.
- 12 Non angustiamini in nobis : angustiamini autem in visceribus vestris.
- 13 Eandem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico, dilatamini & vos.
- 14 Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? Aut quae societas luci ad tenebras?
- 15 Quae autem conventio Christi ad Belial? Aut quae pars fidei cum infidei?
- 16 Qui autem consensus templo Dei cum idolis?
- 17 Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit *d 1 Cor.*
Deus : *e* Quoniam inhabitabo in illis, & in ambulo *3. 27.*
inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt *e 6.*
mihi populus. 19.
- 18 Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis : *26. 12.*
- 19 Et ego recipiam vos : *f* & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & fillas, dicit Dominus omnipotens. *f 1er.*
31. 9.

CAPUT VII.

Ostendit Apostolus quanto amore Corinthios persequatur, & quantum de correcta ipsorum vita in magnis

magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantumve bonum pepererit tristitia, quam ex sua acceperant epistola.

1 **H**As ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

2 Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3 Non ad condemnationem vestram dico: prædiximus enim quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum.

4 Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

5 Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugne, intus timores.

6 Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7 Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum flexum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8 Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poenitet: etsi poeniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9 Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum pariamini ex nobis.

¶ 1. Pet. 2. 19. 10 **Q**uæ enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

11 Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio.

12 Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis.

13 Coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia reffectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14 Et si quid apud illum de vobis gloriatum sum, non sum confusus, sed sicut omnia vobis in veritate

tate locuti sumus, ita & gloriatio nostra quæ fuit ad Titum, veritas facta est:

15 Et viscera ejus abundantius in vobis sunt: remissentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum.

16 Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

CAPUT VIII.

Horitur eos ad eleemosynam pauperibus qui Ierolymis agebant proprio animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo; admonens ut quod jam audiam facere proposuerant, id nunc pro cuiusque facultate præstent: & ministros collaudat quos ad eam mittit colligendam.

1 **N**oram autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ:

2 Quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum, abundavit in divitiis simplicitatis eorum:

3 Quia secundum virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt,

4 Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod sit in Sanctos.

5 Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6 Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum coepit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7 Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni sollicitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis,

8 Non quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9 Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

10 Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle coepistis ab anno priore:

11 Nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.

12 Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet.

13 Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

14 In præsentem tempore vestra abundantia illo-

rum inopiam suppleat : ut & illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum , ut fiat aequalitas , sicut scriptum est :

a Exod. 17. *a* Qui multum , non abundavit : & qui modicum , non minoravit.

15. 13.

15 Gratias autem Deo , qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi ,

17 Quoniam exhortationem quidem suscepit : sed cum sollicitior esset , sua voluntate profectus est ad vos.

18 Misimus etiam cum illo fratrem , cuius laus est in Evangelio per omnes Ecclesias :

19 Non solum autem , sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae , in hanc gratiam , quae ministratur à nobis ad Domini gloriam , & destinatum voluntatem vestram :

20 Devitantes hoc , ne quis nos vituperet in hac plenitudine , quae ministratur à nobis.

b Rom.

12. 17.

21 *b* Providemus enim bona non solum coram Deo , sed etiam coram hominibus.

22 Misimus autem cum illis & fratrem nostrum , quem probavimus in multis saepe sollicitum esse : nunc autem multo sollicitiorem , confidentia multa in vos ,

23 Sive pro Tito , qui est socius meus , & in vos adjutor , hinc fratres vestri , Apostoli Ecclesiarum , gloria Christi.

24 Ostemtionem ergo , quae est charitatis vestrae , & nostrae gloriae pro vobis , in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

C A P V T I X.

Prosequitur hortando ad eleemosynam prompte & abundanter tribuendam : admonens ne ex hoc inopiam metuant , sed divina fidant providentia : variisque recenset illius eleemosyna fructus.

1 **N** Am de ministerio , quod fit in sanctos , ex abundanti est mihi scribere vobis.

2 Scio enim promptum animum vestrum : pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno praeterito , & vestra aemulatio provocavit plurimos.

3 Misi autem fratres : ut ne quod gloriamur de vobis , evacuetur in hac parte , ut (quemadmodum dixi) parati sitis :

4 Ne cum venerint Macedones mecum , & invenerint vos imparatos , erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5 Necessarium ergo existinavi rogare fratres , ut praeveniant ad vos , & praeparent reprovissam benedictio-

edictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tanquam avaritiam.

6 Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

7 Vnusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: a hilarem enim dātorem diligit Deus. *a Eccl. 35. 11.*

8 Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum:

9 Sicut scriptum est: b Disperfit, dedit pauperibus: iustitia ejus manet in saculum sæculi. *b Psal. 111. 9.*

10 Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11 Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12 Quoniam ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13 Per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes.

14 Et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15 Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPVT X.

Incipit suam aperire potestatem, & exantlatas pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui ipsum deprimentes & abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impediabant.

1 **I**psè autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.

2 Rogo autem vos ne præfens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus.

3 In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus.

4 Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

5 Et omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,

6 Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia,

7 Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos.

8 Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit vobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.

9 Ut autem non existimer tanquam terrere vos per epistolas:

10 Quoniam quidem epistolæ, inquit, graves sunt & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis:

11 Hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentem in facto.

12 Non enim audemus inferere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.

13 Nos autem non in immensum gloriabimur, *a* sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

14 Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15 Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam,

16 Etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari.

17 *b* Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur.

18 Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

c Ter. 9.

23.

2 Cor.

2. 31.

CAPVT XI.

Propter pseudoapostolos perversentes Pauli prædicationem metuens Corinthiis, ostendit quare nihil subsidii ab eis acceperit: deinde ut ostendat plus fidei sibi restituendum esse, quam illis, sua recenset encomia; & primum adversa quæ perpessus est: prædicatio Christi fidem, & labores ac sollicitudines.

1 **V**tinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me;

2 *Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.*

3 *Timeo autem, ne a sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri; & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.*

4 *Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evangelium quod non recepistis: recte pateremini.*

5 *Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis.*

6 *Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in omnibus autem manifestati sumus vobis.*

7 *Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei euangelizavi vobis?*

8 *Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.*

9 *Et cum essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt à Macedonia: & in omnia sine onere me vobis servavi & servabo.*

10 *Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaia.*

11 *Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.*

12 *Quod autem facio, & faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos.*

13 *Nam ejusmodi pseudoapostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.*

14 *Et non mirum: ipse enim satanas transfiguratur se in Angelum lucis.*

15 *Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum.*

16 *Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quasi gloriar.)*

17 *Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ.*

18 *Quoniam multi gloriantur secundum carnem: & ego gloriabor.*

19 *Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes:*

20 *Suffinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.*

21 *Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico,) audeo & ego:*

22 Hebræi sunt, & ego: Israëlitzæ sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, & ego:

23 Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.

b Deut. 24 A Iudæis quinquies, b quadragenas, una minus, accepi:

25. 3. c Act. 25 c Ter virgis cæsus sum, d semel lapidatus sum, e ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui,

14. 18. 26 In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus:

27 In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate:

28 Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.

29 Quis infirmatur, & ego non infirmor: quis scandalizatur, & ego non uror:

30 Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.

31 Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.

f Act. 9. 24. 32 f Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet:

33 Et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

CAPVT XII.

Narrat factas sibi ante annos 14 divinas visiones, & de dato sibi carnis stimulo, ostendens quod eorum compulerint ut se laudaret, cum ab illis potius debuisset commendari propter accepta ab ipsa beneficia, pro quorum salute adhuc immolari paratus est: sed meruit ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos.

1 **S**I gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones & revelationes Domini.

a Act. 9. 3. 2 Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum.

3 Et scio hujusmodi hominem, (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit)

- 4 Quoniam raptus est in paradysum : & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.
- 5 Pro hujusmodi gloriabor : pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.
- 6 Nam, & si voluezo gloriari, non ero insipiens : veritatem enim dicam : parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me.
- 7 Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet :
- 8 Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet à me :
- 9 Et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea : nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.
- 10 Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo : Cum enim infirmor, tunc potens sum.
- 11 Factus sum insipiens, vos me coëgistis. Ego enim à vobis debui commendari : nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli ; tamen nihil sum :
- 12 Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos, in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.
- 13 Quid est enim, quod minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos ? Donate mihi hanc injuriam.
- 14 Ecce, tertio hoc paratus sum venire ad vos : & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.
- 15 Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris : licet plus vos diligens, minus diligar.
- 16 Sed esto : ego vos non gravavi : sed cum essem astutus, dolo vos cepi.
- 17 Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos ?
- 18 Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit ? nonne eodem spiritu ambulavimus ? nonne iisdem vestigiis ?
- 19 Olim putatis quod excusemus nos apud vos ? Coram Deo in Christo loquimur : omnia autem charissimi propter ædificationem vestram.
- 20 Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos, & ego inveniar à vobis, qualem

non vultis : ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrations, inflationes, seditiones sint inter vos :

21 Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos : & lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt poenitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis qui peccaverunt, quo ad poenitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severe eos castigare data sibi à Christo potestate, cujus virtutem merito deberent in seipsis agnoscere, additque generalem exhortationem, & salutaciones.

a Dent. 1 **E**cce tertio hoc venio ad vos: *a* In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.

19. 15.
Matth. 2 Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, *18. 16.*
Joan. 8. iis qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.

17. 3 An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?
Hebr.

10. 28. 4 Nam etiam crucifixus est ex infirmitate : sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo : sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5 Vosmetipsum tentate si estis in fide : ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsum, quia Christus Iesus in vobis est : nisi forte reprobi estis.

6 Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

7 Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis : nos autem ut reprobi simus.

8 Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9 Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem.

10 Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

11 De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum.

12 Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti,

13 Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen,

EPISTOLA
BEATI PAULI
APOSTOLI
AD GALATAS.

CAPVT I.

Reprehendit Galatas Apostolus quod abduci se permisissent a veritate quam ab ipso acceperant, cum sola hac tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, & tanta solertia postea illam docuerit, quanta ipsam antea impugnabat: addens quomodo ipsum Deus ad euangelizandum segregauerit.

1 **P**aulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitauit eum à mortuis:

2 Et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesis Galatiæ.

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo,

4 Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de presenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei & Patris nostri,

5 Cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.

6 Miror quod sic tam cito transferimini, ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Euangelium:

7 Quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Euangelium Christi.

8 Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.

9 Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

10 Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quaero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

11 & Notum enim vobis facio, fratres, Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem: 1 Cor. 15. 10.

6 Eph.
3:3:

12 Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi.

13 Audistis enim conversationem meam aliquando in Iudaismo: quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam,

14 Et proficiebam in Iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

15 Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, & vocavit per gratiam suam,

16 Ut revelaret Filium suum in me, ut euangelizarem illum in Gentibus: continuo non acquievi carni & sanguini,

17 Neque veni Ierosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam: & iterum reversus sum Damascum:

18 Deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim:

19 Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini.

20 Quae autem scribo vobis: ecce coram Deo, quia non mentior.

21 Deinde veni in partes Syriae, & Ciliciae.

22 Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudaeae, quae erant in Christo:

23 Tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequabatur nos aliquando, nunc euangelizat eisdem, quam aliquando expugnabat:

24 Et in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Paulus Euangelii veritatem libere semper docuit inter Gentes, approbantibus id primis Apostolis, & nihil ad id adtemibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palam reprehendit Cepham, ostendens quod non ex legis operibus quisquam iustificatur, sed per fidem in Christum.

1 **D**Einde post annos quatuordecim, iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito.

2 Ascendi autem secundum revelationem: & contrahenti cum illis euangelium, quod praedico in Gentibus, seorsum autem in iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut currissem.

3 Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4 Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in servitutem redigerent.

9 Quibus neque ad horam cessimus subiectione,
ut veritas Evangelii permaneat apud vos :

6 Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (qua-
les aliquando fuerint, nihil mea interest. a Deus
personam hominis non accipit) mihi enim qui vi-
debantur esse aliquid, nihil contulerunt. *a Deut. 10. 17. Iob 34.*

7 Sed e contra cum vidissem quod creditum est
mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circum-
cisionis : *19. Sap. 6. 8.*

8 (Qui enim operatus est Petro in Apostola-
tum circumcisionis, operatus est & mihi inter
Gentes.) *Ecclef. 35. 16. Rom.*

9 Et cum cognovissent gratiam, quæ data est
mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui vide-
bantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Bar-
nabæ societatis : ut nos in Gentes, ipsi autem in
circumcisionem : *2. 11. Ephes. 6. 9. Colof. 3. 25.*

10 Tantum ut pauperum memores essemus : quod
etiam sollicitus fui hoc ipsum facere. *Actor. 10. 34.*

11 Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in
faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. *1 Petr. 1. 17.*

12 Prius enim quam venirent quidam à Iacobo,
cum Gentibus edebat : cum autem venissent, sub-
trahebat & segregabat se, timens eos qui ex circum-
cisione erant.

13 Et simulationi ejus consenserunt ceteri Iudæi,
ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simula-
tionem.

14 Sed cum vidissem quod non recte ambu-
larent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ co-
ram omnibus : Si tu, cum Iudæus sis, gentiliter
vivas, & non Iudaice ; quomodo Gentes cogis Iu-
daizare ?

15 Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus pec-
catores.

16 Scientes autem quod non justificatur ho-
mo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Chri-
sti : & nos in Christo Iesu credimus, ut justi-
ficemur ex fide Christi, & non ex operibus legis :
b propter quod ex operibus legis non justificabitur
omnis caro : *b Rom. 3. 20.*

17 Quod si quærentes justificari in Christo, in-
venti sumus & ipsi peccatores, numquid Christus
peccati minister est ? Absit.

18 Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico ;
prævaricatorem me constituo.

19 Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut
Deo vivam ; Christo confixus sum cruci.

20 Vivo autem, jam non ego : vivit vero in
me Christus. Quod autem nunc vivo in carne : in

fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21 Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Sicut Abrahæ, ita & posteris, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus: subacti autem legi, cum nemo præstet legem, maledicti sunt: sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit: promissiones vero factæ Abrahæ per fidem complentur, licet interim lex tamquam pedagoga data fuerit, qua non poterat iustificare.

1 **O** Insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos lectus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?

2 Hoc solum à vobis volo discere: ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3 Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne consummemini?

4 Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5 Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

Gen. 6 Sicut scriptum est: *a* Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Rom. 4. 7 Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ.

Jacob. 8 Providens autem Scriptura, quia ex fide iustificat Gentes Deus, prænuñciavit Abrahæ: *b* Quia benedicentur in te omnes Gentes.

Gen. 12. 3. 9 Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abrahæ.

Eccles. 44. 20. 10 Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: Scriptum est enim: *c* Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in Libro legis, ut faciat ea.

11 Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est: *d* quia iustus ex fide vivit.

Hab. 2. 4. 12 Lex autem non est ex fide, sed, *e* Qui fecerit ea, vivet in illis.

Rom. 1. 17. 13 Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: *f* Maledictus omnis qui pendet in ligno:

Levit. 24. 5. *f* Maledictus omnis qui pendet in ligno: 14 Ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

Deut. 21. 25. 15 Fratres (secundum hominem dico) *g* tamen

hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.

16 Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

17 Hoc autem dico: testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

18 Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.

19 Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

20 Mediator autem unius non est: Deus autem unus est.

21 Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia.

22 *b* Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, *b Rom.*
ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. 3. 9.

23 Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat.

24 Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.

25 At ubi venit fides, jam non sumus sub pædago.

26 Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu.

27 *i* Quicumque enim in Christo baptizati estis, *i Rom.*
Christum induistis. 6. 3.

28 Non est Indæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

29 Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem heredes.

CAPVT IV.

Ante Christum natum, Iudæi, in modum heredis adhuc parvuli, sub lege continebantur, tanquam sub tutore: conatur autem eos à legis servitute revocare, cum fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans quanto fervore ipsum ac predicationem ipsius antea acceperant: & simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filiis, duo testamenta designantibus: per quod docet legis amulatores à Christi hereditate ejiciendos.

1 **D**ico autem : Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium :

2 Sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præfinitum tempus à patre :

3 Ita & nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.

4 At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege,

5 Ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

6 Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamantem : Abba, Pater.

7 Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius : & heres per Deum.

8 Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis.

9 Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis à Deo : quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis ?

10 Dies observatis, & menses, & tempora, & annos.

11 Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12 Estote sicut ego, quia & ego sicut vos : fratres obsecro vos : Nihil me læsistis.

13 Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem, & tentationem vestram in carne mea

14 Non sprevestis, neque respuistis : sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum.

15 Vbi est ergo beatitudo vestra ? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

16 Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis ?

17 Æmulantur vos non bene : sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini.

18 Bonum autem æmulamini in bono semper : & non tantum cum præsens sum apud vos.

19 Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.

20 Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam : quoniam confundor in vobis.

21 Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis ?

22 Scriptum est enim : Quoniam Abraham duos filios habuit : *a* unum de ancilla , *b* & unum de libera. *a Gen. 16. 15. b Gen. 21. 2a.*

23 Sed qui de ancilla , secundum carnem natus est : qui autem de libera , per repromissionem :

24 Quæ sunt per allegoriam dicta : Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem in monte Sina , in servitutem generans : quæ est Agar :

25 Sina enim mons est in Arabia , qui conjunctus est ei , quæ nunc est Ierusalem , & servit cum filiis suis.

26 Illa autem , quæ sursum est Ierusalem , libera est ; quæ est mater nostra.

27 Scriptum est enim : *c* Latere sterilis , quæ non parit : erumpe , & clama , quæ non parturis : quia multi filii desertæ , magis quam ejus quæ habet virum. *c Isa. 54. 1.*

28 *d* Nos autem fratres , secundum Isaac promissionis filii sumus. *d Rom. 9. 8.*

29 Sed quomodo tunc is , qui secundum carnem natus fuerat , persequebatur eum , qui secundum spiritum : ita & nunc.

30 Sed quid dicit Scriptura ? *e* Ejice ancillam , & filium ejus : non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. *e Gen. 21. 16.*

31 Itaque , fratres , non sumus ancillæ filii , sed liberæ : qua libertate Christus nos liberavit.

CAPUT V.

Qui legis operibus justificari cupit , expers est fructus Christi , in quo nec prodest circumcisio nec præputium , sed fides viva : hortatur ergo ut caveant à seductio- nibus , studeantque mutua dilectioni : caro autem semper repugnans spiritui trahit ad carnis opera , quæ separant à regno cælorum : spiritus autem adfert fructus quibus illud consequimur , etiamsi legis opera non præstemus.

1 **S**tate , & nolite iterum iugo servitutis conti-neri.

2 *a* Ecce ego Paulus dico vobis : quoniam si circumcidimini , Christus vobis nihil proderit. *a Act. 15. 1. 2a.*

3 Testificor autem rursus omni homini circum-identi se , quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

4 Evacuati estis à Christo , qui in lege justifica- mini : à gratia excidistis.

5 Nos enim spiritu ex fide , spem justitiæ ex-pectamus.

6 Nam in Christo Iesu , neque circumcisio ali- quid valet , neque præputium : sed fides , quæ per charitatem operatur.

7 Currebatis beæ : quis vos impedivit veritatẽ non obedire ?

8 Persuasio hæc non est ex eo , qui vocat vos.

6. 1 Cor.
5. 6.

9 *b* Modicum fermentum totam massam corrumpit.

10 Ego confido in vobis in Domino , quod nihil aliud sapietis : qui autem conturbat vos , portabit iudicium, quicumque est ille.

11 Ego autem fratres , si circumcisionem adhuc prædico : quid adhuc persecutionem patior ? Ergo evacuatum est scandalum crucis.

12 Utinam & abscindantur qui vos conturbant.

13 Vos enim in libertatem vocati estis fratres : tantum ne libertatem in occasionem detis carnis , sed per charitatem Spiritus servite invicem.

14 Omnis enim lex in uno sermone impletur :

1. Levit.
19. 18.

c Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Math.
22. 39.

15 Quod si invicem mordetis , & comeditis : videte ne ab invicem consumamini.

Rom.
13. 8.

16 Dico autem : Spiritu ambulatz , & desideria carnis non perficietis.

1 Petr.
3. 11.

17 Caro enim concupiscit adversus spiritum : spiritus autem adversus carnem : hæc enim sibi invicem adversantur : ut non quæcumque vultis , illa faciatis.

18 Quod si spiritu ducimini , non estis sub lege.

19 Manifesta sunt autem opera carnis : quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20 Idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ,

21 Invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia : quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

22 Fructus autem Spiritus est : charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23 Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus huiusmodi non est lex.

24 Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis.

25 Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.

26 Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPVT VI.

Cum humilitate iuvandus est proximus, nec aliorum laudes curande: semperque bene operandum est, ne tempore suo mercedem vitam æternam: rursusque
monet

monet ut caveant à seductoribus, qui cum legem suadeant, ipsi illam non observant: Paulus autem in solo Christo crucifixo gloriatur, ad quem nec circumcisio, nec præputium quâquam faciunt.

1 **F**ratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu teateris.

2 Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

3 Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

4 Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.

5 *a* Unusquisque enim onus suum portabit.

6 Communicet autem, is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis, *a 1 Coro 3. 8.*

7 Nolite errare: Deus non irridetur.

8 Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

9 *b* Bonum autem facientes, non deficiamus: *b 1 Thesa 3. 12.* tempore enim suo raetemus non deficientes.

10 Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

11 Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu.

12 Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13 Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.

14 Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

15 In Christo enim Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.

16 Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israël Dei.

17 De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu vestro, fratres, Amen.

EPISTOLA
BEATI PAULI
APOSTOLI
AD EPHESIOS.

CAPVT I.

Deum benedicere Apostolus, qui predestinatos plurimis usque maximis per Christum filium affecit beneficiis: agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Ephesiorum erga proximos: orans ut perfectam adipsiscantur sapientiam: ostendens etiam Christi à mortuis suscitari exaltationem, qui constitutus est caput super omnem Ecclesiam.

1 **P**Aulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu.

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3 *a 2 Cor. 1. 3.* **B**enedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in coelestibus in Christo,

4 *1 Petr. 1. 3.* Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.

5 Qui predestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suae.

6 In laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo.

7 In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae eius,

8 Quae superabundavit in nobis, in omni sapientia & prudentia:

9 Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae, secundum beneplacitum eius, quod proposuit in eo,

10 In dispensatione plenitudinis temporum, inaurare omnia in Christo, quae in caelis, & quae in terra sunt, in ipso:

11 In quo etiam & nos sorte vocati sumus, predestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae:

12 Ut simus in laudem gloriae eius nos, qui ante speravimus in Christo:

13 In quo & vos, cum audissetis verbum veritatis, (Euangelium salutis vestræ) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto,

14 Qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

15 Propterea & ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos,

16 Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis:

17 Ut Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitione ejus,

18 Illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocacionis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis,

19 Et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus *b* secundum operationem *b* *Infra.* potentiae virtutis ejus,

20 Quam operatus est in Christo, suscitans illum *3. 7.* à mortuis, & constituens ad dexteram suam in caelestibus,

21 Supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

22 c Et omnia subjecit sub pedibus ejus: *Sec Psal.* ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, *8. 8.*

23 Quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPVT II.

Peccatis antea mortui, per Christum vivificati sunt, non suis operibus, sed gratis per fidem: ostendit Gentes quæ prius alienæ erant à Dei promissionibus, jam per Christum & fidem, quæ Dei donum est, factas esse sanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis & Prophetis.

1 **E**T vos, cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, *a Colof. 2. 13.*

2 In quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filiis dissidentiae,

3 In quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriiis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & ceteri:

4 Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5 Et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati)

6 Et confesuscitavit; & confedero fecit in vestibus in Christo Iesu;

7 Ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitiæ gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu.

8 Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est;

9 Non ex operibus, ut nequis glorietur.

10 Ipse enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.

11 Propter quod memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manu facta:

12 Quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.

13 Nunc autem in Christo Iesu, vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

14 Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceræ solvens, inimicitias in carne sua:

15 Legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16 Et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis; & pacem iis, qui prope.

*b Rom.
5. 2.*

18 Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.

19 Ergo jam non estis hospites, & advenæ; sed estis cives sanctorum, & domestici Dei:

20 Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu:

21 In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino:

22 In quo & vos coadificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPVT III.

Paulus docuit hoc mysterium, Prophetis & Apostolis revelatum, quod Gentes essent per Christum participes promissionum Dei; quem orat ut spiritu corroborentur, & in charitate radicati, ad plenum in divinis mysteriis edocentur.

1 **H**ujus rei gratia, ego Paulus vincens Christi Iesu, pro vobis Gentibus,

2 Si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis :

3 Quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi :

4 Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi :

5 Quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu,

6 Gentes esse coheredes, & concorporales, & participes promissionis ejus in Christo Iesu per Evangelium :

7 Cujus factus sum minister, secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi a secundum operationem virtutis ejus.

a Sup.

1. 19.

8 6 Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, In Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi,

b 1 Cor.

15. 9.

9 Et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit.

10 Ut innotescat principatibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei,

11 Secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro :

12 In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem ejus.

13 Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis : quæ est gloria vestra.

14 Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi,

15 Ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur,

16 Ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per spiritum ejus in interiorem hominem,

17 Christum habitare per fidem in cordibus vestris : in charitate radicati, & fundati,

18 Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum,

19 Scire etiam supereminentem scientiæ claritatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20 Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis :

21 Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes sæculi sæculorum, Amen.

CAPVT IV.

Ad unitatem spiritus hortatur, ostendens Christiana diversa diversis dedisse charismata, & ad sui corporis edificationem varios in Ecclesia instituisse ordines ad finem usque mundi; monet igitur ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursumque monet ut in hoc corpore manentes, separentur ab iis qui mente evacati sequuntur effrane carnis desideria, & novos induant mores, damnatis prioribus.

- 1 **O** Bsecro itaque vos ego vincetus in Domino,
 a ut digne ambuletis vocatione, qua vocati
 estis.
- a *Phil.*
 1. 27.
- 2 Cum omni humilitate, & mansuetudine, cum
 patientia, supportantes invicem in charitate,
- 1 *Cor.* 7.
 10.
- 3 b Solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo
 pacis.
- b *Rom.*
 12. 10.
- 4 Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati
 estis in una spe vocationis vestrae.
- 5 Unus Dominus, una fides, unum baptisma.
- c *Mal.*
 2. 10.
- 6 c Unus Deus & Pater omnium, qui est super
 omnes, & per omnia & in omnibus nobis.
- d *Rom.*
 12. 3.
- 7 d Unicuique autem nostrum data est gratia se-
 cundum mensuram donationis Christi.
- 1 *Cor.*
 12. 11.
- 8 Propter quod dicit: e Ascendens in altum
 captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus.
- 2 *Cor.*
 10. 15.
- 9 Quod autem ascendit, quid est nisi quia &
 descendit primum in inferiores partes terrae?
- e *Psal.*
 67. 19.
- 10 Qui descendit, ipse est & qui ascendit super
 omnes caelos, ut impleret omnia.
- f 1 *Cor.*
 12. 28.
- 11 Et ipse dedit quosdam quidem f Apostolos,
 quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas,
 alios autem pastores, & doctores.
- 12 Ad consummationem sanctorum in opus mi-
 nisterii, in aedificationem corporis Christi:
- 13 Donec occurramus omnes in unitatem fidei, &
 agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensu-
 ram aetatis plenitudinis Christi:
- 14 Ut jam non simus parvuli fluctuantes, & cir-
 cumferamur omni vento doctrinae in nequitia ho-
 minum, in astutia ad circumventionem erroris.
- 15 Veritatem autem facientes in charitate, cresca-
 mus in illo per omnia, qui est caput Christus:
- 16 Ex quo totum corpus compactum, & con-
 nexum per omnem juncturam submissationis,
 secundum operationem in mensuram uniuscujusque
 membri, augmentum corporis facit in aedificatio-
 nem sui in charitate.
- g *Rom.*
 1. 2e
- 17 g Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut
 jam

Jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulantes in vanitate sensus sui,

18 Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitate[m] cordis ipsorum,

19 Qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudiciæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.

20 Vos autem non ita didicistis Christum,

21 Si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu.

22 *b* Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem; qui corrumpitur secundum desideria erroris. *h Colof. 3. 8.*

23 *i* Renovamini autem spiritu mentis vestræ, *i Rom. 6. 4.*

24 *k* Et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis. *Colof. 3. 12.*

25 *l* Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: *l Zach. 8. 16.*

quoniam sumus invicem membra. *m Psal. 4. 5.*

26 *m* Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram.

27 Nolite *n* cum dare diabolo:

28 *n* Qui furabatur, jam non furetur: magis autem liboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. *n Jacob. 4. 7.*

29 Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

30 Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

31 Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis, cum omni malitia.

32 *o* Estote autem invicem benigni, misericordes, dormientes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis. *o Colof. 3. 12.*

C A P V T V.

Hortatur ut Christum imitentur, longe separati ab omni vicio ac scelerato, & recedentes tempus assumant spiritualia, qua trahit, exercitia: uxores vult subarias esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

1 **E**stote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi: *a Ioan. 13. 34.*

2 *a* Et ambulare in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. *c 15. 12. 1 Ioan. 3. 6 For. 4. 13.*

- b Colof.* 3 *b* Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut
 3. 5. avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos:
 4 Aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas,
 quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum
 actio.
 5 Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis
 fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est
 idolorum servitus, non habet hereditatem in re-
 gno Christi & Dei.
- c Matt.* 6 *c* Nemo vos seducat inanibus verbis: propter
 24. 4. hæc enim venit ira Dei in filios dissidentia.
Marc. 7 Nolite ergo effici participes eorum.
 13. 5. 8 Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem
Luc. 21. lux in Domino. Ut filii lucis ambulate:
 9 Fructus enim lucis est in omni bonitate, &
 2 *Thef.* justitia, & veritate:
 2. 3. 10 Probantes quid sit beneplacitum Deo:
 11 Et nolite communicare operibus infructuosis
 tenebrarum, magis autem redarguite.
 12 Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est
 & dicere.
 13 Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine
 manifestantur: omne enim, quod manifestatur,
 lumen est.
 14 Propter quod dicit: Surge qui dormis, &
 exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.
 15 Videte itaque fratres, quomodo cauteambu-
 letis: *d* non quasi insipientes,
 16 Sed ut sapientes: redimentes tempus, quo-
 niam dies mali sunt.
- e Rom.* 17 *e* Propterea nolite fieri imprudentes, sed intel-
 12. 3. ligentes quæ sit voluntas Dei.
 18 Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria:
 1 *Thef.* sed implemini Spiritu sancto,
 4. 9. 19 Loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis,
 & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in
 cordibus vestris Domino,
 20 Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine
 Domini nostri Iesu Christi, Deo & Patri.
 21 Subiecti invicem in timore Christi.
- f Gen.* 22 *f* Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Do-
 3. 16. mino:
Colof. 3. 23 *g* Quoniam vir caput est mulieris: sicut Chri-
 28. stus caput est Ecclesiæ: Ipse, salvator corporis ejus.
 24 Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita &
 3. 1. mulieres viris suis in omnibus.
 25 *h* Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus
 2 *Cor.* dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea,
 11. 3. 26 Ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ
 3. 19. in verbo vitæ,

27 Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata.

28 Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.

29 Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam:

30 Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus & de ossibus ejus.

31 *i* Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhaerebit uxori suae: & erunt duo in carne una. *i Gen. 2. 28. Matth.*

32 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. *Marc.*

33 Veruntamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum. *1. Cor. 6. 6.*

CAPVT VI.

Filii parentibus, seruique dominis obediant; virumque parentes erga filios, & domini erga servos sui memores sint officii: monet Dei armaturam, cuius partes explicat, induendam, ad resistendum spiritibus inimicis, petens etiam ut pro se orent.

1 **F**ilii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est.

2 *a* Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione: *a Col. 3. 20.*

3 Ut bene sit tibi, & sis longaeuus super terram. *Exod. 20. 12.*

4 Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini. *Deut. 5. 16.*

5 *b* Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: *Eccl. 3. 9.*

6 Non ad oculum seruietes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, *Matth. 15. 4. Marc. 7. 10.*

7 Cum bona voluntate seruietes, sicut Domino, & non hominibus: *b Col. 3. 22.*

8 Scientes quoniam unusquisque, quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue servus, siue liber. *Tit. 2. 9. 1 Petr. 2. 18.*

9 Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, & vester Dominus est in caelis: & personarum acceptio non est apud eum. *c Deut. 10. 17. 10 De. 2. Par. 19. 7.*

10 De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.

11 Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.

12 Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ, in cœlestibus.

13 Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

14 State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica[m] justitiæ,

15 Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis:

16 In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere:

d Isa. 17. *Et galeam salutis assumite; & gladium spi-*

1 Troess. 8. *ritus, (quod est verbum Dei.)*

e Colof. 4. 2. *18 Per omnem orationem & obsecrationem oran-*

f 2 Thes. 3. 1. *tes omni tempore in spiritu: & in ipso e vigilan-*

tes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis;

19 *f* Et pro me, ut detur mihi sermo in aper-

tione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii;

20 Pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui.

21 Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister in Domino:

22 Quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.

23 Pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo Patre, & Domino Iesu Christo.

24 Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione, Amen.

EPISTOLA
 BEATI PAULI
 APOSTOLI
 AD PHILIPPENSES.

CAPVT I.

Ex magno affectu quem habet erga Philippenses, manifestat eis quod pressura sua in maiorem Euangelii fructum cesserint: quam utilitatem si non spectaret, omnino dissolvi cuperet, & esse cum Christo: eosque adhortatur, ut aigne ad Christi Euangelium converterentur, dicens, quod pro ipso jam afflictiones sustinuerint.

1 Paulus & Timotheus, servi Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis, & diaconibus.

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3 Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri.

4 Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5 Super communicatione vestra in Euangelio Christi à prima die usque nunc.

6 Condens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu.

7 Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Euangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.

8 Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.

9 Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu:

10 Ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi.

11 Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei.

12 Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Euangelii:

13 Ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni pratorio, & in ceteris omnibus,

14 Et plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantius audent sine timore verbum Dei loqui.

15 Quidam quidem & propter invidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant:

16 Quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17 Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere, existimantes pressuram se fuscitare vinculis meis.

18 Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuncietur; & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

19 Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, & subministrationem Spiritus Iesu Christi.

20 Secundum expectationem & spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

21 Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum.

22 Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro.

23 Coarctor autem è duobus: desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius:

24 Permanere autem in carne, necessarium propter vos.

25 Et hoc confidens scio quia manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, & gaudium fidei:

26 Ut gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

¶ *Ephes.* 27 a Tantum digne Evangelio Christi conversamini: ut sive cum venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii:

¶ *Colos.* 2. 10. 28 Et in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo:

29 Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini:

30 Idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

CAPVT II.

Ad mutuam dilectionem & concordiam, animique modestiam miro affectu eos hortatur, exemplo Christi,

Christi, in cuius nomine omne genua nunc flectitur, utque suam in timore operentur salutem: congratulatur tum illis quod inter malos sancte vivant, tum sibi quod tales habeat discipulos: Timotheum laudat a sincera Evangelii predicatione & obedientia; similiter & Epaphroditum, quem ad eos mittit, postquam ab aegritudine convalescit.

1 **S**I qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis:

2 Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes.

3 Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes,

4 Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum.

5 Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu:

6 Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo:

7 Sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

8 *a* Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen:

10 *b* Ut in nomine Iesu omne genua flectatur celestium, terrestrium, & infernorum:

11 Et omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

12 Itaque charissimi mei, (sicut semper obeditis) non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

13 Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate.

14 *c* Omnia autem facite sine murmurationibus, & hesitationibus:

15 Ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravae & perverse: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

16 Verbum vite continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17 Sed & si immolox supra sacrificium, & obsequium

a Hebra
2. 9.

b Isaiæ
45. 24.

Rom.
14. 21.

c 1 Pet.
4. 9.

quium fidei vestrae, gaudeo, & congratulor omnibus vobis.

18 Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

d. Act.
16. 1.

19 Spero autem in Domino Iesu, & Timotheum me cito mittere ad vos: ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt.

20 Neminem enim habeo tam unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit.

e. 1. Cor.
13. 5.

21 & Omnes enim quæ sua sunt quarunt, non quæ sunt Iesu Christi.

22 Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius mecum servivit in Evangelio.

23 Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt,

24 Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito.

25 Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos.

26 Quoniam quidem omnes vos desiderabat: & moestus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum.

27 Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus, non solum autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28 Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim.

29 Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote,

30 Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPVT III.

Nemo in legalibus gloriari potest, aliqui Paulo id maxime conveniret: qui tamen omnia hac deriventium arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipsiceretur, semper proficiens ut tandem perfectionem consequeretur: quapropter Philippenses hortatur ut ipsum, & non dycolos, crucis Christi inimicos, imitentur.

1 **D**E cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servi-

servimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes:

4 Quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis.

5 Circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, *1. Act.*
23. 6.

6 Secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum iustitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela,

7 Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8 Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9 Et inveniar in illo, non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Iesu: quæ ex Deo est iustitia in fide,

10 Ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus:

11 Si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.

12 Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Iesu,

13 Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum,

14 Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

15 Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit.

16 Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus: & in eadem permaneamus regula.

17 Imitatores mei estote fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

18 *b* Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi: *b Rom.*
6. 17.

19 Quorum finis interitus: quorum deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20 Nostra autem conversatio in caelis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum,

21 Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subjicere sibi omnia.

CAPVT IV.

Ad perseverantiam & spirituale gaudium, modestiam, preces & gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipsis exoptans; utque mordicus teneant quæcumque Dei sunt; laudans ipsos, quod per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

1 **I**Taque fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea: sic state in Domino, charissimi.

2 Euodiam rogo, & Syntychen deprecor, id ipsum sapere in Domino.

3 Etiam rogo & te germane compar, adiuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & ceteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete.

5 Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est.

6 Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum.

7 Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras, in Christo Iesu.

8 De cetero fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinae, hæc cogitate.

9 Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

10 Gavissus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando resloruistis pro me sentire: sicut & sentiebatis: occupati autem eratis.

11 Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

12 Scio & humiliari, scio & abundare; (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati.

13 Omnia possum in eo, qui me confortat.

14 Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meæ.

15 Scitis autem & vos Philipenses, quod in
prius

principio Euangelii, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati & accepti, nisi vos soli:

16 Quia & Thesalonicam semel & bis in usum mihi misistis.

17 Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra.

18 Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

19 Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundum divitias suas, in gloria in Christo Iesu. a Rom. 12. 1.

20 Deo autem & Patri nostro gloria in sæcula sæculorum: Amen.

21 Salutate omnem sanctum in Christo Iesu.

22 Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt.

23 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

E P I S T O L A B E A T I P A V L I A P O S T O L I A D C O L O S S E N S E S.

C A P V T I.

Audita fide, charitate ac spe Colossensium, orat pro ipsis Apostolus, quo in scientia Dei bonisque operibus perficiantur: Christum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata sunt, & qui caput est Ecclesia, quo omnia pacificata sunt: hortatur ergo ut immobiles in fide permaneant: sequæ dicit effectum Christi ministerium, ad prædicandum mysterium à sæculis absconditum, & nunc manifestatum.

1 **P**aulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater:

2 Eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu.

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes:

4 Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes,

5 Propter spem, quæ reposita est vobis in coelis : quam audistis in verbo veritatis Euangelii :

6 Quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in vobis, ex ea die qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veritate,

7 Sicut didicistis ab Epaphra charissimo confervo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Iesu,

8 Qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.

9 Ideo & nos ex qua die audivimus non cessamus pro vobis orantes, & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia & intellectu spiritali :

10 Ut ambuletis digne Deo per omnia placentes : in omni opere bono fructificantes ; & crescentes in scientia Dei :

11 In omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia & longanimitate cum gaudio,

12 Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine :

13 Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ,

14 In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum :

15 Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ :

16 Quoniam in ipso condita sunt universa in coelis & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates : omnia per ipsum, & in ipso creata sunt :

17 Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

a Ioan-
1. 3.

b 1 Cor.
15. 21.
Apoc.
1. 5. 4

18 Et ipse est caput corporis Ecclesie, b qui est principium, primogenitus ex mortuis : ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

19 Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare :

20 Et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.

21 Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis :

22 Nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso :

23 Si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Euangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub coelo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

24 Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ defunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:

25 Cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei:

26 Mysterium, quod absconditum fuit à sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

27 Quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ,

28 Quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

29 In quo & laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPVT II.

Hortatur ut caveant ne ullis aut persuasionibus aut imposturis philosophorum, seu legem inducere volentium, sedantur à Christi fide: per quem à peccatis, à potestate diaboli, & ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

1 Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis qui sunt Laodicæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne:

2 Ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris & Christi Iesu:

3 In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.

4 Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.

5 Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum ejus, quæ in Christo est fidei vestræ. 4. 1 Cor. 5. 3.

6 Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulatè,

7 Radicati, & superædificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illa in gentiarum actione.

8 Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum :

9 Quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter :

10 Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, & potestatis :

11 In quo & circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi :

12 Consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum à mortuis.

b Ephes.
2. 1.

13 b Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta :

14 Delens quod adversus nos erat chirographum decreti : quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci :

15 Et expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

16 Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum :

17 Quæ sunt umbra futurorum : corpus autem Christi.

t Matt.
24. 4.

18 c Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ,

19 Et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus & conjunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum Dei.

20 Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi : quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis ?

21 Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis ;

22 Quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundum præcepta & doctrinas hominum :

23 Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPVT III.

In moribus eos informet, ut exuto veteri homine cum adhibitis suis, quos hic explicat, novum induant, in quo non est distinctio nationis aut conditionis.

assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes: docet deinde quomodo se habere debeant uxores & mariti, filii & patres, servi ac domini.

1 **I**gitur, si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens:

2 Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

3 Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4 Cum Christus apparuerit, vita vestra; tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

5 **M**ortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: a Ephes. 5. 3.

6 Propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis,

7 In quibus & vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8 **N**unc autem deponite & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. b Rom. 6. 4. Ephes. 4. 23. Hebr. 12. 1. 1 Petr. 2. 1.

9 Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10 Et induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus qui creavit illum. c Ephes. 6. 12.

11 Vbi non est Gentilis, & Iudæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scythæ, servus, & liber: sed omnia, & in omnibus Christus, c Ephes. 6. 12.

12 **I**nduite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam:

13 Supportantes invicem, & donantes vobismet ipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

14 Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis:

15 Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in uno corpore: & grati estote.

16 Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos, in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17 **O**mne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum, d 1 Cor. 10. 31.

- e Ephes.* 18 *e* Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet,
 5. 22. in Domino.
 1 *Petr.* 19 Viri diligite uxores vestras, & nolite amari
 3. 1. esse ad illas.
f Ephes. 20 *f* Filii obedite parentibus per omnia: hoc
 6. 4. enim placitum est in Domino.
g Ephes. 21 *g* Patres, nolite ad indignationem provocare
 6. 4. filios vestros, ut non pusillo animo fiant.
Tir. 2. 22 Servi obedite per omnia dominis carnalibus,
 9. non ad oculum fervientes, quasi hominibus placen-
 1 *Petr.* tes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.
 2. 18. 23 Quodcumque facitis, ex animo operamini,
 24 Sciens quod à Domino accipietis retribu-
 tionem hereditatis. Domino Christo servite.
h Rom. 25 *h* Qui enim injuriam facit, recipiet id quod
 2. 5. inique gessit: & non est personarum acceptio apud
 Deum.

CAPUT IV.

Pro se cupit ipsos precari, & caute ac discrete cum infidelibus conversari: mittitque qui manifestent eis quæ apud ipsam aguntur, & variorum salutationes adscribit, cupiens ut & hac & similiter Laodicensibus episcopa apud utramque legatur Ecclesiam.

- 1 **D**omini, quod justum est & æquum, servis præstare: scientes quod & vos Dominum habetis in coelo.
a Luc. 2 *a* Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione:
 18. 1.
b 1 Thef. 3 *b* Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam viactus sum)
 5. 17.
Ephes. 4 Ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.
 6. 18.
2 Theff. 5 *c* In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt; tempus redimentes.
 3. 1.
c Ephes. 6 Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.
 5. 15.
 7 Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino:
 8 Quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra.
 9 Cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis.
 10 Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus confobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum:

11 Et Iesus, qui dicitur Iustus: qui sunt ex circumcissione: hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12 Salutatio vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Iesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

13 Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiciae, & qui Hierapoli.

14 Salutatio vos, d. Lucas medicus charissimus, & Demas. *d. 2 Tim. 4. 10.*

15 Salutatio fratres, qui sunt Laodiciae, & Nympham, & quae in domo eius est, Ecclesiam.

16 Et cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite ut & in Laodicensium Ecclesia legatur: & eam, quae Laodicensium est, vos legatis.

17 Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18 Salutatio, mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

CAPVT I.

Thessalonicenses commendat, adis Deo gratias, quod susceptam semel fidem seruauerint, Pauli, imo ipsius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palam ostendentes, quem apud ipsos fructum, Pauli praedicationis habuerit.

1 **P**aulus, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiae Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

2 Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

3 Memores operis fidei vestrae, & laboris, & charitatis,

ritatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Iesu Christi, ante Deum & Patrem nostrum :

4 Scientes fratres, dilecti à Deo, electionem vestram :

5 Quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuimus in vobis propter vos.

6 Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus sancti :

7 Ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia.

8 A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, & in Achaia, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9 Ipsi enim de nobis annunciant qualem introitum habuerimus ad vos : & quomodo conversi estis ad Deum à simulacris, servire Deo vivo, & vero.

10 Et expectare Filium ejus de cælis (quem suscitavit ex mortuis) Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

CAPUT II.

Ostendit quam sincerum se exhibuerit in predicando ipsis Evangelio, gratiam Deo agens quod susceptum Dei verbum sedulo servar erunt, passi multa à contriubilibus, sicut Ecclesiæ Iudæa à Iudæis, qui una cum Christo etiam pios omnes persequuntur: declarat etiam quam ardentem gerat erga ipsos affectum.

1 **N**Am ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit :

a Act.
26. 19.

2 Sed ante passi multa, & a contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine.

3 Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo,

4 Sed sicut probati sumus à Deo ut crederetur nobis Evangelium : ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5 Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis : sicut scitis : neque in occasione avaritiæ : Deus testis est :

6 Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis.

7 Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli : sed facti sumus parvuli in medio vestrum, sicut in matris uterum, sicut si nutrix foveat filios suos,

8 Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis.

9 Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: *b* nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Euangelium Dei. *b* *Act.*
20. 34.
1 *Cor.*

10 Vos testes estis, & Deus, quam sancte & iuste, & sine querela, qui credidistis, fuimus: 4. 12.
2 *Theff.*

11 Sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum *3. 8.*
(sicut pater filios suos)

12 Deprecantes vos & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum & gloriam.

13 Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditis Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

14 Vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris sicut & ipsi à Iudæis:

15 Qui & Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur;

16 Prohibentes nos Gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17 Nos autem fratres deiolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre multo desiderio:

18 Quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impedivit nos satanas.

19 Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in adventu ejus?

20 Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

CAPVT III.

Metuens ne propter suas afflictiones à fide moverentur, misit ad eos Timotheum, qui ipsos roboraret: illo autem reverso gratias Deo agit, quod in fide ac dilectione firmi permanserint: ostendens quam non cupiat illos invisere, ut suppleat quod deest fidei ipsorum.

1 **P**ropter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, scilicet: *a* *Act.*

2 **E**t misimus Timotheum fratrem nostrum, 16. 1.

& ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra;

3 Ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus.

4 Nam & cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

5 Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte tentaverit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster.

6 Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annunciante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos:

7 Ideo consolati sumus fratres in vobis, in omni necessitate & tribulatione nostra, per fidem vestram,

8 Quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10 Nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea quæ defunt fidei vestræ?

11 Ipse autem Deus & Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus, dirigat viam nostram ad vos.

12 Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:

13 Ad confirmanda corda vestra sine querela & sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis ejus, Amen.

CAPVT IV.

Hortatur ut tradita sibi præcepta observent, abstinentes à fornicatione, ac se mutuo diligentes, manibusque operantes, quo nullius quidquam desiderare cogantur: docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinata tristitia se crucient propter eos qui moriuntur.

1 **D**E cetero ergo, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis.

2 Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

3 *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione:*

*a Rom.
12. 2.
Ephes.
5. 17.*

4 Ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore;

5 Non in passione desiderii, sicut & Gentiles, quæ ignorant Deum:

6 Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & iustificati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8 Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9 De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: *b* ipsi enim vos à Deo didicistis ut diligatis invicem. *b Ioan. 13. 34. & 15. 1*

10 Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres ut abundetis magis, *1 Ioan. 17.*

11 Et operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis. & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut boueste ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis. *2. 10. & 4. 13.*

12 Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut & ceteri, qui spem non habent.

13 Si enim credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.

14 Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, & quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt. *1 Cor. 15. 23.*

15 Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16 Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimus, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

17 Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPVT V.

Diem iudicii dicit insperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cum semper ad illud se præparant, ad quod illos etiam hortatur: monet quoque de obedientia erga suos præfectos, & quomodo erga invicem & erga Deum se habere debeant: orat pro ipsis, utque pro se orent precatur.

1 **D**E temporibus autem, & momentis, fratres non indigetis ut scribamus vobis.

- a* 2 Pet. 2 *a* Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini,
 3. 10. sicut fur in nocte, ita veniet.
Apoc. 3 Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc re-
 3. 3. & 16. 15. pentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in
 utero habentis, & non effugient.
 4 Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos
 dies illa, tanquam fur comprehendat :
 5 Omnes enim vos filii lucis estis & filii diei :
 non sumus noctis, neque tenebrarum.
 6 Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vi-
 gilemus, & sobrii simus.
 7 Qui enim dormiunt, nocte dormiunt : & qui
 ebrii sunt, nocte ebrii sunt.
b Isaie 8 Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, *b* induiti
 59. 17. lorica fidei & charitatis, & galeam spem salutis :
Eph. 6. 9 Quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in
 17. acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum
 Christum,
 10 Qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus,
 sive dormiamus, simul cum illo vivamus.
 11 Propter quod consolamini invicem, & adifi-
 cate alterutrum, sicut & facitis.
 12 Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos,
 qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domi-
 no, & movent vos,
 13 Ut habeatis illos abundantius in charitate
 propter opus illorum : pacem habete cum eis.
 14 Rogamus autem vos fratres, corripite inque-
 ritos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos,
 patientes estote ad omnes.
c Prov. 15 *c* Videte ne quis malum pro malo alicui red-
 17. 13. dat: sed semper quod bonum est sectamini in in-
 & 20. vicem, & in omnes.
 22. 16 Semper gaudete.
Rom. 17 *d* Sine intermissione orate.
 12. 17. 18 In omnibus gratias agite: hæc est enim vo-
 1 Petr. 1 luntas Dei in Christo Iesu, in omnibus vobis.
 3. 9. 19 Spiritum nolite extinguere.
Eccles. 20 Prophetias nolite spernere.
 28. 22. 21 Omnia autem probate: quod bonum est te-
 & Luc. 22. nete,
 18. 1. 22 Ab omni specie mala abstinete vos.
Coloss. 23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per
 4. 2. omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & cor-
 pus sine querela in adventu Domini nostri Iesu
 Christi fervetur.
e 1 Cor. 24 *e* Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam fa-
 1. 9. ciet.
 25 Fratres orate pro nobis.
 26 Salutate fratres omnes in osculo sancto.
 27 Adjuro

17 Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.

28 Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

EPISTOLA
BEATI PAULI
APOSTOLI
Ad THESSALONICENSES II.

CAPVT I.

Gratias Deo agit pro fide ac tolerantia Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios vero ultionem in die iudicii recepturos; orans ut digni habeantur vocatione Dei.

1 **P**aulus, & Silvanus, & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

3 Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem:

4 Ita ut & nos ipsi in vobis glorientur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus quæ sustinetis.

5 In exemplum iusti iudicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini.

6 Si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant:

7 Et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Iesu de caelo cum angelis virtutis ejus,

8 In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi.

9 Qui poenas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus:

10 Cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt: quia

creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11 In quo etiam oramus semper pro vobis : ut dignetur vos vocatione sua Deus noster , & impleat omnem voluntatem bonitatis suæ , & opus fidei in virtute ,

12 Ut clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis , & vos in illo , secundum gratiam Dei nostri , & Domini Iesu Christi.

CAPVT II.

De die Domini monet ne credant seductōribus , ostendens venturum prius filium perditionis , qui varia edet proiugia fallacia , quibus reprobi seaucentur : de electione & fide Thessalonicensium gratias agit , monens ut seruent acceptas ab ipso traditiones , & pro eorum consolatione ac confirmatione orat.

1 **R**ogamus autem vos fratres , per adventum Domini nostri Iesu Christi , & nostræ congregationis in ipsum :

2 Ut non cito moveamini à vestro sensu , neque terreamini , neque per spiritum , neque per sermonem , neque per Epistolam tanquam per nos missam , quasi instet dies Domini.

* Eph.
5. 6.

3 *a* Ne quis vos seducat ullo modo : quoniam nisi venerit discessio primum , & revelatus fuerit homo peccati , filius perditionis ,

4 Qui adversatur , & extollitur supra omne quod dicitur Deus , aut quod colitur , ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus.

5 Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos , hæc dicebam vobis ?

6 Et nunc quid detineat scitis , ut reveletur in suo tempore.

7 Nam mysterium jam operatur iniquitatis : tantum ut qui tenet nunc , teneat , donec de medio fiat.

& Isaiæ
11. 4.

8 Et nunc revelabitur ille iniquus *b* quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui , & destruet illustratione adventus sui eum :

9 Cujus est adventus secundum operationem fantæ , in omni virtute , & signis , & prodigiis mendacibus ,

10 Et in omni seductione iniquitatis illis qui per eunt : eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris , ut credant mendacio ,

11 Ut iudicentur omnes , qui non crediderunt veritati , sed consenserunt iniquitati.

12 Nos autem debemus gratias agere Deo semper

per pro vobis, fratres dilecti à Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus & in fide veritatis:

13 In qua & vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriae Domini nostri Iesu Christi.

14 Itaque fratres state: & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

15 Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem aeternam, & spem bonam in gratia,

16 Exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

CAPVT III.

Cupit ut pro se precentur, confidens quod servaturè sint ipsius praecepta, monetque ut subtrahant se à Christianis nolentibus servare quae ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipsemet Paulus apud eos facerat: caret tamen ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

1 **D**E cetero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos: *a Epho. 6. 18. Col. 4. 3.*

2 Et ut liberemur ab importunis & malis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

4 Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quae praecipimus, & facitis, & facietis.

5 Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi.

6 Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.

7 Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos:

8 *b Act.* Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes ne quem vestrum gravaremus. *20. 34. 1 Cor. 4. 12. 1 Thes. 2. 9.*

9 Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10 Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet.

11 Audivimus enim inter vos quosdam ambulante inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

12 Iis autem, qui ejusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo: ut cum silentio operantes, suum panem manducent.

c Gal.
6. 9.

13 c Vos autem fratres nolite deficere beneficientes.

14 Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur:

15 Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

16 Ipse autem Dominus pacis, det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17 Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola, ita scribo.

18 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis, Amen.

EPISTOLA
BEATI PAULI
APOSTOLI
AD TIMOTHEVM I.

CAPVT I.

Præceptum revocat quod Timotheo tradiderat, de revahendis quibusdam à perversa doctrina & tradenda sana; lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quod eum ab Ecclesia persecutione ad Apostolatam vocaverit: qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet ut strenuum agat militem.

1 **P**aulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ:

a Act.
16. 1.

2 a Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro.

3 Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denunciare quibusdam ne aliter docerent,

4 Neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide,

§ Finis

5 Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

6 A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7 Volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

8 Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur: *b Romæ*

9 Sciens hoc quia lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis.

10 Fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur,

11 Quæ est secundum Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi.

12 Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio:

13 Qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

14 Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide, & dilectione, quæ est in Christo Iesu.

15 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: *c Matæ*
 quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. 9. 3.

16 Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut *Marc.*
 in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam. 2. 17.

17 Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

18 Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19 Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:

20 Ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

CAPVT II.

Vult pro regibus & magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones, unumque dicit esse Deum & unum mediatorem: quoniam orare debeant vir ac mulier, & quomodo hac ornari debeat, cuius non est docere, sed in silentio discere.

1 **O**bfecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus :

2 Pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate.

3 Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo.

4 Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus :

6 Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis :

7 In quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate.

8 Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione.

a 1 Pet.
3. 3. 9 *a* Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa :

10 Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11 Mulier in silentio discat cum omni subjectione.

b 1 Cor.
14. 34. 12 *b* Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum ; sed esse in silentio.

c Gen.
1. 27. 13 *c* Adam enim primus formatus est, deinde Heva :

d Gen.
3. 6. 14 *d* Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

15 Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanferit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

CAPVT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres : ut sciat quomodo conversari debeat in Ecclesia quæ est columna veritatis : simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

1 **F**idelis sermo : Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

a Tit.
1. 7. 2 *a* Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem,

3 Non vinolentum, non percussorem, sed modestum ; non litigiosum, non cupidum, sed

4 Sux domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate,

5 Si quis autem domni suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6 Non neophytum: ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli.

7 Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.

8 Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:

9 Habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10 Et hi autem probentur primum: & sic miui-
strent, nullum crimen habentes.

11 Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12 Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis bene præfiat, & suis domibus.

13 Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirant, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu.

14 Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito.

15 Si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.

16 Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Predicit quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimum de nuptiis ac cibis: discipulum autem monet ut spreta vana doctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi præfertur: & quamquam sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

1 Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, a 2 Tim. 3. 1.

attendentes spiritibus erroris, & doctrinis damno- 1 Petr. 3. 3.

niorum, Iuda 18.

2 In hypocrisis loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam,

3 Prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem.

4 Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur:

5 Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

6 Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

2 Tim. 7 *b* Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem te ipsum ad pietatem.

2. 23. Tit. 3. 9. 8 Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

9 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

10 In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.

11 Præcipe hæc, & doce.

12 Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13 Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

14 Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.

15 Hæc meditare; in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16 Attende tibi, & doctrinæ: iusta in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.

CAPUT V.

Docet quomodo seniores, annus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores ac juniores viduas: & de conditionibus in eligenda vidua requisitis: presbyteri probe suo fungentes munere dupliciter honorentur: nec facile adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publice arguat: hæc mandata servet, nemini cito manus imponens: modico vino utatur: & de variis hominum peccatis.

1 **S**eniorum ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; juvenes, ut fratres:

2 Annus, ut matres, juvenculas, ut sorores, in omni castitate:

3 Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.

4 Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.

5 Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die.

- 6 Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.
- 7 Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.
- 8 Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.
- 9 Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,
- 10 In operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus ministravit, si omne opus bonum subsequuta est,
- 11 Adolescentiores autem viduas devita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt:
- 12 Habentes damnationem, quia primam fidem irritum fecerunt.
- 13 Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ; sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.
- 14 Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.
- 15 Iam enim quædam conversæ sunt retro fatanam.
- 16 Si quis fidelis habet viduas, ministrat illis, & non gravetur Ecclesia: ut iis quæ vere viduæ sunt, sufficiat.
- 17 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.
- 18 Dicit enim Scriptura: *a* Non alligabis os bovi trituranti. Et: *b* Dignus est operarius mercede sua.
- 19 Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.
- 20 Peccantes coram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant.
- 21 Testor coram Deo & Christo Iesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.
- 22 Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.
- 23 Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.
- 24 Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium; quosdam autem & subsequuntur.
- 25 Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

a Deut.

25. 4.

1 Cor. 9.

9.

b Matt.

10. 10.

Luca 10.

7.

CAPVT VI.

Servi dominis suis obsequantur, siue fidelibus siue infidelibus: fugiendi sunt qui his relictis vana docent: quantum mali inducat avaritia; qua devotata hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servata fide quam in Baptismo confessus est, utque in finem usque servet hæc mandata; divites autem revivinat a superbia, inducens ad elemosynas.

1 **Q**icumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.

2 Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ:

4 Superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,

5 Consiatationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

6 Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.

a Job 7 **N**ihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus.

1. 21. Eccles. 8 **H**abentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.

5. 14. 6 Prov. 9 **N**am qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.

10 Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis.

11 Tu autem ô homo Dei hæc fuge: sectare verò justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12 Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

e Matt. 13 **P**recipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem:

27. 10. Joas. 14 **V**t serves mandatum sine macula, irreprehensibile, usque in adventum Domini nostri Iesu Christi;

- 15 Quem suis temporibus ostendet d beatus & so- *d Apoc*
 lus. potens, Rex regum, & Dominus dominan- *17. 14.*
 tum. *19.*
- 16 Qui solus habet immortalitatem, & lucem in- *16.*
 habitat inaccessibilem: e quem nullus hominum *e Ioan.*
 vidit, sed nec videre potest: cui honor, & impe- *1. 18.*
 rium sempiternum, Amen. *1 Ioan.*
- 17 Divitibus huius sæculi præcipe non sublimè *4. 12.*
 sapere, sed neque sperare in incerto divitiarum, sed *f Luca*
 in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad *12. 15.*
 fruendum)
- 18 Bene agere, divites fieri in bonis operibus, fa-
 cile tribuere, communicare,
- 19 Thesaurizare sibi fundamentum bonum in fu-
 turum, ut apprehendant veram vitam.
- 20 O Timothee, depositum custodi, devitans pro-
 fanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis
 scientiæ,
- 21 Quam quidam promittentes, circa fidem ex-
 ciderunt. Gratia tecum, Amen.

EPISTOLA
 BEATI PAULI
 APOSTOLI
 AD TIMOTHEVM II.

CAPVT I.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quam intrepida prædicatione jubet exerci: Christus mortem destruxit, & Paulum in Gentium doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium: dicit quod omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam quod inde multa receperit obsequia.

- 1 **P**aulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Iesu:
- 2 Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro.
- 3 Gratias ago Deo, cui servo à progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die

4 Desiderans te videre , memor lacrymarum tuarum , ut gaudio implear ,

5 Recordationem accipias ejus fidei , quæ est in te non ficta , quæ & habitavit primum in avia tua Loide , & matre tua Eunice , certus sum autem quod & in te.

6 Propter quam causam admoneo te , ut resuscites gratiam Dei , quæ est in te per impositionem manuum mearum.

a Rom. 7 *a* Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris ,
8. 15. sed virtutis , & dilectionis , & sobrietatis.

8 Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri , neque me vincitum ejus : sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei :

b Tit. 9 Qui nos liberavit , & vocavit vocatione sua
3. 5. sancta , *b* non secundum opera nostra , sed secundum propositum suum , & gratiam , quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia.

10 Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Iesu Christi , qui destruxit quidem mortem , illuminavit autem vitam & incorruptionem per Evangelium :

c 1 Tim. 11 In quo *c* positus sum ego prædicator , & Apo-
2. 7. stolus , & magister gentium.

12 Ob quam causam etiam hæc patior , sed non confundor. Scio enim cui credidi , & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.

13 Formam habe sanorum verborum , quæ à me audisti in fide & in dilectione in Christo Iesu.

14 Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum , qui habitat in nobis.

15 Scis hoc quod aversi sunt à me omnes , qui in Asia sunt , ex quibus est Phigellus , & Hermogenes.

d 1 Cor. 16 Det misericordiam Dominus *d* Onesiphori do-
4. 19. mui : quia sæpe me refrigeravit , & catenam meam non erubuit.

17 Sed cum Romam venisset , solícite me quæsit , & invenit.

18 Det illi Dominus invenire misericordiam à Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi , tu melius nosti.

CAPVT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincere docendum & patientiam pro Christo , facta mentione futuri præmii ac resurrectionis Christi: utque contentiones & profana vaniloquia deiseret , stultasque legis quæstiones: ut magna domo varia habente vasa , & quas virtutes servus Dei sectari debeat.

- 1 **T**V ergo fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Iesu :
- 2 Et quæ audisti à me per multos testes , hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.
- 3 Labora sicut bonus miles Christi Iesu.
- 4 Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus : ut ei placeat, cui se probavit.
- 5 Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit.
- 6 Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.
- 7 Intellige quæ dico : dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.
- 8 Memor esto Dominum **I E S V M C H R I S T V M** resurrexisse à mortuis ex semine David , secundum Evangelium meum.
- 9 In quo laboro usque ad vincula , quasi male operans : sed verbum Dei non est alligatum.
- 10 Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur , quæ est in Christo Iesu , cum gloria cælesti.
- 11 Fidelis sermo : Nam si commortui sumus , & convivemus.
- 12 Si sustinebimus , & conregnabimus : *a* si negaverimus, & ille negabit nos :
- 13 *b* Si non credimus , ille fidelis permanet , negare seipsum non potest.
- 14 Hæc commune, testificans coram Domino. Noli contendere verbis : ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.
- 15 Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo , operarium inconfusibilem , recte tractantem verbum veritatis.
- 16 Profana autem , & vaniloquia devita : multum enim proficiunt ad impietatem :
- 17 Et sermo eorum ut cancer serpit : ex quibus est Hymenæus, & Philetus :
- 18 Qui à veritate exciderunt , dicentes resurrectionem esse jam factam , & subverterunt quorundam fidem.
- 19 Sed firmum fundamentum Dei stat , habens signaculum hoc : cognovit Dominus qui sunt ejus, & discedat ab iniquitate, omnis qui nominat nomen Domini.
- 20 In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia : & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.
- 21 Si quis ergo emundaverit se ab istis , erit

a Matt.
10. 33.
Marc.
8. 38.
b Rom.
3. 3.

vas in honorem sanctificatum, & utile Domino, & omne opus bonum paratum.

22 Iuvenilia autem desideria fuge, sectare vero iustitiam, fidem, charitatem, & pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro.

c 1 Tim. 23 c Stultas autem, & sine disciplina quaestiones
1. 7. evita: sciens quia generant lites.

Th. 3. 24 Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25 Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati; nequando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem,

26 Et resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi genentur ad ipsius voluntatem.

CAPUT III.

Prædicat homines futuros variis involutos peccatis, qui mulierculas seducunt veritati resistant: Timotheum autem hortatur ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in persecutionibus: & de sacrarum litterarum utilitate.

4. 1 Tim. 1 a **H**OC autem scito, quod in novissimis diebus
4. 2. instabunt tempora periculosa:

2 Erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediētes, ingrati, scelesti,

3 Sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, inimici, sine benignitate,

4 Proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei:

5 Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos evita:

6 Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis:

7 Semper discētes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.

6 Exod. 8 Quemadmodum autem b Iamnes & Mambres
7. 11. restiterunt Moyse: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobii circa fidem,

9 Sed ultra non proficiēt: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.

10 Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11 Persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, & Lystris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

13 Mali autem homines, & seductores, proficient in pejus; errantes, & in errorem mittentes.

14 Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi: sciens à quo didiceris.

15 Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu.

16 c Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis c 2 *Per*
est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, 1. 20.
ad erudiendum, in iustitia:

17 Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT IV.

Timotheum per Christum iudicem obtestatur, ut adversus falsos doctores, & eos qui vales sibi coaccervant, constanter predicet, tolerando quæcumque insipientur adversa: prædicatque suam passionem & futurum præmium: advocans Timotheum, eo quod à multis desertus sit, & ab Alexandro multa passus: in prima sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed à Domino liberatus.

1 **T**Estificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus:

2 Prædica verbum, in ista opportune, importune; argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

3 Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaccervabunt sibi magistros, prurientes auribus:

4 Et à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5 Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

6 Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.

7 Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8 In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus. Festina ad me venire cito.

9 Demas enim me reliquit, diligens hoc seculum, & abiit Thessalonicam:

10 Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11 & Lucas est mecum solus, Marcum assume, & Col.

& adduc tecum : est enim mihi utilis in ministerium.

12 Tychicum autem misi Ephesum.

13 Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas.

14 Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera ejus :

15 Quem & tu devita: valde enim restitit verbis nostris.

16 In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

17 Dominus autem mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore Leonis.

18 Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum cæleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

b Sup. 1. 19 Saluta Priscam, & Aquilam, & *b* Onesiphori domum.

20 Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.

21 Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

22 Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TITVM.

CAPVT I.

Facta in saluatione mentione sp̄ci vitæ æternæ quæ jam manifestata est, ostendit quales debeat ordinare presbyteros ac episcopos: & de quibusdam qui ob varia vitia dũre sunt increpandi: mundis omnia miranda: quidam facti Deum negant.

1 **P**aulus servus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est.

2 In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia:

3 Manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei :

4 Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Salvatore nostro.

5 Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ defunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

6 *a* Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. *a 1 Tim. 3. 2.*

7 Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum :

8 Sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

9 amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.

10 Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores; maxime qui de circumcissione sunt :

11 Quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12 Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum prophetæ: Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri.

13 Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14 Non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum, aversantium se à veritate.

15 *b* Omnia munda mundis: colinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. *b Rom. 14. 20.*

16 Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

C A P V T I I.

Quomodo docere debeat senes, annos, adolescentulas ac juvenes, præbendo se omnibus vitæ exemplum: & in quibus nos erudiat gratia Dei qua apparuit, beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

1 **T**V autem loquere quæ decent sanam doctrinam :

2 Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia :

3 Amis similiter in habitu sancto, non crinitatices, non multo vino servientes, bene docentes :

4 Ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant..

5 Prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei.

6 Iuvenes similiter hortare ut sobrii fiant.

7 In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8 Verbum sanum, irreprehensibile : ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

a Eph.

6. 5.

Col. 3.

22.

1 Petr.

2. 18.

9 a Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10 Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes : ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12 Erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie vivamus in hoc sæculo,

13 Expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi :

14 Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPVT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari & à quibus vitiis debortari : & quod à peccatis prioribus sola Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe heredes vitæ æternæ : monentque ut hæc docens vanam devitet doctrinam, similiter & hæreticos.

1 **A**dmone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse :

2 Neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omni ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3 Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

4 Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei ;

5 *a* Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, *a 1 Tim*
 sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, *4. 7.*
 per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus sancti, *2 Tim*
1. 23.

6 Quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum :

7 Ut iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.

8 Fidelis sermo : & de his volo te confirmare : ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus.

9 *b* Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita. sunt enim *b 2 Tim*
 inutiles, & vanæ. *2. 23.*

10 Hæreticum hominem, post unam & secundam correptionem devita :

11 Sciens quia subversus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.

12 Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim : ibi enim statui hiemare.

13 Zenam legisperitum, & Apollo solícite præmitte, ut nihil illis desit.

14 Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15 Salutant te, qui mecum sunt omnes : saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI AD PHILEMONEM.

Philemoni, cuius charitatem ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit : quem illic commendat, & ejus culpam in se recipit ; indicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministraret in Evangelii prædicatione.

1 **P**aulus vinc-tus Christi Iesu, & Timotheus frater ; Philemoni dilecto, & adjutori nostro,

2 Et Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est.

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo , semper memoriam tuam
faciens in orationibus meis ,

5 Audiens charitatem tuam , & fidem , quam habes
in Domino Iesu , & in omnes sanctos :

6 Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat , in
agnitione omnis operis boni , quod est in vobis in
Christo Iesu.

7 Gaudium enim magnum habui , & consolationem
in charitate tua : quia viscera sanctorum requieverunt
per te , frater.

8 Propter quod multam fiduciam habens in Christo
Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet :

9 Propter charitatem magis obsecro , cum sis talis ,
ut Paulus Senex , nunc autem & vincetus Iesu Christi :

10 Obsecro te pro meo filio , quem genui in vinculis ,
Onesimo ,

11 Qui tibi aliquando inutilis fuit , nunc autem & mihi
& tibi utilis ,

12 Quem remisisti tibi . Tu autem illum , ut mea
viscera , suscipe :

13 Quem ego volueram mecum detinere , ut pro
te mihi ministraret in vinculis Evangelii :

14 Sine consilio autem tuo nihil volui facere , uti
ne velut ex necessitate bonum tuum esset , sed
voluntarium .

15 Forsitan enim ideo discessit ad horam à te , ut
zeternum illum reciperes :

16 Iam non ut servum , sed pro servo charissimum
fratrem , maxime mihi ; quanto autem magis tibi ,
& in carne , & in Domino ?

17 Si ergo habes me socium , suscipe illum sicut
me :

18 Si autem aliquid nocuit tibi , aut debet : hoc
mihi imputa .

19 Ego Paulus scripsi mea manu : ego reddam ,
ut non dicam tibi , quod & te ipsum mihi debes :

20 Ita frater . Ego te fruor in Domino : Refice
viscera mea in Domino .

21 Confidens in obedientia tua scripsi tibi : sciens
quoniam & super id , quod dico , facies .

22 Simul autem & para mihi hospitium : nam spero
per orationes vestras donari me vobis .

23 Salutem te Epaphras concaptivus meus in
Christo Iesu ,

24 Marcus , Aristarchus , Demas , & Lucas , adiutores
mei .

25 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu
vestro . Amen .

EPISTOLA
BEATI PAULI
APOSTOLI
AD HEBRÆOS.

CAPVT I.

Tantum veteri testamento per Angelos dato nomen per Christum datum praefertur, quantum Christus Angelis dignior est, quos origine, dominio, potentia & honore antecellit.

- 1 **M**ultifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime,
- 2 Diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & saecula,
- 3 *a* Qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae ejus, portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: *a Sap. 7. 26.*
- 4 Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius praeter illis nomen hereditavit.
- 5 Cui enim dixit aliquando Angelorum: *b* Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursus: *c* Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? *b Psal. 2. 7. c 2 Reg. 7. 14.*
- 6 Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: *d* Et adorent eum omnes Angeli Dei. *d Psal. 95. 8.*
- 7 Et ad Angelos quidem dicit: *e* Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. *e Psal. 103. 4.*
- 8 Ad filium autem: *f* Thronus tuus Deus, in saeculum saeculi: virga aequitatis, virga regni tui. *f Psal. 44. 7.*
- 9 Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis praeter participibus tuis.
- 10 Et: *g* Tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt caeli. *g Psal. 101. 26.*
- 11 Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent:
- 12 Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient
- 13 Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: *h* Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? *h Psal. 109. 1. i Cor. 14. Nonne 15. 25.*

14 Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis?

CAPVT II.

Cum Angelicorum præceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multo magis ea sequetur transgressores præceptorum Christi qui per susceptam humanitatem & crucem minoratus est ab Angelis, & ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

1 **P**ropterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte perefluamus.

2 Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit justam mercedis retributionem:

3 Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est,

a Marc. 4 *a* Contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.

5 Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.

b Psal. 6 Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: *b* Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum?

7 Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum.

c Matt. 8 *c* Omnia subiecisti sub pedibus ejus. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei.

d Phil. 9 *d* Eum astem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.

10 Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia; qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.

11 Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

e Psal. 12 *e* Nunciabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

f Psal. 13 Et iterum: *f* Ego ero fidens in eum. Et iterum: *g* Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus.

g 1/a. 14 Quia

14 Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem; *h ut* *h Osee*
per mortem destrueret eum, qui habebat mortis *13. 14.*
imperium, id est, diabolum: *1 Cor.*

15 Et liberaret eos, qui timore mortis per totam *15. 54.*
vitam obnoxii erant servituti.

16 Nusquam enim Angelos apprehendit, sed solum Abrahamæ apprehendit.

17 Vnde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18 In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPITULUM III.

Longe excellentior est Christus, utpote filius, quam Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei; curandum igitur ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Indæorum ab ejus requie repebimur.

1 Vnde fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum:

2 Quis fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo ejus.

3 Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam. *a Num.* *12. 7.*

4 Omnis namque domus fabricatur ab aliquo qui autem omnia creavit, Deus est.

5 Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant:

6 Christus vero tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus.

7 Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: *b Ho-*
die si vocem ejus audieritis, *die* *b Psal.*

8 Nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, *94. 8.*

9 Vbi tentaverunt me patres vestri, probaverunt, & viderunt opera mea.

10 Quadrāginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: semper errant corda. Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

11 Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12 Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum *ap*
malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo:

13 Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies,

dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14 Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus.

15 Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16 Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.

17 Quibus autem infensus est quadraginta annis? *c Num.* Nonne illis, qui peccaverunt, & quorum cadavera
14. 37. prostrata sunt in deserto?

18 Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt?

19 Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CAPVT IV.

Quandoquidem Iudæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est ut alii ingrediantur, curandum est ne ea frustreremur, sed credentes, in ipsam admittamur: de verbo & efficaci Dei verbo quod omnia conspiciat, deque ejus infirmitate, ut nostris compatereetur infirmitatibus.

1 **T**imeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse,

2 Etenim & nobis nunciatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admittus fidei ex iis quæ audierunt.

3 Ingreдемur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: *a Psal.* Sicut juravi in ira
94. 11. mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

4 Dixit enim in quodam loco de die septima sic: *b Gen.* Et requieuit Deus die septima ab omnibus operibus suis.
2. 2.

5 Et in isto rursus: Si introibunt in requiem meam.

6 Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem:

7 Iterum terminat diem quandam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: *c Sup.* Hodie si vocem ejus audieritis, nolite
3. 7. obdurare corda vestra.

8 Nam si eis Iesus requiem præstitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die,

9 Itaque relinquitur sabbatissimus populo Dei.

10 Qui enim ingressus est in requiem ejus; etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus.

11 Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12 Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.

13 *d* Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo. *d Psal. 33. 16. Eccli.*

14 Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit caelos, Iesum filium Dei: teneamus confessionem, *15. 20.*

15 Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

CAPUT V.

Christus debito ordine factus noster Pontifex, precesque Patri offerens, exauditus est: & discens ex iis quæ passus est obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis æternæ: sed reconditorum de ipso mysteriorum capaces non erant ii ad quos hic scribebat Apostolus.

1 **O**mnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:

2 Qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate:

3 Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.

4 *a* Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron, *a Exod. 28. 1.*

5 Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: *b* Filius meus es tu, ego hodie genui te. *b Psal. 26. 18.*

6 Quemadmodum & in alio loco dicit: *c* Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. *c Psal. 2. 7. 109. 4.*

7 Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque

nesque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

8 Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam:

9 Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ,

10 Appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11 De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12 Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus: rursus indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo:

13 Omnis enim, qui lactis est particeps, expertus est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14 Perfectorum autem est solido cibo: eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeunt qui post susceptum baptismum rursus in peccata relabuntur, imò imendat illis est æterna maledictio: consolando autem Hebraeos hortatur ut Abrahæ longanimitatem imitarent; reddant se participes eorum qua jurajurando promisit illi Deus.

1 **Q**uapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursus jacentes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis, & fidei ad Deum;

2 Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum & judicii æterni.

3 Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4 *Impossibile est enim, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, & participes facti sunt Spiritus sancti,*

5 *Gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi,*

6 *Et prolapsi sunt; rursus renovari ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.*

7 *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo.*

8 *Proferens autem spinas ac tribulos, reprobata est*

*4 Matt.
11. 45.
2 Petr.
2. 20.
Iusf. 10.
26.*

est, & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem.

9 Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniora salutis: tametsi ita loquimur.

10 Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis & ministratis.

11 Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem:

12 Vt non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide & patientia hereditabunt promissiones.

13 Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum,

14 Dicens: *b* Nisi benedicens benedicam te, & *b Gen.*
multiplicans multiplicabo te. 22. 16.

15 Et sic longanimiter ferens, adeptus est reprobationem.

16 Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum.

17 In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum.

18 Vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem:

19 Quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis:

20 Vbi præcursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus æternus.

CAPVT VII.

Cum Melchisedech sacerdotium, ex decimarum acceptione & benedictione Leviicum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quadam secundum ordinem Melchisedechis perpetuum institutum, ac iuramento firmatum præcellit Leviicum, & ipsum una cum lege evacuat.

1 **H**ic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obiavit Abrahamæ regresso à cæde regum, & benedixit ei: *a Gen. 14. 18.*

2 Cui & decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex justitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis.

3 Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4 Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.

b Deut.
18. 3.
Iosua
14. 4.

5 Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, *b* mandatam habent decimas fumere à populo secundum legem, id est, à fratribus suis: quam & ipsi exierint de lumbis Abrahamæ.

6 Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc qui habebat repromissiones benedixit.

7 Sine ulla autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur.

8 Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit.

9 Et (ut ita dictum sit) per Abraham, & Levi, qui decimas accepit, decimatus est;

10 Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11 Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici?

12 Translato enim sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat.

13 In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit.

14 Manifestum est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyse locutus est.

15 Et amplius adhuc manifestum est; si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos,

16 Qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis.

e Psal.
109. 4.

17 Contestatur enim: *c* Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

18 Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem:

19 Nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

20 Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt;

d Psal.
109. 4.

21 Hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: *d* Juravit Dominus, & non poenitebit eum; tu es sacerdos in æternum.)

22 In tantum melioris testamenti sponfor factus est Iesus.

23 Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere :

24 Hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.

25 Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum : semper vivens ad interpellandum pro nobis.

26 Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus :

27 Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, e prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi : hoc enim fecit *16. 6.* semel, seipsum offerendo.

28 Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

CAPUT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium Levitico, cum ipse in dextera Patris sedeat in cælis, & majorum sacramentorum minister fuerit quam sacerdotes veteris legis: ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, & ex promissione Dei per Ieremiam.

1 **C**apitulum autem super ea quæ dicuntur : Talem habemus Pontificem, qui confedit in dextera fedis magnitudinis in cælis,

2 Sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus: & non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur : unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat :

4 Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos : cum essent qui offerrent secundum legem munera ;

5 Qui exemplari & umbræ deserviunt cælestium. Sicut responsum est Moyfi, cum consummaret tabernaculum : *a* Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte : *a Exod. 25. 40. A Ebor. 7. 44.*

6 Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

7 Nam si illud prius culpa vacasset : non utique secundi locus inquireretur.

8 Vituperans enim eos dicit: *b* Ecce dies venient, *b* Ier. dicit Dominus : & consummabo super domum *13. 31.* Israël, & super domum Iuda, testamentum novum.

9 Non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanferunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.

10 Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum:

11 Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quoniam omnes scient me à minore usque ad majorem eorum:

12 Quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor.

13 Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur & fenescit, prope interitum est.

CAPVT IX.

Ex his qua in veteri erant testamento & imperfectione illarum hostiarum, ostendit novi perfectionem, in quo Christus Pontifex & hostia semel oblata emundat conscientiam à peccatis: quem ad testamenti sui confirmationem novi fuit necesse.

1 **H**Abuit quidem & prius, justificationes culturae, & Sanctum seculare.

a **Exod.** 26. 1. & 35. 8. 2 **a** Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta.

3 Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum:

b **Num.** 16. **Levit.** 16. 4 Aureum habens *b* thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, *c* & tabulæ testamenti,

c 3 **Reg.** 8. 9. 5 Superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula.

2 **Par.** 5. 10. 6 His vero ita compositis; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes:

d **Exod.** 30. 10. **Levit.** 16. 2. 7 In secundo autem *d* semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia:

8 Hoc figurante Spiritu sancto, nondum propagatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

9 Quæ parabola est temporis instantis: juxta quam munera,

munera, & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, & in potibus,

10 Et variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis-impositis,

11 Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis:

12 Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in Sancta, aeterna redemptione inventa.

13 e Si enim sanguis hircorum & taurorum, & e Lev. cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad 16. 14. emundationem carnis:

14 f Quanto magis sanguis Christi, qui per f 1 Pet. Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab 1. 19. operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? 1 Joas. 1. 7.

15 Et ideo novi Testamenti mediator est; g ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, re-promissionem accipiant, qui vocati sunt aeternæ hereditatis. Apoc. 1. 5, g Gal. 3. 15.

16 Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.

17 Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.

18 Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19 Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum & omnem populum asperxit,

20 Dicens: h Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. h Exod. 24. 8.

21 Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii sanguine similiter asperxit.

22 Et omnia pæne in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio.

23 Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari: ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis.

24 Non enim in manufacta Sancta Iesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

25 Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno:

26 Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

27 Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium:

28 *i* Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

i Rom.
5. 8.
i Petr.
3. 28.

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti necessarium fuit novum induci, cujus unica hostia auferentur universa peccata: cui nisi fide, spe, charitate, ac bonis operibus adhaerimus, acerbius puniemur quam veteris testamenti transgressores: laudat inveniri Hebraeos quod & multa passi sint, & patientibus assiterint.

1 **V** Mbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indefinenter, numquam potest accedentes perfectos facere:

2 Alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3 Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4 Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

a Psal.
39. 7. 5 Ideo ingrediens mundum dicit: *a* Hostiam, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi:

6 Holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt.

b Psal.
39. 7. 7 Tunc dixi: Ecce venio: *b* in capite libri scriptum est de me: Vt faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur,

9 Tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

10 In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.

11 Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata:

12 Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei,

- 13 De cetero expectans c donec ponantur inimici c *Pfal.*
ejus scabellum pedum ejus. 109. 2.
- 14 Vna enim oblatione, consummavit in sempi- 1 *Cor.*
terna sanctificatos. 15. 25.
- 15 Contestatur autem nos & Spiritus sanctus.
Postquam enim dixit :
- 16 d Hoc autem testamentum, quod testabor ad d *Ier.*
illos post dies illos, dicit Dominus, Dabo leges 31. 33.
meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum *Supr.*
supercribam eas : 8. 8.
- 17 Et peccatorum, & iniquitatum eorum jam
non recordabor amplius.
- 18 Vbi autem horum remissio : jam non est
oblatio pro peccato.
- 19 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu
sanctorum in sanguine Christi.
- 20 Quam initiavit nobis viam novam, & viven-
tem per velamen, id est, carnem suam,
- 21 Et sacerdotem magnum super domum Dei :
- 22 Accedamus cum vero corde in plenitudine
fidei, aspersi corda e conscientia mala, & abluti
corpus aqua munda.
- 23 Teneamus spei nostrae confessionem indecli-
nabilem (fidelis enim est qui repromisit)
- 24 Et consideremus invicem in provocationem
charitatis, & bonorum operum :
- 25 Non deserentes collectionem nostram, sicut
consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, &
tanto magis quanto videritis appropinquantem
diem.
- 26 e Voluntarie enim peccantibus nobis post ac- e *Supr.*
ceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro 6. 4.
peccatis hostia,
- 27 Terribilis autem quadam expectatio judicii,
& ignis æmulatio, quæ consumptura est adversa-
rios.
- 28 Irritam quis faciens legem Moyfi, sine ulla
miseratione f duobus vel tribus testibus moritur : f *Deut.*
29 Quanto magis putatis deteriora mereri sup- 17. 6.
plicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem *Matth.*
testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus 18. 16.
est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit ? *Joan.* 3.
- 30 Scimus enim qui dixit : g Mihi vindicta, & 17.
ego retribuam. Et iterum : Quia judicabit Domi- 1 *Cor.*
nus populum suum. 13. 1.
- 31 Horrendum est incidere in manus Dei vi- g *Deut.*
ventis. 32. 35.
- 32 Rememoramini autem pristinos dies, in qui- *Rom.*
bus illuminati magnum certamen sustinuisistis pas- 12. 13.

33 Et in altero quidem, opprobriis & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem, sociis taliter conversantium effecti.

34 Nam & vincētis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem subitauitiam.

35 Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

36 Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

h Hebr. 37 *b* Adhuc enim modicam aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

2. 3.
Rom. 1. 38 *i* Iustus autem meus ex fide vivit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.

17.
i Gal. 39 Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

3. 12.

CAPVT XI.

Fidem magnifice commendat ex actis patrum, à mundi exordio usque ad David ac Prophetas: & in uniuersum quonia patrauit ac passi sint per fidem: nec tamen plenam adhuc acceperunt retributionem.

1 **E**st autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

2 In hac enim testimonium consecuti sunt senes.

a Gen. 3 *a* Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.

1. 3.
b Gen. 4 *b* Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo. *c* Per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo; & per istam defunctus adhuc loquitur.

4. 4.
c Mat. 23. 24.
d Gen. 5. 24.
Eccl. 47. 16. 5 *d* Fide Henoch translatus est ne videret mortem, & non inueniebatur, quia transfudit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.

6 Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

e Gen. 6. 13.
Eccl. 44. 17. 7 *e* Fide Noe, responso accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnauit mundum: & iustitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus.

f Gen. 85. 5. 8 *f* Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: & exiit, nesciens quo iret.

9 Fide demoratus est in Terra repromissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Jacob coheredibus repromissionis ejusdem.

10 Expectabat enim fundamenta habentem civitatem : cujus artifex & conditor Deus.

11 *g* Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit , etiam præter tempus ætatis : quoniam fidelem credidit esse eum , qui repromiserat. g Gen. 17. 19.

12 Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tanquam sidera cæli in multitudinem , & sicut arena , quæ est ad oram maris , innumerabilis.

13 Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti , non acceptis repromissionibus , sed à longe eas aspicientes , & salutantes , & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram.

14 Qui enim hæc dicunt , significant se patriam inquirere.

15 Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt , habebant utique tempus revertendi :

16 Nunc autem meliorem appetunt , id est , cælestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum : paravit enim illis civitatem.

17 *h* Fide obtulit Abraham Isaac , cum tentaretur , & unigenitum offerebat , qui susceperat repromissiones ; h Gen. 22. 1. Eccli. 44. 21. i Gen. 21. 12. Rom. 9. 7.

18 Ad quem dictum est : *i* Quia in Isaac vocabitur tibi semen :

19 Arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus : unde eum & in parabolam accepit. k Gen. 27. 27. 36. l Gen. 48. 15. m Gen. 47. 31. n Gen. 50. 24. o Exod. 2. 2. p Exod. 1. 16. q Exod. 2. 11.

20 *k* Fide & de futuris benedixit Isaac Jacob , & Esau.

21 *l* Fide Jacob , moriens , singulos filiorum Ioseph benedixit : *m* & adoravit fastigium virgæ ejus.

22 *n* Fide Ioseph , moriens , de profectioe filiorum Israël memoratus est , & de ossibus suis mandavit.

23 *o* Fide Moyses , natus , occultatus est mensibus tribus à parentibus suis , eo quod vidissent elegantem infantem , *p* & non timuerunt regis edictum.

24 *q* Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filię Pharaonis.

25 Magis eligens affligi cum populo Dei , quam temporalis peccati habere jucunditatem ,

26 Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum , improperium Christi : aspiciebat enim in remunerationem.

27 Fide reliquit Ægyptum , non veritus animum regis : invisibilem enim tanquam videns sustinuit.

28 *r* Fide celebravit Pascha , & sanguinis effusionem : ne qui vastabat primitiva , tangeret eos. r Exod. 12. 21.

- f Exod. 29 f Fide transierunt Mare rubrum tamquam per
14. 22. aridam terram : quod experti Ægyptii , devorati
sunt.
- † Ios. 6. 30 † Fide muri Iericho corruerunt, circuitu die-
20. rum septem.
- ¶ Ios. 2. 31 Fide Rahab meretrix non periit cum incre-
3. dulis : ¶ excipiens exploratores cum pace.
- 32 Et quid adhuc dicam ? Deficiet enim me tem-
pus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephthe,
David, Samuel, & Prophetis :
- 33 Qui per fidem vicerunt regna , operati sunt
iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt
ora leonum ,
- 34 Extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem
gladii , convaluerunt de infirmitate , fortes facti
sunt in bello, castra verterunt exterorum :
- 35 Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos
suos. Alii autem distenti sunt, non suspicientes re-
demptionem , ut meliorem invenirent resurrectio-
nem.
- 36 Alii vero ludibria & verbera experti , insu-
per & vincula & carceres :
- 37 Lapidati sunt , secti sunt , tentati sunt , in
occisione gladii mortui sunt , circuierunt in me-
lotis , in pellibus caprinis , egentes , angustiati ,
afflicti :
- 38 Quibus dignus non erat mundus : in solitudi-
nibus errantes , in montibus , & speluncis , & in
cavernis terræ.
- 39 Et hi omnes testimonio fidei probati , non ac-
ceperunt repromissionem.
- 40 Deo pro nobis melius aliquid providente , ut
non sine nobis consummarentur.

CAPVT XII.

*Præcorum imo Christi exemplo inducit ad toleran-
das viriliter afflictiones, revocans à peccatis : & ex
novi testamenti super vetus excellentia deterret ab
inobedientia, ne majora quam Iudas pati cogamur
supplicia.*

- a Rom. 1 Ideoque & non tantam habentes impositam
6. 1. nubem testium, & deponentes omne pondus,
Coloss. 3- 8. & circumstantis nos peccatum , per patientiam cur-
ramus ad propositum nobis certamen :
- Ephes. 4. 13. 2 Aspicientes in auctorem fidei , & consumma-
1 Per. 2. 1. & sedis Dei sedet.
4. 1. 3 Recogitate enim eum , qui talem sustinuit à
pecca-

peccatoribus adversum semetipsum contraditionem : ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

4 Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes :

5 Et obliti estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens : *b* Fili mi, noli negligere disciplinam Domini : neque fatigeris dum ab eo argueris. *b* *Prova* 3. 11. *Apoc.*

6 Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. 3. 19.

7 In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus : quis enim filius, quem non corripit pater ?

8 Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes : ergo adulteri, & non filii estis.

9 Deinde patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reverebamur eos : non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus ?

10 Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos : hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus.

11 Omnis autem disciplina, in præsentem quidem videtur non esse gaudii, sed moeroris : postea autem fructum pacatissimum exercitatis, per eam reddet justitiæ.

12 Propter quod, remissas manus, & soluta genua, erigite,

13 Et gressus rectos facite pedibus vestris : ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

14 *c* Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum ; *c* *Roma,* 12. 8.

15 Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei : nequa radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

16 Ne quis fornicator, aut profanus *d* ut Esau ? *d* *Gen.* 25. 33-

17 Scitote enim quoniam *e* & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est : non enim *e* *Gen.* 27. 38.

invenit poenitentiae locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam.

18 Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam,

19 Et tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum.

- f Exod.* 20 Non enim portabant quod dicebatur : *f* Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur.
19. 12. 21 Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit : Exterritus sum, & tremebundus.
20. *g* 22 Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Ierusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam,
21. *Exod.* 23 Et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, & judicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum,
19. 1- 24 Et testamenti novi mediatorem Iesum, & sanguinis asperisionem melius loquentem quam Abel.
- 25 Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur : multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus.
- 26 Cujus vox movit terram tuam : nunc autem repromittit, dicens : *g* Adhuc semel ; & ego movebo non solum terram, sed & cælum.
- g Agg.* 27 Quod autem, Adhuc semel dicit ; declarat mobillium translationem, tamquam factorum, ut maneat ea quæ sunt immobilia.
2. 7. 28 Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam : per quam serviamus placentes Deo cum metu & reverentia.
- h Deut.* 29 *h* Etenim Deus noster ignis consumens est.
4. 24.

CAPVT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam reficiens altaris & hostiarum veteris novique testamenti, & subinde monens ut præpositis obtemperent : orat ut pro se precentur, idem vicissim pro illis agens, additis multis salutationibus.

- 1 **C**haritas fraternitatis maneat in vobis.
- a Rom.* 2 *a* Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim *b* latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.
12. 13- 1 *Perr.* 3 Mementote vincitorum, tamquam simul victi ; & laborantium, tamquam & ipsi in corpore morantes.
4. 9. *b Gen.* 4 Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus.
18. 3. *c* 19. 5 Sint mores sine avaritia, contenti presentibus : ipse enim dixit : *c* Non te deseram, neque derelinquam.
2. *d Psal.* 6 Ita ut confidenter dicamus : *d* Dominus mihi adjutor : non timebo quid faciat mihi homo.
117. 6. 7 Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti

locuti sunt verbum Dei : quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

8 Iesus Christus heri, & hodie; ipse & in sæcula.

9 Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulanti in eis.

10 Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt,

11 e Quorum enim animalium inferitur sanguis *e Levit.* pro peccato in Sancta per pontificem, horum cor- 16. 27. pora cremantur extra castra.

12 Propter quod & Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra, imperium ejus portantes.

14 f Non enim habemus hic manentem civita- *f Mich.* tem, sed futuram inquirimus. 2. 10.

15 Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum consentientium nomini ejus.

16 Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

17 Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

18 Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.

19 Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

20 Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum,

21 Aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: facias in vobis quod placeat coram se per Iesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

22 Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpauca scripsi vobis.

23 Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celerius venerit) videbo vos.

24 Salute omnes præpositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25 Gratia cum omnibus vobis. Amen.

E P I S T O L A
C A T H O L I C A
B E A T I I A C O B I
A P O S T O L I
C A P V T I.

Docet tentationum utilitatem, & sapientiam à Deo cum confidentia postulandam. Deus tentator non est aut auctor peccati, sed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur ut ad audiendum velocis, ad loquendum vero & ad iram tardi sint: nec satis est veritatem audire, nisi illa opere compleatur: subicit etiam quantum sit vera & immaculata religio.

1 **I**acobus Dei & Domini nostri Iesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

2 Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis:

3 *a Rom.* 3 **S**cientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur.

4 *5. 3.* 4 Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

5 *b Matt.* 5 Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

6 *7. 7. & 22. 22. Marc.* 6 **P**ostulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur.

7 *11. 24. Lucæ* 7 Non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid à Domino.

8 *11. 9. Ioa. 14. 13. &* 8 **V**ir duplex animo, inconstans est in omnibus vilis suis.

9 *16. 23. 24.* 9 **G**lorietur autem frater humilis in exaltatione sua;

10 *e Eccli.* 10 **D**ives autem in humilitate sua, e quoniam sicut flos foeni transibit.

11 *Jsa. 40. 6.* 11 **E**xortus est enim sol cum ardore, & arefecit foenum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperit: ita & dives in itineribus suis marcescet.

12 *1 Petri. 1. 24. & Job. 6.* 12 **B**eatus vir, qui suffert tentationem: quoniam

niam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

13 Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.

14 Unusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus.

15 Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.

16 Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi.

17 Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deforsum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

18 Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus.

19 Scitis fratres mei dilectissimi. e Sit autem e *Prov.*
omnis homo velox ad audiendum; tardus autem 17. 27.
ad loquendum, & tardus ad iram.

20 Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21 Propter quod abjicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.

22 *f* Estote autem factores verbi, & non audito- *f* *Matth.*
res tantum, fallentes vosmetipsos. 7. 21.

23 Quia si quis auditor est verbi, & non factor: *Rom.* 2.
hic comparabitur viro consideranti vultum nativi- 15.
tatis suæ in speculo:

24 Consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit.

25 Qui autem perspexerit in legem perfectum libertatis, & permanserit in ea, non auditor obli-viosus factus, sed factor operis: hic beatus in fa-cto suo erit.

26 Si quis autem putat se religiosum esse, non refrænuans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio,

27 Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est: Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

C A P V T II.

Monet ne personarum respectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur ut operibus misericordie incumbant, ostendens quod homo per opera justificetur: nam fides sine operibus mortua est.

a Levit.

19. 13.

Deut.

1. 16.

Eccl.

16.

19.

Prov.

24. 23.

Eccl.

42. 1.

1 Fratres mei, nolite in personarum accēptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ.

2 Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu.

3 Et intendatis in eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum:

4 Nonne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum?

5 Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6 Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia?

7 Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

b Levit.

19. 18.

Matth.

22. 39.

Marc.

12. 31.

Rom.

12. 9.

Galat.

5. 14.

c Levit.

19. 15.

Deut.

1. 19.

Matth.

5. 19.

8 Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: *b* Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis:

9 Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores.

10 *c* Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.

11 Qui enim dixit: Non moechaberis, dixit & Non occides: Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12 Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

13 Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium.

14 Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere; opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

d 1 Ioa.

3. 17.

15 *d* Si autem frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano.

16 Dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

17 Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

18 Sed dicet quis : Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus : & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19 Tu credis quoniam unus est Deus : Bene facis, & dæmones credunt, & contremiscunt.

20 Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est ?

21 e Abraham pater noster, nonne ex operibus ju- e Gen. 22. 9. stificatus est, offerens Isaac filium suum super altare ?

22 Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius : & ex operibus fides consummata est ?

23 Et suppleta est Scriptura dicens : f Credidit f Gen. 15. 6. Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, &

amicus Dei appellatus est. Rom. 4. 3.

24 Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum ? Galat. 3. 6.

25 Similiter g & Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via g Ios. 2. 10. ejiciens ?

26 Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

C A P V T III.

Lingua mala recenset, quam difficillimum est recte gubernare, subitque differentiam inter sapientiam terrenam & cœlestem.

1 a **N**olite plures magistri fieri fratres mei, a Mat. 23. 8. scientes quoniam majus judicium sumitis.

2 In multis enim offendiamus omnes. Si quis in verbo non offendit : hic perfectus est vir. Potest etiam fræno circumducere totum corpus.

3 Si autem equis fræna in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus.

4 Ecce & naves, cum magnæ sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo ubi imperus dirigentis voluerit.

5 Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit !

6 Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata à gehenna.

7 Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana :

8 Linguam autem nullus hominum domare potest ; inquietum malum, plena veneno mortifero.

9 In ipsa benedicimus Deum & Patrem : & in ipsa maledicimus homines , qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10 Ex ipso ore procedit benedictio , & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam ?

12 Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus ? Sic neque falsa dulcem potest facere aquam.

13 Quis sapiens & disciplinatus inter vos ? Ostdat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.

14 Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris : nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem.

15 Non est enim ista sapientia desurfum descendens ; sed terrena, animalis, diabolica.

16 Vbi enim zelus & contentio : ibi inconstantia & omne opus pravum.

17 Quæ autem desurfum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.

18 Fructus autem iustitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuaque dilectioni studendum, rebus incertis divina providentia committendis.

1 **V**nde bella & lites in vobis ? Nonne hinc ? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris ?

2 Concupiscitis, & non habetis : occiditis, & zelatis : & non potestis adipisci : litigatis, & belligeratis, & non habetis ; propter quod non postulatis.

3 Petitis, & non accipitis : eo quod male petatis : ut in concupiscentiis vestris inlumatis.

4 Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi, inimica est Dei ? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur.

5 An putatis quia inaniter scriptura dicat : Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis ?

6 Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit : Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

7 Subditi ergo estote Deo : resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores : & purificate corda, duplices animo.

9 Miseri estote, & lugete, & plorate : risus vester in luctum convertatur, & gaudium in moerorem.

10 *b* Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos. *b* 1 *Petr.*
1. 6.

11 Nolite detrahare alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem : non es factor legis, sed iudex.

12 Unus est legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare.

13 *c* Tu autem quis es, qui iudicas proximum ; *c* *Rom.*
14. 4.

Ecce nunc qui dicitis : Hodie, aut crastino ibimus illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus :

14 Qui ignoratis quid erit in crastino.

15 Quæ est enim vita vestra ? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis : Si Dominus voluerit, & : Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

16 Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est.

17 Scilicet igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

C A P V T V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminationis ulsionem, pauperes vero ad longanimitatem hortatur : iuramentum fugiendum, & infirmi à presbyteris oleo ungenti, ac peccata invicem confitenda : quam efficax sit iusti oratio : errantes ad veritatem sunt reducendi.

1 **A** Gite nunc divites, plorate ululantes in miseris vestris, quæ advenient vobis.

2 Divitiæ vestræ putrefactæ sunt : & vestimenta vestra à tineis comesta sunt.

3 Aurum & argentum vestrum æruginavit : & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.

4 Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat : & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.

5 Epulati estis super terram, & in luxuriis emissistis corda vestra, in die occisionis.

6 Addixistis , & occidistis justum , & non restitistis vobis.

7 Patientes igitur estote fratres , usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ , patienter ferens donec accipiat temporaneum , & ferotinum.

8 Patientes igitur estote & vos , & confirmate corda vestra : quoniam adventus Domini appropinquavit.

9 Nolite ingemiscere fratres in alterutrum , ut non judicemini. Ecce iudex ante januam assistit.

10 Exemplum accipite , fratres , exitus mali , laboris , & patientiæ , Prophetas : qui locuti sunt in nomine Domini.

11 Ecce beatificamus eos , qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis , & finem Domini vidistis , quoniam misericors Dominus est , & miserator.

a Matt.
5. 34. 12 Ante omnia autem fratres mei *a* nolite jurare , neque per coelum , neque per terram , neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester : Est , est : Non , non : ut non sub iudicio decidatis.

13 Tristatur aliquis vestrum ? oret : Æquo animo est ? psallat.

14 Infirmatur quis in vobis ? inducat presbyteros Ecclesiæ , & orent super eum , ungentes eum oleo in nomine Domini :

15 Et oratio fidei salvabit infirmum , & alleviabit eum Dominus : & si in peccatis sit , remittentur ei.

16 Confitemini ergo alterutrum peccata vestra , & orate pro invicem ut salvemini : multum enim valet deprecatio iusti assidua.

b 3 Reg.
17. 1.
Luc. 4. 17 *b* Elias homo erat similis nobis passibilis : & oratione oravit ut non plueret super terram , & non pluit annos tres , & menses sex.

25. 18 Et rursus oravit : & coelum dedit pluviam , & terra dedit fructum suum.

19 Fratres mei , si quis ex vobis erraverit à veritate , & converterit quis eum :

20 Scire debet , quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ , salvabit animam ejus à morte , & operiet multitudinem peccatorum.

EPISTOLA
BEATI PETRI
APOSTOLI
PRIMA.

CAPVT I.

Gratias Deo agit de vocatione ad fidem & vitam eternam, qua tamen per multas tribulationes acquiritur, de qua Prophetæ uaticinati sunt: hortatur eos ad uitam munditiæ, ut qui Christi sanguine redempti sunt.

1 **P**etrus Apostolus Iesu Christi, electis aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ,

2 Secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & asperionem sanguinis Iesu Christi: Gratia vobis, & pax multiplicetur.

3 *a* 1 Cor. 1. 3
Ephes. 1. 3
Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem uivam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis,

4 In hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, immarcescibilem, conservatam in coelis in vobis,

5 Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore nouissimo.

6 In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus:

7 Ut probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in revelatione Iesu Christi:

8 Quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitiâ inenarrabili, & glorificata:

9 Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

10 De qua salute exquiserunt, atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt:

11 Scrutantes in quod vel quale tempus significaret.

ficaret in eis Spiritus Christi : prænunciatus enim
quæ in Christo sunt passiones , & posteriores glo-
rias :

12 Quibus revelatum est , quia non sibi metipsis,
vobis autem ministrabant ea , quæ nunc nunciata
sunt vobis per eos qui euangelizaverunt vobis , Spi-
ritu sancto misso de cælo , in quem desiderant Au-
geli prospicere.

13 Propter quod succincti lumbos vestræ,
sobrii perfecte sperate in eam , quæ offertur vobis,
gratiam, in revelationem Iesu Christi :

14 Quasi filii obedientiæ , non configurati prio-
ribus ignorantæ vestræ desideriis :

15 Sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum :
& ipsi in omni conversatione sancti sitis :

16 Quoniam scriptum est : *b* Sancti eritis , quo-
niam ego sanctus sum.

17 Et si patrem invocatis eum qui *c* sine acce-
ptione personarum iudicat secundum uniuscujus-
que opus , in timore incolatus vestri tempore cor-
versamini.

18 Scientes quod non corruptibilibus auro vel
argento redempti estis de vana vestra conversatione
paternæ traditionis :

19 *d* Sed pretioso sanguine quasi agni immacula-
ti Christi, & incontaminati :

20 Præcogniti quidem ante mundi constitutio-
nem, manifestati autem novissimis temporibus pro-
pter vos ,

21 Qui per ipsum fideles estis in Deo , qui susci-
tavit eum à mortuis , & dedit ei gloriam , ut fides
vestra, & spes esset in Deo :

22 Animas vestras castificantes in obedientia cha-
ritatis , in fraternitatis amore, simplici ex corde in-
vicem diligite attentius :

23 Renati non ex semine corruptibili , sed in-
corruptibili per verbum Dei vivi , & permanentis
in æternum.

24 *e* Quia omnis caro ut foenum : & omnis glo-
ria ejus tanquam flos foeni : exaruit foenum , &
flos ejus decidit.

25 Verbum autem Domini manet in æternum.
hoc est autem verbum , quod euangelizatum est
in vos.

CAPVT II.

Exclusa omni filitione , regenerari ad Christum la-
pidem vivum accedant credentes qui sunt genus ele-
ctum, cum prius essent populus abjectus : hortatur ut
tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant.

b Lev.

11. 44.

c 19.

2. *c*

20. 7.

c Deut.

10. 17.

Rom.

2. 11.

Galat.

2. 6.

d 1 Cor.

6. 20.

c 7.

23.

Hebr.

9. 12.

1 Ioan.

1. 7.

Apoc.

1. 5.

e Isa.

40. 6.

Eccli.

14. 8.

Iacob.

1. 10.

superioribus obtemperant, afflictionisque ad Christi imitationem ferant.

1 **D**Eponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones,

2 Sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem:

3 Si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus.

4 Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum:

5 Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.

6 Propter quod continet Scriptura: *a* Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur.

7 Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem *b* lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli,

8 Et lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt.

9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10 *c* Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

11 *d* Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam,

12 Conversationem vestram inter gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13 *e* Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti:

14 Sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum:

15 Quia sic est voluntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:

16 Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

17 Omnes honorate: *f* fraternitatem diligite: *f* Deum timete: Regem honorificate,

Rom.
6. 4.
Ephes.
4. 22.
Coloss.
3. 8.
Hebr.
12. 1.

a Isa.
28. 16.
Rom.
9. 33.
b Psal.
117.
21.
Matth.
21. 42.
Act.
4. 11.
Isa. 8.
14.
c Osee
2. 23.
Rom.
9. 25.
d Rom.
13. 14.
Galat.
5. 16.
e Rom.
13. 1.
f Rom.
12. 10.

- g *Ephes.* 13 g Servi subditi estote in omni timore domini, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyfcolis.
6. 5.
Colof.
3. 22. 19 Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.
- Tit. 2. 20 Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum.
9. 21 In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.
- h *Isai.* 22 h Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus:
53. 9.
i 1 *Ioan.* 23 i Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste:
3. 5. k *Isa.* 24 k Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis.
53. 5. 25 Eratis quim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

CAPVT III.

De mutua inter conjuges conversatione, & mulierum ornatu: hortatur ad varias virtutes, utque Christi exemplo ferant adversa: & quod per Baptismum salvantur in similitudinem eorum qui in arca Noe salvabantur.

- Colof. 1 S Imiliter & mulieres subditæ sint viris: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,
3. 18.
Ephes. 2 Considerantes in timore castam conversationem vestram.
5. 25. 3 a 2 *Tim.* 3 a Quorum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut iudumenti vestimentorum cultus:
2. 9. 4 Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.
- 5 Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.
- b *Gen.* 6 b Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans; cujus estis filix bene facientes, & non pertimentes ullam perturbationem.
18. 12. 7 c *1 Cor.* 7 c Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam & coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediatur orationes vestræ.
7. 3. 8 In fine autem, omnes unanimes, compatientes,

tes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:

9 *d* Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati èstis, ut benedictionem hereditate possideatis. *d Prov. 17. 13. Rom. 12. 17.*

10 *e* Qui enim vult vitum diligere, & dies videre bonos, coërceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolum. *1 Thess. 5. 15. e Psal. 33-13.*

11 *f* Declinet à malo, & faciat bonum: inquiret pacem, & sequatur eam: *f Isa. 1. 16.*

12 Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

13. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?

14 *g* Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. *g Matt. 5. 10.*

15 Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

16 *h* Sed cum modestia, & timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt de vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. *h Supra 2. 12. Rom. 5. 6. Hebr. 9. 28.*

17 Melius est enim beneficientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18 Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19 In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit:

20 Qui increduli fuerant aliquando, i quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam: *i Gen. 5. 14. Math. 14. 37.*

21 Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi, *Luc. 17. 25.*

22 Qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in coelum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

C A P V T I V.

Christi mors redemptos hortatur ut pergant præterita devotare peccata; incumbentes orationibus

ac nutu, dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, & gaudentes si propter Christum pati oporteat.

1 Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desit à peccatis:

2 Ut jam non desideris hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.

a Eph.
4. 23.

3 a Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriiis, vinolentiis, comestationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

4 In quo admirantur non concurrentibus vobis in eadem luxuriæ confusionem, blasphemantes.

5 Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos.

6 Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est: ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

7 Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

8 Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

9 Hospitales invicem sine murmuratione.

b Prov.
10. 12.
Rom.

10 b Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

12. 13.
Hebr.

11 c Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

13. 2.
Philip.

12 Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat:

2. 14.
r Rom.

12. 6.
1 Cor.

13 Sed communicantes Christi passionibus gaudeate, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exsultantes.

4. 2.

14 Si exprobramini in nomine Christi; beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus spiritus, super vos requiescit.

15 Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16 Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

17 Quoniam tempus est ut incipiat judicium à Domino

à Domo Dei. Si autem primum à nobis : quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio ?

18 *d* Et si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt ? *d Prov. 11. 31.*

19 Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAPVT V.

Seniores orat ut verbo & exemplo pascant gregem Dei, iuniores autem illis subditi sint: hortatur omnes ut sese demittant, divina cura zotos se tradentes, & in sobrietate ac fide diabolo resistentes.

1 **S**eniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum : qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator :

2 Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum : neque turpis lucri gratia, sed voluntarie :

3 Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

4 Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

5 Similiter adolescentes subditi estote senioribus. *a* Omnes autem invicem humilitatem insinuate, *b* quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *a Rom. 12. 10. b Iacob. 4. 10.*

6 Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis : *Psal. 54. 23.*

7 Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. *Matth. 6. 25.*

8 Sobrii estote, & vigilate : quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret : *Luc. 12. 12.*

9 Cui resistite fortes in fide : scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

10 Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passus ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11 Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

12 Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitrator, breviter scripsi : obsecrans & contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.

13 Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus.

14 Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Iesu. Amen.

EPISTOLA
 BEATI PETRI
 APOSTOLI
 SECUNDA.

CAPVT I.

Hortatur ut memores maximorum quæ à Deo acceperunt donorum, per varias scandant virtutes, ut sic introitus in regnum Domini illis ministraretur: dicitque se brevi moriturum, & suæ doctrinæ certitudinē ostendit ex Christo doctore, quæ & vox Patris & Propheta commendatunt.

1 **S**imon Petrus, servus & Apostolus Iesu Christi, iis qui cœqualem nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia Dei nostri, & Salvatoris Iesu Christi.

2 Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Iesu Domini nostri:

3 Quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria & virtute,

4 Per quem maxima & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ confortes naturæ: fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

5 Vos autem curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6 In scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7 In pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8 Hæc enim si vobiscum adsint, & superent: non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione.

9 Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10 Quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem

tionem faciatis : hæc enim facientes , non peccabitis aliquando.

11 Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri , & Salvatoris Iesu Christi.

12 Propter quod incipiam vos semper commone-
re de his : & quidem scientes & confirmatos vos in
præfenti veritate.

13 Iustum autem arbitror quamdiu sum in hoc
tabernaculo, suscitare vos in commotione :

14 Certus quod velox est depositio tabernaculi
mei, secundum quod & Dominus noster Iesus Chri-
stus *a* significavit mihi.

a *Iean.*
21. 19.

15 Dabo autem operam & frequenter habere
vos post obitum meum , ut horum memoriam fa-
ciatis.

16 *b* Non enim doctas fabulas secuti , notam
fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem
& præsentiam : sed speculatores facti illius magni-
tudinis.

b *1 Cor.*
1. 17.

17 Accipiens enim à Deo Patre honorem & glo-
riam, voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifi-
ca gloria : *c* Hic est Filius meus dilectus , in quo
mihi complacui, ipsum audite.

c *Matt.*
17. 5.

18 Et hanc vocem nos audivimus de coelo alla-
tam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

19 Et habemus firmiorem propheticum sermo-
nem : cui benefacitis attendentes , quasi lucernæ
lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat , &
lucifer oriatur in cordibus vestris :

20 *d* Hoc primum intelligentes , quod omnis
prophetia Scripturæ propria interpretatione non
fit.

d *2 Tim.*
3. 16.

21 Non enim voluntate humana allata est ali-
quando prophetia : sed Spiritu sancto inspirati, lo-
cuti sunt sancti Dei homines.

CAPVT II.

*Pseudoprophetae multos seducent , verum acriter
punitur , sicut de malis actum est tempore diluvii,
& de Sodomitis ; prosequitur autem pravos mores
horum, quos admodum effusos dicit in libidinem.*

1 **F** Verunt vero & pseudoprophetae in populo,
sicut & in vobis erunt magistri mendaces,
qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit
eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem
perditionem.

2 Et multi sequentes eorum luxurias, per quos
via veritatis blasphemabitur :

3 Et in avaritia fictis verbis de vobis negotia-
buntur :

buntur : quibus iudicium jam olim non cessat , & perditio eorum non dormitat.

a *Job* 4. 18. *Juda* 6. *b* *Gen.* 7. 1. *c* *Gen.* 19. 25. *d* *Nam.* 22. 23. *Juda* 11. *e* *Ioan.* 8. 24. *Rom.* 16. 20. *Hebr.* 6. 4. *Matth.* 12. 45.

4 *a* Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari.

5 Et originali mundo non pepercit, *b* sed octavum Noë iustitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

6 *c* Et civitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, everfione damnavit : exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens :

7 Et iustum Lot oppressum à nefandorum injuria ac luxuriosa conversatione eripuit :

8 Aspectu enim, & auditu iustus erat : habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9 Novit Dominus pios de tentatione eripere : iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos :

10 Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuant introducere blasphemantes.

11 Vbi angeli fortitudine & virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile iudicium.

12 Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

13 Percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes dei delicias : coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in convivii suis luxuriantes vobiscum,

14 Oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii :

15 Derelinquentes rectam viam erraverunt, *d* secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit :

16 Correctionem vero habuit suæ vesaniæ : subjugale murum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophætæ insipientiam.

17 Hi sunt fontes sine aqua, & nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur.

18 Superba enim vanitatis loquentes, pellicunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur :

19 Libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis : *e* à quo enim quis superatus est, hujus & servus est.

20 Si enim refugientes coinquinationes mundi in

cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus:

21 Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

22 Contigit enim eis illud veri proverbii: *f Ca. f Prov.* nis reversus ad suum vomitum; & Sus lota, in vo- 28. 12. lutabro luti.

CAPVT III.

*Propter quosdam illusores secundum Domini ad-
ventum nugantes, astruit futuram mundi renova-
tionem, cum brevi & insperato Dominus adveniet:
ad cuius adventum monet ut se præparent, laudans
Pauli scripta qua indocti depravant.*

1 **H**anc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem:

2 Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum à sanctis Prophetis & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini & Salvatoris.

3 *a* Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, *a 1 Tim. 4. 1.*

4 Dicentes: *b* Vbi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. *2 Tim. 3. 1. Ind. 18. b Exech. 12. 27.*

5 Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei verbo:

6 Per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit:

7 Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

8 Vnum vero hoc non lateat vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus.

9 Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.

10 *c* Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur. *c 1 The. 5. 2. Apoc. 3. 3. 6.*

11 Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus, *16. 15.*

12 Expectantes & properantes in adventum diei Domini, per quem caeli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent?

d Isa.

65. 17.

& 66.

22.

Apoc.

21. 1.

e Rom.

2. 4.

13 d Novos vero coelos, & novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitet.

14 Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace.

15 Et e Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis.

16 Sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his: in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17 Vos igitur fratres præcipientes custodite: ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate,

18 Crescite vero in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI PRIMA.

CAPV T I.

Ioannes quod de Christo vidit & audivit aliis annuntiat, ut una cum ipso societur Deo & Christo eius filio, cuius sanguine hominum peccata mundantur: porro qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.

1 **Q**uod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ:

2 Et vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis:

3 Quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius Iesu Christo.

4 Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum,

5 Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis: *a* Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. *a Ioan. 8. 12.*

6 Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.

7 Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, *b* & sanguis Iesu Christi Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. *b Hebr. 9. 14. 1 Petr. 1. 19.*

8 *c* Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. *Apoc. 1. 5.*

9 Si confitemur peccata nostra; fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. *e 3 Reg. 8. 45.*

10 Si dixerimus quoniam non peccavimus; mentacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis. *2 Par. 6. 36. Prov. 20. 9.*

CAPVT III.

Iesus Christus advocatus noster est apud Patrem & propitiatio pro peccatis totius mundi: observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia ac dilectio: quod sit vetus ac novum mandatum: quis sit in luce & in tenebris: variis scribitur atatibus, revocans a mundi dilectione & ab hæreticis, ac monens ut semel acceptæ fidei adhæreant, sequentes ducem Spiritus sancti. *Ecc. 7. 21.*

1 **F**ilioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum justum:

2 Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3 Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum si mandata ejus observemus.

4 Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.

5 Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus.

6 Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.

7 Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus, est verbum quod audistis.

8 *a* Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso, & in vobis: quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet. *a Ioan. 13. 34. & 15.*

9 Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. *12.*

b. Inf.
3. 14.

10 *b* Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est.

11 Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum.

14 Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.

15 Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo:

16 Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

17 Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

18 Filioli, novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia novissima hora est.

19 Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis.

20 Sed vos unctionem habetis à Sancto, & no-
tis omnia.

21 Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22 Quis est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.

23 Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem habet.

24 Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio & Patre manebitis.

25 Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26 Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27 Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus,

& ve-

& verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo.

28 Et nunc Filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus.

29 Si scitis quoniam justus est, scitote quoniam & omnis qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAPVT III.

De Dei erga nos charitate, & quomodo distinguantur qui ex Deo sunt, & qui ex diabolo: de dilectione & odio fratrum: qui mentis puritate & fide in Christum quidpiam à Deo petiit, impetrat.

1 **V**idete qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum.

2 Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.

3 & omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

4 Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.

5 *a* Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. *a Isa. 53. 9.*

6 Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum. *1 Petr. 2. 22.*

7 Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut & ille justus est.

8 *b* Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. *b Ioan. 8. 44.*

9 Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

10 In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum:

11 Quoniam hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, c ut diligatis alterutrum. *c Ioan. 13. 34.*

12 Non sicut *d* Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus, justa. *d Gen. 4. 8.*

13 Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. *e Lev. 19. 17.*

14 Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. *e* Qui non diligit, manet in morte:

15 Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.

est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

f Ioan. 16 *f* In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.

g Iacob. 2. 17. *g* Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & claverit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?

18 Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.

19 In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20 Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus corde nostro, & novit omnia.

21 Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum:

h Matt. 21. 22. *h* Et quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

i Ioan. 6. 29. *i* Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Iesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.

k Ioan. 13. 34. *k* Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

12.

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Deo sint, & qui non: cum Deus sua nos dilectione præverit, dato pro nobis Filio suo, debemus & nos Deum ac proximum diligere: per eam autem charitas foras mittit timorem.

1 **C**harissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

2 In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est:

3 Et omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc jam in mundo est.

4 Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum, quoniam major est qui in vobis est, quam qui in mundo.

a Ioan. 8. 47. *a* Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.

6 Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.

7 Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas

fitis ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est.

9 *b* In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. *b Ioan. 3. 16.*

10 In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11 Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere.

12 *c* Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. *c Ioan. 1. 18. 1 Tim. 6. 17.*

13 In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

14 Et nos vidimus, & testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi.

15 Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.

16 Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17 In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

18 Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniam timor poenam habet. qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19 Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.

20 Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?

21 *d* Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. *d Ioan. 14. 34. 15. 12.*

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipsum charitate: fides mundum vincit: tres in terra testantur Christum verum hominem, & tres in caelo verum Dei filium, in quem credens habet vitam aeternam: de peccato ad mortem, & non ad mortem. *Eph. 5. 2.*

1 **O**mnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo.

2 In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, & mandata ejus faciamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt.

4 Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

*a 1 Cor.
15. 57.*

5 *a* Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est Filius Dei?

6 Hic est, qui venit per aquam & sanguinem, Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7 Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.

8 Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9 Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

*b Ioan.
3. 36.*

10 *Qui* credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. *b* *Qui* non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.

11 Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est.

12 *Qui* habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.

13 Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.

15 Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

16 *Qui* scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis.

17 Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

18 Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum.

19 Scimus quoniam ex Deo sumus : & mundus totus in maligno positus est.

20 Et scimus quoniam Filius Dei venit , & dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum , & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus , & vita æternæ. c Luc. 24. 45.

21 Filioli, custodite vos à simulacris. Amen.

E P I S T O L A BEATI IOANNIS APOSTOLI SECUNDA.

Electam hæc ejusque filios in charitate & fide confirmat, ne ab hæreticis seducantur: idque paucis; cetera servatas donec ad eos veniat.

1 **S**enior Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognoverunt veritatem.

2 Propter veritatem quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum,

3 Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & à Christo Iesu Filio Patris, in veritate & charitate.

4 Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, & Vt diligamus alterutrum. a Isa. 15. 12.

6 Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis :

7 Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non consententur Iesum Christum venisse, in carnem : hic est seductor, & antichristus.

8 Videte vosmetipsos, ne perdati quæ operati estis; sed ut mercedem plenam accipiatis.

9 Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet : qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet.

10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.

11 Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus ejus malignis.

12 Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurus apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum fit.

13 Salutant te filii sororis tuae Electae.

EPISTOLA

BEATI IOANNIS

APOSTOLI

TERTIA.

Cajam collaudat quod in veritate ambulet, & per virginos humane excipiat; subdens de Diotrephis calumniis & inhumanitate, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevi in visurum.

1 **S**enior Gajo charissimo, quem ego diligo in veritate.

2 **S**Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua.

3 Gavissus sum valde venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuae, sicut tu in veritate ambulas.

4 Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5 Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos.

6 Qui testimonium reddiderunt charitati tuae in conspectu Ecclesiae: quos, benefaciens, deduces digne Deo.

7 Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes à Gentibus.

8 Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9 Scripsissem forsitan Ecclesiae: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10 Propter hoc si venero, commonebo ejus opera,

ra, quæ facit, verbis malignis garruens in nos: & quasi non ei ista sufficient; neque ipse suscipit fratres; & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit.

11 Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12 Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsi veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti quoniam testimonium nostrum verum est.

13 Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi.

14 Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI IVDÆ APOSTOLI.

Monet ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios ac lascivos, subdens de horum supplicio in modum Iudæorum ac Sodomorum: nam & hi nullum veriti, effrænes feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat: & istos ad Enoch ac Apostolorum de illis vatiinia revocat.

1 **I**Vdas Iesu Christi servus, frater autem Iacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christi Iesu conservatis, & vocatis.

2 Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur.

3 Charissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.

4 Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem & Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

5 Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Ægypti

- a Num. 24. 37. salvans, & secundo eos, qui non crediderunt, perdidit.
 6 Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.
- 7 Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni poenam sustinentes.
- 8 Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant.
- b Zach. 3. 2. 9 b Cum Michaël Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moyfi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ: sed dixit: Imperet tibi Dominus.
- 10 Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.
- c Gen. 4. 8. d Num. 22. 23. e Num. 16. 1. 2 Petr. 2. 17. 11 Væ illis, quia in c via Cain abierunt, & d errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione e Core perierunt.
- 12 Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ,
- 13 Fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.
- 14 Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: f Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis.
- f Apoc. 1. 7. 15 Facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.
- 16 Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, g & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa.
- g Psal. 16. 10. 17 Vos autem charissimi, memores estote verborum, h quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi,
- h 1 Tim. 4. 1. 2 Tim. 3. 1. 2 Petr. 3. 3. 18 Qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.
- 19 Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.
- 20 Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes,

21 Vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam.

22 Et hos quidem arguite iudicatos :

23 Illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore : odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

24 Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Iesu Christi ;

25 Soli Deo Salvatori nostro, per Iesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificentia, imperium, & potestas, ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum, Amen.

APOCALYPSIS BEATI IOANNIS APOSTOLI.

CAPVT I.

Ioannes in Patmos insula relegatus iubetur scribere quæ vidit, septem Asia Ecclesiis, per septem candelabra designatis, quæ vidit in circuitu filii hominis ; modum describens quo hic ipsi demonstratus sit.

1 **A**pocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito : & significavit mittens per Angelum suum servo suo Ioanni,

2 Qui testimonium perhibuit verbo Dei & testimonium Iesu Christi, quæcumque vidit.

3 Beatus, qui legit & audit verba prophetiæ huius : & servat ea quæ in ea scripta sunt : tempus enim prope est.

4 Ioannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia. *a Exod. 3. 14.*
Gratia vobis & pax ab eo, *a* qui est & qui erat, & qui venturus est ; & à septem spiritibus, qui in *b* 1 Cor. 15. 20.
conspectu throni ejus sunt.

5 Et à Iesu Christo qui est testis fidelis, *b* primo- *Colof. 1. 18.*
genitus mortuorum, & princeps regum terræ : qui dilexit nos & lavit nos à peccatis nostris *c* in sanguine suo, *c* Hebr. 9. 14.

6 Et fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo : ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum : *1* *Petr. 1. 10.*
Amen. *1* *Ioan. 1. 7.*

d Isa. 3.
13.
Matth.
24. 20.
Iud. 14.
e Isa.
44. 6.
Infra
21. 6.
e 22.
13.

7 d Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupngerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen.

8 e Ego sum & α & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens.

9 Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu, fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu:

10 Fui in spiritu in Dominica die, & audiui post me vocem magnam tamquam tubæ,

11 Dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphicæ, & Laodicæ.

12 Et conversus sum, ut viderem vocem quæ loquebatur mecum: Et conversus vidi septem candelabra aurea:

13 Et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea:

14 Caput autem ejus & capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis:

15 Et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum:

16 Et habebat in dextera sua stellas septem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat: & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.

17 Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: ego sum primus, & novissimus;

18 Et vivus, & fui mortuus; & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni.

19 Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20 Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ: Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

C A P V T I I.

Iubetur Ioannes varia scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami & Thyatira: collaudans eos qui Nicolaitarum doctrinam non admiserant, alios autem minus ad penitentiam revocans: tepidum quoque detestans, & vincenti præmium pollicens.

1 **A**ngelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat

f Isa.
41. 4.
e 44.
6.

ambulat in medio septem candelabrorum aureorum;

2 Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces:

3 Et patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.

4 Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti.

5 Memor esto itaque unde excideris: & age poenitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris.

6 Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8 Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus; qui fuit mortuus, & vivit:

9 Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.

10 Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce misurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda.

12 Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam:

13 Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14 Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam ^{4 Numid} Balaam, qui docebat Balac ^{24. 3.} mittere scandalum coram filiis Israël, edere, & ^{et 25.} fornicari:

15 Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. ²⁰

16 Similiter poenitentiam age: si quo minus veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe : Hæc dicit Filius Dei , qui habet oculos tamquam flammam ignis , & pedes ejus similes aurichalco :

19 Novi opera tua , & fidem , & claritatem tuam , & ministerium , & patientiam tuam , & opera tua novissima plura prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca : quia permittis mulierem Iezabel , quæ se dicit propheten , docere , & seducere servos meos , fornicari , & manducare de idolothytis.

21 Et dedi illi tempus ut poenitentiam ageret : & non vult poenitere à fornicatione sua.

22 Ecce mittam eam in lectum : & qui moechantur cum ea , in tribulatione maxima erunt , nisi poenitentiam ab operibus suis egerint.

23 Et filios ejus interficiam in morte , & scient omnes Ecclesiæ , *b* quia ego sum scrutans renes & corda : & dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico ,

24 Et ceteris qui Thyatiræ estis : Quicumque non habent doctrinam hæc , & qui non cognoverunt altitudines satanæ , quemadmodum dicunt . non mittam super vos aliud pondus :

25 Tamen id , quod habetis , tenete donec veniam.

26 Et qui vicerit , & custodierit usque in finem opera mea , dabo illi potestatem super Gentes ,

27 Et reget eas in virga ferrea , & tamquam vas figuli confringentur.

28 Sicut & ego accepi à Patre meo : & dabo illi stellam matutinam.

29 Qui habet aurem , audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

C A P V T I I I .

Inbetur scribere Ecclesiis Sardis , Philadelphia & Laodiceæ ; errantes ad poenitentiam minis revocans , sed alios collaudans , & vincemini pramium pollicens : Deum dicens ad ostium pulsare , ut ingrediatur ad illum qui aperuerit.

1 **E**T Angelo Ecclesiæ Sardis scribe : Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei , & septem stellas : Scio opera tua , quia nomen habes quod vivas , & mortuus es.

2 Esto vigilans , & confirma cetera , quæ moritura erant . Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3 In mente ergo habe qualiter acceperis : & audieris , & serva , & poenitentiam age . Si ergo non vigilaveris , 4 Veniam ad te tamquam fur , & nescies qua hora veniam ad te ,

4 Sed

a Iosr.

16. 15.

1 *Theff.*

5. 2.

1 *Petr.*

3. 10.

4 Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt tecum in albis, quia digni sunt.

5 Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de Libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus.

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7 Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, *b* qui habet clavem David: *b* *Isa.* 22. 22. qui aperit, & nemo claudit: claudit & nemo *Job* 12. aperit: *14.*

8 Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum.

9 Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Indæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dilexi te.

10 Quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

11 Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de celo Deo meo, & nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14 Et Angelo Laodicæ Ecclesiæ scribe: *c* Hæc *c* *Ioan.* dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei. *14. 6.*

15 Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus:

16 Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17 Quia dicis: Quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis & pauper, & cæcus, & nudus.

18 Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

19 *d* Ego quos amo, arguo, & castigo. *Æmulare d* *Prov.* *3. 10.* ergo, & poenitentiam age.

20 Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis *Hebr.* *vocem* 12. 6. audierit

vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & coenabo cum illo, & ipse mecum.

21 Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

C A P V T I V.

Aperto in caelo ostio videt sedentem in throno, & in hujus circuitu viginti quatuor seniores sedentes: & quae hic describit, quatuor animalia, quae sedent circa in throno assidue una cum viginti quatuor senioribus glorificabant.

1 **P**ost haec vidi: & ecce ostium apertum in caelo: & vox prima, quam audivi, tamquam tubae loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quae oportet fieri post haec.

2 Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in caelo, & supra sedem sedens.

3 Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae.

4 Et in circuitu sedis sedilia viginti quattuor: & super thronos viginti quattuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronae aureae.

5 Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6 Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro.

7 Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilae volanti.

8 Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas feras: & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: *a* Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.

*a Isa.
6. 5.*

9 Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in saecula saeculorum,

10 Procidebant viginti quattuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in saecula saeculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes:

11 Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

CAPVT V.

Fleuit Ioanne quod librum septem sigillis signatum nemo posset aperire, agnus primum occisus illum aperuit; quo facto, quatuor animalia & viginti quatuor seniores, cum innumera Angelorum multitudine omnique creatura illum maxime glorificauerunt.

1 **E**T vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.

2 Et vidi Angelum fortem, predicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula eius?

3 Et nemo poterat, neque in caelo, neque in terra, neque sub terra, aperire librum, neque respicere illum.

4 Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.

5 Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum & solvere septem signacula eius.

6 Et vidi: & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum, agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.

7 Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum.

8 Et cum aperisset librum, quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoremamentorum, quae sunt orationes sanctorum:

9 Et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:

10 Et fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes; & regnabimus super terram.

11 Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum 4 millia millium,

12 Dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13 Et omnem creaturam, qua in caelo est, &

super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sediti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.

14 Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas: & adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

C A P V T V L

Aperitis quatuor sigillis, varii adversus terram sequuntur effectus: quinto vero aperto, animæ martyrum petunt accelerari iudicium: ad sexti autem apertionem ostenduntur signa futuri iudicii.

1 **E**T vidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, & audiui unum de quatuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitru: Veni, & vide.

2 Et vidi: & ecce equus albus: & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exivit vincens ut vinceret.

3 Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicens: Veni, & vide.

4 Et exivit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, & ut invicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.

5 Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua.

6 Et audiui tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum & oleum ne læseris.

7 Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.

8 Et ecce equus pallidus: &, qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ: interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.

9 Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant.

10 Et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine, (sanctus, & verus) non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra?

11 Et datæ sunt illis singulæ stolæ albe: & dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, &

fratres

fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.

12 Et vidi cum aperuisset sigillum sextum : & ecce tertia motus magnus factus est, & sol factus est niger tamquam fuscus cilicinus : & luna tota facta est sicut sanguis :

13 Et stellæ de coelo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento magno movetur,

14 Et cælum recessit sicut liber involutus : & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt :

15 Et reges terræ & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis servus, & liber, absconderunt se in speluncis, & in petris montium :

16 Et dicunt montibus, & petris : *a* Cadite *a* Isa. 2. 19. super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum & ab ira Agni : *Osce* 10. 8.

17 Quoniam venit dies magnus iræ ipsorum : & quis poterit stare ? *Luca* 23. 50.

CAPVT VII.

Dum puniendâ est terra, jubentur ab, que nocimento servari signum in fronte gerentes : qui describuntur tam ex Iudæis quam ex Gen:ibus, benedicentes Deum : & de his qui amicti erant stolis albis.

1 **P**ost hæc vidi quattuor Angelos stantes super quattuor angulos terræ, tenentes quattuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

2 Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi : & clamavit voce magna quattuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari,

3 Dicens : Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

4 Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quattuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israël.

5 Ex tribu Iudæ duodecim millia signati : Ex tribu Ruben duodecim millia signati : Ex tribu Gad duodecim millia signati :

6 Ex tribu Aser duodecim millia signati : Ex tribu Nephthali duodecim millia signati : Ex tribu Manasse duodecim millia signati :

7 Ex tribu Simeon duodecim millia signati : Ex tribu Levi duodecim millia signati : Ex tribu Issachar duodecim millia signati :

8 Ex tribu Zabulon duodecim millia signati : Ex tribu Ioseph duodecim millia signati : Ex tribu Benjamin duodecim millia signati,

9 Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum:

10 Et clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.

11 Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adoraverunt Deum,

12 Dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum, Amen.

13 Et respondit unus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt?

14 Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15 Ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

16 *a* Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus:

17 Quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, *b* & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

C A P V T V I I I .

Aperto septimo sigillo septem Angeli cum tubis ostenduntur, effusaque in terram igne altaris ab alio Angelo sunt variae tempestates: similiter quatuor Angelis tuba canentibus producuntur variae plagæ adversus homines.

1 **E**T cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in coelo, quasi media hora.

2 Et vidi septem angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

3 Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4 Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5 Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terremotus magnus.

6 Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.

7 Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est.

8 Et secundus Angelus tuba cecinit: & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis.

9 Et mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interiiit.

10 Et tertius Angelus tuba cecinit: & cecidit de cœlo stella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum:

11 Et nomen stellæ dicitur Absinthium, & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

12 Et quartus Angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13 Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canitari.

CAPUT IX.

Quinto Angelo tuba canente stella cadit, & locusta à summo putei egressa ueseribuntur, qua homines cruciant: sexto vero Angelo canente solvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidant.

1 **E**T quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cœlo cecidisse in terram, & data est ei clavis patei abyssi.

2 Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aër de fumo putei:

3 Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ:

4 Et præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis:

5 Et datum est illis ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpil cum percutit hominem.

¶ *Iſa.*

2. 19.

¶ *Oſee* 10.

¶ *S.*

¶ *Luca*

23. 30.

¶ *Sap.*

26. 9.

6 *a* Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam; & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

7 *b* Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium; & super capita earum tanquam coronæ similes auro; & facies earum, tanquam facies hominum.

8 Et habebant capillos sicut capillos mulierum; & dentes earum, sicut dentes leonum erant:

9 Et habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox currum equorum multorum currentium in bellum:

10 Et habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum; & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: & habebant super se

11 Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13 Et sextus Angelus tuba cecinit: & audiui vocem unam ex quattuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14 Dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15 Et soluti sunt quattuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16 Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audiui numerum eorum.

17 Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tanquam capita leonum; & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

18 Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

19 Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: & in his nocent.

20 Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque poenitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & ligæa

ligna, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare :

21 Et non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque à beneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

CAPVT X.

Clamante alio forti Angelo loquuntur septem tonitrua: porro Angelus jurat non amplius fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi Angeli mysterium: datque librum Ioanni devorandum.

1 **E**T vidi alium Angelum fortem descendentem de caelo amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol, & pedes ejus tanquam columnæ ignis :

2 Et habebat in manu sua libellum apertum : & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super tertiam :

3 Et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas; ego scripturus eram : & audiui vocem de caelo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere.

5 *a* Et angelus, quem vidi stantem super mare, *a* *Dans* & super terram, levavit manum suam ad caelum : 12. 7^a

6 Et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit caelum, & ea quæ in eo sunt; & terram, & ea quæ in ea sunt; & mare, & ea quæ in eo sunt : Quia tempus non erit amplius :

7 Sed in diebus vocis septimi angeli cum coeperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizavit per servos suos Prophetas.

8 Et audiui vocem de caelo iterum loquentem mecum, & dicentem : Vade, & accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, & super terram.

9 Et abiit ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi : *b* Accipe librum, & devora *b* *Ex. 11.* illum : & faciet amaricari ventrem tuum, sed *3. 1.* in ore tuo erit dulce tanquam mel.

10 Et accepi librum de manu angeli, & devoravi illum : & erat in ore meo tanquam mel dulce : & cum devorasssem eum, amaricatus est ventris meus :

11 Et dixit mihi : Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

Ioannes templum metiens audit predicaturos duos testes, quos bestia à mari ascendens occidet: at illi resurgentes in cœlum ascendent. ac terramotu occiduntur 7000 hominum, & ad cantum septimi Angeli trigintaquatuor seniores Deo gratias agunt.

1 **E**T datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.

2 Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud: quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus:

3 Et dabo duobus testibus meis, & propheta-bunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4 Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes.

5 Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.

6 Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluatur diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint.

7 Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abyssu, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.

8 Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est.

9 Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus, corpora eorum per tres dies & dimidium: & corpora eorum non finent poni in monumentis.

10 Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11 Et post dies tres & dimidium, spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12 Et audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube: & viderunt illos inimici eorum.

13 Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræ motu nomina hominum septem millia: & reliqui in timorem suum missi, & dederunt gloriam Deo cœli.

14 Væ secundum abiit : & ecce væ tertium veniet cito.

15 Et septimus angelus tubæ cecinit : & factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes : Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum : Amen.

16 Et viginti quattuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes :

17 Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es : quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti.

18 Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & reddere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos qui corruperunt terram.

19 Et apertum est templum Dei in cœlo : & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPVT XII.

Cum mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab ea filius ejus ad Deum : tunc facto in cœlo prælio, lapsus draco cepit mulieris semen persequi.

1 **E**T signum magnum apparuit in cœlo : Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim :

2 Et in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat.

3 Et visum est aliud signum in cœlo : & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem : & in capitibus ejus diademata septem :

4 Et caudâ ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram : & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura : ut cum peperisset, filium ejus devoraret.

5 Et peperit filium masculum, qui resturus erat omnes Gentes in virgâ ferrea : & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus :

6 Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium magnum in cœlo, Michaël, & angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli ejus :

8 Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cœlo.

9 Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit

universum orbem : & projectus est in terram , & angeli ejus cum illo missi sunt.

10 Et audivi vocem magnam in cælo dicentem : Nunc facta est salus , & virtus , & regnum Dei nostri , & potestas Christi ejus : quia projectus est accusator fratrum nostrorum , qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11 Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni , & propter verbum testimonii sui , & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12 Propterea lætamini cæli , & qui habitatis in eis. Væ terræ , & mari , quia descendit diabolus ad vos , habens iram magnam , sciens quod modicum tempus habet.

13 Et postquam vidit draco quod projectus esset in terram , persecutus est mulierem , quæ peperit masculum :

14 Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ , ut volaret in desertum in locum suum , ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis , à facie serpentis.

15 Et misit serpens ex ore suo post mulierem , aquam tamquam flumen , ut eam faceret trahi à flumine.

16 Et adjuvit terra mulierem , & aperuit terra os suum , & absorbuït flumen , quod misit draco de ore suo.

17 Et iratus est draco in mulierem : & abiit facere prælium cum reliquis de femine ejus , qui custodiunt mandata Dei , & habent testimonium Iesu Christi.

18 Et stetit supra arenam maris.

C A P V T X I I I .

Bestia de mari ascendens septem capitum & decem cornuum decemque diadematam, cuius plaga curatur, Deum blasphemat, & sanctos de bellat: alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maxime favet, cogens fieri & adorari ejus imaginem, haberi- que characterem nominis ejus.

1 **E**T vidi de mari bestiam ascendentem , habentem capita septem , & cornua decem , & super cornua ejus decem diademata , & super capita ejus nomina blasphemiarum.

2 Et bestia , quam vidi , similis erat pardo , & pedes ejus sicut pedes ursi , & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam , & potestatem magnam.

3 Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem : & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4 Et

4 Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestię: & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestię? & quis poterit pugnare cum ea?

5 Et datum est ei os loquens magna & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6 Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cęlo habitant.

7 Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem:

8 Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vite Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: *4 Gen.* Qui in gladio occiderit, oportet eum *9. 6.* gladio occidi. Hic est patientia, & fides Sanctorum.

11 Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, *Matth.* & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur *16. 52.* sicut draco.

12 Et potestatem prioris bestię omnem faciebat in conspectu ejus: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

13 Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cęlo descendere in terram in conspectu hominum.

14 Et seduxit habitantes in terra propter signa, quę data sunt illi facere in conspectu bestię, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestię, quę habet plagam gladii, & vixit.

15 Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestię, & ut loquatur imago bestię: & faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestię, occidantur.

16 Et faciet omnes pusillos, & magnos & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

17 Et nequis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestię, aut numerum nominis ejus.

18 Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestię. Numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

C A P V T X I V.

Virgines cum Agno cantantes ambulant, Angelo vero Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapsurum, tertio vero cruciatum eorum qui bestiam adoraverunt.

vint predicante, porro duo habentes falces jubentur, ille messem, hic autem vineam terra demetere.

1 **E**T vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2 Et audivi vocem de caelo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruum magnum: & vocem, quam audivi sicut citharæodorum citharizantium in citharis suis.

3 Et cantabant quasi canticum novum, ante sedem, & ante quattuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra.

4 Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno:

5 Et in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6 Et vidi alterum Angelum volantem per medium caeli, habentem Evangelium æternum, ut euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum:

7 Dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus: & adorare eum, *a* qui fecit caelum, & terram, mare, & fontes aquarum.

8 Et alius Angelus secutus est dicens: *b* Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes.

9 Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua:

10 Et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni:

11 Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus, & si quis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu.

13 Et audivi vocem de caelo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

a Psal.
146. 6.
Apo.
14. 14.
b Isaiæ
21. 9.
Jerem.
51. 8.

14 Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

15 c Et alius Angelus exiit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: d Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ. c Matt. 13. 19. d Joel. 3. 13.

16 Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

17 Et alius Angelus exiit de templo, quod est in coelo, habens & ipse falcem acutum.

18 Et alius Angelus exiit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ ejus.

19 Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum:

20 Et calcatus est lacus extra civitatem, & exiit sanguis de lacu usque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPVT XV.

Qui bestiam vicerant & ejus imaginem ac numerum nominis ejus, Deum glorificant, & septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phiala ira Dei plena.

1 **E**T vidi aliud signum in coelo magnum & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

2 Et vidi tamquam mare vitream mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei:

3 Et cantantes canticum Moyfi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

4 a Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt. a Jer. 10. 7.

5 Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in coelo:

6 Et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis,

7 Et unum de quattuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8 Et impletum est templum fumo à majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

C A P V T X V I.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, solem, sedem, Euphratem & aerem, multa in terra plaga orientur.

1 **E**T audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2 Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram: & factum est vulnus sævum & pessimum in homines, qui habebant characterem bestię; & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3 Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.

4 Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem: Iustus es Domine, qui es, & qui eras Sanctus, qui hæc judicasti:

6 Quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt:

7 Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & justa judicia tua.

8 Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem; & datum est illi astra affligere homines, & igni:

9 Et æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt poenitentiam ut darent illi gloriam.

10 Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestię: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore:

11 Et blasphemaverunt Deum cæli, præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt poenitentiam ex operibus suis.

12 Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem: & siccavit aquam ejus, ut prepararetur via regibus ab orta solis.

13 Et vidi de ore draconis, & de ore bestię, & de ore pseudoprophetę spiritus tres immundos in modum ranarum.

14 Sunt enim spiritus dęmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terrę congregare illos in pręlium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15 *a* Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus. *a Sap. 3. 3. Matth. 24. 42. Luc. 12. 39.*

16 Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

17 Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, & exivit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est.

18 Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terręmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terręmotus, sic magnus.

19 Et facta est civitas magna in tres partes: & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irę ejus.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna sicut talentum descendit de cęlo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

C A P V T X V I I.

Mulier fornicaria sive Babylon variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine, sedet super bestiarum septem capitum & decem cornuum: quę omnia hic declarat Angelus.

1 **E**T venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnę, quę sedet super aquas multas,

2 Cum qua fornicati sunt reges terrę, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus,

3 Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemię, habentem capita septem, & cornua decem.

4 Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditię fornicationis ejus.

5 Et

5 Et in fronte ejus nomen scriptum : *Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.*

6 Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu. Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.

7 Et dixit mihi Angelus : *Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestię quę portat eam, quę habet capita septem, & cornua decem.*

8 Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abyſſo, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitę à constitutione mundi) videntes bestiam, quę erat, & non est.

9 Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10 Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11 Et bestia, quę erat, & non est: & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit.

12 Et decem cornua, quę vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges una hora accipient post bestiam.

13 Hi unum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestię tradent.

14 Hi cum Agno pugnabunt, & agnus vincet illos: & quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles.

15 Et dixit mihi: *Aquę, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt; & Genes, & linguę.*

16 Et decem cornua, quę vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17 Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestię donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quę habet regnum super reges terrę.

C A P V T X V I I I.

Babylonis lapsus, judicium, plaga, & ulsiones: propter quas reges ac negotiatores terrę olim ipsi adherentes amare lugebunt; cælum vero, Apostoli ac Prophetę exultabunt.

1 **E**T post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à gloria ejus.

2 Et exclamavit in fortitudine dicens : *a* Cecidit, cecidit Babylon magna : & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis :

a Esaiæ
21. 19.
Jerem.
51. 8.
Sup.
14. 8.

3 Quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes : & reges terræ cum illa fornicati sunt : & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4 Et audivi aliam vocem de cœlo, dicentem : Exite de illa populus meus, ut ne participes fitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis.

5 Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6 Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis : & duplicate duplicia secundum opera ejus : in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7 Quantum glorificavit te, & in deliciis fuit ; tantum date illi tormentum & luctum : quia in corde suo dicit : *b* Sedeo regina : & vidua non sum : & luctum non videbo.

b Esaiæ
47. 9.

8 Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur : quia fortis est Deus, qui judicabit illam.

9 Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus :

10 Longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes : Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis : quoniam una hora venit iudicium tuum.

11 Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam : quoniam merces eorum nemo emet amplius ;

12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thycinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore,

13 Et cinnamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similia, & tritici, & jumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14 Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt à te, & omnia pinguis & præclara perierunt à te, & amplius illa jam non invenient.

15 Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, sientes ac lugentes,

16 Et dicentes : Væ, væ civitas illa magna,

quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis:

17 Quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ. Et omnis gubernator, & omnis qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt,

18 Et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ?

19 Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus: quoniam una hora desolata est.

20 Exulta super eam cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21 Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.

22 Et vox citharædorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius:

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in beneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

24 Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est; & omnium qui interfecit sunt in terra.

C A P V T X I X.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agni, & Angelus a Ioanne adorari recusat: apparet autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei & Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversus bestiam & reges terræ ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cœli ad edendas eorum carnes.

1 **P**ost hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium: Alleluja: Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est:

2 Quia vera & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3 Et iterum dixerunt: Alleluja, Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum,

4 Et ceciderunt seniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluja.

5 Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus: & qui timetis eum, pusilli & magni.

6 Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluja: quotianam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7 Gaudeamus, & exulemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se.

8 Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti & candido. Byssinum enim, justificationes sunt Sanctorum.

9 Et dixit mihi: Scribe: a Beati, qui ad coenam nuptiarum Agni vocati sunt. & dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. *a Matt. 22. 2. Luc. 14. 2*

10 Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. *16.*

Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu, est spiritus prophetiæ.

11 Et vidi coelum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat, & pugnat.

12 Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

13 b Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen ejus, Verbum Dei. *b Isaiæ 63. 3.*

14 Et exercitus qui sunt in coelo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo.

15 Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percussat Gentes. c Et ipse reget eas in virga ferrea, & ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. *c Psal. 119. 9.*

16 Et habet in vestimento & in femore suo scriptum: d Rex regum, & Dominus dominantium. *d Supr. 17. 14. 1 Tim. 6. 15.*

17 Et vidi unum Angelum stantem in sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cœli: Venite, & congregamini ad coenam magnam Dei:

18 Ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum.

19 Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos, ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus.

20 Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestię, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure:

21 Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aves saturatę sunt carnibus eorum.

C A P V T X X.

Ligatum draconem sive diabolum mittit Angelus in abyssum ad mille annos, quibus anima martyrum in resurrectione prima regnabunt cum Christo: post quos solutus Satanas excitabit Gog & Magog innumerarum exercituum adversus civitatem dilectam, sed igni cęlesti devorabuntur: deinde apertis libris, a sedente super thronum judicabuntur omnes mortui secundum opera ipsorum.

1 **E**T vidi Angelum descendentem de coelo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua.

2 Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille:

3 Et misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore.

4 Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Iesu & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis.

5 Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hęc est resurrectio prima.

6 Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

¶ *Ezech.* 39. 2. 7 ¶ Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exhibit, & seducet Gentes, quę sunt super quattuor angulos terrę, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.

8 Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circumierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam.

9 Et descendit ignis à Deo de coelo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia,

10 Et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

11 Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & coelum, & locus non est inventus eis.

12 Et vidi mortuos, magnos & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.

13 Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14 Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.

15 Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAPVT XXI.

*Cælo ac terra renovatis, nova civitas Ierusalem in Agni sponsam à Deo parata ostenditur, iustis glori-
ficatis, impiisque in stagnum ignis devulsis; cuius
civitatis murus & porta ac fundamenta describun-
tur & mensurantur, quæ universa sunt aurum ac
virum mundum, lapides pretiosi ac margarita.*

1 **E**T vidi coelum novum, & terram novam, *a Isa. 65. 17. & 66. 21.*
Primum enim coelum & prima terra abiit, & mare jam non est.

2 Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Ierusalem novam descendentem de coelo à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. *2 Petr. 3. 13.*

3 Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus:

4 *b Isaia 25. 8.* Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. *Supr. 7. 17.*

5 Et dixit qui sedebat in throno: *c Isaia 43. 19.* Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

6 Et dixit mihi: Factum est. ego sum *α*, & *ω*: *2 Cor. 5. 17.* initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis.

7 Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

8 Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda.

9 Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam uxorem Agni.

10 Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Ierusalem descendentem de coelo à Deo,

11 Habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12 Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël.

13 Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab Occasu portæ tres.

14 Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15 Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum.

16 Et civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus, æqualia sunt.

17 Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli.

18 Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero civitas, aurum mundum simile vitro mundo.

19 Et fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, saphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus:

20 Quintum, sardonius: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, lycianthus: duodecimum, amethystus.

21 Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt,

funt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22 Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23 *d* Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus. *d Isaiæ 60. 19.*

24 Et ambulabunt gentes in lumine ejus: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam.

25 *e* Et portæ ejus non claudentur per diem: *e Isaiæ 60. 11.* nox enim non erit illic.

26 Et afferent gloriam & honorem gentium in illam.

27 Non intrabit in eam aliquod coinquatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPVT XXII.

Lignum vite fluvio aquæ vive irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum: nec maledictum nec ulla nox est in civitate: Angelus autem qui hac civitate ventura Ioanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque justos in civitatem invituros, impios autem foras ejiciendos: contestatur etiam de non addendo aut minuendo ad hæc prophetiam.

1 **E**T ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni.

2 In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium.

3 Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi.

4 Et videntur faciem ejus: & nomen ejus in frontibus eorum.

5 *a* Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum. *a Isaiæ 60. 20.*

6 Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituam prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito.

7 Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus.

8 Et ego Ioannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam

postquam audissem, & vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat :

9 Et dixit mihi : Vide ne feceris : confervus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui servant verba prophetiæ libri hujus : Deum adora.

10 Et dicit mihi : Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus : tempus enim prope est.

11 Qui nocet, noceat adhuc : & qui in fordibus est, sordescat adhuc : & qui justus est, justificetur adhuc : & sanctus, sanctificetur adhuc.

12 Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua,

b Isaia

42. 4.

c 44.

6.

Sup. 1.

8. *c*

21. 6.

13 *b* Ego sum α , & ω , primus, & novissimus, principium & finis.

14 Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem.

15 Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

16 Ego Iesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix & genus David, stella splendida & matutina.

c Isaia

55. 1.

17 Et spiritus & sponsa dicunt : Veni. Et qui audit, dicat : Veni. Et qui sitit, veniat : *c* & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.

18 Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus : Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

19 Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, & de civitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto.

20 Dicit qui testimonium perhibet istorum, Etiam venio cito : Amen. Veni Domine Iesu.

21 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

F I N I S.